

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN BİLİM DALI**

**TMS/TFRS'DEKİ MUHASEBE POLİTİKA
FARKLILIKLARININ FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ VE
MUHASEBE POLİTİKASI SEÇİMİNİ ETKİLEYEN
FAKTÖRLERİN AMPİRİK OLARAK İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

YAVUZ KILINÇ

KOCAELİ 2017

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN BİLİM DALI**

**TMS/TFRS'DEKİ MUHASEBE POLİTİKA
FARKLILIKLARININ FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ VE
MUHASEBE POLİTİKASI SEÇİMİNİ ETKİLEYEN
FAKTÖRLERİN AMPİRİK OLARAK İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

YAVUZ KILINÇ

PROF. DR. VASFİ HAFTACI

KOCAELİ 2017

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN BİLİM DALI**

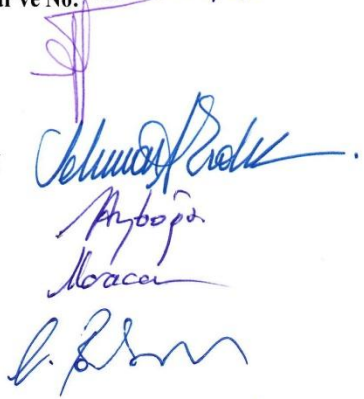
**TMS/TFRS'DEKİ MUHASEBE POLİTİKA
FARKLILIKLARININ FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ VE
MUHASEBE POLİTİKASI SEÇİMİNİ ETKİLEYEN
FAKTÖRLERİN AMPİRİK OLARAK İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

Tezi Hazırlayan: Yavuz KILINÇ

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 20.12.2017/30

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Vasfi HAFTACI
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Selman Aziz ERDEN
Jüri Üyesi: Prof. Dr. M. Hanifi AYBOĞA
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Nevran KARACA
Jüri Üyesi: Doç. Dr. A. Cemkut BADEM

KOCAELİ 2017

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	VI
ÖZET	VII
ABSTRACT.....	VIII
SİMGE VE KISALTMALAR	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
TABLolar LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE KURAMINDA MUHASEBE POLİTİKALARI

1.1. MUHASEBENİN KURAMSAL YAPISI	4
1.1.1. Bilim Kavramı ve Muhasebe Bilimi.....	4
1.1.2. Muhasebe Bilimi.....	8
1.1.3. Bilimle İlgili Kavramlar	11
1.1.4. Muhasebe Kuramına İlişkin Metodoloji.....	14
1.1.5. Muhasebe Kuramı.....	17
1.1.6. Muhasebede Kuram Geliştirme Yaklaşımları	21
1.1.6.1. Tümdengelim Yaklaşımı	23
1.1.6.2. Tümevarım Yaklaşımı	24
1.1.6.3. Diğer Yaklaşımlar.....	27
1.1.7. Muhasebe Kuramının Sınıflandırılması.....	28
1.1.7.1. Normatif Muhasebe Kuramı	31
1.1.7.2. Açıklayıcı Muhasebe Kuramı	40
1.1.7.3. Muhasebe Kuramlarının Birlikte Değerlendirilmesi	42
1.1.8. Pozitif Muhasebe Kuramı (PMK).....	46
1.1.9. Muhasebe Araştırmalarının Yönlendirilmesi	48
1.1.9.1. Etkin Piyasalar Hipotezi (EPH).....	49
1.1.9.2. Sermaye Varlıklarını Fiyatlandırma Modeli (SVFM)	54
1.1.9.3. Vekâlet Kuramı.....	57
1.1.10. Pozitif Muhasebe Kuramına Yöneltilen Eleştiriler.....	60
1.1.11. Muhasebenin Kuramsal Yapısı.....	62
1.1.11.1. Finansal Raporlamanın Amaçları	69

1.1.11.2. Muhasebenin Postülatları (Varsayımları).....	72
1.1.11.3. Muhasebenin Temel Kavramları ve İlkeleri.....	78
1.1.11.4. Muhasebe Politikaları	81

İKİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE POLİTİKASI SEÇİMİ VE ALTERNATİF MUHASEBE POLİTİKALARI

1.1. MUHASEBE STANDARTLARI VE YASAL DÜZENLEMELER AÇISINDAN MUHASEBE POLİTİKA FARKLILIKLARI VE FİNANSAL TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	87
1.1.1. Genel Açıklama	87
1.1.2. Muhasebe Politikası Seçimi.....	88
1.1.3. Alternatif Muhasebe Politikasına Yer Veren Muhasebe Standartları.....	96
1.1.4. Stok Değerleme Yöntemleri	99
1.1.4.1. Açıklama.....	99
1.1.4.2. TMS/TFRS Açısından Stokların Değerlemesi (TMS-2 Stoklar Standardı).....	106
1.1.4.3. Amerikan Muhasebe Standartları Açısından Stokların Değerlemesi (ASC 330 Stoklar Standardı)	109
1.1.4.4. MSUGT ve Vergi Usul Kanunu Açısından Stokların Değerlemesi ..	112
1.1.5. Maddi Duran Varlıkları Değerleme Yöntemleri	122
1.1.5.1. Açıklama.....	122
1.1.5.2. TMS/TFRS Açısından Maddi Duran Varlıkların Değerlemesi	123
1.1.5.3. Amerikan Muhasebe Standartları Açısından Maddi Duran Varlıkların Değerlemesi	126
1.1.5.4. MSUGT ve VUK Açısından Maddi Duran Varlıkların Değerlemesi	128
1.1.6. Maddi Olmayan Duran Varlıkları Değerleme Yöntemleri.....	139
1.1.6.1. Açıklama.....	139
1.1.6.2. TMS/TFRS Açısından Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerlemesi	140
1.1.6.3. Amerikan Muhasebe Standartları Açısından Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerlemesi.....	143
1.1.6.4. MSUGT Ve VUK Açısından Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerlemesi	145
1.1.7. Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerde Değerleme Yöntemleri	151
1.1.7.1. Açıklama.....	151

1.1.7.2. TMS/TFRS’lerde Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	152
1.1.7.3. Amerikan Muhasebe Standartlarında Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	157
1.1.7.4. MSUGT ve VUK’ta Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	158
1.1.8. Devlet Teşvikleri ve Devlet Yardımları	163
1.1.8.1. Açıklama.....	163
1.1.8.2. TMS-20 Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması.....	165
1.1.8.3. Amerikan Muhasebe Standartları Açısından Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi	172
1.1.8.4. MSUGT ve VUK Açısından Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi	172

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALTERNATİF MUHASEBE POLİTİKALARININ FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ VE BUNLARIN SEÇİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN AMPİRİK OLARAK İNCELENMESİ

1.1. ÖRNEK UYGULAMANIN GENEL ÇERÇEVESİ.....	183
1.1.1. Genel Açıklama	183
1.1.2. Çalışmanın Amacı	184
1.1.3. Çalışmanın Yöntemi	184
1.1.4. Çalışmanın Varsayımları	185
1.1.5. Literatür İncelemesi	186
2.1. TMS/TFRS’LERDEKİ MEVCUT ALTERNATİF MUHASEBE POLİTİKALARININ FİNANSAL TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN GÖSTERİLMESİ.....	190
2.1.1. Örnek Uygulamanın Yapıldığı Şirket Hakkında Genel Bilgiler	190
2.1.2. Finansal Durum Tablosu	191
2.1.3. Gelir Tablosu	192
2.1.4. Alternatif Muhasebe Politikası Bulunan Hesap Grupları Hakkında Detaylı Bilgiler	194
2.1.5. Stoklar Hesap Grubu	196
2.1.5.1. YSBK İşletmesinin Stoklarının Değerlenmesi	196
2.1.6. Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıklar Hesap Grubu	200
2.1.6.1. YSBK İşletmesinin Duran Varlıklarının MM Açısından Değerlenmesi	200

2.1.6.1.1. Arazi ve Arsalar Hesabının Değerlenmesi	200
2.1.6.1.2. Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri Hesabının Değerlenmesi.....	201
2.1.6.1.3. Binalar Hesabının Değerlenmesi	203
2.1.6.1.4. Tesis, Makine ve Cihazlar Hesabının Değerlenmesi	205
2.1.6.1.5. Taşıtlar Hesabının Değerlenmesi.....	210
2.1.6.1.6. Demirbaşlar Hesabının Değerlenmesi	211
2.1.6.1.7. Diğer Maddi Duran Varlıklar Hesabının Değerlenmesi	214
2.1.6.1.8. Haklar Hesabının Değerlenmesi	216
2.1.6.2. YSBK İşletmesinin Duran Varlıklarının YDM Açısından Değerlenmesi	217
2.1.6.2.1. Arazi ve Arsalar Hesabının Değerlenmesi	218
2.1.6.2.2. Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri Hesabının Değerlenmesi.....	218
2.1.6.2.3. Binalar Hesabının Değerlenmesi	221
2.1.6.2.4. Tesis, Makine ve Cihazlar Hesabının Değerlenmesi	225
2.1.6.2.5. Taşıtlar Hesabının Değerlenmesi.....	233
2.1.6.2.6. Demirbaşlar Hesabının Değerlenmesi	235
2.1.6.2.7. Diğer Maddi Duran Varlıklar Hesabının Değerlenmesi.....	239
2.1.6.2.8. Haklar Hesabının Değerlenmesi	242
2.1.7. Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller (YAG)	244
2.1.7.1. YSBK İşletmesinin YAG'lerinin MM ve YDM Açısından Değerlenmesi	244
2.1.7.1.1. YAG'lerin Gerçeğe Uygun Değer Üzerinden Değerlenmesi	245
2.1.7.1.2. YAG'lerin Maliyet Bedeli Üzerinden Değerlenmesi	247
2.1.8. Alternatif Muhasebe Politikalarına İlişkin İşletme Senaryoları	251
2.1.9. Senaryolar Açısından Finansal Tabloların Karşılaştırılması	252
3.1. MUHASEBE POLİTİKA SEÇİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN AMPİRİK OLARAK İNCELENMESİ	257
3.1.1. Muhasebe Politikası Seçimine Etki Eden Faktörler	257
3.1.2. Borç-Özkaynak Faktörleri	259
3.1.2.1. Kaldıraç Oranı	259
3.1.2.2. Banka Kredileri.....	261
3.1.2.3. Kısa Süreli Borçlar	261
3.1.2.4. Yatırım Fırsatları Seti	262

3.1.2.5. Özel Amaçlı Yatırımlar	263
3.1.3. İkramiye Ödeme Planları	265
3.1.3.1. Kârlılık Oranı	265
3.1.3.2. Sahiplik Yapısı	265
3.1.4. Büyüklük Hipotezi (Politik Maliyet Hipotezi)	267
3.1.4.1. İşletme Büyüklüğü	267
3.1.4.2. İşgücü	268
3.1.5. Bağımsız Değişkenlerin Ölçülmesi	268
3.1.6. Bağımlı Değişkenin Tanımlanması ve Ölçülmesi	270
3.1.7. Araştırmanın Sonuçları	273
3.1.7.1. Bağımsız Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları	273
3.1.7.2. Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları	276
SONUÇ VE ÖNERİLER	284
KAYNAKÇA	293

SUNUŞ

Doktora tez çalışması olarak sunduğum bu çalışma, Prof. Dr. Vasfi HAFTACI yöneticiliğinde Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe Finansman Bilim Dalında gerçekleştirilmiştir.

2010 yılından bu yana asistanlığını yaptığım, gerek yüksek lisans tez çalışmamda gerekse doktora tez çalışmamda hiçbir zaman ilgisini ve desteğini esirgemeyen çok kıymetli hocam Prof. Dr. Vasfi HAFTACI'ya, tez izleme jürimde yer alarak çalışmayı tamamlamada önemli katkılar sağlayan Prof. Dr. Selman Aziz ERDEN ve Prof. Dr. M. Hanifi AYBOĞA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmanın yürütülmesinde her zaman desteğini gördüğüm Doç. Dr. A. Cemkut BADEM'e, beni bugünlere yetiştiren, bütün imkanları sunan, canımdan çok sevdiğim anneme ve babama teşekkür ederim. Değerli eşim Yağmur'a ve kızım Sümeyra'ya bana güzel bir çalışma ortamı sunduklarından dolayı ayrıca teşekkür ederim.

Doktora öğrenimim süresince gerçekleştirdiğim çalışmaları burs vererek maddi açıdan destekleyen Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na (TÜBİTAK) ve çalışmanın analiz kısmında gerekli verilerin sağlanmasında önemli katkılar sunan Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP) ve çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Kocaeli, 2017

Arş. Gör. Yavuz KILINÇ

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında yer alan alternatif muhasebe politikalarının finansal tablolar üzerindeki etkisi ve işletme yöneticileri tarafından seçilen bu politikaların seçimine etki eden ekonomik belirleyicilerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Alternatif muhasebe politikalarının finansal tablolar üzerindeki etkisinin gösterilmesi amacıyla dönük olarak Borsa İstanbul'da imalat sektöründe faaliyet gösteren YSBK işletmesinin 01.01.2015-31.12.2015 dönemine ilişkin finansal verileri oluşturulan yüksek-düşük kâr senaryoları açısından yeniden düzenlenmiş ve karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Muhasebe politikası seçiminin ekonomik belirleyicilerinin tespit edilmesi amacıyla dönük olarak ise Pozitif Muhasebe Kuramı'nın ortaya koyduğu hipotezlerin test edilmesine yönelik, küresel ekonomik krizin var olduğu 2008-2009 dönemlerinde Borsa İstanbul'da imalat sektöründe faaliyet gösteren 145 firma ile 2015-2016 dönemlerinde yine Borsa İstanbul'da imalat sektöründe faaliyet gösteren 175 firma analize tabi tutulmuştur. Yapılan lojistik regresyon analizi sonucunda muhasebe politikası seçimine ilişkin 2008-2009 dönemlerinde kısa süreli borçlar ve kârlılık oranının, 2015-2016 dönemlerin de ise kârlılık oranı ve sahiplik yapısının önemli ekonomik değişkenler olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pozitif Muhasebe Kuramı, Normatif Muhasebe Kuramı, Muhasebe Politikası Seçimi, Ekonomik Belirleyiciler, Lojistik Regresyon Analizi

ABSTRACT

THE EFFECT OF ACCOUNTING POLICY DIFFERENCES IN TAS/TFRS ON THE FINANCIAL STATEMENTS AND AN EMPIRICAL INVESTIGATION OF THE FACTORS AFFECTING ACCOUNTING POLICY CHOICES

In this study, it is aimed to determine the effect of alternative accounting policies included in the Turkish Accounting and Financial Reporting Standards on the financial statements and the economic determinants affecting the choices of these policies choised by the business managers. For the purpose of illustrating the effect of alternative accounting policies on the financial statements, the financial data for the period of the year 2015 of the YSBK operation in the manufacturing sector in Stock Exchange Istanbul has been rearranged and examined comparatively in terms of the high-low profit scenario created. In addition, determining the economic determinants of the accounting policy choice in order to test the hypothesis asserted by the Positive Accounting Theory, between the years of 2008-2009, when there was a global economic crisis, 145 companies operating in the manufacturing sector in the Istanbul Stock Exchange and operating in the manufacturing sector in the period of 2015-2016, 175 companies operating in the sector were subjected to analysis. As a result of the logistic regression analysis, it is seen that short-term debt and variables of profitability ratios for the accounting policy selection in the period of 2008-2009 and the profitability ratio and ownership structure variables for the period of 2015-2016 are significant economic variables.

Key Words: Positive Accounting Theory, Normative Accounting Theory, Accounting Policy Choice, Economic Determinants, Logistic Regression Analysis

SİMGE VE KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

APB: Accounting Principles Boards

AR-GE: Araştırma ve Geliştirme

ASC: Accounting Standards Codification

EPH: Etkin Piyasalar Hipotezi

FASB: Financial Accounting Standards Board

FIFO: First In First Out

FRİKÇ: Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve

GPM: Gerçek Parti Maliyeti

GT: Genel Tebliğ

GUD: Gerçeğe Uygun Değer

HOM: Hareketli Ortalama Maliyet

IAS: International Accounting Standard

IASB: International Accounting Standards Board

IFRS: International Financial Reporting Standard

KAP: Kamuyu Aydınlatma Platformu

KGK: Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu

KVK: Kurumlar Vergisi Kanunu

LIFO: Last In First Out

MDV: Maddi Duran Varlık

MM: Maliyet Modeli

MODV: Maddi Olmayan Duran Varlık

MSUGT: Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği

PAT: Positive Accounting Theory

PMK: Pozitif Muhasebe Kuramı

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

SVFM: Sermaye Varlıklarını Fiyatlandırma Modeli

TDK: Türk Dil Kurumu

TFRS: Türkiye Finansal Raporlama Standartları

TMS: Türkiye Muhasebe Standartları

UFRS: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları

UMS: Uluslararası Muhasebe Standartları

US GAAP: United States Generally Accepted Accounting Principle

vb: ve benzeri

VUK: Vergi Usul Kanunu

YAG: Yatırım Amaçlı Gayrimenkul

YDM: Yeniden Değerleme Modeli

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Metodoloji Kavramı	15
Şekil 2: Muhasebe Kuramının Sınıflandırılması.....	20
Şekil 3: Muhasebede Bilimsel Kuram Oluşturma Süreci	26
Şekil 4: Muhasebe Kuramına Toplu Bakış	45
Şekil 5: Pozitif Muhasebe Kuramının Ortaya Çıkışı.....	48
Şekil 6: Muhasebenin Kuramsal Yapısına İlişkin Genel Çerçeve-1	63
Şekil 7: Muhasebenin Kuramsal Yapısına İlişkin Genel Çerçeve-2	64
Şekil 8: Muhasebenin Kuramsal Yapısına İlişkin Genel Çerçeve-3	66
Şekil 9: Muhasebenin Kuramsal Yapısı	68
Şekil 10: TMS Açısından Faydalı Finansal Bilgilerin Niteliksel Özellikleri.....	71
Şekil 11: FASB Açısından Faydalı Finansal Bilginin Niteliksel Özellikleri	72
Şekil 12: Temel Postülatlar Açısından Bir Kavramsal Çerçeve	75
Şekil 13: TFRS Kapsamında Muhasebe Politikası Seçenekleri.....	85
Şekil 14: TMS/TFRS'lerce Gayrimenkullerin Sınıflandırılması.....	153
Şekil 15: Teşvik Türlerine Göre Muhasebeleştirme Yöntemleri	171

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Normatif ve Pozitif Sorular	43
Tablo 2: Postülatların Genel Yapısı	73
Tablo 3: Muhasebenin Kuramsal Yapısı İçerisinde Yer Alan Terimlerin Çeşitli Yazarlarca Kullanımı	79
Tablo 4: TMS/TFRS'deki Alternatif Muhasebe Politikaları Örnekleri*	98
Tablo 5: YSBK İşletmesi 31.12.2015 Tarihli Finansal Durum Tablosu.....	191
Tablo 6: YSBK İşletmesi 01.01.2015-31.12.2015 Dönemi Gelir Tablosu	193
Tablo 7: YSBK İşletmesi Alternatif Muhasebe Politikalarına İlişkin Hesap Gruplarının Görünümü	194
Tablo 8: YSBK İşletmesi Amortisman ve İtfa Paylarının Detayı.....	195
Tablo 9: YSBK İşletmesi İlk Madde ve Malzeme Hesabının Mizan Görünümü	196
Tablo 10: YSBK İşletmesinde İlk Giren İlk Çıkar Yönteminin Kullanılması Sonucu İlk Madde ve Malzeme Hesabının Görünümü	198
Tablo 11: Maliyet Modeli Açısından Arazi Ve Arsalar Hesabının Görünümü	201
Tablo 12: MM Açısından Yer Altı Ve Yer Üstü Düzenleri Hesabının Görünümü	202
Tablo 13: MM Açısından Binalar Hesabının Görünümü.....	203
Tablo 14: MM Açısından Tesis, Makine ve Cihazlar Hesabının Görünümü.....	205
Tablo 15: MM Açısından Taşıtlar Hesabının Görünümü	210
Tablo 16: MM Açısından Demirbaşlar Hesabının Görünümü.....	212
Tablo 17: MM Açısından Diğer Maddi Duran Varlıklar Hesabının Görünümü.....	214
Tablo 18: MM Açısından Haklar Hesabının Görünümü.....	216
Tablo 19: YDM Açısından Arazi ve Arsalar Hesabının Görünümü.....	218
Tablo 20: YDM Açısından Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri Hesabının Görünümü	219
Tablo 21: YDM Açısından Binalar Hesabının Görünümü	222
Tablo 22: YDM Açısından Tesis, Makine ve Cihazlar Hesabının Görünümü	226
Tablo 23: YDM Açısından Taşıtlar Hesabının Görünümü.....	234
Tablo 24: YDM Açısından Demirbaşlar Hesabının Görünümü	236
Tablo 25: YDM Açısından Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar Hesabının Görünümü	240
Tablo 26: YDM Açısından Haklar Hesabının Görünümü	243
Tablo 27: YAG'lerin GUD İle Değerlenmesi	246
Tablo 28: YAG'lerin Birikmiş Amortismanları.....	247
Tablo 29: YAG'lerin Normal Amortisman Yöntemine Göre Düzenlenmesi	249
Tablo 30: YAG'lerin Azalan Bakiyeler Amortisman Yöntemine Göre Düzenlenmesi.....	250
Tablo 31: Muhasebe Politikası Senaryoları	252
Tablo 32: YSBK A.Ş. Karşılaştırmalı Finansal Durum Tablosu	253
Tablo 33: YSBK A.Ş. Karşılaştırmalı Gelir Tablosu.....	255
Tablo 34: 2015 ve 2016 Dönemlerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları	274
Tablo 35: 2008 ve 2009 Dönemlerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları	275
Tablo 36: 2015 ve 2016 Dönemlerine İlişkin İmalat Sektörü Örneklemi Açısından Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları	277
Tablo 37: 2008 ve 2009 Yıllarına İlişkin İmalat Sektörü Örneklemi Açısından Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları	281

GİRİŞ

Alternatif muhasebe politikaları, muhasebecilere uygulamada birden fazla yol gösteren muhasebe yöntemleridir. Bu politikaların, işletmenin gerçek finansal durumunu yansıtacak biçimde işletme yöneticileri tarafından seçilip kullanılmaları gerekir. Alternatif muhasebe politikaları, muhasebe uygulayıcılarına işletme faaliyetlerini en iyi biçimde yansıtacak muhasebe yöntemini kullanmalarını sağlar. Bu yönü ile faydalı bir durum oluşturan muhasebe politikaları aynı sektörde faaliyet gösteren işletmelerin benzer yıllarına ilişkin finansal verilerinin karşılaştırılmasını zorlaştırması, isteyen yöneticilerin işletmenin gelirlerini yüksek veya düşük göstermesine yol açması gibi bazı sakıncalı durumları da beraberinde getirir. Böyle bir durumda işletme yöneticilerinin bu muhasebe politikalarını seçmelerindeki ekonomik nedenlerin neler olduğu sorusu gündeme gelir.

Seçilen muhasebe politikasının ne olduğundan ziyade neden seçildiği önemlidir. Çünkü genellikle muhasebe politikaları işletme yönetimi tarafından belirlenir. Belirlenen bu politikalar işletmenin değerini maksimum düzeye çıkarmak için seçilebileceği gibi, işletme yöneticisinin kendi faydasını maksimize etmek için de seçilmiş olabilir. Ayrıca seçilen muhasebe politikası işletmenin durumunun olduğundan daha iyi veya daha kötü gösterebilmek ya da ödenecek temettü ve vergilerin daha düşük ödenmesini sağlamak için de seçilmiş olabilir.

Kullanımının neden tercih edildiğine ilişkin muhasebe literatürü incelendiği zaman muhasebe politikası seçimine ilişkin üç yaklaşımın öne çıktığı görülür. Bunlar; faydacı yaklaşım, etkililik (verimli arabulma) yaklaşımı ve bilgi asimetrisi yani nakit yaklaşımıdır. İşletme yöneticilerinin muhasebe politikası seçimine ilişkin aldıkları kararları bu üç ekonomik yaklaşımdan herhangi birine veya daha fazlasına dayandırarak aldıkları görülür.

Tarihsel açıdan bakıldığında zaman muhasebe politikasının seçimine ilişkin hem faydacı hem de etkililik yaklaşımını temel alarak geliştirilen en önemli muhasebe kuramlarından birisi Pozitif Muhasebe Kuramı (PMK)'dır. Watts ve Zimmerman tarafından 1970'li yıllarda geliştirilen bu muhasebe kuramı, temelinde pozitif kuramları barındırır. Pozitif kuramlar, normatif kuramların temel varsayımlarının incelenmesi ile başlamış ve neticede normatif kuramların bilimsel ve subjektif

olduğunu ileri sürmüştür. Pozitif kuramlara ilişkin en önemli çalışma Watts ve Zimmerman tarafından yapılmış ve aynı adla anılmıştır.

Muhasebe politikası seçimi, Pozitif Muhasebe Kuramı'nın ele aldığı en önemli konulardan birisidir. Pozitif Muhasebe Kuramı'nda işletme yöneticileri tarafından belirlenen muhasebe politikalarına ilişkin kararların işletme ile ilgili tarafları etkileme düzeyi incelenir. Özellikle alternatif muhasebe politikalarının seçilmesinde işletme yönetiminin eğiliminin belirlenmesine dönük bu yaklaşım, Pozitif Muhasebe Kuramı'nın muhasebe literatürüne en önemli katkılarından birisidir. Çünkü Pozitif Muhasebe Kuramı, alternatif muhasebe politikalarına ilişkin seçimin rastgele yapılmadığını ileri sürer. Bu nedenle PMK, muhasebe politikasının belirlenmesine dönük ekonomik yaklaşımlardan faydacı ve etkililik yaklaşımlarını kabul eder ve açıklamalarını bu yaklaşımlar ekseninde yapar.

Watts ve Zimmerman, muhasebe politikasının seçimine ilişkin ekonomik belirleyicileri tespit edebilmek için üç önemli hipotez geliştirmiş ve bu hipotezleri ampirik olarak test etmiştir. Bu hipotezler; kaldıraç oranı, ikramiye ödeme planı ve politik maliyet hipotezleridir.

Bu çalışmada alternatif muhasebe politikası seçiminin işletmelerin finansal tabloları üzerindeki etkisinin ne olduğunun ve işletme yöneticileri tarafından belirlendiği kabul edilen muhasebe politikalarının seçiminin ardında yatan ekonomik nedenlerin tespit edilmesi amacıyla hareket edilmiştir. Bu amacın yerine getirilmesine dönük çalışmanın ilk bölümünde muhasebenin kuramsal yapısı, muhasebe kuramının sınıflandırılması, normatif ve pozitif kuramlar detaylı olarak açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde muhasebe politikası seçimine dönük ekonomik yaklaşımlar, PMK'nın geliştirdiği muhasebe politikası seçimine ilişkin hipotezler, alternatif muhasebe politikalarına dönük gerek TMS/TFRS'lerde gerek US GAAP'ta gerekse VUK'ta yer alan açıklamalara detaylı olarak yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde çalışmanın ilk amacının gerçekleştirilebilmesine yönelik olarak Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren YSBK işletmesinin 01.01.2015-31.12.2015 hesap dönemine ilişkin verileri yüksek-düşük kâr senaryolarına göre yeniden düzenlenmiş ve muhasebe politikalarının

farklılaşması durumunda işletmenin finansal tablolarında ortaya çıkan farklılıklar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmanın ikinci amacı olan muhasebe politikası seçiminin ekonomik belirleyicilerinin ortaya konulabilmesine yönelik 2008-2009 dönemleri ile 2015-2016 dönemlerinde Borsa İstanbul’da imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin verilerinden hareketle, geliştirilen hipotezler Lojistik Regresyon Analizi ile test edilerek çalışma sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE KURAMINDA MUHASEBE POLİTİKALARI

1.1. MUHASEBENİN KURAMSAL YAPISI

1.1.1. Bilim Kavramı ve Muhasebe Bilimi

İnsanın çevresini anlayabilmesi için örgütlenen, her biri belirli uyum ve mantıksal tutarlılık gibi özellikler barındıran birçok bilgi türü mevcuttur. Bu bilgi türlerinden sadece biri olan bilim kavramı, modern dönemin hiyerarşik bilgi sıralamasının en tepesinde, en itibarlı ve en ayrıcalıklı kavramlardan biridir. Ancak hiyerarşik olarak bu kadar önem derecesi yüksek olmasına karşılık bilim kavramının ne anlama geldiği hususunda kesin bir birliktelik söz konusu değildir. Bu tanım sorunu bilim adamlarının ve bilim felsefecilerinin şimdiye kadar bilim ile bilim olmayanı kesin çizgilerle birbirinden ayıracak ilke ve kuralları ortaya koyamamalarından kaynaklanır. Bu nedenle bir tanımın kapsam dışı bıraktığı unsurlar başka bir tanımın hareket noktası olabilmektedir. (Demir, 2012:19) Bilim kavramının tanımlanmasında tüm tarafların ortak bir görüşe varamamasının nedenleri şöyle sıralanabilir: (Yıldırım, 2000:16)

- Bilim durağan bir konu değil, aksine sürekli ve artan bir hızla gelişen, değişen bir etkinliktir.
- Bilim inceleme konusu ve yöntemi bakımından kapsamı ve sınırları kesinlikle belirlenebilir bir olay değil, çok yönlü, sınırları yer yer belirsiz karmaşık bir oluşumdur.

Yıldırım (2000), Bilim Felsefesi isimli kitabında bilimin tanımı üzerine literatürdeki bazı tanımları ifade eder ve onları açıklar. Genel nitelikteki tanımlardan bazıları şöyledir: “Bilim, örgün bir bilgiler bütünüdür. Bilim gerçeği ya da doğruyu arama etkinliğidir. Bilim insan deneyim ve yaşantısını betimleme, ortaya koyma ve anlama yöntemidir. Bilim, üzerinde herkesin birleşeceği yargıları konu alan bir çalışmadır.” Daha dar nitelikteki tanımlardan bazıları ise şöyledir: “Bilim, her türlü düzenden yoksun veriler (algılar) ile mantıksal olarak düzenli düşünme arasında uygunluk sağlama çabasıdır. Bilim, gözlem ve gözleme dayalı uslama (akıl yürütme)

yoluyla önce dünyaya ilişkin olguları, sonra bu olguları birbirine bağlayan yasaları bulma çabasıdır.” (Yıldırım, 2000:17-18)

Türk Dil Kurumu’nun (TDK) Genel Türkçe Sözlüğünde ise bilim kavramı şöyle tanımlanır: *“Bilim, evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, ilim”*dir. *Bilim, genel geçerlik ve kesinlik nitelikleri gösteren yöntemli ve dizgesel bilgidir. Bilim, belli bir konuyu bilme isteğinden yola çıkan, belli bir amaca yönelen bir bilgi edinme ve yöntemli araştırma sürecidir.”*

Bilim, herhangi bir biçimde düzenlenmiş doğru bilgiler bütünüdür. Yapılan bu tanımda düzenlenmiş deyiimi ile kastedilen, bilimi meydana getiren doğru bilgilerin birbirleri ile sistemli bir biçimde birleştirilmesidir. Herhangi bir şekilde deyiimi ile kastedilen bu düzenlemenin herhangi bir ilkeye göre yapılmasıdır. Doğru bilgi kavramından kastedilen ise konusunu uygun bir biçimde yansıtan bilgidir. (Arslan, 2011:68)

Bilim kavramını belirlemeye çalışırken göz önünde tutulması gereken bazı niteliksel özellikler vardır. Bunlar; bilimin *olgusal, mantıksal, nesnel (objektif), eleştirici, genelleyici ve seçici* oluşudur. (Yıldırım, 2000:19-21) Bilim kavramının çeşitli tanımlarının yapılması ve yapılan nitelermelerde üzerinde durulan farklı özelliklerin bulunmasına karşılık hepsinde bilimin bilişsel deneyimin özel bir örgütlenme biçimi olduğu vurgusu yapılır. Bilişsel deneyim ise, deneyimin bilgi ile ilişkili olarak tanımlanabilen bölümüdür. (Demir, 2012:20)

Bilim, bilgi türlerinden birisidir. İnsan, içinde bulunduğu ve yaşadığı dünyada çeşitli nesnelerle yani varlıklarla karşılaşır ve bu nesneleri algılayarak bilmeye çalışır. Bu sebeple bilme etkinliği, özne (bilen) ile nesne (bilinen) arasında oluşan süreçtir. Böyle bir etkinliğin sonucunda ortaya çıkan ürüne de bilgi adı verilir. İnsan, kendi dışındaki varlıkları ve kendini tanımaya ve bilmeye çalışan tek varlık türü olarak, bilgi nesneleri ile farklı tarzlarda ilişkiye girer ve farklı bilgiler elde eder. Bilgi taşıdığı özelliğe ve elde ediliş biçimlerine göre farklı türlere ayrılır. Bunlar; gündelik bilgi, dinsel bilgi, teknik bilgi, sanat bilgisi, bilimsel bilgi ve felsefi bilgidir. (Çüçen, 2005:49-50)

Çalışmanın kapsamı gereğince ele alınması gereken bilgi türü bilimsel bilgidir. Bilimsel bilgi, insan aklının belli bir konuya yönelerek elde ettiği yöntemli, sistemli, düzenli, tutarlı ve geçerli, kanıtlanabilir ve denetlenebilir nesnel (objektif) bilgi türüdür. Bu tanımlamadan hareketle bilimsel bilginin taşıması gereken nitelikler şunlardır; (Çüçen, 2005:53-54)

- İnsan aklını kullanması,
- Bir alanı konu yapması,
- Yöntem (deney ve gözlem) kullanması,
- Sistemli ve düzenli olması,
- Tutarlı ve geçerli olması,
- Kanıtlanabilir ve denetlenebilir olması,
- Nesnel yani tarafsız bilgi olmasıdır.

Bilimsel bilgi ilerleyen, kaydedilen, hacmi artan ve yığılan bir bilgidir. Bilimsel bilginin elde edilmesi, aynı zamanda ele aldığı konuları bir bütünlük içinde ve geniş kapsamlı bir yaklaşımla ele alınmasını zorunlu kılar. Bundan dolayı da sistemli ve tutarlı bir bilgidir. Bu sebeple doğru çıkarımlar yapmaya ve akıl yürütmeye olanak tanır. Ayrıca bilimsel bilgi, belirli bir alanı ve uygun bir araştırma ve doğrulama yöntemine sahiptir. Bilimsel yöntem adı verilen bu yöntem, hem bilginin elde edilmesinde hem de elde edilen bilgilerin doğrulanmasında kullanılır. (Demirbaş, 2013:69)

Bilimin amacı, doğal veya sosyal süreçleri yakalamak ve onları soyut sembolik biçimlerle ilişkilendirerek sunmaktır. Bunun için bilim insanları karmaşık olayları daha anlaşılır ve basit modellere indirgeyip, onlar üzerinde kuramlar geliştirirler. Burada elde edilmek istenen daha açık seçik, daha anlaşılır ve düzenli açıklamalar elde etmektir. (Demir, 2012:21) Bilimin amacını gerçekleştirebilmesi için kullandığı yöntemler yukarıda da ifade edildiği gibi bilimsel yöntemler adını alır. Bilim insanı bilimsel yöntemlerle evreni anlama çabası içerisinde. Bilimsel yöntemle bilimsel bilgi elde etmenin iki aşaması vardır. Bunlar: olgusal süreç (betimleme) ve kuramsal süreçtir. Bu iki aşama kısaca şöyle tanımlanabilir: (Çüçen, 2005:178-179)

Olgusal Sürec (Betimleme): Bilimsel yöntemin ilk aşaması olguların betimlenmesidir. Burada olgu kavramı ile ifade edilmek istenen doğrudan veya

dolaylı olarak algılanabilen nesnel gerçekliktir. Betimleme doğrudan doğruya olguları gözlemleyerek ve sınıflandırarak belli gruplar altında toplamaktır. Betimleme gözlem, deney ve ölçmeyi kendine araç yaparak, olguları tasvir eder.

Kuramsal Süreç (Açıklama): bilimsel bilgi olgusal olan ile başlamasına rağmen bu olgusal olanın mantıksal ve ussal olanla düzenlenip açıklanması ile tamamlanır. Olgusal süreçte deney ve gözlem yolu ile olgular tasvir edilir. Ancak kuramsal süreçte bu olguların nedenleri üzerinde durulur. Bu sebeple kuramsal süreç, olgusal sürecin bir üst aşamasıdır. Örneğin, bazı cisimlerin su yüzeyinde durdukları, bazılarının ise battıkları deney ve gözlem yolu ile betimlenebilir. Ancak bu cisimlerin neden battığı veya batmadığının belirlenebilmesi için betimleme aşamasından kuramsal aşamaya geçilmesi gerekir. Bu sebeple cisimlerin neden su yüzeyinde durdukları veya neden battıkları ile ilgili bir varsayımın geliştirilip onun doğrulanması gerekecektir. Bu işlem kuramsal süreçte gerçekleşecektir.

Gerek bilim adamları gerekse bilim felsefecileri arasında bilimin yapısı, doğası, bilimsel önermelerin niteliği ve hangi bilimlerin gerçekten bilim olduğuna yönelik tartışmalar mevcuttur. Örneğin bazı bilim adamı ve bilim felsefecileri matematik ve mantığı bir bilim olarak kabul etmezler. Özellikle yeni pozitivist çizgide olanlara göre bilimin konusu yalnızca olgulardır. Özellikle de doğal olgulardır. Matematik ve mantık gibi disiplinler herhangi bir olguyu konu almazlar. Bu disiplinler insan zihninin işleyiş biçimini araştırırlar veya izlerler. Bu sebeple bu disiplinler bilim değil, bilimsel düşünmenin bir aracı, bilimsel düşünmenin dilidirler. İster bilim olarak isterse dil olarak kabul edilsinler, bilimlerin sınıflandırılmasında öncelikli olarak formel ve deneysel bilimler olmak üzere ikili bir ayrım yapılır. (Arslan, 2011:68-69)

Konusunu doğadan almayan, yani duyu deneyinden gelmeyen, buna karşılık duyular üstü ideal bir varlık alanını ele alan bilim dallarına formel (mantıki veya ideal) bilimler denir. (Çüçen, 2005:54) Düşüncenin formu, biçimi ile ilgili bir araştırmanın, incelemenin hâkim olduğu mantık ve matematik gibi disiplinler formel bilimlerdir. Deneysel bilimler de genel olarak doğa bilimleri, insan bilimleri veya sosyal bilimler veya kültür bilimleri olmak üzere iki ana kola ayrılır. (Arslan, 2011:69) Reel dünyada var olan varlıkların bilgisini inceleyen bilim alanına doğa bilimleri denir. Doğa bilimleri de kendi içerisinde fizik bilimleri, yer bilimleri ve

yaşam bilimleri olmak üzere üçe ayrılır. İnsan bilimleri ise insanı değişik boyutları ile inceleyen bilgi türüdür. İnsan bilimleri; antropoloji, sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi, dil bilimi ve tarih gibi insanı konu edinen bilim dallarından oluşur. (Çüçen, 2005:55)

Deneyisel bilimlerin bir türü olan insan bilimleri genel olarak sosyal bilimler olarak adlandırılabilir. Sosyal bilimler modern bilimin doğuşu ile birlikte 18. ve 19. yüzyıllarda gelişmeye başlamıştır. Sosyal bilimlerin bilim olarak statü kazanmasının ardından kendi içerisinde alt disiplinler tanımlanmaya başlamıştır. Sosyal bilimlerin bir alt disiplini olan muhasebe disiplini de bilimsel meşruluğunu ortaya koyabilme adına son yüzyılda önemli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte ortaya çıkan önemli bir sorun muhasebenin bir bilim olup olmadığı tartışmasıdır. (Uçma, 2011:7)

1.1.2. Muhasebe Bilimi

Muhasebe bir sosyal bilim midir? Buradaki temel ele alınması gereken sorulardan birisi budur. Bu sebeple öncelikle sosyal bilimlerin içeriğine göz atmakta yarar vardır.

Daha öncede ifade edildiği gibi bilimler temelde formel ve deneyisel bilimler olarak ayrılırlar. Deneyisel bilimler de kendi içerisinde doğa bilimleri ve insan (sosyal) bilimler olarak ayrılır. Burada deneyisel kavramı ile ifade edilmeye çalışılan dar anlamı ile denenebilme, deneyi yapılabilme anlamında değildir. Burada daha geniş anlamı ile insan deneyinin, insan yaşantısının konusu olan şey anlamındadır. (Arslan, 2011:69)

Sosyal bilimler, TDK'nın genel Türkçe sözlüğünde; "*Toplum olayları, insanın sosyal ve kültürel faaliyetleri konusunda araştırma ve inceleme yapan bilim*" olarak tanımlanır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere sosyal bilimlerin temelinde toplum ve onu oluşturan insan vardır. Muhasebe ise insanın birey olarak veya bir grubun üyesi olarak; etken veya edilgen bir şekilde, farkında olmadan diğerleri ile işbirliği içinde iken davranışlarının kimi görünüşleri ile ilgilenir. (Akdoğan ve Aydın, 1987:20) Muhasebe insanlar içindir ve insanların hak ve sorumlulukları muhasebe ile saptanır. Toplumu oluşturan her gerçek kişi, aile, kurum, işletme, vakıf, dernek, sendika, siyasi parti ve devlet gibi hesapsal kişiler için muhasebe aynı ölçüde önemlidir. (Yazıcı, 2001:5)

Fizik, kimya, astronomi gibi doğa bilimleri, doğa olayları ile ilgilenir ve bu olayları açıklamaya, genel yasalar veya ilkeler ortaya koymaya çalışırlar. Ayrıca doğa bilimcileri sadece geçmiş olayları açıklamakla yetinmezler. Aynı zamanda gelecekte olması muhtemel olaylarla ilgili olarak da öngörüler ortaya koymaya çalışırlar. Ancak sosyoloji, psikoloji, ekonomi, siyaset ve antropoloji gibi sosyal bilimlerde durum biraz farklıdır. Sosyal bilimlerin konusu doğa olayları değildir. Sosyal bilimlerde insanların hem birey olarak hem de toplumsal gruplardaki davranışları ele alınır. İnsan doğası çok karmaşıktır ve insanların çevrelerine olan tepkileri oldukça değişkendir. Bu sebeple kolaylıkla öngörülemezler ve toplum bilimciler tarafından oluşturulan yasaların veya ilkelerin kesinliği yoktur. Bir sosyal bilim olarak muhasebe de işletmelerde meydana gelen ekonomik olaylarla ilgili olarak kaydetme, ölçme, analiz etme gibi amaçları barındırır ve bir yöntemle sahiptir. İşletmelerin ve diğer kuruluşların tarafsız ve gerçek sonuçlarını sunabilmesi bakımından muhasebe sürecinin bilimsel yöntemlere dayandırılması gereklidir. (Kelley, 1941:231)

Muhasebenin bir bilim mi sanat veya teknik mi olduğu konusunda Sterling (1975-1979) çalışmalar yapmıştır. Sterling sanatta uygulayıcıların kişisel yorumlarına büyük ölçüde yer verdiklerini ancak bilim de ise gözlemlenen ve ölçülen olgular hakkında uygulayıcıların önemli bir oranda birbirleri ile mutabakat içerisinde olması gerektiğini belirtir. Örneğin muhasebede amortisman yönteminin seçilmesinde, kalıntı değerin belirlenmesinde ve faydalı ömrün tespitinde önemli ölçüde uygulayıcıların rahat davranmalarına izin verilir. Bu sebeple Sterling muhasebenin mevcut hali ile problemleri tanımlama şekilleri nedeniyle bir bilimden daha ziyade bir sanata yakın olduğunu belirtir. (Wolk ve diğ., 2013:39-40) Fakat Sterling (1975), muhasebenin bir sanat olarak tanımlanmasının sebebinin özünde barındırdığı belirsizliklerden ileri geldiğini ve belirsizliğin bilimin içerisinde yer alabileceğini belirtir. Muhasebenin tanımının belirsizliklerden dolayı bir sanat veya teknik olarak yapılması, bu tanımlı yapanların bilimi yanlış yorumlamalarından dolayıdır. (Sterling, 1975:29) Bu sebeple muhasebenin özünde bilimle uyduğu söylenebilir. (Uçma, 2011:13)

1910 yılında LaSalle Extension Üniversitesinde yayınlanan bir raporda muhasebenin işletme gerçeklerinin sistematik olarak sunumunu yapmayı amaçlayan

ve kurallarının ticari gerçeklerin kaydının yapılması için gerekli olan ilkelerin tasarlanması üzerine geliştirilmiş bir bilim olduğunu belirtir. Yine 1911 yılında Henry C. Bentley tarafından yayınlanan Hesapların Bilimi (The Science of Accounts) isimli çalışmada modern muhasebe ilkeleri belirlenmiş ve muhasebenin bir bilim olduğu vurgusu yapılmıştır. (Nelson, 1949:354)

McCowen (1946)'a göre ise muhasebe bir bilim değil, sanattır. Bir muhasebe sisteminin genel görünümü, faaliyet gösteren bir girişimin resmidir. Bu resim normal bir fotoğraf değil, sembolik yani gerçeküstü bir resimdir. Bir resim olarak işletme yönetimi ve diğer bilgi kullanıcıları açısından girişimin ekonomik faaliyetlerini, bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarını giderebilmek adına görselleştirir. Bu sebeple muhasebe bilimden ziyade bir sanattır. (McCowen, 1946:204)

Buzzell bilim kavramını, bir veya daha fazla merkezi kuram ve bir dizi genel ilke etrafında organize edilen, sınıflandırılmış ve sistematikleştirilmiş, genellikle niceliksel terimlerle ifade edilen, bazı koşullar altında gelecekteki olayların tahmini ve kontrolünü sağlayan bilgi olarak tanımlar. Belkaoui (2004) muhasebenin bilimin bu tanımlamasındaki tüm koşulları taşıdığını ifade eder. Muhasebe; ampirik ilişkiler, otoriter genellemeler, kavramlar, ilkeler, kanunlar ve kuramları bünyesinde barındıran temel niteliklere ve düzenliliklere sahiptir. Bu sebeple muhasebenin bir bilim olduğu rahatlıkla söylenebilir. (Belkaoui, 2004:348-349)

Sevilengül'e (2011) göre muhasebe, *"bir örgütün kaynaklarının oluşumunu, bu kaynakların kullanma biçimini, örgütün işlemleri sonucunda bu kaynaklarda meydana gelen artış veya azalışları ve örgütün finansal açıdan durumunu açıklayan bilgileri üreten ve bunları ilgili kişi ve kurumlara ileten bir bilgi sistemi"* dir. (Sevilengül, 2011:3)

Sürmen ve Pehlivan (2007), muhasebenin kendine özgü ilkeleri, kanunları, kuralları, yöntemleri, kuramları ile doğal bir bilim olduğunu belirtirler.

Muhasebe insanın örgütlü veya bireysel davranışının ekonomik görünümünün ortaya çıkarılmasını amaçlar. Bu sebepten dolayı muhasebe bir sosyal bilimdir. (Akdoğan ve Aydın, 1987:21)

Haftacı (2016), muhasebe ile ilgili olarak: “*sürekli gelişim ve değişim içinde dinamik bir bilim dalı olarak geniş bir uygulama alanı olan muhasebe biliminin diğer bilim dalları gibi kendine özgü tanımları, terimleri, yasaları, kuramları, yöntemleri, sistemleri ve kuralları vardır. Bir yanı ile matematik gibi doğal bilimlere, diğer yanı ile hukuk ve işletme ekonomisi gibi sosyal bilimlere dayanan muhasebe, toplumun uygulandığı her alanına uygun adlar alır ve bunlara uygun olarak çeşitli açılardan ayrı ayrı tanımlanabilir*” görüşlerini ileri sürer. (Haftacı, 2016:27)

Yazıcı (2001) muhasebeyi; “*hesap, kitap, denge ve denetim işlerinin tümü*” olarak tanımlar. Her bilimde olduğu gibi muhasebede de muhasebenin yapısını oluşturan tanım, terim, ilke, yasa, kural, yöntem ve kuram ve sınıflandırma gibi bileşenlere sahiptir. Muhasebe bu sebeple uygulamalı bir bilimdir. Muhasebe, denetim ve finansman konularını da içeren uygulama alanı geniş bir bilimdir. Muhasebe biliminin kendine özgü kavramları, uzkavramları yani terimleri ile ayrı bir dili vardır. Muhasebeyi bir bilim olarak tanımlayan Yazıcı (2001), bilimsel açıdan muhasebeyi ise şöyle tanımlamaktadır; “*muhasebe, hesapsal kişilerin hak ve sorumluluklarını, sayısal olgular olarak, çift yanlı, denklemli ve denetime uygun bir biçimde belirleyen, bunları kendine özgü öğelere uygun delillere dayanarak kanıtlayan ve tanımlayan bilgi, anlayış ve erişme alanıdır.*” (Yazıcı, 2001:7-14)

Muhasebenin bir bilim mi yoksa sanat veya teknik mi olduğuna yönelik yukarıda bazı yazarların görüşleri ifade edilmiştir. Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere bazı yazarların bilim olarak kabul etmesinin yanında bazı yazarlar teknik veya sanat olduğu görüşünü savunmuşlardır. Ancak ağırlıklı görüşe göre muhasebe, bünyesinde barındırmış olduğu temel kavramları, ilkeleri, varsayımları, kuramları ve kuralları ile insanların bir birey veya bir grubun üyesi olarak birbirleri ile olan etkileşimini dikkate alan, onlara yön veren sosyal bir bilimdir.

1.1.3. Bilimle İlgili Kavramlar

Bilim kavramı ile doğrudan ilişkili olan kuram, varsayım, aksiyom, hipotez, deney ve gözlem kavramları aşağıda kısaca tanımlanmıştır.

A. Kuram Kavramı

Bilim kavramının içeriği kuramların özellikleri ile doldurulur. Esasında bilimden bahsedilirken, bilimsel özelliğe sahip olduğu düşünülen kuramlardan bahsedilir. (Demir, 2012:36) Gerçekleri kendi bütünlüğü içerisinde açıklamak, deneysel bulgular içindeki yasaların işleyişlerini bulmak ve bu yasaları birleşmiş bir sistem içerisinde bir araya getirmek kuramın konusudur. (Akdoğan ve Aydın, 1987:15)

Kuram, günlük yaşamda ve bilimde çok kullanılan sözdür, kavramdır ve dahası bir terimdir. Kuram kavramı Osmanlıca'da nazariye, İngilizce'de de theory (teori) kavramları ile eş anlamlı bir kavramdır. (Yazıcı, 2001:133)

Kuram kavramı çeşitli anlamlarda kullanılabilir. Bu anlamlardan bazıları şöyledir: (Akdoğan ve Aydın, 1987:15)

- İstenilen bir sosyal davranış veya düzenlemenin ne olması gerektiği hakkındaki kural ve ilkeleri,
- Olayların veya şeylerin pek açık olmayan bir şekilde kavramlaştırılması veya tanımlanması,
- Test edilmemiş herhangi bir fikir veya hipotez anlamında da kullanılır.

Bilimsel açıdan kuram; bilime temel olan, yön veren, herhangi bir konu üzerinde ileri sürülen, varsayımlara ya da deneylere dayanılarak kanıtlanan görüştür. (Yazıcı, 2001:133) Kuram belli ölçüde doğrulanmış hipotezlere bağlı olarak geliştirilen açıklamalar ve kanıtlar topluluğudur. (Şencan, 2007:2) Kuram, belli bir konuda sistemli düşünceler, görüşler bütünü ya da sistemli bir biçimde düzenlenmiş olayları açıklayan ve bilime temel olan kurallar bütünüdür. Kuram, değişkenler arasındaki karşılıklı ilişkileri en basit ve anlaşılır bir yolla açıklayacak biçimde örgütlenilmiş gözlemler, koşullar, tanımlar ve ilkeler sistemidir. (İslamoğlu, 2011:21)

Kuram, bilimin dayandığı ve olayların gözlemiyle elde edilen bilgilerin sistemli, düzenli, sınıflandırılmış ve aralarındaki bağları kurulmuş bilgiler biçiminde oluşmasını, örgütlenmesini sağlayan başat unsurdur. Kuram, bir sistem, bir dizi

düzenleme ilkeleri sağlayarak, bilimin gelişmesine ve kuşaktan kuşağa ilerlemesine olanak tanımaktadır. Kuram olmaksızın, bilimin önceden tahminlerde (kestirimlerde) bulunması olanaklı değildir. (Güven, 2006:14)

Muhasebenin mevcut ve gelecekteki konumunun tam olarak görülebilmesi, sadece muhasebe uygulamalarının değil, aynı zamanda uygulamalarının dayanağı olan muhasebe kuramının yapısının da bilinmesine bağlıdır. Ekonomik verilerin ekonomik bilgiler olarak uygun bir şekilde raporlanması ve yorumlanması için bu ekonomik verilerin muhasebeciler tarafından tanımlanması, kaydedilmesi, sınıflandırılması, özetlenmesi ve raporlanarak iletilmesine ilişkin tarz, finansal muhasebe kuramı ile anlam kazanır, dayanağını ondan alır ve onunla açıklanır. (Cemalcılar ve Önce, 1999:23)

B. Varsayım Kavramı

Varsayım, belirlenen problemin ortaya konulması için bilinçli ve yeterli düzeyde yapılan gözlem faaliyeti neticesinde bir açıklama ve bir öneri sunar. Bu sebeple varsayım doğruluğu henüz kanıtlanmamış bir iddiadır. (Arslan, 2011:78) Varsayım, gerçekliğin ortaya koyulabilmesi için oluşturulacak olan modelde, sınırlama ve basitleştirmelerin ifade edildiği önermelerdir. Yani kuramsal sonuçların elde edilebilmesine yönelik başlangıçta öyle oldukları kabul edilen önermelerdir. (Demir, 2012:38)

C. Aksiyom Kavramı

Aksiyom mantıksal bir sistemde, başka önermelerin ortaya konulması yani yeni önermelerin üretilmesi için gerekli olan ve tanımı gereği doğru olduğu kabul edilen önermelerdir. Aksiyom kavramı ile varsayım kavramının literatürde birbirlerinin yerine kullanıldığı görülür. Ancak varsayım aksiyom gibi doğruluğu kabul edilen bir önerme değildir. Varsayım doğruluğu kanıtlanana kadar bir iddiadır. Varsayımlar test edildikten sonra doğru veya yanlış olabilirler. (Demir, 2012:38-39)

D. Hipotez Kavramı

Hipotez; somut, test edilebilir ve doğruluğu ya da yanlışlığı gösterilebilir bir öneridir. Bu öneriler bir veya daha fazla değişkenin birbirleri ile nasıl ilişkili olduklarını gösterir. (Demir, 2012:40) Başka bir ifadeyle hipotez, test edilmeye ve doğruluğu ya da yanlışlığı ortaya koyulmaya yani kanıtlanmaya yönelik genelleme veya önermelerdir. Hipotezlerin doğruluğu doğrudan veya dolaylı yollardan elde edilen gözlem verilerinin test edilmesi ile kanıtlanır. Doğruluğu kanıtlanan hipotezler (denence) kuramlara veya yasalara dönüşür. (Demirbaş, 2013:67)

E. Deney ve Gözlem Kavramları

Gözlem, yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak bir problemin ortaya koyulması veya bir sorunun sorulmasını mümkün kılan veri toplama etkinliğidir. Yapılan veri toplama etkinliği gelişmiş güzel değil, bilinçli olarak yapılır ve bir problem veya bir soru ile ilgilidir. Yapılan gözlem faaliyeti belirli bir amaca yönelik, bir problemin çözülmesine veya bir sorunun cevaplanmasına ilişkindir. Gözlem faaliyeti neticesinde bir varsayımın terk edilmesi söz konusudur. (Arslan, 2011:77)

Deney ise, TDK'nın güncel Türkçe sözlüğünde: *“bilimsel bir gerçeği göstermek, bir yasayı doğrulamak, bir varsayımı kanıtlamak amacıyla yapılan işlem, tecrübe”* olarak tanımlanır.

Gözlem ve deney birbirinden farklıdır. Gözlemde, gözleyenin doğanın akışına müdahale etmeksizin olayların nasıl gerçekleştiği izlenir. Ancak deneyde ise deneyi yapan olayların kendiliğinden gerçekleşmesini beklemeeksizin yapay olarak onları üretir. Sözelimi, gök cisimlerinin uzaydaki hareketleri ancak gözlemlenebilir. Ancak bir cismin suyun yüzeyindeki hareketini anlamak için istenilen her zaman laboratuvar ortamında denenmesi mümkündür. (Arslan, 2011:78)

1.1.4. Muhasebe Kuramına İlişkin Metodoloji

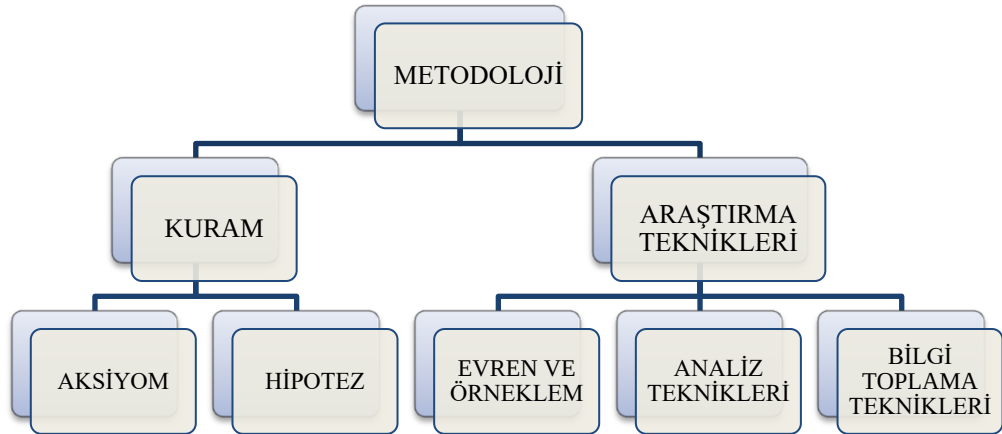
TDK'nın genel Türkçe sözlüğünde metot kelimesi yöntem olarak, metodoloji kelimesi ise yöntembilim olarak açıklanır. Yine TDK'ya göre yöntem, *“Bir amaca erişmek için izlenen, tutulan yol, usul, sistem, prosedür, politika”* olarak,

yöntembilim ise “özellikle felsefe ve bilim alanında yöntem araştırmak ve yeni yöntemler yaratmak için ilkeler geliştiren bilim, metodoloji” olarak tanımlanır.

Metodoloji, belirli disiplinler düzeyinde gerçekliğin anlaşılması ve ortaya çıkarılıp açıklanabilmesi için bilgilerin üretilmesine yönelik izlenen yol, yöntem ve yordamları inceleyen bilim dalıdır. Metodoloji, belirlenen amaca ulaşabilmek için ne tür araç ve yöntemler kullanılması gerektiğine yönelik geliştirilen sistemli ve düzenli olarak ifade edilen kavramsal sistemdir. (Demir, 2012:25) Metodoloji, bilimsel araştırmaların mantıksal çerçeve içerisinde düzenlenmesini, yürütülmesini ve sonuca bağlanmasını içeren strateji veya genel yaklaşımdır. (Aslanoğlu, İbrahim <http://w3.gazi.edu.tr/~iarslan/arastek.doc> 22.03.2017) Kısacası metodoloji, bilimin savunma mantığıdır. (Demir, 2012:25)

Bütün bilimler açısından metodolojinin genel prensipleri aynıdır. Bu nedenle her bilim metodolojisinde deney, gözlem, tümevarım ve tümdengelim barındırır. Metodoloji şematik olarak Şekil 1’de gösterildiği gibidir. (Aslanoğlu, İbrahim <http://w3.gazi.edu.tr/~iarslan/arastek.doc> 22.03.2017)

Şekil 1: Metodoloji Kavramı

Metodolojinin bir yöntem bilimi olması onu belirli yöntem veya yöntemleri içeren, tasvir eden bir bilim dalı yapmaz. Metodoloji tüm bunların ötesinde, kavramların tanımlanması, modellerin kurulması, kuramların ileri sürülmesi ve test edilmesi gibi bilimsel araştırma sürecini yürüten bilim insanlarını destekler ve onları mantığa uygun hale getirmeye çalışır. Bu sebepten ötürü aynı bilimsel yöntemi

kullanmalarına karşılık bilim insanlarının farklı metodolojileri savunması olasıdır. (Demir, 2012:25)

Bir kuram olguların tanımlanmasını, açıklanmasını ve tahmin edilmesini sağlarken, metodoloji ise kuramların geliştirilmesine yönelik temelleri ve kuralları ortaya çıkarır. (Mattessich, 1995:267) Bu açıdan bakıldığı zaman kuramların geliştirilebilmesi için metodolojilere ihtiyaç vardır. Ortaya konulacak olan metodolojiler aynı alanla ilgili birden fazla kuramın oluşumunu sağlayabilecektir.

Diğer disiplinlerde olduğu gibi muhasebe kuramının geliştirilmesi bakımından da metodoloji gereksinimi söz konusudur. (Belkaoui, 2004:109) Muhasebede genel bir metodolojinin geliştirilmesi halinde, bu metodolojiye dayalı olarak ileri sürülecek olan kuramların ilgili taraflarca kabul edilme olasılığı artacaktır. (Buckley ve diğ., 1968:274) Ancak muhasebe uygulamaları ve muhasebe araştırmaları arasındaki yaklaşım ve değer farklılıkları muhasebede iki tür metodolojinin kullanımına yol açmıştır. Bunlar, pozitif (açıklayıcı) ve normatif (kuralcı) metodolojilerdir. Muhasebe olgularının ve sorunlarının karmaşık yapısı düşünüldüğünde muhasebenin kuramsal yapısının oluşturulması bakımından her iki metodoloji de önemlilik arz eder. (Belkaoui, 2004:109)

Muhasebede genel bir metodolojinin oluşturulabilmesi için üç sorunun aşılması gerekir. Bunlar: tanımlama, yaklaşım ve kapsamdır. Bu sorunlar kısaca şöyle açıklanabilir: (Buckley ve diğ., 1968:275-282)

Tanımlama: Geçmişte muhasebe kuramının geliştirilmesinde metodolojinin eksikliği, muhasebe kavramlarının ve tanımlarının yetersizliğine neden olmuştur. Kavramların tanımlanmasında yetersiz kalınması muhasebe kuramının gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Kavramların tanımının yetersizliği ve bu yönde var olduğu düşünülen dikkatsizliklere ilişkin Amerikan Muhasebeciler Birliği'nin (AAA- American Accounting Association) 1966 yılında yayınladığı Temel Muhasebe Kuramı Tebliğinde (ASOBAT- Statement of Basic Accounting Theory) önemli vurgular yapılmaktadır.

Yaklaşım: Muhasebe kuramının oluşturulmasında çeşitli yaklaşımlar söz konusudur. Bunlara örnek olarak teorik olmayan (pratik) yaklaşımlar, teorik yaklaşımlar

(tümevarım, tümdengelim, etik, sosyolojik, ekonomik yaklaşımlar vb.) ve eklektik yaklaşım verilebilir. Muhasebe kuramının geliştirilmesinde bu yaklaşımlardan hangisi veya hangilerinin kullanılacağına yönelik çok çeşitli tartışmalar vardır. Akademisyenler bu konuda teorik çözümlerden yanayken AICPA bu konuda teorik çözümlerden ziyade pratik çözümlerden yanadır. Aslında hem teorik yaklaşımlar hem de teorik olmayan ve diğer yaklaşımlar, farklı nedenlerle önem arz ederler. Burada muhasebe uygulayıcılarının geliştirilen ilkelerin anlaması ve doğru bir biçimde kullanılmasına dönük olarak bütün bu yaklaşımlar açısından metodolojilerin geliştirilmesi gerekir. Bu durum özellikle disiplinler arası yapılacak çalışmalar açısından önem arz eder.

Kapsam: Kuramların geliştirilmesi için yapılan çoğu çalışmada tatmin edici sonuçlar elde etmenin önündeki büyük engellerden biri de kapsamdır. Bu konu sadece muhasebe açısından değil diğer disiplinler açısından da geçerlidir. Spesifik olarak bir kuramın geliştirilebilmesi için disiplinler arası tekniklerin varlığı gereklidir. Bu sebeple muhasebede geliştirilecek olan kuramların; karar teorisi, davranış bilimleri, bilgi ve iletişim teorisi, matematik ve metamatematik, makro ve mikro ekonomi teorileri ve yönetim bilimleri gibi disiplinleri de içermesi gerekir.

Muhasebede genel bir metodolojik çerçevenin hazırlanmasında engel olan yukarıdaki sebeplerde göz önünde bulundurulduğunda, son yıllarda muhasebe kuramının geliştirilmesinde yaşanan güçlüklerin başında metodolojiye verilen önemin yetersiz kalması gösterilebilir. Muhasebeye yönelik yapılan tanımlar, yaklaşımlar ve kapsam üzerinde varılacak olan uyum muhasebe kuramının gelişimini sağlayacaktır. Ayrıca muhasebe de kuram geliştirmenin önündeki engellerin kaldırılmasına da yardımcı olacaktır. (Buckley ve diğ., 1968:283)

1.1.5. Muhasebe Kuramı

Felsefik amaçlar, normatif kurallar, birbirleri ile ilgili kavramlar, kesin tanımlar ve ussal kurallar kuramın yapısını oluştururlar. Muhasebeciler de kendi profesyonel uygulamalarını felsefeleştirirler, kuramsallaştırırlar, muhakeme ederler, ortaya koyarlar ve tartışırlar. Buradaki temel amaç, muhasebeci için sistemleştirilmiş bir başvuru çerçevesi sunmak ve muhasebecilerin finansal raporlarının kalitesini

artırmalarına olanak sağlamak için uyumlu bir muhasebe kuramı elde etmektir. (Cemalcılar ve Önce, 1999:23)

Genellikle kuramlar belirli konularda veya belirli olaylarla ilgili olarak ileri sürülürler. Arzu edilen durum bu olmasına rağmen “şeylerin” genel bir kuramının ortaya koyulması söz konusu değildir. Bunun yerine her bir kuram belirli konu ile sınırlıdır. Muhasebe de kuram oluşturma ve gerçekleştirme aşamasında karşılaşılan güçlüklerden birisi de ortaya koyulan kuramların farklı konularla ilgili olmasıdır. Yani muhasebe ile ilgili ortaya koyulan kuramların aynı konuya yönelik birbiri ile çelişen birden fazla kuramın varlığından ziyade kuramların farklı konular üzerinden ileri sürülen farklı kuramlar olmasıdır. (Sterling, 1970:449)

Muhasebenin mevcut yapısının ve gelecekteki durumunun tam olarak değerlendirilebilmesi için muhasebenin sadece uygulama yönünün değil aynı zamanda kuramsal yapısının da anlaşılması gereklidir. (Belkaoui, 2004:210)

Bu nedenle bir muhasebe kuramı;

- Amacın ne olduğunu,
- Muhasebenin çevresi ile ilgili önermeleri,
- Muhasebede ölçme ve değerlendirme ile ilgili esasları,
- Sınırlamaları (varsayımları),

açıkça ifade etmelidir. (Akdoğan ve Aydın, 1987:121)

Muhasebe kuramı, muhasebe olaylarının açıklanması ve tahmini için bir temel sağlama amacı güder. Kuram, olguların açıklanması ve tahmini amacıyla değişkenler arasındaki ilişkileri belirterek olguların hâlihazırda sistematik görünümünü sunmak için oluşturulan kavramlar, tanımlar ve önermeler kümesi olarak tanımlanır. (Belkaoui, 2004:108)

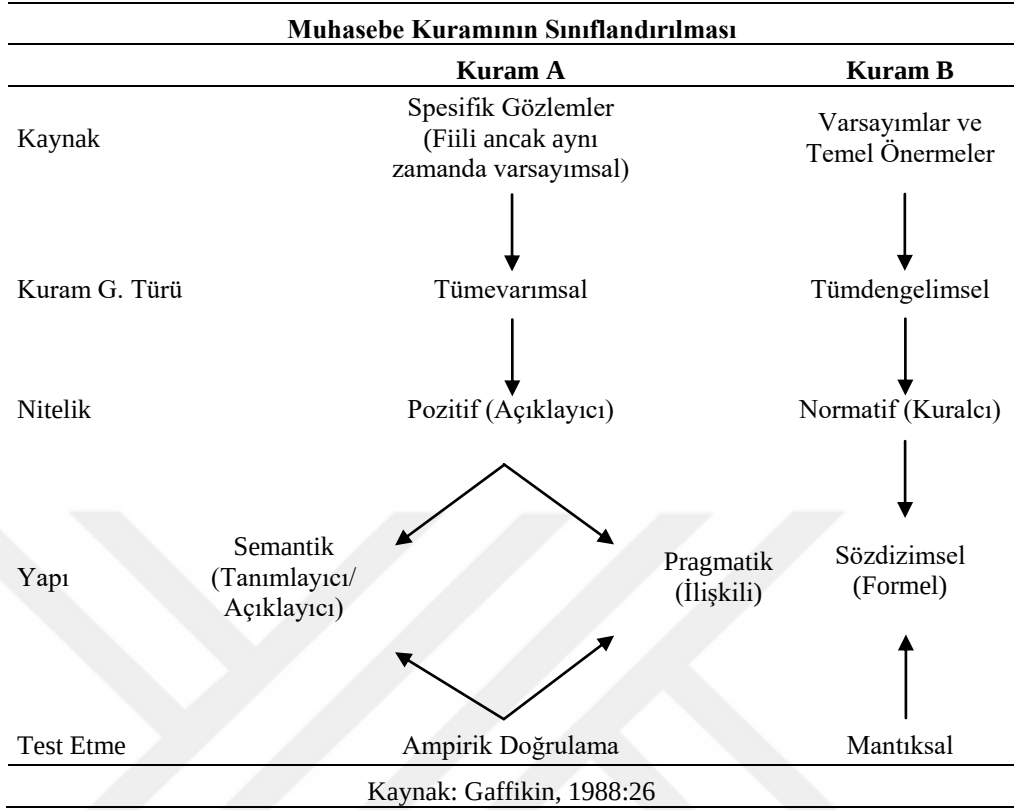
Muhasebe kuramı, muhasebe bilimine temel olan, ona yön veren, herhangi bir muhasebe konusu üzerine ileri sürülmüş, varsayımlara ve deneylere dayanılarak kanıtlanmış görüş (Yazıcı, 2001:133); muhasebe uygulamalarının değerlendirilebileceği genel çerçeveyi belirleyen, yeni uygulama ve yöntemlerin

gelişmesine rehberlik eden geniş bir ilkeler bütünü, ussal bir inceleme çerçevesi (Akdoğan ve Aydın, 1987:120) veya muhasebenin yapısını sorgulamak için varsayımsal, kavramsal ve pragmatik ilkelerin uyumlu bir setinden oluşan genel bir başvuru çerçevesi olarak tanımlanabilir. (Cemalcılar ve Önce, 1999:24) Kısacası muhasebe kuramı halen var olan uygulamaların daha iyi anlaşılabilmesi, açıklanabilmesi ve savunulabilmesi için kullanılır. (Akdoğan ve Aydın, 1987:120)

Muhasebede birbirinden farklı ve genellikle birbirinden bağımsız olduğu görülen kuramlar mevcuttur. (Akdoğan ve Aydın, 1987:120) Bu kuramlar farklı düşünce yapılarının etkisi ile oluşmuşlardır. (Coetsee, 2010:2) Bu nedenle muhasebe kuramını çeşitli şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Tek bir genel muhasebe kuramının varlığı tercih edilebilir bir durum olmasına rağmen muhasebe açısından bu durum henüz söz konusu değildir. (Akdoğan ve Aydın, 1987:120)

Bu çalışmada muhasebe kuramının sınıflandırılması daha çok tarihsel gelişim doğrultusunda ele alınmıştır. Tarihsel gelişim açısından muhasebe kuramı genel itibari ile Şekil 2’de gösterildiği gibi açıklayıcı (pozitif) ve normatif muhasebe kuramı olarak sınıflandırılır.(Coetsee, 2010:3)

Şekil 2: Muhasebe Kuramının Sınıflandırılması

Şekil 2’de Kuram A açıklayıcı muhasebe kuramlarının geliştirilmesine yönelik süreci gösterir. Bu düşünceden hareketle muhasebe kuramının temel amacı, muhasebe davranış ve olaylarının açıklanması ve tahmini için temel oluşturmaktır. (Belkaoui, 2004:108) Bu yaklaşımına göre muhasebe kuramının amacı muhasebe uygulamalarını tahmin etmek ve onları açıklamaktır. (Watts ve Zimmerman, 1986:2) Açıklayıcı muhasebe kuramları, muhasebe uygulamalarına eğilen ve bu uygulamaların ne olduğunun anlaşılmasına ve açıklanmasına odaklanan kuramlardır.

Şekil 2’de gösterilen Kuram B ise normatif muhasebe kuramlarının geliştirilmesine yönelik süreci gösterir. Normatif muhasebe kuramlarına göre muhasebe kuramı, muhasebe uygulamalarının geliştirilmesinin genel bir çerçevesini ortaya koyma, yeni uygulamaların ve prosedürlerin gelişimine rehberlik edip mantıksal akıl yürütme yolu ile genel ilkeleri belirleme olarak tanımlanır. (Hendriksen, 1982:1) Bu tanımdan hareketle muhasebe kuramı; muhasebenin temel varsayımlarının, ilkelerinin, kavramlarının, tanımlamalarının ve bunların nasıl kullanılacağına bir kural koyucu tarafından muhasebe kuralları altında belirlenmesi

olarak düşünülür. (Wolk ve diğ., 2013:3) Muhasebe kuramına bu bakış açısında muhasebecilerin, muhasebe ilkelerinin geliştirilmesine ve muhasebe kuramlarının betimlenmesine odaklanmaları gerektiği belirtilir. (Coetsee, 2010:2) Bu muhasebe kuramlarının amacı muhasebe ilkelerinin geliştirilmesidir. Hendriksen (1982) bu durumu şöyle ifade etmektedir; muhasebe kuramı, mevcut muhasebe olaylarının açıklanması ve daha iyi anlaşılabilmesi için kullanılabilir. Ancak önemli olan muhasebe uygulamalarının değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için genel bir çerçevenin oluşumunu sağlayan ilkeler setinin ortaya konmasıdır. (Hendriksen, 1982:1)

Şekil 2'den de anlaşılacağı üzere açıklayıcı (pozitif) kuramlar çoğunlukla spesifik gözlemler neticesinde, genellikle tümevarım yönteminin kullanımı ile geliştirilirler. Bu kuramlar, oluşturulan hipotezlerin ampirik olarak test edilmesi neticesinde oluşurlar. Normatif kuramlar ise varsayımlar ve temel önermeler neticesinde ve genellikle tümdengelim yönteminin kullanımı ile geliştirilirler. Normatif kuramlar, formeldirler ve mantıksal olarak test edildikten sonra oluşurlar. Bu sebeple genellikle kuralcıdırlar. Kuramların bu şekilde sınıflandırılmasına ilişkin daha detaylı bilgi çalışmanın ilerleyen bölümlerinde verilecektir.

1.1.6. Muhasebede Kuram Geliştirme Yaklaşımları

Muhasebe kuramının geliştirilmesinde çeşitli yazarlar tarafından yapılan farklı sınıflandırmalar mevcuttur. Her ne kadar farklı olarak adlandırılırsa da bu sınıflandırmalar birbirine benzer özellikler barındırmaktadır. Hendriksen (1972) çalışmasında bu yaklaşımları şöyle sıralamıştır:

- Tümdengelim ve Aksiyom Yaklaşımı,
- Tümevarım Yaklaşımı,
- Etik Yaklaşımı,
- İletişim Kuramı,
- Davranışsal Yaklaşımlar,
- Sosyolojik Yaklaşımlar,
- Makroekonomik Yaklaşımlar,
- Pragmatik Yaklaşımlar,
- Teorik Olmayan Yaklaşımlar,

- Hesapsal Yaklaşım,
- Derleme Yaklaşımı

Belkaoui (2004) ise yapmış olduğu çalışmasında bu yöntemleri önce kendi içerisinde teorik ve teorik olmayan olmak üzere ikiye ayırmış ve daha sonra teorik yaklaşımları şöyle sıralamıştır:

- Teorik Olmayan, Pratik veya Pragmatik Yaklaşım
- Teorik Yaklaşımlar
 - ❖ Tümdengelim Yaklaşımı
 - ❖ Tümevarım Yaklaşımı
 - ❖ Etik Yaklaşımı
 - ❖ Sosyolojik Yaklaşım
 - ❖ Ekonomik Yaklaşım
 - ❖ Derleme Yaklaşımı

Schroeder ve Clark (1995) ise yukarıdaki sınıflandırmalara benzer bir biçimde muhasebe kuramının geliştirilmesinde yaygın olarak kullanılan yaklaşımları aşağıdaki biçimde sıralamışlardır:

- Tümdengelim Yaklaşımı
- Tümevarım Yaklaşımı
- Pragmatik Yaklaşım
- Bilimsel Sorgulama Yaklaşımı
- Diğer Araştırma Yaklaşımları

Muhasebede kuram geliştirmeye yönelik var olan yaklaşımlar kendi içerisinde benzer özellikler taşımalarına karşılık farklılıklar da içerirler. Çalışmanın bu bölümünde muhasebe de kuram geliştirmede sıklıkla kullanıldığı bilinen ve çoğu yazarlar tarafından da yapılan sınıflandırmaların ortak yönü olan tümdengelim ve tümevarım yaklaşımları detaylı olarak açıklanacak, bu yaklaşımların dışında kalan diğer yaklaşımlardan bazılarının sadece tanımlanması ile yetinilecektir.

1.1.6.1. Tümdengelim Yaklaşımı

Tümdengelim, verilen önermeler setinden bir veya daha fazla sonuç elde etmek için kullanılan mantıksal akıl yürütme yöntemidir. Ampirik verilerin tümü tümdengelim yönteminde analiz edilmez. Tümdengelim yöntemi aşağıdaki basit bir örnekle açıklanabilir: (Wolk, vd., 2013:33)

Önerme 1: Bir atın dört ayağı vardır.

Önerme 2: Ali'nin iki ayağı vardır.

Sonuç 1: Ali bir at değildir.

Muhasebede tümdengelim yöntemi, pratik uygulamalara temel sağlamak için mantıksal ilke, amaç ve postülatların (varsayımların) ortaya çıkması ile başlayan bir süreçtir. Böylelikle pratik uygulama ve kurallar, mantıksal düşünme ile türetilir. Mantıksal türetilen ilkeler ve postülatların sadece muhasebe kurallarını açıklamak veya kabul edilen mevcut uygulamalarını desteklemek için var olduğu düşüncesi oluşmamalıdır. Yani türetilen ilke ve yasalar, belirli bir amaca ulaşmak için “ne olması” gerektiğini ifade edebileceği gibi (normatif) gerçekten “ne” olduğunu da (açıklayıcı) ifade edebilir. Tümdengelim yöntemi aşağıdakileri içerir; (Hendriksen, 1972:3-4)

- Finansal raporlamanın genel veya özel amaçlarının belirlenmesi,
- Muhasebenin ekonomik, siyasi, politik ve sosyolojik çevresi ile ilgili muhasebe postülatlarının açıklanması,
- Akıl yürütme sürecini yönlendirecek bir dizi kısıtlamalar,
- Düşüncelerin ifade edilebilmesi veya özetlenebilmesine yönelik çerçeve veya semboller seti ile ilgili bir yapı,
- Bir tanım kümesinin geliştirilmesi,
- Mantık süreci ile elde edilen ilkeler veya politikalar ile genelleştirilmiş tabloların formüle edilmesi,
- Belirli durumlara ilişkin ilkelerin uygulanması için usul yöntem ve kuralların oluşturulması.

Muhasebede tümdengelim yönteminin dört aŗaması vardır: (Belkaoui, 2004:111)

- Finansal tabloların amaçlarının belirlenmesi,
- Muhasebe varsayımlarının seçimi,
- Muhasebe ilkelerinin belirlenmesi,
- Muhasebe tekniklerinin geliŗtirilmesidir.

Tümdengelim yöntemi esasında zihinsel bir araŗtırma türüdür. Geliŗtirilen herhangi bir muhasebe kuramının geçerliliği, muhasebe kuramının geliŗtirilme sürecinde araŗtırmacının, mantıklı bir Şekilde, muhasebe süreçlerinin  eŗitli bileŗenlerini doğru bir biçimde tanımlamasına ve iliŗkilendirmesine büyük ölçüde bağlıdır. (Schroeder ve Clark, 1995:55)

Tümdengelim yönteminin olumsuz yönlerinden birisi varsayımlardan veya öncüllerden herhangi birinin hatalı olması durumunda sonucun yanlıŗ olacağıdır. Ayrıca yine tümdengelim yöntemi gerçekten uzak ve uygulamada esas olabilecek kuralları sağlamada yetersiz olarak görülür. (Akdoğan ve Aydın, 1987:127)

1.1.6.2. Tümevarım Yaklaŗımı

Tümevarım yöntemi, anakütleden bir örnek olarak anakütle hakkında sonuç elde edebilmek amacıyla verileri inceler veya test eder. (Wolk, vd., 2013:34) Tümevarım, araŗtırma ile ilgili gözlem yapma ve bu gözleminden sonuçlar çıkarmayı vurgulayan bir akıl yürütme yöntemidir. Bu nedenle bu yöntem özelden genele doğru giden Şeklinde tanımlanır. Araŗtırmalar bazı özel durumlarda sınırlı gözlemlere dayanarak evren hakkında genellemeler yapar düzeydedir. Tümevarım yöntemine Accounting Principles Boards Statement No:4 (Muhasebe  lkeleri Kurulu Beyanı)  rnek olarak verilebilir. Hazırlanan bu raporda mevcut uygulamaların gözlemlenmesine dayanarak genel kabul g rm ŗ muhasebe ilkeleri belirtilmiŗtir. Buna ek olarak Muhasebe  lkeleri Kurulu Beyanında daha sonra mevcut ilkelerin finansal muhasebenin temel özellikleri, amacı ve çevresinden elde edilmediğini kabul eder. Bu yüzden bu  alıŗma esasında tümevarım yöntemini barındırır. (Schroeder ve Clark, 1995:55)

Bir kuramın tümevarım yöntemi ile inşa edilmesine gözlem ve ölçümlerle başlanıp genellemeler yapılarak devam edilir. Tümevarım yönteminin muhasebeye uygulanmasında, işletmelerin finansal bilgilerinin gözlemlenmesi ile başlanılır. Gözlemler neticesinde elde edilen tekrarlanan ilişkilerin varlığı, gözlemlerin genellenmesi ile muhasebe ilkelerini oluşturur. Tümevarım argümanları tekrarlanan ilişkileri gösteren muhasebe bilgilerinden oluşan özel durumlardan hareketle genel kabul gören muhasebe ilkeleri ve varsayımlarının oluşumunu sağlar. Bu açıklamalardan hareketle tümevarım yöntemine dayalı bir kuramın oluşturulmasında dört aşamanın olduğu söylenebilir. Bunlar; (Belkaoui, 2004:112)

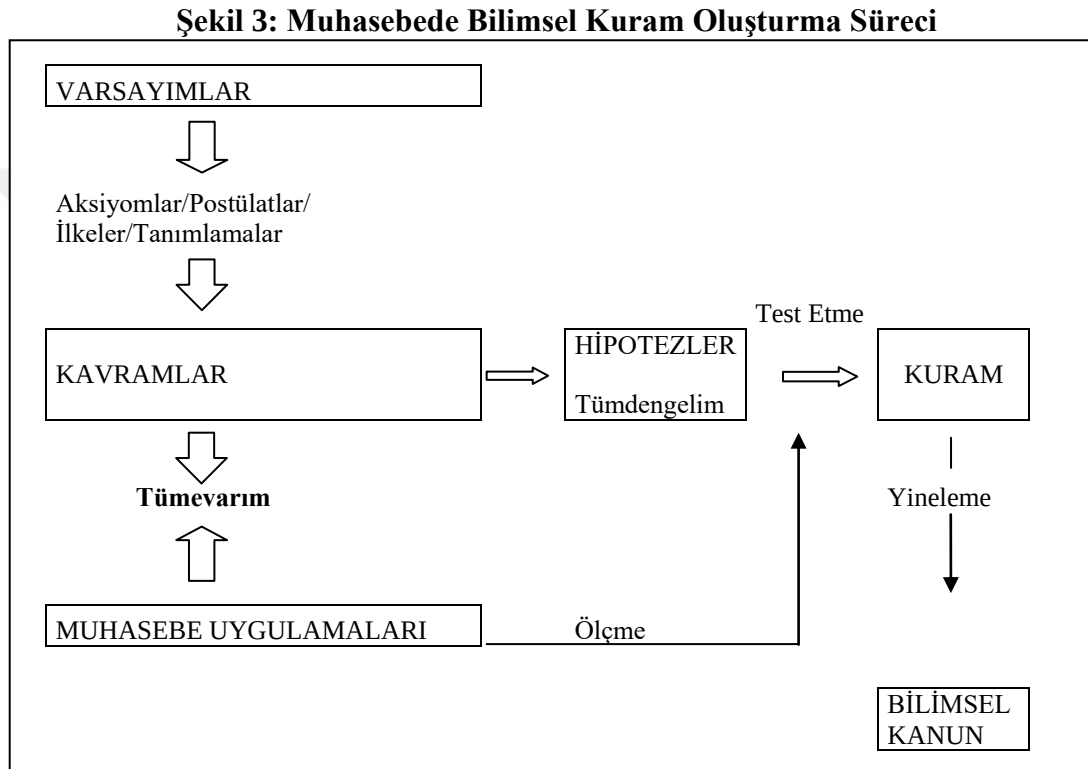
- Bütün gözlemlerin kaydedilmesi,
- Bu gözlemlerden tekrarlanan ilişkileri sınıflandırmak ve analiz etmek
- Tekrarlanan ilişkileri gösteren durumlardan tümevarımsal genellemeler ve muhasebe ilkeleri oluşturmak,
- Genellemeleri test etmektir.

Muhasebede tümevarım yöntemi, işletmelerin finansal verilerinin gözlemlenmesine dayanır. Eğer tekrarlanan bir ilişki bulunabilirse ilkeler oluşturulabilir ve genellemeler yapılabilir. Eğer uygulayıcı özellikle mevcut ilke ve uygulamaların kendisini etkilemesine izin vermez ise yeni fikirler ve ilkeler elde edilebilir. Örneğin işletmeler bir dizi gözlemle, geçmişte yapılan satışların tarihsel eğilimini, gelecekte müşterilerden elde edilmesi beklenen nakit akışlarının daha iyi biçimde belirlenmesinde kullanabilirler. Tümevarım yönteminin avantajı, yöntemin mutlak bir önyargılı model veya yapı ile sınırlı olmamasıdır. Araştırmacı ilgili gördüğü herhangi bir gözlemi yapmakta serbesttir. Ancak genellemeler ve ilkeler oluşturulurken sadece bir kez tümdengelim mantıksal akıl yürütme yöntemi tarafından bu genelleme ve ilkeler teyit edilmelidirler. Tümevarım yönteminin temel dezavantajı, gözlemcinin bilinçaltında bulunan fikirlerden etkilenebilir olmasıdır. Bu nedenle gözlemcinin bilinçaltında var olan konu ile ilgili düşüncelerinin ne olduğuna dikkat edilmelidir. (Hendriksen, 1972:6)

Gözlemi yapacak olan kişinin önyargılı olması ve gözlemcinin görmek istediği ilişkileri doğrulamak için gözlem konusunu seçebilmesi bu yöntemin güçlükleri arasındadır. Yine verilerin farklı işletmeler için farklı anlamlar taşıması ve bu

nedenle tüm işletmeler için genellemelerin yapılmasının güçlüğü bu yöntemin zorlukları arasındadır. (Akdoğan ve Aydın, 1987:128-129)

Genel itibari ile araştırmacılar kuram oluşturma sürecinde tümevarım ve tümdengelim akıl yürütme yöntemlerinden birisini tercih ederler. Muhasebe açısından ele alındığında tümecarım ve tümdengelim yöntemleri açısından kuram geliştirme süreci aşağıda Şekil 3’de gösterildiği gibidir.

Kaynak: Gaffikkin, 2005:10

Şekil 3’den de görüleceği üzere kuram oluşturmaya başlamada tümdengelim akıl yürütme yönteminde ilk adım muhasebe varsayımlarının belirlenmesidir. Bu varsayımlarla birlikte ilkeler, aksiyomlar ve tanımlamalar yapılır. Varsayımların, ilkelerin ve tanımlamaların kullanımı ile kavramlar yani uygulama açısından kurallar oluşturulur. Bu kavramlardan hareketle hipotezler elde edilir ve hipotezler ölçme yardımı ile de test edilerek kuramlar ortaya konulur. Kuramların sürekli tekrar etmesi yani kanıtlanması ile kuramlar bilimsel kanunlara dönüşür. Tümevarım akıl yürütme yönteminin kullanılmasında ise araştırmaya öncelikle muhasebe uygulamalarının gözlemlenmesinden hareketle başlanır. Muhasebe uygulamalarının gözlemlenmesi ile birlikte kavramlara ve önermelere yönelilir. Yani bu yöntemde gerçek dünya

olaylarının gözlemlenmesinden soyut unsurlara geçilir. Kavramların ve önermelerin belirlenmesinden sonra hipotezler oluşturulur. Oluşturulan hipotezler ölçme yardımı ile test edilir ve kuramın oluşumu tamamlanır. Kuramların tekrar etmesi ile de kuramlar bilimsel kanunlara dönüşür.

1.1.6.3. Diğer Yaklaşımlar

Kuram geliştirmede kullanılan diğer yaklaşımlar şöyle sınıflandırılabilir:

Pragmatik Yaklaşım: Temelde faydacılık, yararlılık, kullanışlılık vb. gibi kavramlara dayanan bu yaklaşımda problem belirlendikten sonra araştırmacı sorunu çözebilecek faydalı bir çözüm bulmaya çalışır. Burada en uygun çözümün bulunduğu veya çözümün belirlenen amacı yerine getirebileceği önerilmez. Aslında burada tek amaç probleme uygulanabilir bir çözüm bulmak da olabilir. Bu sebeple pragmatik yaklaşım çerçevesinde elde edilen çözümleri geçici bir çözüm olarak görmek gerekir. (Schroeder ve Clarck, 1995:55-56) Kısacası pragmatik yaklaşım muhasebe tekniklerinin ve kavramlarının, onların içerdiği faydaların dikkate alınarak seçilmesini ifade eder. Bu yaklaşım muhasebe ilkelerinin ve prosedürlerinin, finansal tabloların amaçlarını sağlamasına ve spesifik hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı oldukları takdirde kullanılacağını öne sürer. (Hendriksen, 1982:13)

Etik Yaklaşımı: Muhasebede kuram geliştirme yaklaşımlarını birbirlerinden bağımsız değerlendirmek hatalı bir tutum olacaktır. Özellikle bu tutum etik yaklaşım için geçerlidir. Muhasebe kuramı açısından etik yaklaşım; adalet, doğruluk ve dürüstlük kavramlarına önem verir. Buna göre muhasebe politika ve prosedürleri, muhasebe ile ilgili çevreler açısından eşitlik ilkesine göre belirlenmelidir. Hazırlanacak olan finansal raporlar doğruluk ve dürüstlük ilkesine uygun olmalıdır. Muhasebe bilgileri doğru ve tarafsız biçimde hazırlanmalıdır. (Hendriksen, 1982:7)

Ekonomik Yaklaşım: Muhasebe kuramı geliştirmede ekonomik yaklaşım, çeşitli muhasebe politikalarının uygulanmasının sonucu olarak makroekonomik göstergeleri vurgular. Etik yaklaşım doğruluk ve dürüstlük kavramlarına odaklanırken, sosyolojik yaklaşım sosyal refah kavramına, ekonomik yaklaşım ise genel ekonomik refah kavramına odaklanmaktadır. (Belkaoui, 2004:115)

Derleme (Eklektik) Yaklaşımı: Muhasebe kuramının geliştirilmesinde ve muhasebe ilkelerinin belirlenmesinde derleme yaklaşımı, tek bir yaklaşımın yerine yaklaşımların bir kombinasyonunun kullanılması gerektiğini belirtir. Derleme yaklaşımında muhasebe kavramları ve ilkeleri bireylerin, mesleki kuruluşların ve kamu kuruluşlarının birlikte hareket etmesi neticesinde yapılan sayısız girişimlerin sonucunda ortaya koyulur. Bu yaklaşım literatürde tartışılan pozitif yaklaşım, davranışsal yaklaşım, düzenleyici yaklaşım gibi yeni yaklaşımların daha çok ele alınmasını sağlamıştır. (Belkaoui, 2004:116)

1.1.7. Muhasebe Kuramının Sınıflandırılması

İlk çağlarda bir kayıt tutma düzeni olan muhasebe, orta çağla birlikte çift taraflı defter tutma sisteminin özelliklerini taşıyan bir anlayışa sahip olmuştur. Ancak 19. yüzyılın en önemli gelişmelerinden biri olan sanayi devriminin ortaya çıkması muhasebe alanında önemli gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan bu gelişmeler hızını 20. ve 21. Yüzyılda daha da artırmış ve günümüzdeki önemli gelişmelerin kaynağını oluşturmuştur. 1800’lü yıllardan 1900’lü yıllara kadar muhasebe alanında 727 farklı yazar tarafından 1172 eser yayımlanmıştır. Yayımlanan bu eserlerin önemli bir kısmı ticari amaçlı ve yeniliklerden uzak olmasına karşılık içerisinde muhasebe kuramının geliştirilmesine ve muhasebe bilgilerinin analiz edilmesine dönük önemli çalışmaları da barındırmaktadır. (Yücel, 1982:225)

Muhasebeciler 1800’lü yıllardan 1970’li yıllara kadar geçen zaman diliminde genel bir muhasebe kuramı oluşturmak için çaba sarf etmişlerdir. Bu 170 yıllık zaman diliminde muhasebeciler tarafından bir takım açıklayıcı ve normatif muhasebe kuramları geliştirilmiştir. Geliştirilen bu muhasebe kuramları literatürde klasik yaklaşımlar olarak adlandırılmaktadır. (Akdoğan ve Aydın, 1987:134)

Muhasebe uygulamaları ve muhasebe araştırmaları arasındaki değerler, görüşler ve fikirlerin ayrılığı yukarıda da belirtildiği gibi iki ayrı muhasebe kuramının oluşumuna yol açmıştır. Bu muhasebe kuramları normatif muhasebe kuramı ile açıklayıcı muhasebe kuramıdır. Muhasebe meslek dünyasında muhasebenin bir sanat olduğu inancı yaygındır ve bu sebeple muhasebe

biçimlendirilemez. Muhasebe kuramının oluşturulmasında geleneksel yöntemlerin kullanımı kabul edilir. Geleneksel yöntemler muhasebe uygulayıcıları tarafından oluşturulanlardır. Bu düşünceye sahip bir kuram, açıklayıcı muhasebe kuramıdır. Normatif muhasebe kuramcıları bir uygulamanın açıklanmasında onun “ne” olduğunu açıklamaktan ziyade onun “ne olması” gerektiğini açıklamayı savunurlar. Bu düşünceye sahip bir kuram, normatif muhasebe kuramıdır. (Belkaoui, 2004:109)

Normatif kuramlarda “ne olmalı” ve “nasıl olmalı” sorularının cevabı aranır. Yani normatif kuramlar, yapılan uygulamanın ne olduğunu açıklamaktan ziyade mevcut uygulamanın ne olması gerektiğini açıklar veya yeni bir prosedürün nasıl geliştirileceği üzerinde durur. Sprouse ve Moonitz’in “Accounting Research Study No:3” teki kuram ve önerileri ile Chambers’ın kuram ve önerilerinin doğasında normatiflik hakimdir. Açıklayıcı kuramlar, mevcut uygulamayı açıklamaya veya belli prosedürlerin kullanımını rasyonel (akılcı) hale getirmeye çalışır. Açıklayıcı kuramlar, bazı prosedürleri kabul etmek ve diğerlerini reddetmek için genel kabul görmüş muhasebe prosedürleri ile mantık arasında ortak bir nokta bulabilmek için kullanılabilirler. Fakat açıklayıcı kuramlar açısından mevcut uygulamanın nedenini ve etkilerini anlamak için gösterilen çabalar muhtemelen en değerlisidir. Littleton’un 1953 yılında yapmış olduğu Structure of Accounting Theory adlı çalışmasında ele almış olduğu gelişim süreci ile ortaya koyduğu kuram, muhtemelen açıklayıcı yöntemi uygulayan en eksiksiz kuramdır. (Hendriksen, 1972:17)

İlerleyen bölümlerde daha ayrıntılı olarak anlatılacağı üzere 1950’li yılların başından 1960’lı yılların sonuna kadar olan süreç normatif muhasebe kuramları açısından altın çağ olarak adlandırılır. Metodolojik anlamda açıklayıcı kuramların terk edilerek normatif kuramlara yönelilmesinde 1950’li yıllarda yapmış oldukları çalışmalarla döneme damgasını vuran dört önemli yazardan bahsedilebilir. Bunlar; Chambers, Mattessich, Devine ve Sterling’tir. Muhasebede bu yeni kuram geliştirme yöntemine geçilmesinde Chambers (1955) ilk çalışmaları yapanlar arasındadır. Chambers’in çalışmalarını kısa bir süre içerisinde Mattessich’in çalışmaları takip etmiş ve ilerleyen dönemlerde ise Sterling ile Devine muhasebe kuramı açısından önemli çalışmalara imza atmışlardır. (Gaffikin, 1988:16-17)

1970’li yıllara kadar etkin olan normatif muhasebe kuramları, yaşanan önemli gelişmeler neticesinde terk edilerek muhasebe araştırmalarında pozitif kuramlara geçiş yaşanmıştır. 1955’li yıllardan öncede sıklıkla kullanılan bir yöntem olan açıklayıcı kuramlar, dönemin bilim dünyasında yaşanan önemli gelişmelerle birlikte deneysel metodolojinin kullanımının tekrar başlaması sayesinde pozitif kuramların gelişmesini sağlamıştır. Açıklayıcı kuramların bir devamı niteliğinde olan pozitif kuramlara geçilmesinin en önemli sebeplerinden biri bu kuramların ampirik yani deneysel olmasıdır. Ampirik yöntemlere geçilmesinin başlıca diğer sebepleri ise şöyle sıralanabilir: (Akdoğan ve Aydın, 1987:140)

- Elde edilen sonuçların güvenilirliğini artırmak ve muhasebe anlayışının düzeyini geliştirmek için muhasebe araştırmalarını daha etkin kılmak,
- Bilim adamı niteliğine sahip olarak, akademisyen muhasebecilerin bilim çevrelerindeki statülerini artırma isteği,
- Ampirik araştırmalarda kullanılan istatistik yöntemlerini kullanabilecek muhasebeci sayısındaki artışlardır. Ayrıca veri kaynaklarına ulaşma kolaylığı ampirik araştırmalara yönelimi artıran bir başka sebeptir.

1970’li yılların başından itibaren ampirik araştırmaların yönelimin altında yatan başka bir sebep olarak da muhasebeye bakış açısının net kâr tanımının taşıması gereken niteliksel özelliklerinin belirlenmesi yaklaşımı olan ekonomik kâr¹ ölçümünden, bilgi yaklaşımına olan eğilimin artmasıdır. Yani muhasebenin bir bilgi sistemi olduğu düşüncesinin hâkim olmaya başlamasıdır. Bu düşüncenin oluşumunda etkili olan önemli sebeplerden biri aslında klasik yaklaşımlar olarak adlandırılan normatif ve açıklayıcı kuramların yetersizliğidir. 1800’lü yıllardan 1970’li yıllara kadar varlığını sürdüren bu kuramlarla ilgili yapılan eleştiriler şu şekildedir: (Akdoğan ve Aydın, 1987:135)

- Açıklayıcı muhasebe kuramları açısından; modern muhasebenin karmaşıklığı ve birbirleri ile tutarlı olmayan muhasebe uygulamalarının olması nedeni ile mevcut muhasebe uygulamalarını yeterli düzeyde açıklayabilecek nitelikte genel bir açıklayıcı muhasebe kuramının geliştirilememesi,

¹ Ekonomik kâr, dönem içerisinde işletmeye koyulan ve çekilen sermaye için gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra gelecekteki nakit akımlarının şimdiki değeridir.

- Normatif muhasebe kuramları açısından ise; bu kuramların kabulü gerçekleşmemiş olan veya geçerliliği kanıtlanmamış olan varsayımlara dayalı olarak geliştirilmesidir.

Bilimde deneyciliğin yani ampirik çalışmaların öneminin artması, muhasebede, 1970’li yıllardan sonra pozitif muhasebe kuramının geliştirilmesi ile kendini göstermiştir. Bu kuram 1970’li yıllarda muhasebe alanında hakim paradigma halini almıştır. Normatif kuramların temel varsayımlarının sorgulanması ile başlayan ve bu kuramları bilimsel olarak gören pozitif muhasebe kuramı, Belkaoui gibi yazarlar tarafından modern muhasebe araştırmaları şeklinde tanımlanmıştır. Ancak genel itibari ile bakıldığında zaman pozitif kuramlar modern muhasebe araştırmalarına geçişi sağlamış ve gerek eleştirel gerekse yorumlayıcı paradigmalara geçişi hızlandırmıştır. (Uçma, 2011:120)

Tarihsel gelişim açısından sınıflandırılan muhasebe kuramları aşağıda detaylı bir biçimde anlatılmaya çalışılmıştır.

1.1.7.1. Normatif Muhasebe Kuramı

Muhasebenin kullanım alanı ve çevresi her an değişebilir. Çünkü muhasebe durağan bir disiplin değildir. Muhasebe bilgileri çeşitli kişilerin hizmetine sunulabilir ve bu kişiler edindikleri bilgileri farklı şekillerde kullanabilirler. Ayrıca yine muhasebe bilgilerini düzenleyen muhasebeciler bu bilgilerin nasıl kullanılacağını bilmeyebilirler. Muhasebede meydana gelen bu gibi değişimlerden dolayı muhasebenin ne olduğunun bilinmesinin yanı sıra ne olması gerektiğinin de belirlenmesi gerekir. Normatif muhasebe kuramı muhasebenin ne olması gerektiğini belirleyen geniş bir kuramsal çerçeve sunar. Normatif kuramların sağladığı bu genişlik, ortaya çıkabilecek sorunların çözümünü kolaylaştırır. Kavramsal düzeyde muhasebenin ne olması gerektiğini belirleyen geniş bir kuramsal çerçevenin var olması durumunda, daha önceden var olmayan bir sorun ile karşılaşıldığında, bu sorun belirlenen muhasebe kuramı çerçevesinde ele alınarak kolay bir biçimde çözülebilir. Normatif muhasebe kuramı da bu gereksinimlerden hareketle oluşturulur. (Akdoğan ve Aydın, 1987:132-133)

Normatif muhasebe kuramları daha önceden olmayan bir problemin ortaya çıkması durumunda, bu problemin hızlı bir biçimde çözülebilmesine dönük genel bir kavramsal çerçevenin varlığını savunur. Bu kavramsal çerçeveyi ortaya koyabilmek için de kuramsal anlamda yoğun bir çaba içerisinde.

1950-1960'lı yıllar normatif muhasebe araştırmalarının altın çağı olarak adlandırılır. Bu dönemde muhasebe araştırmacıları, kabul edilen mevcut uygulamaları araştırmak veya analiz etmekten daha çok politika önerileri ve neler yapılması gerektiği ile ilgili hale geldiler. Bu dönemde normatif kuramlar, bir hesap döneminde işletmenin gerçek kârını ortaya çıkarmaya veya alınan ekonomik kararlar için yararlı olan muhasebe bilgilerinin neler olduğunun tartışmasına ve işletmenin varlıklarının ölçümünde tek bir ölçü birimi kullanarak işletmenin gerçek kârını ortaya çıkarma üzerine yoğunlaşmışlardır. Normatif kuramcılar işletmelerin faaliyetlerini kendi gözlemlerine dayalı olarak bu faaliyetlerin doğası ile ilgili varsayımlarda bulunurlar. Normatif metodoloji hem sözdizimsel hem de anlamsal özelliklere sahip olmasına rağmen, esasında sözdizimsel ilişkiler esasına dayalı olduğundan tümdengelim yöntemi ile oluşturulan hipotezler olduğu kabul edilir. (Godfrey, vd., 2010:24-25)

Normatif kuramlar, ilkelerin geliştirilerek amaçların formüle edildiği tümdengelim yönteminin kullanıldığı bir süreçtir. (Coetsee, 2010:3) Bir normatif muhasebe kuramı; bazı muhasebe prosedürlerini, finansal raporların içeriklerini ve muhasebe ölçümlerinin bazı temel esaslarına ilişkin kuralları ortaya koymaya çalışır. Ijiri (1975), normatif kuramları tümdengelim kuramlarının özel bir durumu olarak görür. Tümdengelim kuramlar, bazı hedef varsayımlar ile başlar ve normatif kuramlar ile muhasebe prosedürlerini anlamaya çalışırlar. Bu sebeple normatif kuramların iki önemli unsuru bulunur. Bunlar; hedef varsayımlar ve tümdengelimdir. (Kabir, 2005:2) Bazı kuramcılara göre de normatif muhasebe kuramlarının, sadece varsayımlara dayalı olduğu kabul edilir. (Schroeder ve Clark, 1995:64-65)

Normatif kuramlar hedeflere dayanır ve finansal raporlama açısından bazı özel hedefleri bünyesinde barındırır. (Schroeder ve Clark, 1995:64-65) Normatif bir kuram, gerçek dünya etkinliklerinin ne olduğunu değil, ne olması gerektiğini gösteren hedef odaklı bir kuramdır. (Inanga ve Schneider, 2005: 231) Muhasebede uygulanan ilke, kural ve yöntemlerin belirli bir amaca ulaşmaya hizmet edecek

şekilde belirlenmesi bu hedeflerdendir. (Akdoğan ve Aydın, 1987:134) Fakat evrensel olarak bütün muhasebeciler tarafından kabul edilen belirlenmiş hedefler yoktur. (Schroeder ve Clark, 1995:64-65)

Daha önce de değinildiği gibi normatif kuramların en önemli unsurları hedef varsayımlar ve tümdengelim yöntemidir. Inanga ve Schneider (2005) bu sebeple normatif kuramları hedef varsayımlar ve tümdengelim yöntemi ile karakterize edilmiş kuramlar olarak tanımlar.

Normatif muhasebe kuramlarında genellikle tümdengelim yaklaşımı kullanılmasına rağmen, tümevarım ve pragmatik yaklaşımların da kullanıldığı görülür. Normatif tümevarımcı yazarlardan önemlileri arasında Hatfield (1927), Littleton (1953) ve Ijiri (1975) gösterilebilir. Bu normatif tümevarımcı yazarlar halen geçerliliğini koruyan muhasebe uygulamalarını incelemekte ve bu muhasebe uygulamalarının temel unsurlarını rasyonelleştirmekte ve bazen de onları doğrulamaktadırlar. (Kabir, 2005:2-3) Pozitif (açıklayıcı) muhasebe kuramının ve kuramcılarının en çok kullandığı yöntem olan tümevarım yönteminin, normatif kuramcılar tarafından da kullanılması benzer şeyler ifade edildiğinin bir göstergesi değildir. Hem açıklayıcı hem de normatif kuramcıların tümevarım yöntemini kullanması neticesinde oluşan tek ortak nokta bu kuramcılardan bazılarının matematiksel ve mantıksal analizlere yaptıkları vurgulardır. (Uçma, 2011:99)

Normatif tümdengelimci yazarların en önemlileri arasında ise Paton (1922), Canning (1929), Sweeney (1936), MacNeal (1939), Chambers (1966) gösterilebilir. Bu yazarlar yenilik idirler ve muhasebede yeni  l me yöntemlerinin kullanımını hedeflemişlerdir. Bu nedenle muhasebede bugünkü değer/cari maliyet kavramını desteklemektedirler. Bu yazarlar neoklasik iktisat kuramları ve ekonomik gözlemler neticesinde muhasebede tarihsel maliyetlerin yerine cari maliyetlerin kullanılması gerektiğini belirtirler. Normatif t mdengelimciler, belirli bir grup bilgi kullanıcılarının kararlarını incelemezler, onlar kullanmış oldukları modeller tarafından geliştirilen gelir rakamının tüm bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarını eşit bir biçimde karşıladığını varsayarlar. Bu sebeple kullanmış oldukları modeli gerçek gelir modeli (True Income) olarak adlandırırırlar. (Kabir, 2005:3) Gerçek gelirin veya tümdengelim paradigmasının örnekleri arasında Alexander, Canning, Edwards ve Bell, MacNeal, Moonitz, Paton, Sprouse ve Moonitz ve Sweeney'in çalışmaları

gösterilebilir. Bu yazarlar gelirin ölçümünde tek bir değerlendirme yönteminin kullanımının tüm bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılayabileceği inancını taşırlar. Bu nedenle bu yazarlar cari fiyat bilgilerinin ekonomik kararlar almada bilgi kullanıcılarına geleneksel tarihi maliyet verisinden daha faydalı olacağı inancını taşımaktadırlar. Gerçek gelir veya normatif tündengelimci paradigmalarının mevcut tarihi maliyet yöntemine karşılık geliştirdiği alternatif kuramlar mevcuttur. Bu kuramlar genellikle beş kuramdan oluşur. Bunlar; (Belkaoui, 2004:339-341)

- Cari Satın Alma Gücü Muhasebesi,
- Yerine Koyma Maliyeti Muhasebesi,
- Bugünkü/Şimdiki Değer Muhasebesi,
- Net Gerçekleşebilir Değer Muhasebesi,
- Yoksun Olma Değeri Muhasebesi'dir.

Cari maliyet/bugünkü değer kavramlarının kullanımını savunan yazarların aksine Paton, Littleton, Ljiri gibi yazarlar tarihi maliyet kavramını desteklemektedirler. (Kabir, 2005:22) Gerek tümevarım gerekse tündengelim yöntemi kullanılarak geliştirilen normatif muhasebe kuramları genel itibari ile; tarihi maliyet muhasebesi, cari satın alma gücü muhasebesi, cari maliyet muhasebesi, çıkış fiyatı muhasebesi ve gerçeğe uygun değer muhasebesi olarak sınıflandırılabilir. (Bahadır, 2016:34) Normatif muhasebe kuram türleri aşağıda kısaca açıklanmıştır.

A. Tarihi Maliyet Muhasebesi

Tarihi maliyet değeri çoğunlukla 1965'li yıllarda kullanılan bir değerlendirme yöntemidir. (Whittington, 2015:551) Tarihi maliyet, varlıkların işletmeye girdikleri tarihteki katlanılan, ona yüklenmiş bulunan maliyet olarak tanımlanabilir. Bir varlığın tarihi maliyeti varlığın edinildiği tarihteki, bir borcun tarihi maliyeti ise ilgili borcun olduğu andaki değişim fiyatıdır. (Ulus, 2008:131) KGK tarafından yayınlanan Kavramsal Çerçeve'de tarihi maliyete ilişkin şu tanımlama yer almıştır: *“Varlıklar elde edildikleri tarihte alımları için ödenen nakit veya nakit benzerlerinin tutarları ile veya onlara karşılık verilen varlıkların gerçeğe uygun değerleri ile ölçümlenir. Borçlar borç karşılığında elde edilen tutarı ile veya işletmenin normal faaliyetlerinden kaynaklanan borçlarda, örneğin, gelir vergilerinde olduğu gibi,*

borcun kapatılması için gereken nakit veya nakit benzerlerinin tutarı ile gösterilir”. (Kavramsal Çerçeve, 4. Bölüm, 55. paragraf)

Geleneksel olarak tarihi maliyet esası dikkate alındığında varlıklar işletmeye girdiği tarihteki fiili maliyeti ile veya ilgili tarihte varlıklara yüklenen toplam maliyet esasına göre finansal tablolarda gösterilirler. Bu yöntemin en önemli özelliği değer düşüklüğü dışındaki değer değişimlerini dikkate almamasıdır. (Akdoğan, 2004:33) Tarihi maliyet yönteminin başlıca yararları aşağıdaki gibi sıralanabilir: (Akdoğan, Aydın, 1987:446)

- Maliyetler fiili işlemlere dayandığından objektiftirler.
- Diğer değerlendirme yöntemlerine göre uygulanması ve muhasebeye uyumu daha kolaydır.
- Anlaşılması kolaydır ve yöneticilerin bu değerlendirme yöntemine alışkanlığı fazladır.
- Fiyat istikrarının olduğu ekonomik dönemlerde, fiili maliyet verisi kârın ölçülmesinde yararlı bir ölçüt olabilir.

Yukarıda sıralanan yararlarına karşılık tarihi maliyet yönteminin kimi sakıncaları aşağıdaki gibi sıralanabilir: (Akdoğan, Aydın, 1987:446)

- Tarihi maliyet yönteminde farklı değerlendirme yöntemleri bulunduğundan finansal tabloların birbirleri ile uyumlu olarak karşılaştırılabilmesi söz konusu olamayabilir. Bu yöntemde stokları LİFO, FİFO, ortalama maliyet gibi farklı değerlendirme yöntemleri ile değerlendirilebilirler.
- Enflasyonist dönemlerde tarihi maliyet verilerine göre düzeltilmiş halde sunulan finansal tablolar gerçeği yansıtmayacağından, bilgi kullanıcılarının yanılabilirler.
- Tarihi maliyete göre düzenlenen finansal tablolar geçmişe ait veriler olduğundan güncelliğini koruyamaz ve bilgi kullanıcılarının gereksinimlerini karşılamada yetersiz kalabilir.
- Tarihi maliyet, işletme yönetimi için sağlıklı rapor vermemektedir. Çünkü bu yöntem nominal sermayenin korunmasına yönelik olup dönem içerisinde kullanılan sermayenin cari değerini korumaz.

Tarihi maliyet yöntemine dayalı olarak gerçekleştirilen geleneksel muhasebe, fiyatların sabit olduğu ya da çok az değişimin yaşandığı ortamlarda kullanılmak üzere geliştirilmiştir. Bu sebeple tarihi maliyet muhasebesinin temel varsayımı, paranın sabit bir satın alma gücü olduğudur. (Bahadır, 2016:34) 1965’li yıllarda muhasebede etkin olarak kullanılan tarihi maliyet yöntemi son yıllarda enflasyondan önemli ölçüde etkilenmiştir. Özellikle 1980’li yıllarda ABD’de tarihinin en fazla finansal başarısızlıklarına tanık olunması, tarihsel maliyet muhasebesinin yararının ve temel varsayımının da sorgulanmasına neden olmuştur. (Whittington, 2015:551, Barth ve diğ., 1995:578) Bu durum düzenleyici kuruluşların ve diğer ilgililerin tarihi maliyet kavramı yerine cari değer kavramına özellikle de gerçeğe uygun değer kavramına yönelmeleri gerektiğinin erken bir ifadesi haline gelmiştir. (Barth ve diğ., 1995:578)

B. Cari Satın Alma Gücü Muhasebesi

Bu yöntem, esasında tarihi maliyet yöntemini kullanmakta ancak tarihi maliyet yöntemine göre oluşturulan finansal tablo kalemleri üzerindeki enflasyonun etkilerini de dikkate almaktadır. Bu yöntemde finansal tablo kalemlerinin, finansal tabloların düzenlendiği tarih itibari ile paranın genel satın alma gücüne göre ifade edilmesini gerektirir. Bu sebeple düzeltilmiş tarihi maliyet yöntemi olarak da adlandırılır. (Akdoğan, 2004:36)

Bilindiği gibi tarihi maliyet muhasebesine yapılan en önemli eleştiri yöntemin, fiyatlar genel düzeyini sabit olarak kabul etmesi, yani paranın satın alma gücünde önemli değişikliklerin olmayacağını varsaymasıdır. Ancak ülke ekonomilerinde 1970’li yıllardan sonra ortaya çıkan yüksek enflasyonlar bu yöntemin varsayımlarının sorgulanmasına yol açmıştır. Cari satın alma gücü muhasebesi de tarihi maliyet yönteminin bu eksikliğini gidermek amacıyla ortaya konulmuş olan bir yöntemdir. Bu yöntemde finansal tabloların düzenlendiği tarihteki enflasyonun finansal tablo kalemleri üzerindeki etkisinin de gösterilmesi amaçlanmıştır.

C. Cari Maliyet Muhasebesi

Cari maliyet muhasebesi değerlendirme ilkesi olarak, cari değerleri esas alır. Bu nedenle cari değer muhasebesi olarak da adlandırılır. (Akdoğan, 2004:199) Cari değer muhasebesi, tarihi maliyet yaklaşımına karşıt olan ve tarihi maliyet

yaklaşımına karşılık en fazla benimsenen yaklaşımlardan birisidir. Bu yaklaşım hem tarihi maliyet hem de cari satın alma gücü yöntemini kabul etmemektedir. Bu yaklaşıma göre işletme varlıkları cari değerleri dikkate alınarak finansal tablolarda gösterilmesi gerekir. (Bahadır, 2016:38)

Tarihi maliyet değerlerini terk eden bu yöntem, tarihi maliyet muhasebesinin bir alternatifini oluşturmaktadır. Cari maliyet muhasebesi değerlemede firmaya katkı değerini (value to business) dikkate alır. Firmaya katkı değeri, firmanın sahip olduğu varlıklarından mahrum olması durumunda, karşılaşılabileceği en yüksek maliyetli zarardır. (Akdoğan, 2004:199) Firmaya katkı değeri, yenileme (yerine koyma) maliyeti ile geri kazanılabilir değerden düşük olanı ile ölçülür. Geri kazanılabilir değer ise kullanım değeri ile net gerçekleşebilir değerden büyük olanıdır. (<https://www.icaew.com/-/media/corporate/files/technical/financial-reporting/information-for-better-markets/ifbm/measurement-in-financial-reporting.ashx-30.03.2017>)

Her ne kadar da firmaya katkı değeri yenileme maliyeti ile geri kazanılabilir tutardan düşük olanı ile değerlendirilse de, uygulamada firmaya katkı değeri olarak yenileme (yerine koyma) maliyeti dikkate alınır. (Akdoğan, 2004:199)

Örneğin, X işletmesi adedi 200 TL'den 5 adet A ürününden satın almış ve bu ürünleri 250 TL.'den satmayı planlamış olsun. X işletmesi 10.10.201X tarihinde bu ürünlerden 4 adedini satmıştır. Satışın yapıldığı zaman A ürününün yerine koyma maliyeti 220 TL., dönem sonunda ise 230 TL.'dir. Bu durumda işletmenin kâr tarihi maliyet ve cari maliyet muhasebesi açısından şöyle hesaplanır: (Bahadır, 2016:39)

Geleneksel tarihi maliyet muhasebesi açısından işletme $4 \times (250-200) = 200$ TL. kâr elde etmiş kabul edilir. Ancak cari maliyet muhasebesi açısından işletmenin cari faaliyet kârı $4 \times (250-220) = 120$ TL.'dir. Çünkü cari maliyet muhasebesinde dikkate alınan değerlendirme ölçütü yenileme (yerine koyma) maliyetidir.

D. Çıkış Fiyatı Muhasebesi

Çıkış fiyatı muhasebesi, Raymond Chambers tarafından öne sürülmüştür. Bu sistem, “devamlı güncel muhasebe” (Continuously Contemporary Accounting-CoCoA) olarak bilinir. (Whittington, 2015:555) Çıkış fiyatı, işletmenin olağan faaliyetleri içerisinde bir varlığın mevcut satış değerinden, satış maliyetlerinin

düşülmesi ile elde edilen değerdir. Çıkış değeri, halen işletme tarafından kullanılan bir varlığın fırsat maliyetidir. (Parker, 1975:513)

Çıkış fiyatı muhasebesi temelinde işletmenin varlıklarının finansal tablolarda beklenen net satış fiyatları üzerinden gösterilmesi esasına dayanır. Çıkış fiyatı muhasebesi neticesinde elde edilen finansal durum tablosunda varlıklar beklenen satış değerleri üzerinden gösterilecek olup, işletme yönetiminde işletmenin değişen koşullara uygun sermayesinin görülebilmesi açısından önemlidir. Bu muhasebe kuramında işletmenin kârı varlıkların satış fiyatlarındaki değişiminin neticesinde elde edilen tutar olarak görülür. Ayrıca çıkış fiyatı muhasebesinde varlıkların beklenen satış fiyatları üzerinden gösterilmesi varlıklar için amortisman uygulamasını da ortadan kaldırır. Çıkış fiyatı muhasebesi işletmenin sürekliliği ilkesine aykırı olduğu gerekçesi ile eleştirilmiştir. Ancak bu kuram, muhasebe standartlarının da ağırlıklı olarak önemseydiği gerçeğe uygun değer tarafından desteklenmektedir. (Bahadır, 2016:40, Whittington, 2015:555)

E. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi

Finansal tabloların hazırlanmasında göz önünde bulundurulacak önemli amaçlardan birisi, bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Bu sebeple mümkün olduğu müddetçe, hazırlanacak olan finansal tablolarda yer alan varlık ve yükümlülüklerin gerçek değerinden gösterilmesi istenir. Varlık ve yükümlülüklerin finansal tablolarda tarihi maliyet değeri üzerinden gösterilmesi gereğine göre hazırlanan finansal tablolar, konulmuş olan sermayenin korunması üzerine yapılandırılır. Ancak bazı yazarlar bu değerlendirme yöntemini gerçeği yansıtmadığı gerekçesiyle eleştirmişler ve önemli olanın varlığın işletmeye olan değeri olduğunu vurgulamışlardır. Gerçeğe uygun değer ise bu kaygıların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. (Mugan, 2008:59, Pamukçu, 2011:85) Gerçeğe uygun değer muhasebesine kaymayı tetikleyen en önemli olay 1980'li yıllarda ABD'de ortaya çıkan Saving-Loans krizidir. S&L krizinin nedeni olarak tarihi maliyet muhasebesine dayalı raporlama sisteminin eksikleri görülür. (Hitz, 2007:329)

Gerçeğe uygun değer muhasebesi, muhasebe kuramı açısından cari değer kavramına dayanır. Günümüz muhasebe uygulamalarında önemli oranda artış gösteren gerçeğe uygun değer (GUD), yoksun olma değeri ile benzeşmektedir.

Ancak temelde birbirinden farklı özellikler taşırlar. IASB gerçeğe uygun değeri, *“bilgili ve istekli taraflar arasında, herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında, bir varlığın el değiştirebileceği fiyat veya yükümlülüklerin ifası sırasında esas teşkil edecek tutar”* olarak tanımlar. FASB ise gerçeğe uygun değeri, *“cari piyasada, aralarında muvazaalı bir ilişki bulunmayan bilgili ve istekli taraflar arasında, bir varlığın ya da yükümlülüğün değişimine konu olan tahmini fiyat”* şeklinde tanımlar. Her iki standart koyucu kuruluşun tanımları incelendiğinde gerçeğe uygun değer aktif bir piyasada, karşılıklı pazarlık ortamında ortaya çıkan fiyat olduğu açıktır. (Aktaş ve Deran, 2006:156-158)

1980’li yıllarda yaşanan S&L krizi tarihi maliyet muhasebesine dayandırılmış ve tarihi maliyet yöntemine karşılık GUD muhasebesinin geliştirilmesi hızlandırılmıştır. Buna rağmen 2008 yılında yaşanan küresel finansal krizin sebepleri arasında gerçeğe uygun değer kullanımı olduğunu düşünen eleştirmenlerin sayısı gittikçe artmaktadır. Eleştiren yazar/yazarlar ya da kurumlar veya diğer muhasebe otoritelerinin önemli bir kısmı gerçeğe uygun değer muhasebesinin finansal krizin ortaya çıkmasına önemli ölçüde sebep olduğunu düşünmektedirler. (Laux ve Leuz, 2009:1) Çünkü finansal krizin temelinde muhasebenin temel ilke ve kavramlarından uzaklaşıldığı görüşü ağırlıklıdır. Gerçeğe uygun değer muhasebesinin de, bu duruma ilişkin olduğu görüşü hâkimdir. Muhasebenin ilk kayıt ilkesine, muhasebenin temel kavramlarından maliyet esası ve ihtiyatlılık kavramına aykırı olduğu, piyasaların yükseldiği bir ekonomide varlıkların değerlerinde ve işletmenin kârında önemli artışların olacağı aksi durumda ise ciddi zararlar doğuracağı bu yöntemle ilişkin yapılan eleştirilerdendir. (Can, 2010:37)

Normatif muhasebe kuramlarına yöneltilen eleştirilerin başında bu kuramların subjektif ve bilim dışı olmasıdır. Bu durum çoğu muhasebe araştırmacılarının da bu kuramı reddetme nedenidir. Her normatif muhasebe kuramının altında yatan değer yargıları, bu kuramların objektif olmamasına ve aynı zamanda ampirik olarak doğrulanmasına veya reddedilmesine de engel teşkil etmektedir. (Mattessich, 1995:264)

Özellikle 1970’li yıllardan sonra normatif muhasebe kuramlara değer yargısı taşımaları, ampirik olmamaları ve her ne kadar da tümevarımı kullanan normatif kuramcılar olsa da genel itibari ile tündengelim yöntemine dayanması yöneltilen

başlıca eleştirilerdir. Yukarıda da belirtildiği gibi Mattessich (1995) çalışmasında normatif kuramlara ilişkin bu eleştirilere yer vermiştir. Fakat Mattessich (1995) kendi içerisinde normatif kuramları üçe ayırmıştır. Bunlar; etiksel normatif kuramlar, pragmatik normatif kuramlar ve koşullu normatif kuramlardır. Mattessich (1995), normatif kuramlara dönük bu eleştirileri gerçekleştirirken koşullu kuramları dışarıda tutmuştur. Koşullu normatif kuramların bilimsel olduğunu savunmuştur. (Mattessich, 1995:278)

1.1.7.2. Açıklayıcı Muhasebe Kuramı

Muhasebeciler günlük işlemlerini yaparken kendilerine yol gösterecek nitelikte bir rehber veya genel bir çerçeveye ihtiyaç duyabilirler. Bu rehber onlara ne yapmaları veya ne yapmamalarını gösterecek nitelikte olabilir. Fakat muhasebenin çevresi ve değişkenlerinin fazla olması böyle bir listenin yararını azaltacak nitelikte olacaktır. Bu nedenle muhasebeciler, muhasebe sürecinin mantığını anlamaya ve günlük işlemlerin yürütülmesini kolaylaştıran ayrıntılı fakat genelleştirilmiş bir rehberi hazırlamaya çalışmışlardır. Açıklayıcı muhasebe kuramları da bu gereksinimlerden kaynaklanmıştır. Açıklayıcı kuramlar halen kullanılmakta olan muhasebe uygulamalarını açıklar ve gözlemlenen uygulamalardan genel kural ve ilkeleri oluşturmaya çalışırlar. (Akdoğan ve Aydın, 1987:129)

Açıklayıcı kuramlar, birbirini takip eden süreçlerden oluşur. Bu süreçlerin ilk aşamasında tümevarım yöntemi kullanılarak gerçek dünya gözlemlerine odaklanılır. Tümevarım yönteminin kullanımı ile elde edilen temel olgular kaydedilir. Üçüncü aşama ise öngörüdür. Öngörü sürecinde bazen tanımlamalar yapılır. Bu öngörü süreci tümevarım yönteminin kullanım sürecinden daha da ileri giderek gözlemleri kaydetmenin yanında onları açıklar ve tahmin eder. Bu sebepten dolayı sık sık pozitif araştırma yöntemi olarak adlandırılır. (Coetsee, 2010:3) Açıklayıcı kuramlar aslında gözlemlenen olaylardaki var olan ilişkiyi bulmaya çalışırlar. (Wolk, vd., 2013:33)

Açıklayıcı kuramların en önemli gücü öngörüdür. Aynı zamanda gözlemler neticesinde oluşturulan hipotezlerin test edilmesi sağlanır. Ancak burada en önemli sorun gözlem faaliyetinin tarafsızlığıdır. Eğer gerçekleştirilen gözlemler önyargılardan hareketle yapılırsa elde edilen sonuçlar yanıltıcı olabilir. Dahası,

gözlemler kısmi veya popülasyonla ilgisi olmayan özelliklere sahipse, elde edilen bulguların sonuca genellenmesi oldukça güç olacaktır. (Inanga ve Schneider, 2005:231)

Muhasebe kuramlarının çoğu açıklayıcı niteliktedir ve çağdaş muhasebe araştırmalarının büyük bir kısmı açıklayıcı hipotezlerin test edilmesi ile ilgilidir. Açıklayıcı muhasebe kuramları iki konunun araştırılması amacıyla ortaya çıkmıştır. Bunlar; (i) muhasebecilerin davranışlarının açıklanması ve tanımlanması ile (ii) muhasebe verileri ile bu verilerin kullanımını gerektiren kararlar üzerindeki etkisinin belirlenmesidir. Muhasebecilerin davranışlarının açıklanması ve tanımlanmasına ilişkin şu iki hipotez örnek olarak verilebilir: (Akdoğan ve Aydın, 1987:131)

- Muhasebeciler stokların değerlendirilmesinde maliyet veya piyasa değerinden düşük olanı ile değerlendirirler. (Muhasebecilerin davranışlarını tanımlar.)
- Muhasebeciler maliyet veya piyasa değerinden düşük olanı ile değerlendirme yöntemini hem kârın hem de aktiflerin temkinli bir ölçüsünü vermesi açısından kullanırlar. (Muhasebecilerin davranışlarını açıklar.)

Açıklayıcı muhasebe kuramlarının oluşturulmasında temelde muhasebe uygulamalarının açıklanması ve uygulamalara yönelik tahminlerde bulunma, gözlemler aracılığı ile muhasebecilerin davranışlarının tanımlama ve açıklama ile muhasebe verileri ve bu verilerin kullanılması ile alınan kararlar arasındaki ilişkilerin incelenmesi faaliyetleri yürütülür.

Muhasebe literatürü incelendiği zaman muhasebe kuramlarının normatif ve açıklayıcı kuramlar olarak sınıflandırılmasından daha çok normatif ve pozitif kuramlar olarak sınıflandırılması gerektiği görüşü hâkimdir. (Coetsee, 2010:3) Böyle bir sınıflandırmaya gidilmesinin temelinde aslında bu kuramların İktisat bilimine uyarlanmasından hareketle oluşturulduğu söylenebilir. John Neville Keynes “The Scope and Method of Political Economy” isimli kitabında bilimlerin normatif ve pozitif olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bu çalışmadan hareketle Friedman (1953) “Essays in Positive Economics” isimli çalışmada bu ayrımı daha da belirgin hale getirmiş ve normatif ve pozitif iktisadi tanımlamıştır. Friedman’a göre pozitif iktisat, ahlaki değerlerden ve normatif yargılardan bağımsızdır ve “nedir” sorusu ile;

normatif iktisat ise “ne olması gerekir” sorusu ile ilgilenir. (Friedman, 1953:1-4; Uçma, 2011:120)

İktisat biliminde kullanılan pozitif kuram kavramı, bu kuramların kuralcı veya normatif kuramlardan ayırt edilebilmesi amacıyla kullanılmıştır. Friedman (1953) tarafından popülerlik kazandırılan bu kavram, bilim felsefesinde kullanılan mantıksal pozitivizm ile karıştırılsa da iktisat ve muhasebede de pozitif kuramlar olarak kullanılmıştır. (Watts ve Zimmerman, 1986:8)

1.1.7.3. Muhasebe Kuramlarının Birlikte Değerlendirilmesi

Muhasebe bilimine ait bir olgu veya olayın araştırılması ve/veya doğrulanması aşamalarında geliştirilen kuram, “nedir” bakış açısına sahip ise açıklayıcı (pozitif) muhasebe kuramıdır. Fakat kuram, “ne olmalı” bakış açısına sahip ise normatif muhasebe kuramıdır. (Belkaoui, 1993:57) Jensen (1976), yapmış olduğu çalışmada normatif ve pozitif kuramların bakış açılarına ilişkin bazı sorular hazırlamıştır. Hazırlanan bu sorular bu kuramlarının bakış açılarının karşılaştırılmasını kolaylaştırır.

Tablo 1: Normatif ve Pozitif Sorular

	Normatif Sorular	Pozitif Sorular
1	Kiralamalar bilançoda nasıl ele alınmalıdır?	Litaretürde muhasebe raporlarını kullananların ihtiyaçlarına yönelik pek çok tartışma vardır. Neden muhasebe raporlarını kullananların ihtiyaçlarına yönelik gereken önem verilmiyor? Arza dönük güçler nedir ve bunların muhasebe uygulamaları üzerinde ne gibi bir etkisi vardır?
2	Yerine koyma değeri veya tasfiye değeri bilanço ve gelir tablosunda kullanılmalı mıdır?	Neden çoğu firma maliyet merkezlerine genel üretim giderlerinden pay vermeye devam ederler?
3	Değişen fiyat seviyeleri nasıl muhasebeleştirilmelidir?	Neden firmalar muhasebe politikalarını değiştirirler?
4	Yabancı yatırımı bulunan firmalar döviz kurlarındaki değişiklikleri nasıl muhasebeleştirmelidirler?	Neden firmalar denetçi değiştirirler?
5	Stoklar nasıl değerlenmelidirler?	Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini geliştirmek için CAP, APB ve FASB gibi meslek kuruluşlarının kurulması neden muhasebe mesleğini güçlü bir otorite etkisi altında bırakmıştır?
6	Yıllık finansal raporlarda ne tür bilgilere yer verilmelidir?	Muhasebe uygulamaları, düzenleme ve kurallardan nasıl etkilenir?
7	Ara dönem finansal tablolar denetlenmiş olmalı mıdır?	Neden firmalar vergi amacı dışında halen daha amortisman hesaplamada tarihi maliyeti kullanmaya devam ederler?
8	Bağlı ortaklıklardaki azınlık payları konsolide finansal tablolarda nasıl gösterilmelidirler?	Muhasebe mesleğini icra edenlerin sertifikaya tabi tutulmaları muhasebe uygulamaları ve araştırmaları üzerinde nasıl bir etki oluşturdu?

Kaynak: Jensen, 1976: 2-4

Yukarıdaki karşılaştırma tablosundan da görüleceği üzere normatif kuramların geliştirilmesine yönelik araştırma sorularında genellikle hep belirli kurallar etrafında yönlendirme vardır. Burada mevcut problemin ne olduğu ile ilgilenilmemektedir. Mevcut problemin ne olduğu ile de pozitif kuramlar ilgilenirler. Bu kuramlarda mevcut uygulamalar gözlemlenir, ortaya çıkan sorunların nasıl ele alınması gerektiği açıklanır. Christenson (1983) bu sorular arasında iki belirgin farklılığın olduğunu belirtmiştir. Farklardan ilkinin normatif soruların bünyesinde nasıl olmalıdır, nasıl

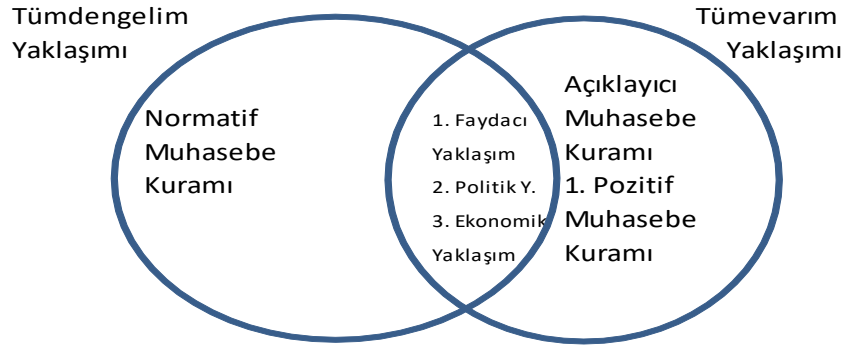
gösterilmelidir gibi (-meli, -malı gibi) ifadelerin yer almasına karşılık, pozitif sorularda “ne, nasıl ve neden” gibi ifadeler yer alır. İkinci önemli farklılık ise normatif sorular genellikle muhasebe varlıkları ile ilgiliyken, pozitif sorular muhasebecilerin davranışlarının açıklanması ve tanımlanması ile ilgilidir. (Christenson, 1983:3)

Normatif ve açıklayıcı (pozitif) muhasebe kuramları arasındaki temel fark; açıklayıcı kuramların tanımlayıcı, açıklayıcı ve tahmin edici kuramlar olmasına karşılık normatif kuramların kuralcı olmasıdır. Normatif kuramlar kuralcıdırlar ve muhasebecinin iyi bir sonuca ulaşabilmesi için nasıl davranması gerektiğini belirlerler. Açıklayıcı kuramlar, muhasebecinin iyi bir sonuca ulaşması için nasıl davranması gerektiğini belirlemezler. Çünkü kuralcı değildirler. Bu kuramlar bireylerin nasıl davranması gerektiğini tanımlarlar. Onlar bireylerin hisse değerlerini veya kendi kişisel servetlerini maksimize etme hedefine ulaşmak gibi niçin belirli bir tavır içerisinde olduklarını açıklarlar. Kısacası bireylerin ne yaptıklarını, gelecekte ne yapabileceklerini tahmin etmeye çalışırlar. (Godfrey, vd., 2010:29)

Normatif kuramlar şeylerin nasıl (ne) olması gerektiğini söyleyen önermeleri içeren değer yargılarını barındırırlar. Sözelimi finansal raporların hazırlanması sürecinde varlıklar net gerçekleşebilir değerle değerlendirilmelidir önermesi normatif bir önermedir. Buna karşılık açıklayıcı muhasebe kuramı aslında var olan ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışır. Normatif muhasebe kuramı genellikle tümdengelim akıl yürütme yöntemini kullanırken buna karşılık açıklayıcı muhasebe kuramı ise genellikle tümevarım akıl yürütme yöntemini kullanır. Bu durum tümevarım ve tümdengelim akıl yürütme yöntemlerinin doğasından kaynaklanır. Tümdengelim, amprik olmayan kapalı bir yöntemdir. Bu yöntemin sonuçları kesinlikle kendi önermelerine dayandırılır. Tümevarım yöntemi gerçek dünya ile ilişkileri arayıp bulmak için çabaladığından doğası gereği açıklayıcıdır. (Wolk, vd., 2013:36)

Yukarıda anlatılmaya çalışılan muhasebede kuram geliştirme teknikleri ve muhasebe kuramı türlerinin birbirleri ile olan ilişkisini daha iyi özetleyebilme adına aşağıdaki şekil faydalı olacaktır. (Elitaş vd., 2011:47)

Şekil 4. Muhasebe Kuramına Toplu Bakış

Şekil 4. de görüleceği üzere muhasebe kuramı literatürde iki şekilde sınıflandırılır. Bunlar; normatif kuramlar ve açıklayıcı (pozitif) kuramlardır. Normatif kuramların en belirgin özelliği emredici yani kuralcı olmalarıdır ve tümdengelim akıl yürütme yöntemi ile geliştirilmeleridir. Normatif kuramların bilim dışı olduğunu iddia eden ve bazı yazarlar tarafından çağdaş muhasebe kuramı olarak da adlandırılan literatürdeki diğer muhasebe kuramı ise açıklayıcı muhasebe kuramıdır. Açıklayıcı muhasebe kuramlarının en önemli türü, Watts ve Zimmerman tarafından geliştirilen pozitif muhasebe kuramıdır. Bu kuram 1960'lı yıllarda finans alanındaki önemli gelişmelerin ardından popüler olmaya başlamış ve halen popülerliğini devam ettirmektedir. Açıklayıcı muhasebe kuramları, normatif muhasebe kuramlarının aksine emredici değildir ve tümevarım akıl yürütme yöntemi ile geliştirilirler.

Doğrudan normatif veya açıklayıcı kuramların yanında bazı özellikleri ile normatif bazı özellikleri ile de açıklayıcı olan üç tane daha muhasebe kuramı söz konusudur. Bunlar; faydacı, ekonomik ve politik yaklaşımlardır. Bu kuram türleri mantıksal akıl yürütme yöntemi olarak hem tümevarımı hem de tümdengelimini kullanırlar.

Yukarıdaki açıklamalarda göz önünde bulundurulduğunda 1970'li yıllara kadar olan dönem normatif olarak değerlendirebilir. (Uçma, 2011:119) 1952 yılında yayınladığı "Portfolio Selection" isimli makalesi ile modern portföy teorisini ortaya çıkararak finans alanında önemli bir etki bırakan Markowitz ve modern portföy teorisine temellendirilerek geliştirilen Etkin Piyasalar Hipotezi ve yine William F. Sharpe tarafından 1964 yılında geliştirilen Sermaye Varlıklarını Fiyatlandırma

Modeli gibi finans dünyasını etkisi altına alan önemli çalışmaların ortaya çıkması, muhasebe dünyasını etkisi altına almış, ampirik çalışmalara tekrar geri dönülmesine sebep olmuştur. Muhasebe kuramının geliştirilmesinde ampirik yöntemleri kullanan açıklayıcı kuramlar 1970’li yıllarda ortaya çıkan gelişmelerle birlikte geliştirilerek Pozitif Muhasebe Kuramının oluşması sağlanmıştır.

Çalışmanın devam eden bölümlerinde pozitif muhasebe kuramına ve finans alanının önemli gelişmelerine yer verilecektir.

1.1.8. Pozitif Muhasebe Kuramı (PMK)

Pozitif bilim kavramı 19. yüzyılda popüler olmuştur. Pozitif bilim, sadece doğa bilimleri açısından pozitif bilginin ne olduğunu ortaya koymaya çalışan Pozitivist olarak adlandırılan bir felsefe okulu ile ilişkilidir. (Christenson, 1983;7) Pozitivizmin temelinde problemlere uzaktan bakarak onlarla ilgili kuramlar geliştiren yaklaşımların karşısında durma amacı yatar. Pozitivizme göre bilimsel araştırma, ampirik gözlemlerle belirli amaçlar doğrultusunda başlar ve çalışılan araştırma alanı ile ilgili genel kurallar elde etmeyi ve bulmayı amaçlar. (Uçma, 2011:120)

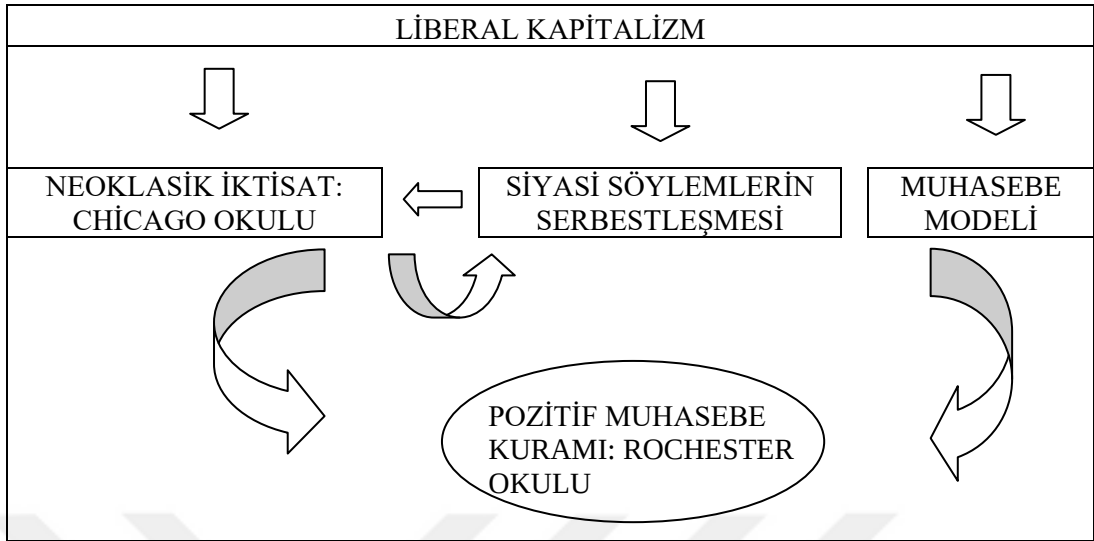
Modern pozitif muhasebe araştırmaları ise, 1960’lı yıllarda Ball and Brown (1968) ve Beaver (1968) gibi akademisyenlerin muhasebeye ampirik finans yöntemlerini tanıtması (Watts ve Zimmerman, 1990:132) ve yine 1960’lı yıllarda normatif muhasebe kuramlarının altında yatan temel varsayımların incelenmesi ile başlamıştır. İki set halinde ampirik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan ilki Ball ve Brown, 1968; Beaver 1968; Foster, 1977; Beaver vd., 1980; Grant, 1980; McNichols ve Manegold, 1983 gibi akademisyenler tarafından yapılan ve hisse senedi fiyatları ile muhasebe rakamları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalardır. Bu çalışmalar muhasebe rakamlarının hisse senedi işlem değerleri ile ilgili nakit akışı, risk vb. faktörleri yansıttığını göstermiştir. Bu durum Watts ve Zimmerman (1986)’a göre normatif muhasebe kuramlarının iddiasını zayıflatmıştır. Çünkü normatif muhasebe kuramı muhasebe rakamlarının anlamsız olduğunu iddia eder ve bu duruma neden olarak da muhasebe rakamlarının birden çok değerlendirme esası kullanılarak hesaplandığını gösterirler. Bu çalışmalardan ikincisi Kaplan ve Roll, 1972; Sunder, 1973-1975; Ricks, 1982; Biddle ve Lindahl, 1982 gibi akademisyenler tarafından yapılan ve birbirine yakın iki hipotez olan etkisiz hipotez ve mekanik

hipotezleri birbirinden ayırmayı amaçlamaktadır. Yapılan bu çalışmalarda bu iki hipotezin birbirinden ayrılamayacağı kanıtlanmıştır. Yukarıda sıralanan her iki set çalışma da finansın en önemli modellerinden olan Etkin Piyasalar Hipotezi ve Sermaye Varlıkları Fiyatlandırma Modeli temeline dayandırılmıştır. (Kabir, 2007:4)

1970’li yıllarda muhasebe kuramı pozitif muhasebe olarak adlandırılan ampirik (deneysel) metodolojiye doğru kaymıştır. (Godfrey, vd., 2010:28-29) Normatif kuramlardan uzaklaşılmasının en önemli nedenlerinden biri finansal iktisat ilkelerinin ve test edilebilirliğin kullanılabilmesidir. (Coetsee, 2010:5) Pozitivizm veya deneycilik gerçek dünya olaylarına veya deneyimlerine doğru muhasebe kuramı veya hipotezlerin test edilmesi anlamına gelir. Pozitif muhasebe araştırmaları ilk olarak normatif muhasebe kuramcıları tarafından oluşturulan varsayımların test edilmesi ile başlamıştır. Pozitif kuramlar; açıklama, tanımlama ve tahmin etme faaliyetlerini birleştirirler. Bugün pozitif kuramların önemli bir kısmı, mevcut uygulamaların nedenlerini açıklama ve muhasebe ile ilgili bilgilerin ekonomik kararlar almadaki rolünün tahmin edilmesi ile ilgilidir. (Godfrey, vd., 2010:28-29)

Muhasebe araştırmalarında ve muhasebe literatüründe bir devrim olarak nitelendirilen pozitif muhasebe kuramı, Watts ve Zimmerman tarafından ortaya atılmıştır. Ancak kuramın Chicago Üniversitesi ve Rochester Muhasebe Okulu ekseninde takipçileri ile birlikte yürütülerek geliştirildiği bilinir. (Uçma, 2011:122) Pozitif muhasebe kuramının kuramsal yapısı analiz edildiğinde bu yapının ekonomik bir boyutunun bulunduğu görülür. Kuramın ekonomik boyutu Chicago Okulunun iktisadi modeline vurgu yapar. Kuram üzerinde bu etki gömülüdür ve pozitif muhasebe kuramının temel varsayımlarını oluşturur. Rochester Okulu ise Chicago Okulunun iktisadi düşüncesinden ağır biçimde etkilenmiştir. Bu durum her zaman iyi olarak tanımlanmamıştır. Aşağıda şekil 5.’de gösterildiği gibi Pozitif Muhasebe Kuramının ortaya çıkmasında 1960’lı yıllarda birlikte var olan dört gücün etkisi önemli bir boyuttadır. Bunlar; Liberal Kapitalizm, Neoklasik İktisat, Siyasi Söylemlerin Serbestleşmesi ve Muhasebe Modelidir. Mevcut halde var olan muhasebe modeli pozitivist eğilimi teşvik etmiştir. (Chabrak ve Burrowes, 2006:19-20)

Şekil 5: Pozitif Muhasebe Kuramının Ortaya Çıkışı

Kaynak: Chabrak ve Burrowes; 2006, 20

Chicago Okulu ile birlikte gelişme gösteren neo-klasik İktisat anlayışı, liberal kapitalizmin yaşandığı dönemde siyasi söylemlerinde serbestleşmesi ile birlikte 1960'lı yıllarda Rochester Muhasebe Okulu aracılığı ile bir muhasebe kuramının gelişimi sağlanmıştır. Bu dönemde Rochester Muhasebe Okulu tarafından normatif muhasebe kuramına karşı söylemler geliştirilmiştir. Muhasebe kuramının geliştirilmesine ilişkin geçmişte yapılan çalışmalar bu muhasebe okuluna göre bilimsel nitelikte değildir. (Uçma, 2011:120) Jensen, Watts ve Zimmerman çoğu muhasebe kuramının normatif ve bilim dışı olduğunu, gerçek muhasebe uygulamalarının açıklanması için pozitif kuramların geliştirmesini savunurlar. (Cristenson, 1983:1) Bu nedenle erken dönem muhasebe araştırmaları sonucunda ortaya çıkan normatif kuramlarda sıklıkla kullanılan kuram kelimesinin yanlış olduğu ve bunun yerine ampirik kelimesinin kullanılması gerektiği belirtilir. Rochester Okulunun yapmış olduğu bu çağrı muhasebe alanında geniş bir yankı bulmuş ve 1970'li yıllardan itibaren muhasebe araştırmalarının büyük bir çoğunluğu ampirik olarak gerçekleşmiştir. (Uçma, 2011:122)

1.1.9. Muhasebe Araştırmalarının Yönlendirilmesi

1970'li yıllara gelinene kadar muhasebe araştırmaları normatif yaklaşımlar ekseninde olmuştur. Aşağıda ele alınan gelişmeler muhasebe araştırmalarını yönlendirici mahiyetteki yaklaşımlardır. Bu gelişmeler muhasebe araştırmalarına

yeni bir yön kazandırmış ve muhasebe araştırmaları üzerindeki normatif etkinin yerine pozitif yaklaşımların ele alınmasını sağlamıştır.

1.1.9.1. Etkin Piyasalar Hipotezi (EPH)

Muhasebe açısından önemli bir konu karar alıcıların verdikleri kararlar üzerinde muhasebe çıktılarının etkisini araştırma olmuştur. Bu araştırmaların önemlileri arasında ise muhasebe verilerinin menkul kıymet piyasası faaliyetleri ve hisse senedi fiyatları üzerindeki etkisinin geçerliliğini ortaya koymaya dönük araştırmalar yer alır. Çoğu araştırmalar bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir. Ama bununla birlikte bu araştırmaların büyük bir kısmı muhasebe ve finans literatürünü önemli bir biçimde etkisi altına alan EPH etrafında yoğunlaşmıştır. (Porwal, 2007:42)

Etkin piyasalar hipotezi (EPH), muhasebe araştırmalarının gelişiminde önemli rol oynamıştır ve muhasebe uygulamaları açısından önemli göstergelere sahiptir. EPH ve çoğu muhasebe kurallarının dayanağı olan hipotezler arasındaki çatışma, muhasebe literatüründe pozitif kuram ve metodolojinin oluşmasına ve popüler olmasına yol açmıştır. EPH, hem muhasebe kazançları hem de muhasebe politikaları ile hisse senedi fiyatları arasındaki ilişkiyi literatürde ampirik olarak ortaya koymaktadır. (Watts ve Zimmerman, 1986:15)

EPH'nin geliştirildiği 1960'lı yıllar, normatif kuramların etkin olduğu zamanlardır. Yani emredici, kuralcı bir yapı mevcuttur. Normatif muhasebe kuramlarının temel varsayımlarını inceleyerek çalışmalara başlayan PMK, normatif muhasebe kuramının temel de kabul ettiği bazı varsayımları incelemeye başlamıştır. Bunlar; muhasebe kazanç rakamları ile hisse senedi fiyatları arasında bir ilişkinin olmadığı varsayımı, tek bilgi kaynağının finansal raporlar olduğu varsayımı ve işletme yöneticilerinin kendi faydalarını artırmak için istedikleri muhasebe politikasını kullanarak piyasayı yanıltabilecekleri varsayımlarıdır. Normatif kuramcılar, işletmelerde üretilen muhasebe verileri ile işletmenin piyasa değeri arasında önemli bir ilişkinin olmadığını varsayarlar. Yine normatif kuramcılara göre, işletmede tek bir bilgi kaynağı mevcuttur o da finansal raporlardır. Çünkü bilgiye ulaşmak maliyetlidir ve mümkün değildir. En son olarak normatif kuramcılar,

işletme yöneticilerinin muhasebe politikalarından dilediklerini kullanarak piyasayı yanıltabileceklerini varsayarlar. (Kabir, 2010:138)

EPH, muhasebe politikalarında tekdüzeliğin olmamasının yöneticiler tarafından sermaye piyasalarını yanıltmak için bir fırsat olarak görülmesi ve muhasebe kazançlarının anlamsız olduğu gibi normatif argümanlara karşı önemli göstergelere sahiptir. Her iki argüman da muhasebe raporlarının tek bilgi kaynağı olduğu hipotezine dayanır. EPH'nin altında yatan temel düşünce bilgi için rekabet olduğudur. Ortaya çıkan bu rekabet yatırımcılar ve mali analistler gibi bilgi kullanıcılarının gerek firmanın muhasebe raporları dışındaki firma ile ilgili bilgilere gerekse firmanın kendisi dışındaki kaynaklardan firma hakkındaki bilgilere ulaşmaya kadar devam eder. Bu nedenle EPH, muhasebe raporlarının bilginin tek kaynağı olduğu hipotezi ile çelişir. EPH'ye göre bilginin maliyeti olmadığı için isteyen istediği bilgiye kolayca ulaşabilir ve tek bir bilgi kaynağı finansal raporlar değildir. İsteyenler içerden ve dışarıdan istediği her tür bilgiye ulaşabilirler. Yani finansal raporlar işletme hakkında bilgi edinmek için kullanılabilecek kaynaklardan sadece biridir. EPH, işletme yöneticilerinin diledikleri muhasebe politikalarını kullanarak elde edecekleri muhasebe kazançlarıyla sermaye piyasalarını yanıltamayacaklarını öne sürer. Çünkü isteyeninin istediği bilgiye maliyetsiz olarak ulaşabilmesi ve bilgi edinmedeki tek kaynağın finansal raporlar olmaması sebebiyle, işletme yöneticileri piyasayı aldatamazlar. Aldatma amacıyla yapılan değişiklikler, işletme ile ilgili diğer bilgiler vasıtası ile fark edilir ve piyasa tekrar dengeye döner. Tabi bu durum piyasanın etkin olması halinde geçerlidir. (Watts ve Zimmerman, 1986:20-21;Ball, 1972:2)

İşletmeler tarafından hazırlanan finansal tablo ve raporlar ile menkul kıymet fiyatları arasındaki ilişki, menkul kıymet piyasalarının etkinliği kavramı içerisinde incelenir. Fiyatlar ile finansal bilgiler arasındaki ilişki anlaşıldığında finansal bilgilerin sermaye piyasası üzerindeki etkileri ve yatırımcıların finansal bilgilere olan ihtiyaçları değerlendirilebilir. (Akdoğan ve Aydın, 1987:203)

Etkin bir piyasada menkul kıymet fiyatları, işletmeye ait mevcut tüm bilgilerin hızlı ve önyargısız bir biçimde tam olarak var olduğu düşüncesine göre hareket eder. EPH'deki etkin piyasa, hisse senedi fiyatlarının tarafsız bir biçimde ilgili bilgilerin

toplam etkisini yansıttığı anlamına gelir. Bu piyasanın yeni bilgilere adapte olması çok hızlıdır. Bu piyasa bireysel bilgi önermez. (Porwal, 2007:42)

Fama (1970), etkin bir finansal piyasayı, menkul kıymet fiyatlarının piyasadaki tüm bilgiyi daima tam olarak yansıttığı piyasa olarak tanımlar. (Gürünlü, 2011:33-34) Fama (1970)'ya göre piyasanın etkinlik ölçütü, menkul kıymet fiyatlarının piyasaya ilişkin bilgiler yoluyla tahmin edilebilirlik derecesidir. (Demireli ve diğ., 2010:54)

Fama etkin piyasalar hipotezinin varsayımlarını şöyle sıralamaktadır: (Güngör, 2003:111)

- Piyasada çok sayıda alıcı ve satıcı vardır. Tam rekabet koşulları altında çalışan bir piyasada hiçbir alıcı ve satıcı piyasayı etkileyecek güce ve paya sahip değildir.
- Her türlü bilgi herhangi bir engel olmaksızın ve maliyet içermeksizin tüm yatırımcılara aynı anda ulaşmaktadır.
- Elde edilen bilgiler tüm yatırımcılar tarafından aynı şekilde yorumlanmaktadır.
- Piyasalarla ilgili düzenlemeler piyasanın istikrarını sağlayacak şekilde geliştirilmiştir.
- İşlem maliyeti ve komisyon maliyeti olmamalıdır. Bu tür maliyetler piyasanın etkin işleyişini bozacaktır.

Fama, bütün bilgilerin fiyatlara yansıdığı etkin bir piyasada, fiyatta herhangi bir değişme oluyorsa bunun tek nedeninin beklenmeyen yeni bir bilginin piyasaya ulaşması olarak görür. Böyle bir bilgi karşısında menkul kıymet fiyatı aşağı-yukarı doğru hareket halinde olacaktır. Fiyatın aşağı-yukarı yönlü olması piyasaya gelen fiyat lehine önemsiz olayların sayıca çokluğu ve önemli aleyhteki olayların sayıca azlığı ile dengelenecektir. Menkul kıymet fiyatlarında meydana gelen bu durum fiyatların “martingale” özelliğinden kaynaklanır. Martingale özelliği, dürüst bir oyunda kumarbazın bir sonraki eldeki durumunun şundaki elden farklı olmayacağı anlamını taşır. Bu özellik menkul kıymet fiyatlarının öngörülmez niteliğini ortaya koyar. Fama, etkin piyasalar hipotezinin bu nedenle rassal yürüyüş hipotezine bağlı

olduğunu belirtir. (Demireli ve diğ., 2010:54) Bir piyasanın etkinliğinin üç düzeyde gerçekleştiği kabul edilir. Bunlar; (Güngör, 2003:112)

- Zayıf piyasalar; hisse senedi fiyatlarının geçmişteki tüm bilgilerini içerir. Zayıf piyasalarda geçmişteki fiyat hareketleri incelenerek gelecekteki fiyat hareketleri tahmin edilemez.

Menkul kıymet piyasasının zayıf olmasının iki önemli sonucu vardır. Bunlar; (i) geçmiş fiyat hareketlerine bakılarak gelecekteki menkul kıymet fiyatlarının önceden tespiti mümkün değildir ve (ii) piyasada menkul kıymet alım-satım giderleri göz önüne alındığında, menkul kıymet alım satımına girilerek, menkul kıymeti alıp elinde tutan kişilerden daha fazla bir gelir sağlanamaz. (Akdoğan ve Aydın, 1987:205)

- Yarı güçlü piyasalar; hisse senedi fiyatlarının kamuya açıklanan ilgili tüm bilgileri yansıttığı piyasadır. Bu bilgiler yalnızca geçmişteki fiyat hareketlerini değil, kazanç ve kâr payı ilanlarını, hisse senedi ihracını, teknolojik hamleler gibi verileri de kapsar. Yarı güçlü piyasalarda kamuya açıklanan bilgiler anında piyasa fiyatına yansıtıldığından, bu bilgilerin ayrıca analizinin bir avantajı olmayacaktır.

Menkul kıymet piyasalarının yarı güçte etkin olması sunulan finansal tablo ve raporların önem derecesinin yüksek olduğu anlamına gelir. (Akdoğan ve Aydın, 1987:205)

- Güçlü piyasalar; etkin piyasaların bir diğer şekli olan bu piyasalarda, firma içi bilgiler de dâhil olmak üzere tüm bilgiler fiyatlara yansıtılırlar. Dolayısıyla bu tür piyasalarda anormal verim elde etmenin hiçbir yolu yoktur. Ancak sermaye piyasalarının, güçlü piyasaların bütün özelliklerini taşımadığı bilinen bir gerçektir. Firma içindekilerin firma ile ilgili bilgileri daha çabuk elde ederek anormal verimler elde ettikleri görülür. Bu yüzden güçlü piyasaların testi zordur ve araştırmacılar yalnızca piyasanın bilgiyi kullanmasını ele alarak konuya dolaylı biçimde yaklaşırlar.

Menkul kıymet piyasalarının etkinliğinin güçlü olmaması, işletmelerde yönetici konumunda olan veya borsada önemli mevkilerde bulunup kamuoyu ile

paylaşılmayan bilgilere istediği zaman ulaşabilen uzman kişiler, kendi lehlerine kârlı işlemlere girişebilirler. Ancak böyle kişilerin istediği anda kamuoyu ile paylaşılmayan bilgilere ulaşımının engellenmesine yönelik çalışmaların var olduğu ve bu nedenle piyasanın üzerinde gelir elde etmedikleri görülmektedir. Ayrıca bu tür bilgileri elde etmenin de bir maliyeti söz konusudur. Bu maliyetin yüksekliğinden dolayı paylaşılmayan bilgilere istediği zaman ulaşabilen uzmanlar menkul kıymet piyasalarında güçlü biçimde etkin olamazlar. (Akdoğan ve Aydın, 1987:206)

Muhasebe politikaları ile hisse senedi fiyatları arasındaki ilişkinin incelenmesinin yanında hisse senedi fiyatları ile muhasebe kazançları arasındaki ilişkinin incelenmesi de EPH açısından bir başka önemli noktadır. Burada ele alınan soru şöyledir; Hisse senedi fiyatları veya fiyatlardaki değişme ile muhasebe kazançları arasında bir ilişki var mıdır?

Bu sorunun cevaplanması için muhasebe kazançları ile hisse senedi fiyatları arasında nasıl bir ilişki olduğunu gösteren bir modelin kurulması gerekir. Bu sebeple araştırmacılar bu ilişkinin testi için Sermaye Varlıklarını Fiyatlandırma Modeli (SVFM)'ni kullanmışlardır. (Watts ve Zimmerman, 1986:20-21)

Modern pozitif muhasebe araştırmalarının gelişmesinde Ball ve Brown (1968), Beaver (1968) en önemli katkıyı sağlayan yazarlardandır. Bu yazarların modern pozitif muhasebe araştırmalarının gelişmesine yaptıkları en önemli katkı ampirik finans yöntemlerinin finansal muhasebeye uygulanmasıdır. Bu yazarları takip eden literatürde muhasebe rakamlarının menkul kıymet piyasalarında yatırım kararlarına dönük bilgi sağladığı varsayımı kabul edilmiş ve muhasebe rakamları ile hisse senedi fiyatları arasındaki ilişki bilgi perspektifinden araştırılmıştır. (Watts ve Zimmerman, 1990:132)

Hisse senedi fiyatları ile muhasebe kazançları arasındaki ilişkinin ortaya konulmasına dönük Ball ve Brown (1968), işletmelerin yıllık kazançlarına ilişkin bildirimlerini, kazançların hisse senedi fiyatlarını etkileyici bir faktör olup olmadığını inceleyerek bulmaya çalışmışlardır. Yapılan bu çalışma hisse senedi fiyatları ile muhasebe kazançları arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk çalışma olma özelliğini taşır. (Gaffikin, 2007:2)

Ball ve Brown (1968), yapmış oldukları çalışmalarında muhasebe kazançlarındaki beklenmeyen değişimlerin hisse senedi fiyatları üzerindeki anormal bir etkisinin olup olmadığını ölçmeye çalışmışlardır. Ball ve Brown (1968), kazançlardaki beklenmeyen artışların getiri oranları üzerinde pozitif anormal etki, kazançlardaki beklenmeyen düşüşlerin ise negatif anormal etki yarattığını öngörürler. Mesela bir firmanın yıllık hisse başına kârı ve gelecek yıl içinde beklenen hisse başına kârının 2 TL. olduğu, işletmenin mevcut hisse senedi fiyatının 20 TL. ve beklenen getiri oranının ise % 10 olduğu varsayılırsa, bu varsayım doğrultusunda bir adet hisse senedinden gelecek yıl hisse satışları ve temettülerden 2 TL. getiri elde edilmesi beklenecektir. Eğer gelecek yıl için hisse başına kâr 2,10 TL. olursa bu durum beklenmeyen pozitif bir kazançtır ve bu sebeple hisse senetlerinin satışından ve temettülerden elde edilecek getiri 22 TL.'yi, yine gerçekleşen getiri oranı ise beklenen getiri oranı olan % 10'u aşmalıdır. Bu durumda beklenmeyen getiri oranı pozitifdir. İşletmenin gelecek yıl için hisse başına kârının 1,80 TL. olması durumunda ise bir adet hisse senedinin satışından ve temettü ödemelerinden kaynaklı getirisinin 22 TL.'nin ve gerçekleşen getiri oranı ise % 10'un altında kalacaktır. Böyle bir durumda beklenmeyen getiri oranı negatif olacaktır. (Watts ve Zimmerman, 1986:40)

Yukarıdaki örnekten de anlaşılacağı üzere Ball ve Brown (1968)'a göre, işletmelerin yıllık kazançlarına ilişkin yapacakları bildirimlerinde beklenmeyen bilgilerin varlığı sermaye piyasalarını etkileyebilir düzeydedir. Eğer finansal raporlarda beklenmedik bilgiler mevcut olursa sermaye piyasası harekete geçer ve açıklanan bilginin yönüne göre hisse senedi fiyatlarında değişim gözlenir. Yani muhasebe kazançlarının açıklanması bu kazançlarda var olabilecek beklenmeyen durumlar ile hisse senedi fiyatlarında artma veya azalma olur. Hisse senetlerinin fiyatlarında oluşacak olan artış veya azalışlar ise beklenmeyen bilgilerin pozitif veya negatif olmasına dönük gerçekleşecektir. Kısacası Ball ve Brown (1968), yapmış oldukları bu çalışma ile hisse senedi fiyatları ile muhasebe kazançları arasındaki ilişkinin varlığını ortaya koymuştur.

1.1.9.2. Sermaye Varlıklarını Fiyatlandırma Modeli (SVFM)

Sermaye Varlıklarını Fiyatlandırma Modeli (SVFM), 1960'lı yılların sonunda finans literatürü tarafından tanıtılmış ve aynı zamanda muhasebe literatürü üzerinde önemli etkileri bulunan bir modeldir. Bu model, özellikle firmaların beklenen nakit

akışlarını ve diğer riskleri olmak üzere menkul kıymetlerin piyasa değerlerini etkileyen faktörleri tespit etmeye çalışır. Ayrıca bu model, muhasebe kazançları ve hisse senedi fiyatları arasındaki ilişkiden etkilenmiştir. Ball ve Brown (1968) yapmış oldukları çalışmalarda bu durumu test etmişlerdir. (Watts ve Zimmerman, 1986:15)

SVFM finans literatüründe oldukça yoğun bir biçimde kullanılmakta ve riskle getiri arasındaki ilişkiyi net bir biçimde tanımlamaktadır. Bu model ilk kez William F. Sharpe (1964) tarafından ortaya konulmuştur. SVFM, etkin piyasa hipotezine dayanmakta ve etkin olduğu varsayılan bir piyasada risk ve getiri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. (Yörük, 2000:5-29)

Bu model EPH'ye dayanmasının yanı sıra Markowitz tarafından 1952 yılında ortaya koyulan modern portföy teorisi üzerine inşa edilmiştir. SVFM, Markowitz'in etkin sınırının bittiği yerde başlamaktadır. SVFM, menkul kıymetin beklenen getirisi ile riski arasındaki ilişkiyi incelerken bu ilişkin doğrusal olduğunu kabul eder. SVFM'nin bazı varsayımları bulunmaktadır. William F. Sharpe tarafından ortaya koyulan bu varsayımlar şöyledir: (Ceylan ve Korkmaz, 2004:471-474)

Yatırımcılarla İlgili Varsayımlar

- Yatırımcılar, yatırımlarını sadece portföyün beklenen getirisi ve varyansını dikkate alarak yaparlar. Bütün yatırımcılar riskten kaçınmakta ve dönem sonundaki servetlerinden bekledikleri faydayı en üst seviyede tutmayı hedeflerler.
- Yatırımcılar, menkul kıymetlerle ilgili yatırımlarını belirli bir dönemde yapmak üzere planlarlar. Bütün yatırımcılar, yatırım kararlarını getirilerin normal dağılıma yaklaştığı varsayılan olasılık dağılımına dayalı olarak alırlar. Bütün yatırımcıların yatırımların beklenen getirileri ve varyansları hakkındaki beklentileri homojendir. Çünkü yatırımcılar tüm bilgilere herhangi bir maliyete katlanmadan erişebilirler.

Piyasa İle İlgili Varsayımlar

- Piyasada çok sayıda alıcı ve satıcı vardır. Piyasada tam rekabet koşulları geçerlidir. Bu nedenle piyasa tek bir alıcı ve satıcının kararından etkilenmez.

- Piyasada risksiz menkul kıymetler vardır. Risksiz faiz oranı üzerinden istenilen ölçüde borç alma veya borç verme işlemi yapılabilir.
- Yatırım yapılabilecek aktifler sonsuz olarak bölünebilmektedir. Yani her yatırımcı herhangi bir menkul kıymete istediği kadar mikro ölçekte yatırım yapabilir.
- Menkul kıymetlerin alınıp satılmasına ilişkin maliyetler sıfırdır. Ayrıca gelir, değer artış ve işlem vergilerinin de sıfır olduğu kabul edilmiştir.
- Kısa vadeli ödünç satış işlemleri serbesttir. Her yatırımcı her bir menkul kıymet için istediği kadar alış ve satış yapabilir.

SVFM, risk ile getiri arasındaki ilişkiyi; herhangi bir menkul kıymetin beklenen risk primi ile menkul kıymetin betası (sistemik riski) ve piyasa risk priminin çarpımı sonucu belirleyen modeldir. Bu model basit bir yorum içerir. Buna göre yatırımcıların talep ettiği beklenen getiri oranı iki faktöre bağlıdır. Bunlar; paranın zaman değerini telafi edecek ödeme (risksiz faiz oranı) ve beta ile piyasa risk primine dayanan bir risk primidir. SVFM'nin ardında yatan temel düşünce, yatırımcıların hem beklentilerinin hem de geleceğe yönelik endişelerinin karşılığını (ödülünü) almak istemeleridir. Yatırımcıların endişeleri ne kadar büyük olursa karşılığında elde edecekleri ödül de o kadar büyük olur. Eğer yatırımcı bir hazine bonosuna yatırım yaparsa, vade sonunda faiz oranının tamamını getiri olarak elde eder. Ancak yatırımcı riskli hisse senetlerine yatırım yaparsa geleceğe yönelik endişeleri için daha fazla getiri veya risk primi bekleyecektir. Bu sebeple SVFM, bir hisse senedinin beklenen getirisinin risksiz faiz oranı ile sistemik risk ile çarpılmış piyasa risk priminin toplamından oluştuğunu ifade eder. (Brealey ve diğ., 2001:272)

Bu modele göre menkul kıymet yatırımlarında menkul kıymet fiyatına sadece sistemik risk yani Beta etki eder. Sistemik olmayan risk bu nedenle formüle dâhil edilmez. Sistemik riski üstlenmeye razı olan yatırımcı, bu riski üstlenmenin karşılığında bir getiri elde etmek ister. Sistemik olmayan risk ise portföy çeşitlendirmesi yoluyla yok edilebilir. (Akdoğan ve Aydın, 1987:201)

Finansal varlıkların beklenen getirileri ve riskleri arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla geliştirilen SVFM'ye pek çok sayıda eleştiri yöneltilmektedir. Yapılan eleştirilerin birçoğu SVFM'nin yapısı ve piyasa getirilerini açıklamadaki

gerçek başarısı üzerinedir. Bu modelin; varsayımları, risksiz faiz oranının bulunması, yatırımcıların istediği kadar risksiz faiz oranı üzerinden borç alıp verebilmesi gibi özellikleri genellikle gerçekçi görülmemektedir. (Yörük, 2000:44)

Çok dönemli SVFM değerleri, beklenen nakit akışları ve beklenen getiri oranları olmak üzere iki değişkene dayanmaktadır. Burada şu soru ile karşılaşılabilir: Muhasebe rakamları bu iki değişken hakkında nasıl bilgi iletebilir? Ampirik olarak muhasebe kazançları nakit akışları ile ilgilidir. Bu sebeple, cari dönem için bir firmanın muhasebe kazançları, firmanın cari dönem nakit akışları ve beklenen gelecek nakit akışları hakkında bilgi sağlayabilir. Böylelikle muhasebe kazançlarının firma hakkında bilgi sağlayabileceği ve firmanın piyasa değerini etkileyebilir olduğu söylenebilir. (Watts ve Zimmerman, 1986:27)

SVFM'ye göre, firmaların piyasa değerinin hesaplanabilmesi için beklenen gelecek nakit akışlarının ve riskinin tahmini gerekir. Muhasebe rakamları, eğer firmanın beklenen gelecek nakit akışları veya riski hakkında bilgi verirse, firmanın piyasa değeri yani hisse senedi fiyatları tespit edilebilir. (Watts ve Zimmerman, 1986:35-36)

Kısacası SVFM'nin temel de dayanağı olan firmaların beklenen nakit akışları ile beklenen getirileri, muhasebe tarafından üretebilir olduğundan işletmenin muhasebe rakamlarından yola çıkılarak edilen muhasebe kazançları ile işletmelerin piyasa değeri hakkında bilgi edinilebilir. SVFM'nin ortaya koymuş olduğu bu yaklaşım, muhasebe açısından önemli bir rol oynamış ve muhasebe rakamları ile hisse senedi fiyatları arasındaki ilişkinin varlığı ortaya koymuştur.

1.1.9.3. Vekâlet Kuramı

Belirli bir büyüklüğe ulaşan işletmeler açısından işlerin aksamadan yürütülebilmesi ve işletmenin büyümeye devam etmesi açısından yetki devri önemlidir. Bu sebeple özellikle sermayesi halka açık anonim şirketlerde yetki devrinin zorunlu olduğu söylenebilir. (Alpugan, 1994:253) Belirli bir büyüklüğe ulaşarak işletmelerinin yönetimlerini profesyonellere bırakan ve sermayesini halka açan işletmelerde yöneticilere (vekil) hissedarlarca (yetki veren) yetki devredilir. Vekil, yetki verenin amaçlarını gerçekleştirmek için atanmış olan, yetki veren ise,

vekili kendi amaçlarını gerçekleştirmesi doğrultusunda çaba harcaması için motive eden kişi/kişilerdir. (Turaboğlu, 2004:111)

Vekâlet ilişkisi dar anlamda, bir veya daha fazla kişi adına (yetki verenler) başka bir kişi (vekil) tarafından faaliyetlerin gerçekleştirilmesini, vekile vekâleti verenler adına karar verme yetkisini içeren bir sözleşmedir. (Jensen ve Meckling, 1976:5) Vekâlet kuramı, muhasebede, ekonomide, finansta, pazarlamada, siyaset biliminde, örgütsel davranış ve sosyolojide araştırmacılar tarafından kullanılır. 1960'lı ve 70'li yıllarda ekonomistler, bireyler veya gruplar arasındaki risk paylaşımını araştırmışlardır. Bu durum literatürde işbirliği içersinde olan tarafların riske karşı olan tutumlarının farklılaşması durumunda bir risk paylaşım problemi olarak tanımlanmıştır. Vekâlet kuramı, işbirliği içersinde olan tarafların birbirlerinden farklı hedef ve işbölümlerinin oluşması durumunda vekil probleminin ortaya çıktığını belirterek risk paylaşımı literatürünü genişletir. Vekâlet kuramı özellikle, asillerin işletme faaliyetlerinin yürütülmesi için vekillere vekâlet vermesini incelemektedir. Eisenhardt (1989), vekâlet kuramının, vekâlet ilişkisinde ortaya çıkabilen iki problemin çözümü ile ilgili olduğunu ileri sürer. Problemlerden ilki, vekil problemi olup vekilin arzu ve hedeflerinin vekâleti veren ile çatışması sonucu ortaya çıkar. İkinci problem vekil ile vekâlet verenin riske karşı farklı tutumlara sahip olmalarından doğan risk paylaşımı sorunudur. (Eisenhardt, 1989:57-60)

Bu iki temel problem açısından bakıldığında vekil konumunda olan yöneticinin arzu ve hedefleri ile vekâlet verenin arzu ve hedeflerinin çakışması, yöneticinin, vekâleti verenin arzu ve hedeflerini gerçekleştirirken kendi ekonomik faydasını artırmak istemesinden kaynaklanır. Bu sebeple vekâlet kuramı, vekil ile yetki verenin hedeflerinin birbirinden farklı olması, bilgiye erişim olanaklarının farklı olması ve riske karşı eğilimlerinin farklı olması gibi nedenlerden ötürü yetki verenin çıkarlarının maksimize edilemeyeceğini savunur. (Mengi, 2013:99)

Vekil ile vekâlet veren arasında gerçekleşen ve yukarıda sözü edilen vekâlet ilişkisinde temelde üç farklı sorun ile karşılaşıldığı söylenebilir. Bunlar;

- Birinci sorun; vekil ile vekâlet verenin farklı hedeflerinin olması ve her iki tarafın da kişisel faydalarını maksimum düzeye çıkarma isteğidir. Bu durum

vekâlet verenin vekâlet verme amacına ters düşen bir durumdur. Vekâlet veren kişi/kişiler ilk hedefte kendi kişisel çıkarlarını maksimum düzeye çıkarılmasını, işletme faaliyetlerinin belirlenen amaçlar doğrultusunda yönetilmesini amaçlarlar. Vekil konumunda olan işletme yöneticileri kendi çıkarlarını maksimum hale getirmek için çabalarlarsa yetki verenin amacının dışına çıkarlar ve her tür işletme politikasını kendi lehlerine kullanabilirler.

- İkinci sorun; vekil ile vekâlet verenlerin ulaşabileceği bilgi düzeylerinin birbirlerinden farklı olması yani bilgi asimetrisi durumudur. İşletmeyi vekâleten yöneten vekilin elde edebildiği bilgi düzeyinin vekâlet verenlerden farklı olması, vekilin bilgiyi kendi hedefleri doğrultusunda kullanması ve vekâlet verene bilgiyi eksik veya hatalı ulaştırabilmesi sorunlara yol açar.
- Üçüncü sorun; risk alma seviyelerinin iş birliği içerisinde bulunan taraflar arasında farklılaşması durumudur. Yürütülen işletme faaliyetleri alınacak olan risk düzeyine göre değişecektir. Az riskli faaliyetlerde bulunarak hedeflerine ulaşmayı amaçlayan vekâlet verene karşılık, risk düzeyi daha yüksek faaliyetleri gerçekleştiren bir vekilin olması taraflar arasında soruna yol açar.

Vekâlet kuramı iki yol üzerinde gelişmiştir. Bunlar; pozitif ve asıl-vekil araştırmalardır. Pozitif araştırmacılar vekil ile vekâlet veren arasında oluşması muhtemel arzu ve hedeflerin çatışması durumunda vekilin kendi kendine hizmet eden davranışlarını sınırlandırmak için yönetim işleyişini belirlemeye yani vekil ile vekâlet verenin konumunun belirlenmesine odaklanmış durumdadırlar. Pozitif araştırmalar, asıl-vekil araştırmalarına göre daha az matematiksel, bu nedenle pozitif araştırmacılar neredeyse tamamen büyük kamu şirketlerinin sahip ve yöneticileri arasındaki asıl-vekil ilişkisinin özel durumu üzerine odaklanmışlardır. Pozitivist düşüncede yönetim işleyişinin tespitinde iki önerme ortaya çıkar. İlk önerme sonuç odaklı sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler vekilin fırsatçılığının engellenmesinde etkili olacağına dönüktür. Asıl- vekil arasında imzalanan sonuca dönük sözleşmeler sayesinde vekil daha çok vekâlet verenin çıkarlarına dönük kararlar alacaktır. İkinci önerme bilgi sistemlerinin vekilin fırsatçılığını engellemede kullanılabilir olmasıdır. Vekâlet verenin, vekilin yürüttüğü faaliyetleri onaylamak

için bilgiye sahip olursa, vekilin vekâlet verenin çıkarları doğrultusunda hareket etme ihtimali yükselecektir. (Eisenhardt, 1989:57-60)

Vekâlet kuramı, PMK'nın önemli bir parçasıdır. (Gaffikin, 2007:9) Pozitif araştırmacılar vekil ile vekâlet veren arasındaki durum üzerine odaklanmıştır. (Eisenhardt, 1989:59) Vekil ile vekalet veren arasında bir sözleşme olacaktır. PMK'ya göre her iki tarafta kendi çıkarları doğrultusunda hareket edecektir. İşletme sahipleri (vekâlet verenler) kendi servetlerini maksimize etmek, şirket yöneticileri ise alacakları kararlarla elde edecekleri başarılar sonucu edinecekleri ödüllerle kendi servetlerini artırmak isteyeceklerdir. (Gaffikin, 2007:9) Vekâlet kuramının burada üzerinde durduğu önemli nokta vekil ile vekâlet veren arasında amaçların uyumsuz olduğu nokta da vekilin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesini engellemektir. (Eisenhardt, 1989:59)

Daha öncede belirtildiği üzere pozitif araştırmaların gelişiminin başlangıç noktası normatif muhasebe kuramlarının temel varsayımlarının incelenmesi olmuştur. Normatif kuramların temel varsayımlarından birisi de işletme yöneticilerinin muhasebe politikalarını değiştirmelerindeki en önemli nedenin menkul kıymet piyasalarının manipüle etmek olduğudur. Ancak Etkin Piyasalar Hipotezinde görüldüğü üzere işletme yöneticileri muhasebe politikalarını değiştirerek etkin olan menkul kıymet piyasasını yanıltamazlar. Bu durumda normatif kuramcılar bu iddiası geçersiz olmaktadır. PMK açısından oldukça önemli olan vekâlet kuramı ise her bireyin gerçekleştirdiği faaliyetlerdeki asıl amacının kendi faydalarını maksimum düzeye çıkarmak olduğunu öne sürer. Bu açıdan bakıldığında zaman PMK, vekâlet kuramının bu iddiasından hareketle işletme yöneticilerinin muhasebe politikası seçimindeki amaçlarının ne olduğunu araştırmak üzere geliştirilmiştir.

1.1.10. Pozitif Muhasebe Kuramına Yöneltilen Eleştiriler

Yıllar itibarıyla PMK'ya yönelik çeşitli yazarlar tarafından eleştiriler getirilmiştir. Bu eleştiriler genel itibarıyla metodolojik, kuramsal, mantıksal ve etik açıdan olmak üzere sınıflandırılabilir. Ball ve Foster (1982), Holthausen ve Leftwich (1983), Abdel-Khalik ve diğ. (1989), ve McKee, Bell, ve Boatsman (1984)'ın yapmış olduğu çalışmalar PMK'nın metodolojik açıdan eleştirisine; Tinker, Merino, ve

Neimark (1982), Hunt ve Hogler (1990) ve Armstrong (1991)'un çalışmaları PMK'nın kuramsal açıdan eleştirisine; Christenson (1983), Lowe, Puxty, ve Laughlin (1983), Peasnell ve Williams (1986), Chua (1986), Whittington (1987), Whitley (1988), Williams (1989), Arrington ve Francis (1989), Hines (1988) ve Mouck (1992)'un çalışmaları PMK'nın mantıksal ve bilim felsefesi açısından eleştirisine; Williams (1987, 1995), Arrington ve Schweiker (1992), ve Mouck (1995)'un çalışmaları ise PMK'nın etik açıdan eleştirisine yer veren çalışmalardır. (Reiter ve Williams, 2002:592)

Boland ve Gordon (1992), 1982 yılından 1992 yılına kadar geçen süre zarfında PMK'ya yönelik gerek bu kuramın savunulmasına gerekse eleştirilmesine yönelik birçok çalışma yapıldığını belirtir. Boland ve Gordon (1992), PMK'ya yönelik eleştirel yayınların temelde üç grupta toplanabileceğini ifade eder. Bunlar; araştırma yöntemine yönelik yapılan teknik eleştiriler, bilim felsefesi açısından yapılan eleştiriler ve kuramın iktisat temelli olmasına yönelik yapılan eleştirilerdir. Lev ve Ohlson (1982), Ball ve Foster (1982), Holthausen ve Leftwich (1983), McKee, Bell, ve Boatsman (1984)'ın yayınlarında araştırmanın yöntemine yönelik teknik eleştiriler yer alır. Tinker, Merino ve Neimark (1982), Christenson (1983), Schreuder (1984), Whittington (1987) ve Mouck (1990)'ın yayınlarında ise bilim felsefesi açısından eleştiriler yer alır. PMK'nın iktisat temelli olduğuna yönelik ise Tinker, Merino ve Neimark (1982), Whittington (1987), Demski (1988), Whitley (1988) ve Sterling (1990)'ın yayınları gösterilebilir. (Boland ve Gordon, 1992:149-150)

Watts ve Zimmerman 1990 yılında yazmış oldukları “Positive Accounting Theory: A Ten Year Perspective” adlı çalışmalarında, PMK'ya eleştiri sunan Ball ve Foster (1982), Tinker, Merino ve Neimark (1982), Christenson (1983), Holthausen ve Leftwich (1983), Lowe, Puxty, ve Laughlin (1983), McKee, Bell, ve Boatsman (1984), Whittington (1987) ve Hines (1988)'in çalışmalarına yanıt vermişlerdir. (Boland ve Gordon, 1992:150, Watts ve Zimmerman, 1990:141-142)

Genel olarak değerlendirildiği zaman PMK'ya yöneltilen eleştiriler dört noktada birleşmektedir. Bunlar; PMK'nın bilimsel bir kuram olup olmadığına yönelik eleştiriler, PMK'nın neo-klasik iktisat tabanlı olup olmadığına yönelik eleştiriler, PMK'nın araştırma metodolojisine yönelik teknik eleştiriler ve PMK'nın retorik (sözbilim) yönünden değerlendirilip içinde metafor (mecaz) kullanıldığına

yönelik eleştirilerdir. Yapılan tüm bu eleştiriler kuramın sorgulanmasına neden olurken diğer taraftan da daha önceleri hâkim olan normatif kuramlardan çıkılmasına yol açmıştır. PMK, normatif muhasebe kuramlarının etkisini azaltırken, ilerleyen zamanlarda eleştirel paradigmalara hâkim olduğu döneme ilişkin zemin hazırlamıştır. Pozitif araştırma literatürünün bu zemini hazırlamasındaki en önemli özelliği ise, bilimsel bir yaklaşım olarak kabul edilmesi ve muhasebe olgusunu bulma, açıklama ve tahmin edilebilmesini sağlamasıdır. (Uçma, 2011:134-135)

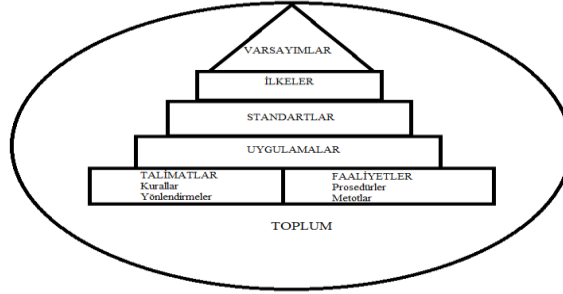
1.1.11. Muhasebenin Kuramsal Yapısı

Muhasebe mesleği ile ilgili olan tarafların çabalarının amacı; genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, uluslararası muhasebe standartları gibi muhasebe faaliyetlerinin uyumlu hale getirilmesini sağlayacak, genel yol göstericiler olarak işlev görecektir bir kuram ve uygulama yapısı oluşturmaya yöneliktir. Ancak bu ilkelerin, standartların temelini oluşturan varsayımların, tanımların, ilkelerin ve kavramların nasıl oluşturulması gerektiğine ilişkin farklı görüşlerin, düşüncelerin oluşacak olması tek bir muhasebe kuramından söz edilemeyeceği gerçeğini ortaya çıkarır. (Cemalcılar ve Önce, 1999:25) Literatürde kullanılan kavramların anlamlarına yönelik uyumun olmaması, genel bir metodolojinin bulunmaması gibi durumlar muhasebenin kuramsal yapısı açısından önemli bir sorun teşkil eder. Kuşkusuz muhasebe kuramının birçok unsuru mantıklı ve anlamlı bir model oluşturacak şekilde birbirleri ile ilişkilendirilebilir ve bu durum muhasebe kuramının kuramsal yapısı olarak tanımlanır. Ancak kuramsal yapının yararlı olabilmesi için yapı içerisinde yer alacak unsurlar tespit edilmeli, üzerinde anlaşılan tanımlamaları yapılmalı ve yapı içerisinde yer alacak olan unsurlar arasındaki ilişkiler belirlenmelidir. Muhasebe literatüründe varsayım, ilke, kavram, kural, prosedür ve direktif gibi kelimeler sürekli olarak ancak tutarsız bir biçimde kullanılmaktadır. (Imke, 1966:318)

Muhasebenin kuramsal yapısına ilişkin yukarıda bahsedilen duruma örnek olması bakımından literatürde muhasebenin kuramsal yapısına yer veren bazı çalışmalara aşağıda yer verilmiştir. Bu çalışmalarda muhasebenin kuramsal yapısının nasıl olması gerektiği aşağıda verilen şekiller üzerinden kısaca anlatılmıştır.

Normatif kuramların hâkim olduğu 1960'lı yıllarda Imke (1966) yapmış olduğu çalışmada muhasebe kuramının yapısının aşağıda Şekil 6'daki gibi olduğunu belirtmiş ve bu yapı içerisinde yer alan unsurları açıklamıştır.

Şekil 6: Muhasebenin Kuramsal Yapısına İlişkin Genel Çerçeve-1

Kaynak: Imke, 1966:321

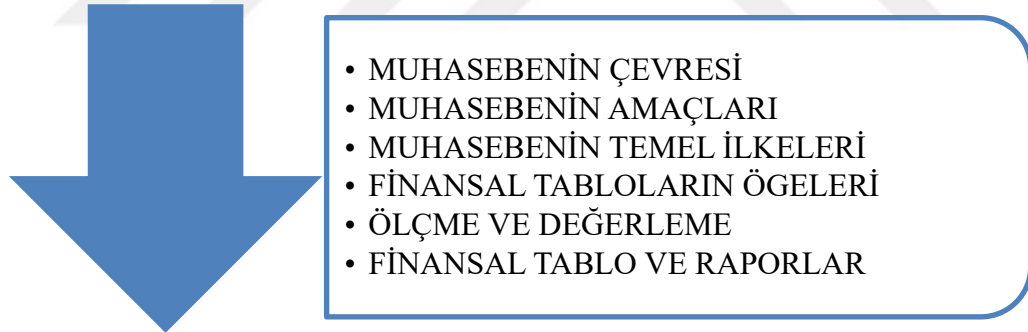
Şekil 6, muhasebe kuramının yapısını genelden özele inceleyerek normatif açıdan analiz etmektedir. Muhasebe kuramının yapısının ilk unsurunun varsayımlar olduğu kabul edilir. Muhasebe varsayımlarının muhasebenin varlık nedenini açıkladığı kabul edilir. Muhasebenin varsayımları finansal ve diğer ekonomik verileri etkili bir biçimde kullanarak, kaydederek, iletişim aracı olarak, raporlayarak ve yorumlayarak topluma hizmet eder. Muhasebe varsayımları muhasebe bilgisi ile toplum arasından doğrudan bağlantılı olarak gösterilir. Muhasebenin topluma hizmet eden bir kurum olarak görülmeye başlanmasından bu yana toplum, muhasebe bilgisini çevreleyen bir yapı olarak görülür.

Muhasebe ilkeleri, muhasebe kuramının yapısında hiyerarşide ikinci basamaktadır. Muhasebe ilkeleri uygulama da geniş bir biçimde yer alan kurallardır. Bu ilkeler değiştirilemez yasalar biçiminde değildir. Bununla birlikte bu muhasebe ilkelerinin değiştirilmeleri pek olası değildir. Hiyerarşide üçüncü basamakta muhasebe standartları yer alır. Bu standartlar muhasebe ilkelerine göre daha özel yapıdadırlar. Standartlar ilkelere göre daha çok sayıdadırlar ve zaman zaman değiştirilmeleri olasıdır.

Muhasebe kuramının yapısında diğerk bir unsur muhasebe uygulamalarıdır. Bu uygulamalar muhasebe bilgisi ile doğrudan bağlantılıdır ve muhasebe uygulamalarının ortaya çıkarılmasına ve muhasebe faaliyetlerine rehberlik ederler. Muhasebe uygulamaları çok sayıdadırlar. Bazı özel durumlarda kullanılmak üzere muhasebe uygulamalarının alternatifleri söz konusudur. Elbette ki bu uygulamaların muhasebe uygulamaları tarafından ortaya koyulan sınırlamaları ihlal etmemeleri gerekir. Hiyerarşide muhasebe uygulamalarından sonra talimatlar ve faaliyetler yer alır. Talimatlar, muhasebe faaliyetlerinin neden, niçin ve nasıl yapılacağına ilişkin açıklamalar ile ilgilidir. Kendi içerisinde kuralları ve yönlendirmeleri barındırır. Faaliyetler ise muhasebe talimatlarının yerine getirilebilmesi için ne yapılması gerektiği ile ilgili prosedürleri ve metotları içerir. (Imke, 1966:321-322)

Akdoğan ve Aydın ise (1987), yapmış oldukları çalışmalarında muhasebenin kuramsal yapısının Şekil 7.'de gösterildiği gibi olduğunu belirtmişlerdir.

Şekil 7: Muhasebenin Kuramsal Yapısına İlişkin Genel Çerçeve-2

Kaynak: Akdoğan ve Aydın, 1987:170

Akdoğan ve Aydın (1987) ortaya koymuş oldukları bu kuramsal çerçevenin unsurlarını şöyle açıklamaktadır: (Akdoğan ve Aydın, 1987:168-414)

Akdoğan ve Aydın'a (1987) göre sürekli değişen ve gelişen bir çevrede faaliyet gösteren muhasebenin, çevresindeki bu değişimlere ve gelişmelere hızlı bir biçimde adapte olması gerekir. Ayrıca böyle bir ortamda muhasebenin sürekli gelişebilmesi

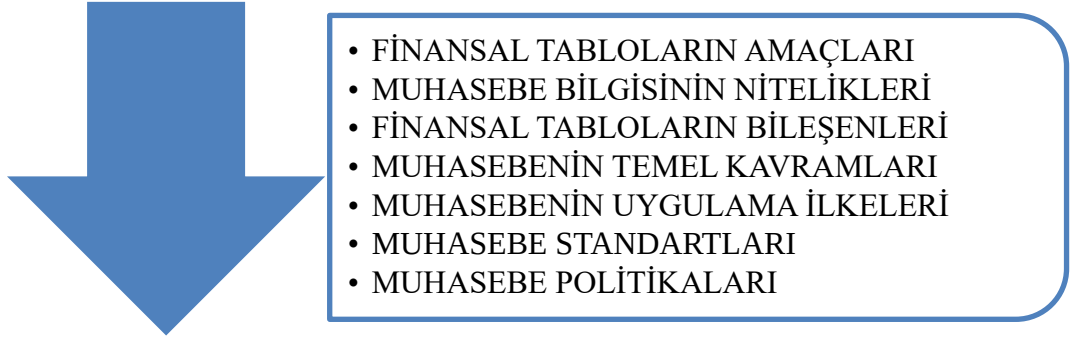
için diğ er disiplinlerde olduğu gibi amaçlarının da açıkça ifade edilmesi gerekir. Bu nedenle muhasebenin çevresi ve amaçları, kuramsal yapının ilk unsurlarını oluşturur.

Kuramsal yapının diğ er bir unsuru muhasebenin çevresi ve amaçları ile doğrudan ilişkili olan muhasebenin temel ilkeleridir. Muhasebenin temel ilkeleri, muhasebenin temel işlevlerinin yerine getirilmesinde bir rehber niteliği taşır ve tümevarım yöntemi ile geliştirilirler. Muhasebenin temel ilkelerine dayalı olarak muhasebenin kavramları, muhasebe kavramlarına dayalı olarak da muhasebe standartları oluşturulabilir. Akdoğan ve Aydın'a (1987) göre, Türkiye'de Tekdüzen Hesap Planında ve Sermaye Piyasası Kurulu'nun tebliğlerinde yer alan muhasebenin temel kavramları ifadesi yerine muhasebenin temel ilkeleri ifadesinin kullanılması, muhasebenin temel kavramları olarak aktif, pasif, hâsılat, gelir, k r, gider ve  zsermaye gibi terimlerin ifade edilmesi gerekir.

Muhasebenin kuramsal yapısının diğ er bir önemli unsuru finansal tabloların ögelerinin tanımlanmasıdır. Ele alınacak olan bu tanımlamaların muhasebenin amacına uygun olması gerekir. Finansal tablolar, kendilerini meydana getiren ekonomik gerçekliğin soyutlanmış bir ifadesidirler. Finansal tablolarda yer alan bilgiler, gerçek dünyada var olan varlıkların, borçların ve varlıkla borçlar arasında meydana gelen değişimlerin rakamlarla ve sözcüklerle ifade edilmiş halidir. Bu nedenle finansal tablolarla gerçek dünyadaki varlık ve olaylar arasındaki ilişkinin sağlam bir biçimde kurulmuş olması gerekir.  lme ve değerleme de bu nedenle muhasebenin önemli bir diğ er kuramsal yapı unsurudur. Muhasebenin kuramsal yapısının son unsuru ise finansal tablo ve raporlardır.

Cemalcılar ve önce (1999) ise, yapmış oldukları çalışmalarında, çalışmanın ilerleyen kısmında verileceği üzere, Belkaoui'nin çalışmasına benzer biçimde muhasebenin kuramsal yapısının şekil 8.'de gösterildiği gibi olduğunu öne sürmüşlerdir.

Şekil 8: Muhasebenin Kuramsal Yapısına İlişkin Genel Çerçeve-3

Kaynak: Cemalcılar ve Önce, 1999:26

Cemalcılar ve Önce (1999) ortaya koymuş oldukları bu kuramsal çerçevenin unsurlarını şöyle açıklamaktadır: (Cemalcılar ve Önce, 1999:25-73)

Cemalcılar ve Önce'ye (1999) göre, muhasebenin kuramsal yapısının unsurlarının tespitinde öncelikle bu unsurların tespitini gerekli kılan amaçların veya nedenlerin belirlenmesi gerekir. Yani kuramsal yapının ilk unsurunu amaçların belirlenmesi oluşturur. Finansal muhasebe ve raporlamanın temel amacı, karar alıcılara faydalı bilgi sağlamaktır. Çünkü faydalı bilgi, muhasebe bilgi kullanıcılarına alacakları kararlarda bir temel oluşturan muhasebe raporları sayesinde iletilir. Bu nedenle muhasebe kuramının yapısını oluşturan ikinci unsur muhasebe bilgisinin nitelikleridir.

Muhasebenin kuramsal yapısının üçüncü unsuru finansal tabloların bileşenleridir. Finansal tabloların bileşenleri finansal tabloların yapı taşlarıdır. Bileşenlerin tanımlanması finansal tabloların kapsamını belirler. Varlıklar, borçlar, özkaynaklar finansal durumu; hasılat, gider, faaliyet dışı kâr ve zararı ile dönem kâr veya zararı ise faaliyet sonucunu ifade eden temel bileşenlerdir.

Muhasebenin kuramsal yapısının dördüncü unsuru muhasebenin temel kavramlarıdır. Cemalcılar ve Önce (1999), muhasebenin temel kavramlarını Tekdüzen Hesap Planı ve Sermaye Piyasası Kurulu'nun ilgili tebliğinde ifade

edildiği gibi kullanılması gerektiğini belirtirler. Ancak bu temel kavramlar kendi içerisinde varsayımlar, genel ilkeler ve sınırlandırıcılar olarak sınıflandırılabilir.

Muhasebenin temel kavramları genel karar alma kurallarıdır. Muhasebeciler muhasebenin temel kavramlarını uygulamak için uygulama ilkelerini kullanmaları gerekir. Uygulama ilkeleri özel yapıdadır. Uygulama ilkeleri, muhasebe temel kavramlarının muhasebe faaliyetleri ile finansal tablolarda kullanımının sağlanması amacıyla yönelik işletmeler tarafından uygulanacak esasları ifade eder. Uygulama ilkeleri kendi içerisinde dört grupta toplanabilir. Bunlar; Gelir ve gider (kâr ve zarar) ilkeleri, varlıklara ilişkin ilkeler, yabancı kaynaklara ilişkin ilkeler ve özkaynaklara ilişkin ilkelerdir.

Muhasebe kuramının yapısının altıncı unsuru muhasebe standartlarıdır. Muhasebe standartları, muhasebe otoriteleri tarafından yayımlanır. Muhasebe standartları uygulamaya yönelik kuralları belirler yani muhasebe çalışmalarının yöntemini belirler.

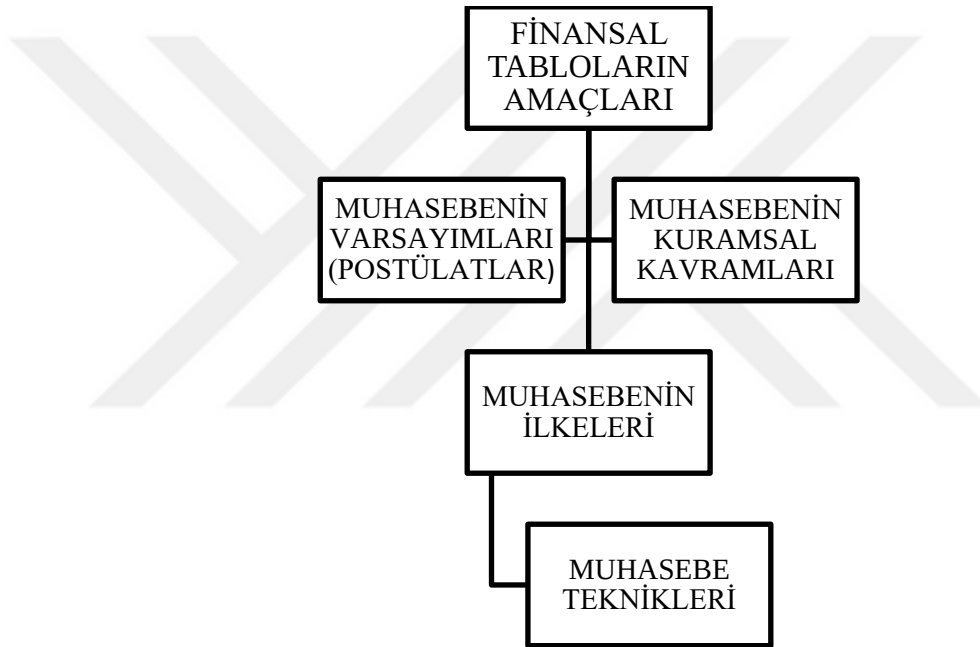
Muhasebe kuramının yapısının son unsuru muhasebe politikalarıdır. Muhasebe politikaları, finansal tabloların hazırlanması ve raporlanması için seçenekler arasından işletme tarafından uygulanan standartlar, görüşler, yorumlar, kurallar ve düzenlemeler bütünüdür.

Özellikle muhasebe uygulamalarındaki farklılıkların ve çelişkilerin varlığı nedeniyle hiçbir kuram sistematik olarak tüm uygulamaları kapsamamaktadır. (Akdoğan ve Aydın, 1987:166) Ancak muhasebe kuramına ilişkin oluşan farklı görüşler, muhasebe kuramının yapısının daha sağlam hale gelmesini sağlamıştır. Muhasebe kuramının yapısının unsurları, kullanılan metodolojilere ve varsayımlara göre farklı olarak şekillenmişken, literatürde ve uygulamada muhasebenin temel dayanakları olarak bazı unsurların önceliği konusunda görüş birliği sağlanmıştır. (Cemalcılar ve Önce, 1999:25)

Böyle bir ortamda geliştirilen kuramlar, muhasebe bilgisi kullanıcılarına, muhasebe bilgisi kullanımına ve muhasebe bilgisinin hazırlanmasında dikkate alınan çevreye göre farklılık gösterse de varsayımlar, ilkeler, kavramlar muhasebenin kuramsal yapısının oluşturulmasında bir referans çerçeve sağlar. Kullanılan

metodolojilere ve kabul edilen varsayımlara göre oluşturulan kuramsal yapının unsurları farklılık gösterse de, bazı unsurların muhasebe kuramının temeli olarak kabul edilmesine ilişkin görüş birliğine varılmış olması, muhasebe kuramının oluşturulmasında hangi metodoloji (tümdengelim, tümevarım, normatif veya pozitif) kullanılırsa kullanılsın, muhasebenin kuramsal yapısının oluşturulmasına ilişkin referansların dayanağı, muhasebe tekniklerinin (politikalarının) gelişimini düzenleyen ilişkiler ve unsurlardan oluşur. Bu açıdan bakıldığında zaman muhasebenin kuramsal yapısı şekil 9’da gösterildiği gibi olur. (Belkaoui, 2004:210)

Şekil 9: Muhasebenin Kuramsal Yapısı

Kaynak: Belkaoui, 2004:210

Muhasebenin ilkelerinin, kuramsal kavramlarının ve postülatlarının (varsayımlarının) geliştirilmesi her zaman güç ve zor görevlerden biri olmuştur. Çoğu kuramcılar tarafından da kabul edildiği gibi kesin bir terminolojinin eksikliği bu sorunu daha da ağır hale getirmektedir. (Belkaoui, 2004:211) Littleton (1938) bu durumu şöyle ifade etmektedir: Her kitap aksiyomların, teamüllerin, genellemelerin, metodların, kuralların, postülatların, uygulamaların, prosedürlerin, ilkelerin ve standartların bir karışımını içerir. Bu terimlerin hepsi eş anlamlı olamaz. Zaman geçtikçe bu kavramların ayrıştırılarak daha belirgin hale getirme ihtiyacı olmasına rağmen bu kavramların eş anlamlı olmadığını gösteren çalışmalar az sayıdadır.

(Littleton, 1938:16) Muhasebenin kuramsal yapısını oluşturan bu kavramlar birbirleri ile olan farklılıkları gözetilerek aşağıdaki tanımları ile kullanılabilir. (Belkaoui, 2004:211, Ersoy, 2012:281)

- **Muhasebe Postülatları (Varsayımları):** Finansal tabloların amaçlarına yönelik muhasebe faaliyetlerinin yürütüleceği ekonomik, politik, sosyolojik ve hukuki çevrelerin ihtiyaçlarına uygun olarak oluşturulan genel kabul gören açık ifadelerdir.
- **Kuramsal Kavramlar:** Finansal tabloların amaçları doğrultusunda serbest piyasa ekonomisini karakterize eden, özel teşebbüs sahipliğine ve işletmelerin yapısına en uygun muhasebe kişiliklerini karşılayabileceği konusunda kendini ispatlamış olan kavramlardır.
- **Muhasebe İlkeleri:** hem muhasebenin kavramlarından hem de muhasebenin amaçlarından hareketle muhasebe tekniklerinin gelişimini yöneten genel kabul görmüş prensiplerdir.
- **Muhasebe Teknikleri:** muhasebe kişiliğinde karşılaşılan özellikli işlem ve durumlarda muhasebe ilkelerinden türetilmiş belirli prensiplerdir.

Yapılan bu açıklamalar neticesinde muhasebenin kuramsal yapısını oluşturan unsurlar olan finansal raporlamanın amaçları, muhasebenin varsayımları, muhasebenin temel kavramları ve ilkeleri ve muhasebe politikaları ile ilgili olarak daha geniş açıklamalara aşağıda yer verilmiştir.

1.1.11.1. Finansal Raporlamanın Amaçları

Finansal raporların temeli muhasebe sistemidir. Muhasebe sisteminin işleminde muhasebe ilkelerinin ve muhasebe standartlarının belirlenmesi ile muhasebe amaçları arasında önemli bir ilişki bulunur. Muhasebe raporlarından yararlananların ihtiyaçlarına uygun finansal bilginin üretilmesi için muhasebe sürecinin birbiriyle karşılıklı olarak bağımlı ve tutarlı olan bir amaçlar, ilkeler, standartlar, uygulamalar ve işlemler sistemini içermelidir. Amaçlar, muhasebenin ulaşmak istediği hedefi ve sonucu belirlemelidir. İlkeler ve standartlar bu amaçlardan üretilmeli, bu amaçları izlemeli ve istenilen sonuçlara tutarlı ve uygun olan

muhasabe uygulamalarının belirlenmesinde gerekli rehber görevini görmelidir. (Akdoğan ve Aydın, 1987:192)

Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yayınlanan Türkiye Muhasebe Standartlarının Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve (FRİKÇ) ve Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) tarafından yayımlanan standartlarda genel amaçlı finansal raporlamanın amacını; mevcut ve potansiyel yatırımcılara, borç verenlere ve kredi veren diğer taraflara, raporlayan işletmeye kaynak sağlama kararlarını verirken faydalı olacak finansal bilgiyi sağlamaktır şeklinde açıklanmıştır.

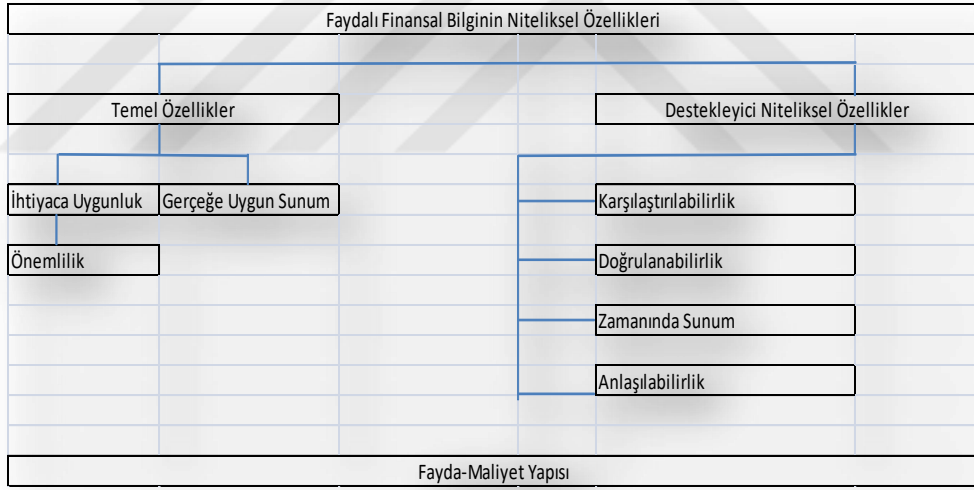
Bunun dışında Cemalcılar ve Önce (1999), yapmış oldukları çalışmalarında finansal tabloları da kapsayan finansal raporlamanın üç temel amacının olduğunu belirtmişler, bunları; faydalı bilgi edinmek, nakit akışlarını tahmin etme ve finansal durumundaki değişiklikler hakkında bilgi sağlama olarak sıralamışlardır. (Cemalcılar ve Önce, 1999:28-30)

- **Faydalı Bilgi Edinmek:** Finansal raporlamanın en genel amacı; yatırım, kredi ve benzeri konularda karar verme durumunda olan ilgili tarafların faydalı bilgiler edinmesini sağlamaktır.
- **Nakit Akışlarını Tahmin Etmek:** Finansal raporlamanın ikinci amacı; kâr payı veya faizlerden, işletme satışlarının tahsilinden, alacakların tahsili ve borçların ödenmesinden dolayı ortaya çıkacak olan nakit akışlarının miktarı, zamanı ve belirsizliği konusunda tahminde bulunarak ilgili taraflara bilgi sağlamaktır.
- **İşletmenin Finansal Durumundaki Değişiklikler Hakkında Bilgi Sağlamak:** Finansal raporlamanın üçüncü amacı; muhasabe bilgi kullanıcılarına işletmenin varlıkları ile bu varlıkları finanse ettiği kaynaklarındaki değişiklikler ve bu değişikliklerin olası etkileri hakkında bilgi sağlamaktır.

Türkiye Muhasebe Standartları, faydalı finansal bilginin niteliksel özelliklerinin, raporlayan işletmenin finansal raporlarında sunulan bilgilerin mevcut ve potansiyel yatırımcılara, borç verenlere ve kredi veren diğer taraflara en çok

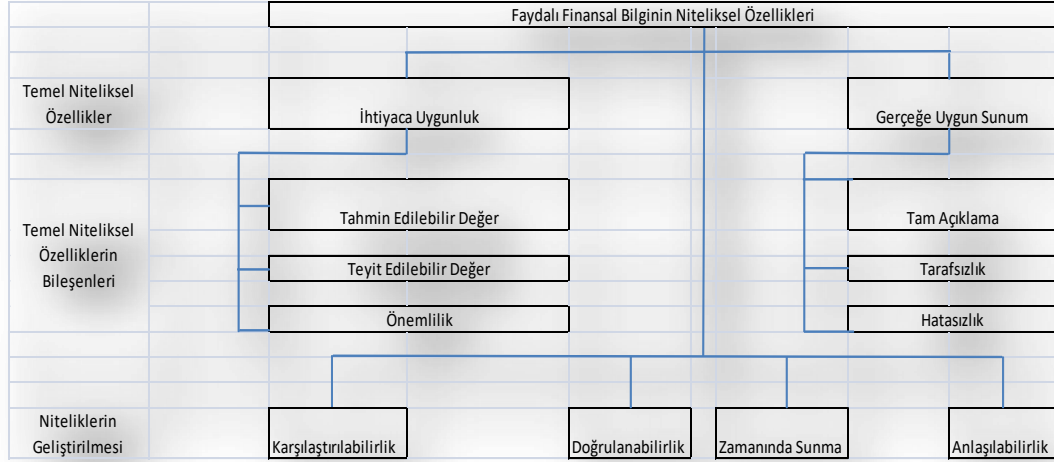
faydalı bilgiyi sunması gerektiğini belirtir. Şekil 10. TMS’ler açısından faydalı finansal bilginin özellikleri hakkında bilgi vermektedir. Buna göre faydalı bilginin taşınması geren iki temel özellik ihtiyaca uygun ve gerçeğe uygun olmasıdır. Faydalı finansal bilginin bu iki temel özelliği destekleyici nitelikte karşılaştırılabilirlik, doğrulanabilirlik, zamanında sunum ve anlaşılabilirlik özelliklerini de taşınması gerekir. Ayrıca ihtiyaca uygun olması gereken bir finansal bilginin de önemlilik esasını dikkate alması gerekir. Yine raporlayan işletme açısından raporlanacak olan finansal bilgilerin bir maliyeti söz konusu olacaktır. Bu nedenle raporlayan işletme tarafından sunulacak olan finansal bilgiden elde edilecek olan faydanın, bu bilgileri sunmak için katlanılan maliyetlere eşit ya da fazla olması gerekir. Kısacası raporlama yapılırken fayda maliyet karşılaştırmasının da yapılması, buna göre finansal bilgilerin raporlanması gerekir. (FRİKÇ, Md. NÖ1-NÖ39)

Şekil 10: TMS Açısından Faydalı Finansal Bilgilerin Niteliksel Özellikleri

Finansal raporlamanın amacı karar alıcılara faydalı bilgiler sunmaktır. FASB açısından faydalı finansal bilginin taşınması gereken niteliksel özellikler şekil 11’de gösterildiği gibidir. (Flood, 2014:19)

Şekil 11: FASB Açısından Faydalı Finansal Bilginin Niteliksel Özellikleri

Şekil 11. incelendiği zaman bilginin en önemli niteliksel özelliğinin kullanışlı yani faydalı bilgi olması gerektiği görülür. Faydalı muhasebe bilgisinin ihtiyaca uygunluk ve gerçeğe uygun sunum olmak üzere iki temel özelliği vardır. İhtiyaca uygun bir muhasebe bilgisinin taşınması gereken üç bileşeni vardır. Bunlar; Tahmin edilebilme yani bunlardan gelecekteki sonuçların tahmin edilmesinde kullanıcılar tarafından yararlanılabilmesi, finansal bilginin önceki değerlendirmelere yönelik doğrulanabilmesi yani teyit edilebilmesi ve önemliliktir. Faydalı finansal bilginin ikinci temel niteliksel özelliği gerçeğe uygun sunumdur. Gerçeğe uygun sunulan bir muhasebe bilgisinin taşınması gereken üç bileşeni vardır. Bunlar; Tam açıklama, tarafsızlık ve hatasızlıktır. İhtiyaca ve gerçeğe uygun bir faydalı muhasebe bilgisinin karşılaştırılabilirlik, doğrulanabilirlik, zamanında sunum ve anlaşılabilirlik özellikleri ile de geliştirilmesi gerekir.

Hem TMS’ler hem de FASB açısından değerlendirildiği zaman faydalı finansal bilginin taşınması gereken niteliksel özelliklerin benzer olduğu ve temelde faydalı olması gerektiği söylenebilir.

1.1.11.2. Muhasebenin Postülatları (Varsayımları)

İçerisinde bulunan 2000’li yılların başlarında, “varsayım” olarak ifade edilen kavram, 1960-1970’li yıllarda postülat olarak çoğu yazarca ifade edilmiş, yapılan çalışmalarda muhasebenin temel postülatları olarak adlandırılmıştır.

Postülatlar, muhasebe kuramının gelişimi düşüncesinin ilk adımıdır. (Hendriksen, 1972:97) Arthur M. Cannon (1962), yayınlamış olduğu makalesinde, muhasebe postülatları ile ilgili olarak çalışma yapan ilk kişinin Mourice Moonitz olduğunu belirtir. Moonitz (1961), “Basic Postulates of Accounting” isimli makalesinde bu postülatlara yer vermiştir. Bu çalışmasında Moonitz (1962), postülatları üç gruba ayırmıştır. Bunlar şöyledir;

- Muhasebenin çevresinin analiz edilmesi ile ortaya çıkan ve kendi içerisinde beş ayrı postülat içeren çevresel postülatlar,
- Muhasebenin çalışma alanı ile ilgili olan ve kendi içerisinde dört ayrı postülatı içeren çalışma alanı postülatları,
- Kendi içerisinde beş ayrı postülatı içeren zorunluluklar postülatı.

Moonitz’in yapmış olduğu bu çalışmasının dayanağını AICPA’nın önderliğinde hazırlanan “Accounting Research Study (ASC) No:1” oluşturur. Yapılan bu çalışmada üç grup halinde toplam 14 adet postülattan sözedilir. Bu postülatlar gruplar halinde aşağıdaki gibidir: (Metcalf, 1964:16)

Tablo 2: Postülatların Genel Yapısı

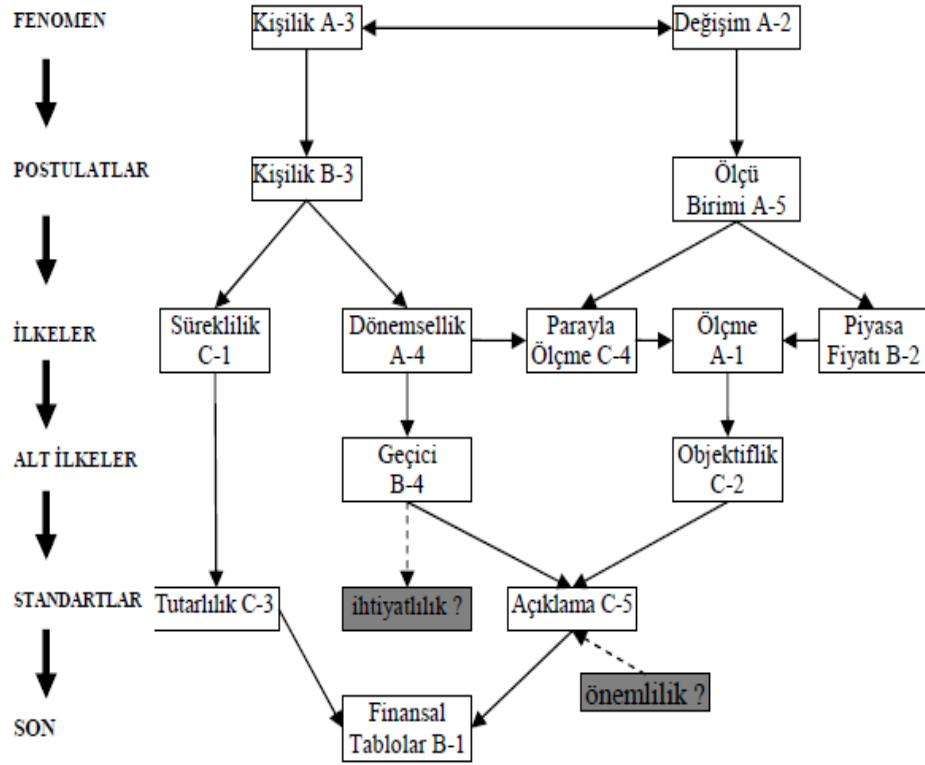
	Çevresel Postülatlar (A)	Çalışma Alanı Postülatları (B)	Zorunlu Postülatlar (C)
1	Ölçme	Finansal Tablolar	Süreklilik
2	Değişim	Piyasa Fiyatı	Objektiflik
3	Kişilik	Kişilik	Tutarlılık
4	Dönem	Geçici	Sabit Para Birimi
5	Ölçü Birimi		Açıklama

Kaynak: Moontiz, 1961:71-72

Metcalf (1964) bu postülatların birbirleri ile olan ilişkisinin ASC No:1’den uyarlayarak şekil 12’deki gibi olduğunu çalışmasında belirtir. Postülatlar, evrensel muhasebe kuramının temeli olarak kabul edilen fenomenlerden soyutlamalar olarak hizmet ederken, fenomenler muhasebe tarafından incelenen alanların açıklanmasını sağlar. Şekil 12. temel postülatların Kişilik (A-3) ve Değişim (A-2) olduğunu gösterir. Bu postülatlar, oluşturulacak diğer postülatların özünü oluşturur. Diğerleri

bu iki temel postülatla hizmet ettiğinden, temel postülatların kabul edilmemesi söz konusu olursa diğer postülatlar hiçbir amaca hizmet etmez. Arta kalan on iki postülat varlıklardaki ekonomik değişimin etkisi ile oluşacak olan işlemlerin açıklanmasına yardımcı olacak olan bir iletişim aracının gelişmesini sağlar. Bu iletişim aracı ise varlıklardaki değişimin ekonomik etkisi ile işletmenin başarılı veya başarısız olduğunu raporlayacak olan finansal tablolardır. Kişilik (A-3) kavramı bir alt kategoride olan özel kişilik (B-3) kavramına hizmet eder. Değişim (A-2) kavramı ile de ölçü birimi (A-5) kavramı arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Bu sebeple bu iki kavram da çevresel postülat olarak adlandırılır. Finansal tabloların oluşturulmasına hizmet eden bu iki temel postülatla hizmet eden 5 ilke belirlenmiştir. Bu ilkeler; süreklilik (C-1), dönemsellik (A-4), parayla ölçülme (C-4), ölçme (A-1) ve piyasa fiyatı (B-2)'dir. Kişilik kavramı (B-3), muhasebe sürecinin sonucunda finansal tabloların hazırlanması ile sonuçlanır ve süreklilik (C-1) ile dönemsellik (A-4) ilkelerinin geliştirilmesine destek verir. Süreklilik, ARS No:1'de ilkeden ziyade postülat olarak kabul edilir. İlkelerin bazıları geniş kapsamlı olarak finansal tabloların doğrudan gelişimini sağlamaya yöneliktirler. Özellikle ölçme (A-1) ilkesi ekonomik verilerin tutarının ve türünün belirlenmesinde objektiflik (C-2) kavramını gerektirir. Dönemsellik (A-4) kavramı ise finansal tabloların hazırlanmasında geçici (B-4) ilkesinin varlığına ihtiyaç duyar. Geçici ilkesi işletmenin faaliyet sonuçlarının geçici olarak kısa dönemler halinde hazırlanmasını ve sunulmasını gerektiğinden dönemsellik kavramı ile doğrudan ilgilidir. Bu alt ilkelerin her ikisi de muhasebe uygulamalarına daha somut rehberlik sağlamaya hizmet ederler. Ekonomik verilerin ölçülmesi ve doğrulanması rehberlik etmek üzere açıklama (C-5) standartı, değişim faaliyetlerinin ve bu faaliyetler sonucunda ortaya çıkan kaynakların raporlanmasına ilişkin olarak hizmet verir. Açıklama standartı, dönemsel olarak verilerin tutarlı raporlanmasına hizmet eden tutarlılık (C-3) standartı tarafından desteklenir. Bu standartlar finansal tabloların hazırlanmasına olanak sağlar. Postülat çalışmaları, postülat olarak belirlenmeyen üç ek kavramın varlığını kabul eder. Bu kavramlar; ihtiyatlılık, önemlilik ve tutarlılıktır. Bu kavramlar da aşağıdaki şekil 12. de uygun olarak görülen yerlere konumlandırılmışlardır.

Şekil 12: Temel Postülatlar Açısından Bir Kavramsal Çerçeve

Kaynak: Metcalf, 1964:18

Metcalf (1964), yapmış olduğu bu çalışmasında temel postülatlardan hareketle muhasebenin kuramsal yapısını da ortaya koymaya çalışmıştır. Metcalf'e göre (1964) muhasebenin kuramsal yapısı; muhasebe olayları, muhasebenin postülatları, muhasebenin ilkeleri, muhasebe standartları ve finansal tablolardan oluşur.

2000'li yıllara gelindiğinde ise postülat yerine varsayım denilmeye başlanmış, Belkaoui (2004) yapmış olduğu çalışmasında varsayımların dörde ayrıldığını belirtmiştir. Bunlar; kişilik, süreklilik, ölçü birimi ve dönemsellik varsayımlarıdır. TMS-1 Finansal Tabloların Sunuluşu Standardında ise muhasebenin temel varsayımlarının işletmenin sürekliliği ve tahakkuk esası olduğu belirtilmiştir. Bu varsayımlardan bazıları aşağıda kısaca açıklanmıştır.

A. Kişilik (Ekonomik Varlık) Varsayımı

Muhasebe, hesapsal bir kişi için tutulur. Hesapsal kişi başına buyruk işlem (finansal) muhasebesi olan özerk bir kişidir. Hesapsal kişi; gerçek kişiden, tüzel

kişiden ve öteki kişilerden tamamen ayrı düşünmelidir. Bu varsayım, işletmenin varlığı ile sahibinin ya da ortaklarının kişisel varlıklarının birbirinden kesin olarak ayrı tutulmasını gerektirir. (Yazıcı, 2001:40-41)

Muhasebe, sahiplerinden ayrı ve farklı olan yani işletmenin kendisine ait olan varlıklarının sonuçları ile ölçülür. Ekonomik varlık varsayımı da işletmelerin her birinin diğer işletmelerden ve sahiplerinden ayrı ve farklı bir muhasebesinin olduğunu varsayar. Bu varsayım, muhasebecinin ilgi alanını tanımlar ve finansal tablolara yansıtılacak olan olayların, nesnelerin sayısını sınırlar. Ekonomik varlık varsayımı, muhasebecinin işletmenin kendisine ait işlemler ile kişisel işlemlerin birbirinden ayrılması gerektiğini varsayar. Muhasebecinin görevi işletme sahiplerinin kendi işlemleri yerine işletmenin kendisine ait işlemlerinin raporlamasını yapmaktır. (Belkaoui, 2004:212)

Bu varsayım muhasebecinin işletmenin kendi kişiliği ile sahibi veya ortağı olan kişi ya da kuruluşlardan ayırt edebilmesini sağlar. Bu varsayım gereği finansal muhasebe bilgisi, işletmenin kendi kişiliği dışında kalan faaliyetlerin değil kendi hesapsal kişiliği ile ilgili faaliyetlerin raporlanmasını gerektirir. (Ahmed, 1994:3)

B. İşletmenin Sürekliliği Varsayımı

İşletmenin sürekliliği varsayımı, hesapsal kişinin kuruluştaki başlayan ömrünün sürekli olduğunu belirleyen temel bilgi, düşünce ve kanıdır. Kendisi için başına buyruk işlem muhasebesi tutulan hesapsal kişinin ömrünün sürekli olduğu kabul edilir ve bu bir varsayımdır. Gerçekte hesapsal kişinin de gerçek ve tüzel kişi gibi bir ömrü vardır. Bu ömür hesapsal kişinin varlık, borç ve sermaye durumunun başlangıç olarak kabul edildiği günle hesapların tasfiye yolu ile kapatıldığı son gün arasındaki süredir. Gerçek kişinin ömrünün ne zaman son bulacağı bilinemediğinden gerçek kişi adına işlem muhasebesi tutan hesapsal kişinin de ömrünün ne zaman son bulacağı bilinemez ve bu sebeple sınırsız kabul edilir. Ayrıca gerçek kişinin ölümü ile onun sahip olduğu hesapsal kişi ya da kişilerin ömürlerinin son bulması gerekmez. Onlar mirasçıları ya da başka kişilerce de yaşatılabilirler. (Yazıcı, 2001:42)

İşletmenin sürekliliği varsayımı; işletmenin projeleri, yerine getirmesi gereken taahhütleri ve devam eden faaliyetlerini sürdürebilmesi için yeterince uzun bir ömre

sahip olması gerektiğini varsayar. Bu varsayım işletmenin öngörülebilir gelecekte veya belirsiz bir süre için faaliyetlerine devam edeceğini, tasfiye edilmesinin beklenmediğini varsayar. Böyle bir varsayım işletme ile ilgili tüm tarafların beklentilerini yansıtır. Bu nedenle, işletmenin finansal durumunun geçici görünümünü sağlayan finansal tablolar, sürekli sunulan raporların bir parçasıdır. İşletmelerde tasfiye hali dışında, finansal tablo kullanıcıları, firmaların sürekliliği varsayımı temelinde gerekli bilgileri yorumlarlar. Eğer işletme sınırlı bir ömre sahipse, bu durumda ortaya çıkan son veriler, tasfiye halini gösterir yani işletmenin tasfiye edileceğini belirtir. (Belkaoui, 2004:212)

C. Ölçü Birimi Varsayımı

İşletmelerde gerçekleştirilen işlemlerin düzgün bir şekilde izlenebilmesi için değişim ve ölçü birimi gereklidir. Bu varsayım, muhasebenin bir para birimi cinsinden ifade edilen bilgilerin hesaplara aktarılması ile sınırlıdır. Para birimi cinsinden ifade edilemeyen işlemler muhasebenin konusu olmaz. (Belkaoui, 2004:213) Bu varsayım paranın ekonomik faaliyetlerin ölçülmesinde ve raporlanmasında ortak bir araç olduğu düşüncesini kabul eder. Bu anlamda para mal ve hizmetlerin değişimi ile sermaye transferlerini en etkin bir biçimde ilgili taraflara açıklayan araçtır. (Durak, 2012:42) Bu varsayım muhasebenin, işletmenin para ile ölçülebilir olan faaliyetlerinin iletişiminin ve ölçülmesinin bir süreci olduğunu varsayar. (Ahmed, 1994:7)

D. Dönemsellik Varsayımı

Dönemsellik varsayımı, süreklilik varsayımını zedelemeyen ve yalnız işletmeyle ilgili olmak üzere, her işletmenin her hesap dönemi başında yeniden kurulduğu ve o hesap dönemi sonunda sanal olarak tasfiye edildiği temel bilgi, düşünce ve kanıdır. (Yazıcı, 2001:43)

İşletmenin sürekliliği varsayımı, işletmelerin belirli bir zaman diliminde var olacağını yani sınırsız bir ömre sahip olduğunu varsayar. Ancak işletme ile ilgili finansal bilgi kullanıcılarının işletmelerin kısa dönemli alacağı kararların finansal durumlarına ve performanslarına etkileri hakkında bilgi gereksinimi oluşacaktır. İşletmenin çevresi tarafından oluşan bu kısıtlamaya yanıt olarak dönemsellik

varsayımı, işletmenin varlıklarında (kâr/zarar durumunun) meydana gelen değişimin finansal raporlar aracılığı ile periyodik zaman dilimlerinde açıklanması gerektiğini varsayar. Dönemin süresi değişkenlik gösterebilmesine karşılık normal olarak işletme faaliyetlerinin sonuçlarının bir yıllık süreç neticesinde raporlanması gerekir. Bu dönem normal hesap dönemi olarak adlandırılır. (Belkaoui, 2004:214) Amacı bir hesap döneminde ortaya çıkan gelirlerle giderlerin karşılaştırılması olan dönemsellik varsayımı, alınacak önemli kararlarda muhasebecinin muhasebe verilerini yeniden düzenlemesine, analizine ve bu verilerin gelecekte yararlı biçimde kullanımına olanak sağlar. Ayrıca yine bu varsayım işletmelere yatırım kararlarının alınmasında, iflas ve riskin öngörülmesinde yardımcı olur. (Ahmed, 1994:6)

1.1.11.3. Muhasebenin Temel Kavramları ve İlkeleri

Finansal tabloların unsurlarının ve olayların muhasebe sistemine nasıl ve ne zaman kaydedileceği, muhasebe sistemine kaydedilmesi gereken verilerin nasıl ölçülüp değerlendirileceği ve bu verilerin nasıl raporlanacağı konusu muhasebenin temel kavramları yardımıyla açıklanır. Temel kavramlar, muhasebe mesleği tarafından bir işletmenin finansal faaliyet ve çabalarının ölçülmesi, kaydedilmesi ve raporlanmasında bir yol gösterici olarak benimsenirler. Muhasebenin temel kavramlarının hizmet ettiği temel amaçlar şunlardır: (Cemalcılar ve Önce, 1999:39)

- Temel kavramlar, mevcut muhasebe uygulamalarının genel olarak tanımlanmasını sağlayarak muhasebenin öğrenilmesinde ve uygulanmasında yardımcı olurlar.
- İstisnai durumların analiz edilmesinde ve bu durumlara ilişkin muhasebe prosedürlerinin geliştirilmesinde yardımcı olurlar.
- Muhasebe uygulamalarının geliştirilebilmesine dönük daha iyi yol göstericileri sağlama çabasındadırlar. Hem gelecekteki eylemler için bir temel olarak hem de mevcut olayların finansal raporlamadaki önemli etkilerini değerlendirmek için kullanılırlar.

Muhasebenin temel ilkeleri muhasebenin çevresi ve amaçları ile ilgili olduğu gibi, muhasebenin temel işlevlerinin yerine getirilmesinde bir rehber niteliği taşırlar. Temel ilkeler, genel olarak tümevarım yöntemi ile geliştirilirler. Bu ilkelere dayalı

olarak muhasebenin kavramları tanımlanır. İlkelerin çoğu muhasebe disiplini hakkında yapılan genellemelerdir. (Akdoğan ve Aydın, 1987:243-244)

Muhasebenin kuramsal yapısı içerisinde varsayım, aksiyom, ilke, postülat gibi terimler sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılırlar. Fakat son zamanlarda bu terimlerin birbirleri ile eş anlamlı olmadıkları ve birbirlerinden farklı anlam ifade ettiklerini belirtmeye dönük çalışmalar da yoğunlaşmıştır. Ayrıca yapılan çalışmalar incelendiği zaman bazı yazarlar tarafından ilke olarak kabul edilen kavramların başka yazarlar tarafından varsayım veya temel kavram olarak ifade edildiği görülür. Bu durumu daha iyi gösterebilmek için bazı yazarların çalışmalarında yer alan ilke, kavram ve varsayımlar Tablo 3.'de karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Tablo 3: Muhasebenin Kuramsal Yapısı İçerisinde Yer Alan Terimlerin Çeşitli Yazarlarca Kullanımı

Maurice Moonitz	A. R. Belkaoui	Eldon S. Hendriksen	Richard W. Metcalf	R. J. Kricher
<i>Çevresel Postülatlar</i>	<i>Muhasebenin Postülatları</i>	<i>Muhasebenin Postülatları</i>	<i>Fenomen</i>	<i>Ekonomik Çevre</i>
Ölçme	Kişilik	Muhasebe Kişiliği	Kişilik	Özel Mülkiyet
Değişim	Dönemsellik	İşletmenin Sürekliliği	Değişim	Değişim
Kişilik	Ölçü Birimi	<i>Muhasebenin Amaçları</i>	<i>Postülatlar</i>	Piyasa Fiyatı
Dönem	İşletmenin Sürekliliği	İlgililik	Kişilik	<i>Belirli Kişilik</i>
Ölçü Birimi	<i>Muhasebenin T. Kavramları</i>	Muhasebe Bilgisi	Ölçü Birimi	İşletme Kişiliği
<i>Çalışma Alanı Postülatları</i>	Kişilik Kavramı	<i>Kullanıcı Sınırlılıkları</i>	<i>İlkeler</i>	İşletmenin Sürekliliği
Finansal Tablolar	Mülkiyet (Sahiplik) Kavramı	Önemlilik	Süreklilik	<i>İletişim</i>
Piyasa Fiyatı	Kaynak Kavramı	Tutarlılık	Dönemsellik	Parasal İfadeler
Kişilik	<i>Muhasebenin İlkeleri</i>	Tekdüzelik ve Karşılaştırılabilirlik	Parayla Ölçülme	Tutarlılık
Geçici	Maliyet İlkesi	Zamanlılık	Ölçme	Sayısallaştırma
<i>Zorunlu Postülatlar</i>	Gelir İlkesi	<i>Ölçme Sınırlılıkları</i>	Piyasa Fiyatı	Sabit Birim
Süreklilik	Eşleştirme (Uygunluk) İlkesi	Belirsizlik	<i>Alt İlkeler</i>	<i>Muhasebe Düşünüşü</i>
Objektiflik	Tarafsızlık İlkesi	Nesnellik ve Doğrulanabilirlik	Geçicilik	Önemlilik
Tutarlılık	Tutarlılık İlkesi	Önyargısızlık	Objektiflik	Zamanlılık
Sabit Para Birimi	Tam Açıklama İlkesi	Ölçü Birimi	<i>Standartlar</i>	Dönemsellik
Açıklama	İhtiyatlılık İlkesi	Muhafazakârlık	Tutarlılık	<i>Ussal İşlemler</i>
	Önemlilik İlkesi		İhtiyatlılık	Çeşitlilik
	Tekdüzelik ve Karşılaştırılabilirlik İlkesi		Açıklama	Güvenilirlik
	Zamanlılık ve Muhafazakârlık İlkesi		Önemlilik	İç Kontrol
				<i>Gözlemleyiciler</i>
				Muhafazakârlık
				<i>Kullanıcılar</i>
				Finansal Açıklama

Tablo 3.'de görüleceği üzere kimi yazarlar tarafından varsayım olarak belirlenenler başka bir yazar tarafından ilke veya kavram olarak nitelendirilmiştir. Yani muhasebe literatüründe kavram, ilke, varsayım, aksiyom gibi tanımların üzerinde anlaşılabilmiş tam bir görüş bulunmamaktadır. Türkiye’de Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan ve 01.01.1994 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği’nde (MSUGT) 12 adet muhasebe kavramından bahsedilmiştir.

Sözü edilen bu muhasebe kavramları şöyledir:

- Sosyal Sorumluluk Kavramı,
- Kişilik Kavramı,
- İşletmenin Sürekliliği Kavramı,
- Dönemsellik Kavramı,
- Parayla Ölçülme Kavramı,
- Maliyet Esası Kavramı,
- Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı,
- Tutarlılık Kavramı,
- Tam Açıklama Kavramı,
- İhtiyatlılık Kavramı,
- Önemlilik Kavramı,
- Özün Önceliği Kavramı

01 Nolu MSUGT’de muhasebe açısından temel “kavram” olarak tanımlanan bu kavramların Türkiye’de çoğu muhasebe yazarı tarafından muhasebenin temel ilkeleri olarak ifade edildiği görülür.

Varsayım, ilke ve kavram gibi terimlerin birbirleri ile uyumlu olmayan bu kullanımları, bu terimlere yüklenen anlamlarla ilgilidir. Esasında varsayım, genel olarak kabul gören ancak doğruluğu henüz kanıtlanmamış iddialardır. İlke, genel kabulün olduğu ve evrensel olarak geçerli olan ifadelerdir. Kavram ise genel kabulün olduğu, varlıkların ortak niteliklerini barındıran bir genelleme ve soyutlamadır. Bu tanımlamalardan hareketle varsayım, ilke ve kavram terimlerinin muhasebe açısından farklı ancak literatürdeki diğer çalışmalarla benzer biçimde kullanılması gerektiği ortaya çıkar. Ele alınan bu terimler aynı zamanda muhasebenin kuramsal yapısının

unsurlarını oluşturduğundan ayrıca bir öneme sahiptir. Muhasebenin kuramsal yapısı başlığı altında kimi yazarlarca muhasebenin kuramsal yapı unsurları verilmiştir. Bu çalışmalara bakıldığında zaman varsayım, ilke ve kavram gibi terimlerin kullanım farklılığı kuramsal yapının unsurlarının oluşumunu etkilemektedir. Bir yazar muhasebe ilkelerinin kavramları oluşturduğunu ifade ederken, başka bir yazar ise muhasebe kavramlarının ilkeleri oluşturduğunu belirtir. Bu karmaşanın ortadan kaldırılması için terminoloji birliğinin oluşturulması gerekir.

Varsayım, ilke ve kavram gibi terimlerin yukarıda verilen tanımlamaları ve muhasebenin kuramsal yapısına ilişkin literatürdeki çalışmalarda göz önünde bulundurulduğunda bu terimler arasındaki ilişkinin ve muhasebenin kuramsal yapısının aşağıda açıklandığı gibi olması gerekir.

Tekdüzen hesap planında verilen ve yukarıda muhasebenin temel kavramı olarak sıralanan bu unsurların muhasebenin temel ilkeleri olarak adlandırılması gerekir. Çünkü ilke terimi evrensel olarak geçerlidir. Değiştirilmeleri zor olsa da değiştirilemez yasalar değildir. Muhasebenin temel ilkelerinden hareketle muhasebenin temel kavramları tanımlanmalıdır. Muhasebenin temel ilke ve kavramları dikkate alınarak muhasebe standartları oluşturulur. Muhasebe standartları uygulamaya yönelik kuralları ifade eder. Bu açıklamalardan hareketle muhasebenin kuramsal yapısının unsurları; muhasebenin çevresi ve amaçları, muhasebenin temel ilkeleri, muhasebenin temel kavramları (finansal tabloların bileşenleri), muhasebe standartları ve muhasebe politikalarından oluşması gerekir.

1.1.11.4. Muhasebe Politikaları

Muhasebe işletmenin dili olarak tanımlanır. Bunun nedeni; muhasebenin, işletme ile ilgili bilgi kullanıcılarına işletme hakkında bilgi sunmasıdır. Bilgi sunumunun en önemli aracı ise finansal tablolardır. Finansal tabloların belirli ilke ve kurallar esas alınarak düzenlenmesi gerekir. Muhasebenin temel kavramları, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, muhasebe standartları, tekdüzen hesap sistemi ve tekdüzen hesap planı bu ilke ve kuralları oluşturur. Bu ilkeler çerçevesinde işletmenin finansal durumu, performansı ve nakit akışlarıyla ilgili bilgileri karşılaştırmalı olarak görmek isteyen bilgi kullanıcılarının bu beklentileri, yıllar itibarıyla aynı muhasebe politikalarının izlenmesi ile karşılanabilir. Bununla birlikte;

uygulanan politikaların işletmenin gerçek durumunu ve yapılan işlemlerin niteliklerini finansal tablolara yansıtmada yetersiz kalması, bu politikaların değiştirilmesini gerekli kılar. Bu değişikliklerin nedenleri ve sonuçları finansal tablo dipnotlarında mutlaka açıklanmalıdır. (Gürdal, 2008:43)

Kavramlar, finansal tabloların hazırlanması için geniş bir çerçeve sağlar. İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili gerçekleşen işlemlerin muhasebeleştirilmesi için tutarlı muhasebe politikalarının tanımlanması gerekir. Bu muhasebe politikaları gelirin, stokların ve duran varlıkların değerinin belirlenmesine yardımcı olurlar. (Gangwar ve Gangwar, 2009:20)

Temel kavramlar, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, standartlar ve teamüller muhasebe kuramını oluşturur. Kuramı oluşturan bu öğeler içinde muhasebe uygulamalarına yön veren ilkeler, varsayımlar, kurallar, hipotezler ve yöntemler bulunmaktadır. Kuram içinde yer alan alternatif uygulamalardan işletmeler tarafından seçilenler, işletmelerin muhasebe politikasını oluşturur. (Ulus, 2007:170)

Muhasebe politikaları finansal tabloların düzenlenmesi ve sunulması için seçenekler arasından işletme tarafından kabul edilmiş standartlar, görüşler, yorumlar, kurallar ve düzenlemeler bütünüdür. (Cemalcılar ve Önce, 1999:71)

Muhasebe politikaları, finansal tabloların düzenlenmesinde ve sunulmasında işletmeler tarafından kullanılan belirli ilke, esas, varsayım, kural ve uygulamalardır. (Akdoğan ve Sevilengül, 2007:8)

Muhasebe politikaları, finansal tabloların hazırlanmasında ve sunulmasında işletmeler üzerindeki yasal düzenlemeler ve /veya standartlar çerçevesinde belirlenmiş ilkeler, esaslar, gelenekler, kurallar ve uygulamalardır. (Karapınar ve Zaif, 2013:28)

Bir işletme tarafından benimsenen muhasebe yöntemleri, muhasebe politikaları olarak adlandırılır. Önemli muhasebe politikaları dipnotlar aracılığı ile açıklanır. Muhasebe politikalarının tutarlı bir şekilde uygulanması esastır. Fakat yasal düzenlemelerdeki değişimler, standartlardaki değişimler ve işletmelerin finansal tabloların daha gerçekçi olacağı düşüncesi ile muhasebe politikalarında değişikliğe

gidilebilir. Muhasebe politikalarında yapılan değişikliğin nedenleri ve sonuçları ile birlikte dipnotlarda gösterilmesi gerekir. (Erdoğan, 2002:53)

Türkiye’de işletmelerin muhasebe işlemlerini, 2012 yılında kabul edilen 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile TMS/IFRS’lere uygun olarak yapmaları gerektiği açıklanmıştır. TMS/IFRS’lerde muhasebe politikaları ile ilgili olarak yayımlanan standart ise TMS-8 Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalardır. Bu standart ile ilgili bazı açıklamalara aşağıda yer verilmiştir.

A. TMS-8 Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar Standardı

Bu standardın amacı, muhasebe politikalarının seçilmesine, değiştirilmesine ilişkin kriterleri belirlemek; muhasebe politikalarında ve tahminlerinde meydana gelen değişikliklerle hataların düzeltilmesine ilişkin muhasebeleştirme ve açıklama esaslarını düzenlemektir. (TMS-8, m.1)

Bu standart muhasebe politikalarının seçimi ve uygulanması, muhasebe politikalarında ve muhasebe tahminlerinde meydana gelen değişmelere ve geçmiş dönem hatalarının düzeltilmesine ilişkin muhasebe işlemlerinde uygulanır. (TMS-8, m.1)

Yukarıda da açıklandığı gibi muhasebe politikası işletmelerin finansal tablolarının hazırlanmasında ve sunulmasında kullanılan belirli varsayım, ilke ve kurallardır. Standarda göre; bir standart veya yorum, özellikle bir işleme, olaya veya koşula yönelikse söz konusu kaleme ilişkin muhasebe politikası, ilgili standardın veya yorumun belirttiği şekilde uygulanır. (TMS-8 m.7) Örneğin, işletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere satın alınmış olan maddi duran varlığın ilk iktisabına ve daha sonraki dönemlerde değerlemesine ilişkin muhasebe işlemleri TMS-16 Maddi Duran Varlıklar Standardı uyarınca yapılmak zorundadır. (Gökgöz, 2012:156)

İşletmelerin karşılaştıkları olay ve işlemlere ilişkin olarak TFRS’lerin gösterdiği şekilde muhasebe politikalarını uygulaması gerekir. (TMS-8 m.8) Ancak işletmelerin karşılaştıkları olay ve koşullarla ilgili olarak TMS/IFRS’lerde hüküm bulunmuyorsa işletme yönetimi bir muhasebe politikası geliştirmek ve uygulamak

durumundadır. Burada işletme yönetiminin şu hususlara öncelikli olarak dikkat etmesi gerekir: (TMS-8 m.11)

- Benzer veya ilişkili konularla ilgili diğer TMS/TFRS'lerin getirdiği hükümleri,
- Varlıklar, borçlar, gelir ve giderlere ilişkin Kavramsal Çerçevede açıklanan tanımları, muhasebeleştirme kriterlerini ve ölçme yaklaşımlarını,
- Yukarıda sıralanan kaynaklarla çalışmadıkları sürece, diğer muhasebe literatürünü ve kabul görmüş sektör uygulamalarını ve muhasebe standardı geliştirmek için benzer bir kavramsal çerçeve kullanan diğer standart koyucu organların en son standartlarını da göz önüne alabilir.

İşletme yönetimi, yukarıda sıralanan kaynaklardan faydalanarak bir muhasebe politikası geliştirdiği ve uyguladığında, ortaya çıkan bilgilerin aşağıdaki kriterlere uygun olması gerekir. Bu kriterler; (TMs-8, m.10-12)

- a) Finansal tablo kullanıcılarının ekonomik karar verme ihtiyaçlarına uygun,
 - b) Güvenilir,
- İşletmenin finansal durumunu, faaliyet sonuçlarını (finansal performansını) ve nakit akışlarını gerçeğe uygun olarak gösteren,
 - İşlemlerin, olayların ve koşulların yalnızca hukuki yapısını değil ekonomik özünü de yansıtan,
 - Tarafsız,
 - İhtiyatlı,
 - Tüm önemli yönlerden, eksiksiz olarak, tam bilgiyle donatılmış nitelikte olması

Muhasebe politikaları, herhangi bir TMS/TFRS'nin farklı bir uygulama veya sınıflandırmaya izin vermesi durumu haricinde işletmeler tarafından benzer olaylar ve durumlar için aynı uygulanmalıdırlar. (TMS-8, m.13)

İşletmeler muhasebe politikalarını ancak şu durumların ortaya çıkmasında değiştirebilirler: (TMS-8, m.14)

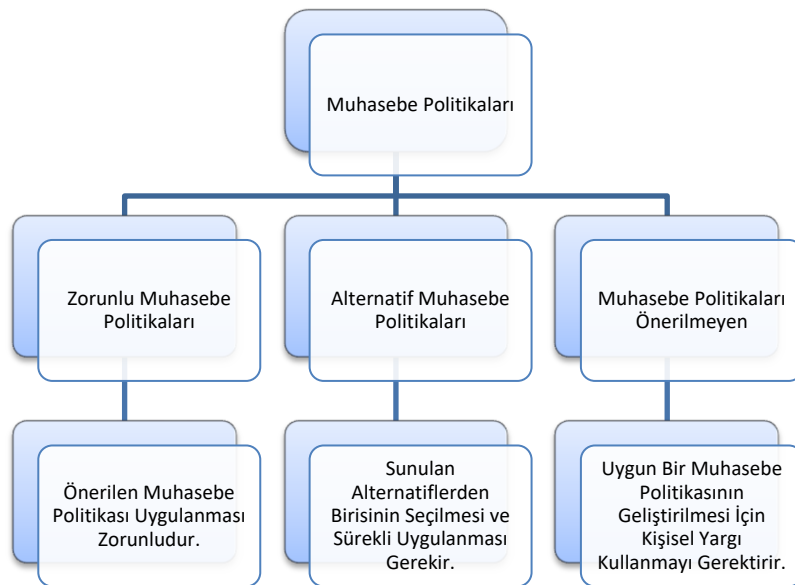
- Başka bir TMS/TFRS'nin gerekli kılması,

- İşletmenin finansal durumu, performansı veya nakit akışları üzerindeki işlemlerin ve olayların etkilerinin finansal tablolarda daha uygun ve güvenilir bir şekilde sunulmasını sağlayacak nitelikte olması.

Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları incelendiği zaman; standartların işletmelerin karşılaştıkları olay ve durumlar karşısında uygulamaları gereken muhasebe politikalarını bazen zorunlu bazen de alternatifli olarak sunduğu görülür. Bazı durumlarda ise muhasebe politikası sunulmayıp, yöneticilerin profesyonel yargılarını kullanarak muhasebe politikası geliştirmesi beklenir. Örneğin, TMS-18 Hâsılat Standardına göre hâsılat, gerçeğe uygun değeri ile ölçülür ifadesi ile hâsılatın zorunlu olarak gerçeğe uygun değerle ölçülmesi gerektiği belirtilmiştir. Fakat TMS-16 Maddi Duran Varlıklar Standardına göre ise MDV'lerin dönem sonunda maliyet veya yeniden değerlendirme modellerinden herhangi biri ile değerlendirilebilecekleri belirtilir. Burada da Standart, MDV'lerin değerlemesine ilişkin olarak işletmelere alternatif sunmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere Standartlar açısından muhasebe politikaları zorunlu muhasebe politikaları, alternatifli muhasebe politikaları ve muhasebe politikası önerilmeyen durumlar olmak üzere üçe ayrılabilir.

TMS/TFRS'ler açısından muhasebe politikaları Şekil 13.'de gösterildiği gibi sınıflandırılabilir:

Şekil 13: TFRS Kapsamında Muhasebe Politikası Seçenekleri

(Kaynak: Bahadır ve Tolga, 2013:389)

B. Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) Açısından Muhasebe Politikaları

01 No'lu MSUGT'de işletmelerin muhasebe politikası belirleme ve uygulaması ile ilgili olarak bazı açıklamalar yer almaktadır. Bu açıklamalar şöyledir:

- Mali tablolar işletmenin sürekliliği, tutarlılık ve dönemsellik kavramlarına dayanılarak hazırlanmış ise bunların açıklanması istenmez. Ancak bu kavramlardan ayrılmaların mevcut olması hallerinde, mali tabloların dipnotlarında nedenleri ile birlikte açıklanmalıdır.
- İhtiyatlılık, özün önceliği ve önemlilik kavramları muhasebe politikalarının seçimini ve uygulamasını yönlendirmelidir.
- Mali tabloların içerdiği bütün önemli muhasebe politikaları anlaşılır ve kısa olarak açıklanmalıdır.
- Kullanılan muhasebe politikalarıyla ilgili açıklamalar mali tablolarla bütünlük oluşturur. Kullanılan önemli muhasebe politikalarının açıklanması mali tabloların bütünlüğü ve tamlığı için temel ilkedir. Politikalara ilişkin açıklamalar işletme yönetimi tarafından muhasebe departmanına toplu olarak verilmelidir.
- Bilanço ve gelir tablosundaki ve diğer tablolardaki yanlış veya gerçeğe uygun olmayan işlemler, muhasebe politikalarının açıklanması veya dip notlarda belirtilmesi suretiyle düzeltilmiş olamaz. Düzeltme ancak, muhasebe kayıt ve tekniğine uygun olarak yapılır ve mali tablolara yansıtılır.
- Mali tablolar, dönemler itibarıyla karşılaştırılabilir nitelikte olmalıdır.
- Mali politikalarda, cari dönem veya gelecek dönemlerde önemli etki yaratan veya yaratabilecek bir değişiklik yapılmış ise durum nedenleri ile birlikte açıklanmalı, bunun mali tablolara olan etkileri gösterilmelidir.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE POLİTİKASI SEÇİMİ VE ALTERNATİF MUHASEBE POLİTİKALARI

1.1. MUHASEBE STANDARTLARI VE YASAL DÜZENLEMELER AÇISINDAN MUHASEBE POLİTİKA FARKLILIKLARI VE FİNANSAL TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

1.1.1. Genel Açıklama

Bir önceki bölümde anlatıldığı üzere üç tür muhasebe politikasından söz edilebilir. Bunlar; zorunlu muhasebe politikaları, alternatif muhasebe politikaları ve muhasebe bilgisi kullanılarak oluşturulması gereken mesleki yargıya dayalı muhasebe politikalarıdır.

Finansal tablolarını standartlara ve yasal mevzuata uygun olarak hazırlamak zorunda olan işletmeler açısından zorunlu muhasebe politikaları, ilgili işlem karşısında işletmenin uygulamak zorunda kaldığı muhasebe yol ve yöntemleridir. Mesleki yargı gerektiren muhasebe politikaları ise ilgili işlem karşısında standartlarda ve yasal mevzuatta herhangi bir muhasebe politikasının mevcut olmadığı ve işletmedeki ilgili muhasebe politikası belirleyen üst düzey yöneticiler tarafından oluşturulması gereken muhasebe yöntemleridir. Alternatif muhasebe politikaları ise, standartlar ve yasal mevzuat tarafından ilgili işlemler karşısında işletmenin uygulayabileceği muhasebe politikasının birden fazla olduğu ve işletmenin mevcut finansal durumunu en iyi açıklayacak şekilde bu politikalardan dilediğini kullanabileceği muhasebe usulleridir.

İşletmeler alternatif muhasebe politikalarından dilediklerini kullanabilirler. Bunun faydaları olmakla beraber bazı sakıncaları da vardır. Bu durum, aynı sektörde faaliyet gösteren işletmelerin aynı yıllarına ilişkin benzer bilgilerinin karşılaştırılmasını zorlaştırır. Ayrıca muhasebe politikası seçiminin işletme yöneticileri tarafından yapılması, bu politikaların tespitinde temel amacı işletme sahiplerinin servetini maksimize etmek olan işletme yöneticilerinin bu amaç dışında farklı amaçlarla muhasebe politikası seçmesine neden olabilir. Bu ve benzeri sebeplerle çalışmanın bu bölümünde, öncelikli olarak muhasebe politikası seçimine

yönelik literatürde yer alan yaklaşımlara değinilecek olup çalışmanın devamında alternatif muhasebe politikalarının finansal tablolara ve dolayısı ile finansal karar alıcıların kararlarına etkisi, örnekler üzerinden anlatılacaktır.

1.1.2. Muhasebe Politikası Seçimi

Muhasebe politikaları finansal tabloların görünümünü etkilediğinden işletmeler için büyük önem arz eder. İşletmenin bir tür yansıması olan bu finansal tabloların oluşturulmasında seçilecek olan muhasebe politikası büyük rol oynayacağından seçilen muhasebe politikasının belirli bir amaç doğrultusunda seçildiği, uygulandığı veya değiştirildiği söylenebilir.

Seçilen muhasebe politikasının ne olduğundan ziyade neden seçildiği önemlidir. Çünkü genellikle muhasebe politikaları işletme yönetimi tarafından belirlenir. Belirlenen bu politikalar işletmenin değerini maksimize etmek için seçilebileceği gibi, yöneticilerin kendi faydalarını maksimize etmek için de seçilmiş olabilir. Ayrıca seçilen muhasebe politikası işletmenin gerçek durumunun olduğundan daha iyi veya daha kötü gösterebilmek veya ödenecek olan vergi ve temettülerin daha düşük ödenmesi için de seçilmiş olabilir.

Seçilmiş olan muhasebe politikalarının neden seçildiğinin belirlenmesine ilişkin literatür incelendiği zaman işletmelerin muhasebe politikası seçimine ilişkin aldıkları kararı üç önemli ekonomik yaklaşımdan birine veya daha fazlasına uygun olarak aldıkları görülür. Bu yaklaşımlar; etkililik (verimli arabulma) yaklaşımı, fırsatçı (faydacı) yaklaşım/kazanç yönetimi ve bilgi asimetrisi (nakit akımı) yaklaşımıdır. (Hand ve Skantz, 1998:176; Morais, 2010:44) Bu yaklaşımlar kısaca aşağıda açıklanmıştır.

Etkililik (Verimli Arabulma) Yaklaşımı: Bu yaklaşım, işletme yönetimince alınacak olan politika kararlarının muhasebe politikası seçimi kararları da dâhil olmak üzere işletmenin değerinin maksimize edilmesine dönük olacağını savunur. Muhasebe politikası seçimi ile ilgili olarak bu varsayım, mevcut politikaların işletmenin finansal durumunu ve finansal performansını ölçmede yetersiz kalırsa işletmenin muhasebe politikalarında değişikliğe gideceğini iddia eder. (Wang, 2005:1172) Etkililik yaklaşımı; maruz kalınan siyasi ve vekâlet maliyetlerini en aza indirgeyerek firmanın değerinin maksimize edilebileceği muhasebe politikalarının

seçilmesi gereğini belirtir. (Hand ve Skantz, 1998:181-182) Etkililik yaklaşımı, yöneticilerin muhasebe politikası seçimini açıklamak için muhasebe literatüründe sıklıkla kullanılmıştır. (Astami ve Tower, 2006:4)

Etkililik yaklaşımı, işletmelerin muhasebe politikası seçiminin, işletme ile ilgili çıkar grupları arasındaki arabulma maliyetlerini asgari düzeyde tutulabilmesi için seçildiğini belirtir. (Ulus, 2005:171) Arabulma maliyetleri; piyasa işlemlerinde, firma içi işlemlerde ve politik süreçteki işlemlerde ortaya çıkabilmektedir. Arabulma maliyetleri; işlem maliyetleri (komisyoncu ücreti gibi), vekâlet maliyetleri (izleme maliyeti, bağlanma maliyeti, işlevsiz kararlardan kaynaklanan kayıplar gibi), bilgi edinme maliyetleri, yeniden müzakere etme maliyeti (mevcut sözleşmelerin öngörülemez sebeplerden dolayı eskiyen bölümlerinin yenilenmesi için yeniden sözleşme yapılması gibi), israf maliyetlerinden (israfın yasal maliyeti, işlevsiz kararların maliyetleri gibi) oluşur. (Watts ve Zimmerman, 1990:134-135)

Bilgi Asimetrisi (Nakit Akımı) Yaklaşımı: İşletme yöneticileri, işletmeleri hakkında bilgi elde etmede diğer ilgili taraflara kıyasla önemli bir avantaja sahiptirler. Bu sebeple bu yaklaşım, işletme yöneticilerinin seçeceği muhasebe politikaları ile işletme ile ilgili gelecekte oluşmasını beklediği, muhtemel nakit akışları ile ilgili beklentilerini yansıttığını varsayar. (Hand ve Skantz, 1998:184)

Muhasebe politikası seçiminin açıklanmasında bilgi asimetrisi yaklaşımına göre bilgi maliyetsizdir ve işlem maliyeti söz konusu değildir. Bu bakış açısı muhasebe politikası seçiminin belirlenmesinde vergi etkisi dışındaki etmenleri açıklayamaz. Çünkü bu yaklaşım firma değeri üzerindeki vergi etkisi haricinde muhasebeyi ilgisiz görür. (Emanuel ve diğ.,2003:151)

Faydacı Yaklaşım (Kazanç Yönetimi): Bu yaklaşım, işletmelerin hak sahipleri arasındaki servetin transfer edilmesine yönelik muhasebe politikası seçiminin yapıldığını öne sürer. Bu durum gerçekleştiğinde firmanın değeri maksimize edilemez. Çünkü burada muhasebe bilgisinin isteyerek bozulması, yanlış gösterilmesi veya manipüle edilmesi söz konusudur. (Wang, 2005:1172)

Kazanç yönetimi, bazı özel kazançlar elde etmek amacıyla (sürecin tarafsız çalışmasını kolaylaştırmak yerine) dış finansal raporlama sürecine kasti olarak müdahale edilmesi anlamına gelir. (Schipper, 1989:92) Kazanç yönetimi, işletme

yöneticilerinin kendi takdir yetkilerini kullanmaları neticesinde, finansal raporlarda değişiklik yaparak hem işletmenin temel ekonomik performansı hakkında bazı paydaşları yanıltmaları hem de raporlanan muhasebe rakamlarına dayanılarak hazırlanan sözleşmelerin sonuçlarını etkilemek için yöneticilerin finansal raporlara etki etmeleri neticesinde ortaya çıkar. (Healy ve Wahlen, 1999:368)

Kazanç yönetiminin iki bakış açısı vardır. Bunlardan ilki faydacı yaklaşımdır. Bu yaklaşımda işletme yöneticileri kendi faydalarını maksimize edebilmek için çabalarlar. Bu sebeple yatırımcıları yanıltabilirler. İkinci bakış açısı ise bilgidir. Burada işletme yöneticileri, işletme ile ilgili gelecekteki nakit akışlarına yönelik beklentilerini yatırımcılara açıklamak amacıyla kazanç yönetimini bir araç olarak kullanırlar. (Beneish, 2001:5)

Muhasebe politikası seçimine ilişkin bu üç yaklaşım birbirlerini dışlamazlar. Her bir yaklaşım, muhasebe politikasının tespitine yönelik yapılan kulislerdeki davranışların kısmi açıklayıcılarıdır. (Uluslan, 2005:173)

Muhasebe politikasının seçimine dönük yapılan çalışmaların önemli bir kısmı işletme yöneticilerinin faydacı yaklaşıma yönelik muhasebe politikası seçme eğilimli olduklarını göstermiştir. Yani işletme yöneticileri, eğer herhangi bir kısıtlama söz konusu değilse, kendi ellerinde olan muhasebe politikalarının seçiminde öncelikli olarak kendi faydalarını maksimize etmek istemektedirler. İşletme yöneticileri bu durumu işletmenin kârına odaklı prim alacakları zaman kârı yüksek gösterecek ve işletmeyi politik maliyetlerden kurtaracak politika seçerek, bazı durumlarda ise işletme sahiplerinin faydasını maksimize etme düşüncesinden sıyrılıp elinde olan bilgi gücünü kullanarak yapabilirler. Özellikle alternatif muhasebe politikalarının seçilmesinde bu durum ile sıklıkla karşılaşmak mümkündür.

Muhasebe politika ve yöntemlerin seçilmesi insan davranışları ile ilgili bir durumdur ve muhasebe uygulayıcıları muhasebe politikalarının seçilmesinde kendi faydalarını maksimum seviyeye çıkarmayı hedeflerler. Bu konu ile ilgili olarak Watts ve Zimmerman (1986) muhasebe ve denetim faaliyetleri ile ilgili olarak yapılan işlemlerin kişilerin kendi refahını artırmak amacıyla yaptığını varsayarlar. Muhasebe uygulayıcıları seçilecek olan alternatif muhasebe politikalarının kendi refahını nasıl etkileyeceğini bilmek ister ve düzenlenecek olan muhasebe raporlarını buna göre

düzenlerler. Örneğin işletme yöneticileri amortisman yöntemi seçerken normal amortisman yöntemi ile azalan bakiyeler yönteminden birine karar verirken hangi yöntemin kendi faydalarına olacağına bakarlar ve ona göre amortisman yöntemini seçerler. (Starling, 1990:102)

Muhasebe politikalarında yapılan seçim ve değişim işletmede işletme ile ilgili tarafların gelirlerini artırıcı etki yapmaktadır. Bu nedenle muhasebe politikasının seçiminin ardında fayda yaklaşımı ön plana çıkmaktadır. Yöneticilerin muhasebe politikalarının seçiminde ve değiştirilmesinde fayda maksimizasyonu olduğu varsayımı ilk olarak Gordon (1964) tarafından ileri sürülmüştür. Pozitif muhasebe kuramı da tüm bu muhasebe politikalarının değişimine ve seçilmesine dönük davranışların sebepleri arasında öncelikli olarak faydacılık yaklaşımını kabul eder. Bu sebeple işletme yöneticileri kendi çıkarları doğrultusunda lobi ve kulis faaliyetleri yürüterek muhasebe politikalarının seçimi ve değiştirilmesi yönünde çalışmalar yaptıklarını varsayar. (Watts ve Zimmerman, 1978:113)

Pozitif muhasebe kuramının ana amacı işletmelerin rasyonel (gerçekçi) muhasebe politikası seçmesi, farklı işletmelerde muhasebe politikası seçimini etkileyen faktörlerle ilgili hipotezlerin geliştirilmesi ve bu hipotezlerin ampirik olarak test edilmesidir. (Zinkeviciene ve Rudzioniene, 2005: 25) PMK, muhasebe uygulamalarında kullanılan yöntemlerin gözlemlenmesi suretiyle seçilmesine değinmektedir. Bir karar süreci gözlemlenemez. Fakat seçilen muhasebe yöntemleri ve onun sonuçları gözlemlenebilir. Burada pozitif muhasebe kuramı tarafından ele alınan ilk soru muhasebe uygulamalarında hangi muhasebe politika ve yöntemlerinin seçildiğidir. Ele alınan ikinci konu ise seçilen muhasebe politika ve yöntemlerinin neden seçildiğidir. Muhasebe uygulayıcılarının seçilen muhasebe politika ve yöntemlerini seçmelerindeki nedenin ne olduğu PMK'nın ilgilendiği ikinci konudur. (Starling, 1990:102) Yani burada pozitif muhasebe kuramı öncelikle muhasebecilerin davranışlarını tanımlar ve sonrasında neden böyle davrandıklarını açıklamaya çalışır. Yani işletmenin hangi stok değerlendirme yöntemini seçtiğinin öncelikle belirlenmesi ve daha sonra neden bu stok değerlendirme yönteminin tercih edildiğinin nedenlerinin açıklanması PMK'nın önceliğidir. Bunun için de pozitif muhasebe kuramı temelde gözleme dayanır ve hipotezlerin test edilmesine olanak sağlar.

Temel amacı muhasebe politikalarının seçiminin ardında yatan sebepleri açıklamak olan PMK, aynı zamanda mevcut durumu inceleyerek geleceğe yönelik tahminlerde bulunur. Geleceğe yönelik tahminlerde bulunurken de muhasebecinin davranışlarını gözlemler, muhasebe verileri ile diğer değişkenler arasındaki ilişkileri inceler ve onları açıklamaya ve tahmin etmeye çalışır. Örneğin, işletme yöneticilerinin uyguladığı muhasebe politikaları neticesinde elde edilen verilerle işletmenin piyasa fiyatı arasındaki ilişkiyi inceler ve işletmenin uyguladığı muhasebe politikası ile piyasa fiyatı arasındaki ilişkiye dayalı olarak piyasa fiyatındaki değişimleri göstermeye çalışır. Yani piyasa fiyatı ile seçilen muhasebe politikaları arasında bir ilişkinin olup olmadığını test etmeye çalışır.

PMK'nın muhasebe politikalarına ilişkin bu yaklaşımını Demski (1988) çalışmasında şöyle ifade eder. Pozitif muhasebe kuramında (PMK), ele alınan en önemli konulardan birisi muhasebe politikası seçimidir. PMK'da işletme yöneticileri tarafından belirlenen muhasebe politikalarına ilişkin kararların işletme ile ilgili tarafları etkileme düzeyi incelenmektedir. Özellikle alternatif muhasebe politikalarının seçilmesinde işletme yönetiminin eğiliminin belirlenmesine dönük bu yaklaşım, PMK'nın muhasebe literatürüne önemli bir katkısıdır. Çünkü PMK da ele alınan temel konu alternatif muhasebe politikalarından yapılan seçimin rastgele yapılmadığıdır. PMK'da muhasebe politikası seçim nedeni ampirik olarak, bağımlı değişken olarak kabul edilir. Teorik açıdansa muhasebe politikası seçiminin arkasında yatan nedenlerin ortaya çıkarılması vardır. (Demski, 1988:623)

Gaffikin (2007) ise pozitif muhasebe kuramının, neo-klasik iktisat kuramının bir ifadesi olduğunu ve temelinde rasyonel seçim kuramının olduğunu belirtir. Yani ekonomik faaliyetlerin temeli kişisel maddi çıkarlardır. Bu nedenle PMK, muhasebe yöntem ve tekniklerinin seçilmesinde ve değiştirilmesinde kişisel çıkarların ve fırsatçı davranışların yönlendirici olduğunu kabul eder. (Gaffikin, 2007:8)

Kısacası PMK, yöneticilerin kendi çıkarlarına yönelik muhasebe politikası belirledikleri hipotezini geliştirerek test eder. PMK'nın bu hipotezleri geliştirmesinin sebebi olarak işletmenin muhasebe politikalarında yapılacak olan değişiklikler ile işletmenin kârının olduğundan daha fazla veya daha az görünmesinin sağlanması gösterilebilir. Sözgelimi maddi duran varlıkları için normal amortisman yerine azalan bakiyeler yöntemi ile amortisman tabi tutmayı tercih eden bir işletmenin ilk yıllarda

hazırlayacağı finansal tablolarında kârı daha düşük görünecek ve böylelikle vergi yükünü hafifletmiş olacaktır. Yani işletmenin finansal durumunun farklılaşmasına sebebiyet verecektir. Böyle bir etki gücünün olması muhasebe politikalarının yöneticiler tarafından kendi çıkarlarına dönük uygulama yapabilmesine olanak sağlayacaktır.

Çoğu muhasebe politikası seçimi ile ilgili yapılan çalışmalar, muhasebe politikası seçiminin kombinasyonu yerine tek bir muhasebe politikası seçimini açıklamaya yöneliktir. (Örneğin sadece amortisman yönteminin seçilmesinin açıklanması gibi) İşletme yöneticileri muhasebe politikası seçiminin gelirler üzerindeki etkisi açısından muhasebe politikası seçiminin kombinasyonu üzerinde dururlar ve tek bir muhasebe politikasının açıklanması ile ilgilenmezler. Tek bir muhasebe politikası seçimini dikkate almak yapılan testlerin gücünü azaltıcı etki yapar. (Watts ve Zimmerman, 1990:138)

Muhasebe politikası seçimi ile ilgili çalışmalarda üç setin kombinasyonunun kullanılması gerekir. Buna dönük olarak PMK, muhasebe politikası seçimine etki eden faktörlerin belirlenmesinde üç hipotez geliştirmiştir. Bunlar; Kaldıraç oranı hipotezi, ikramiye ödeme planı hipotezi ve Politik maliyet hipotezidir. (Watts ve Zimmerman, 1990:138-139) Bu hipotezler aşağıda kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.

Kaldıraç Oranı Hipotezi: Yabancı kaynakların varlık veya kaynak toplamına oranını ifade eder. Bu oran varlıkların yüzde kaçının yabancı kaynaklarla finanse edildiğini ortaya koyar. Oranın yüksek olması işletmenin riskli bir biçimde finanse edildiğini, kredi verenler açısından emniyet marjının dar olduğunu, işletmenin faiz ve borçlarını ödeyememe nedeni ile mali yönden zor durumlara düşme olasılığının yüksek olduğunu gösterir. Öte yandan bu oran yüksek olduğu takdirde, işletmenin sahip veya sahipleri az bir sermaye ile geniş bir kaynağa egemen oldukları gibi faaliyetlerden elde ettikleri kâr oranının yabancı kaynak maliyetinden yüksek olması halinde de öz sermaye kârlılık oranını yükseltmek başka bir deyişle finansal kaldıraç olumlu etkisinden yararlanma olanağı elde edebilirler. (Akgüç, 2002:394) İşletme yöneticileri kredi kurumlarından borç alma yolu ile finansman sağlamak istemeleri durumunda bu kredinin maliyetinin işletme açısından daha elverişli olması için kredi değerliliğini iyi gösterecek finansal tabloların hazırlanmasına olanak sağlayan muhasebe politikalarını seçmeye çalışırlar. Aynı şekilde, yöneticiler, borç

sözleşmelerine konulan sınırlayıcı taahhütleri de kendi lehlerine gevşetecek şekilde muhasebe politikaları seçebilirler. Başka bir ifadeyle, işletme yönetiminin, gerek borç sözleşmesinin maliyetini düşürmek gerekse borç sözleşmesine konacak sınırlayıcı taahhütleri gevşetmek amacıyla gelir artırıcı muhasebe politikalarını seçmesi beklenir. Bu nedenle, kaldıraç oranı yüksek olan işletme yöneticilerinin, kaldıraç oranı düşük olan işletme yöneticilerine göre cari dönemde raporlanan geliri artıran muhasebe politikalarını seçme olasılığı daha yüksektir. (Watts ve Zimmerman, 1986)

İkramiye Ödeme Planı Hipotezi: İşletme yöneticilerinin ücretlerinin önemli bir bileşeni ikramiye ödemeleridir. İkramiye ödemelerinin dayanak noktası ise işletmenin gelirleridir. İşletmenin muhasebe politikalarında meydana gelen bir değişiklik ile diğer şartlar sabitken işletmenin kazançlarının artış göstermesi durumunda işletme yöneticilerinin alacakları ikramiye ödemeleri de artacaktır. (Watts ve Zimmerman, 1978:116) İkramiye ödeme planı hipotezi, işletme yöneticilerinin alacakları ücretlerin işletmenin gelirine bağlı olması durumunda seçilecek olan muhasebe politikalarının da işletme gelirlerini artırmaya dönük olacağını kabul eder. İkramiye ödeme planlarının ölçümü için kârlılık oranları kullanılabilir. (Uluslan, 2007:174)

Politik Maliyet Hipotezi: Bu hipotez, küçük firmalardan ziyade büyük firmalar tarafından, muhasebe politikası seçiminde raporlanacak olan işletme kârını azaltmaya dönük muhasebe politikası seçimini yaptıkları ihtimalinin fazla olduğunu öngörür. (Watts ve Zimmerman, 1990:139) Politik maliyetlerin büyüklüğü işletmenin büyüklüğüne son derece bağlıdır. (Watts ve Zimmerman, 1978:115) Bu sebeple işletme yöneticileri işletme tarafından katlanılan politik maliyetleri azaltmak için gelirlerin raporlanmasını geciktirici muhasebe politikalarını seçip uygulayabilirler. (Uluslan, 2007:175)

Pozitif muhasebe kuramının literatürde önemli bir yere sahip olmasının nedeni muhasebe ve muhasebenin ortaya koyduğu ekonomik sonuçlar arasındaki bağlantıyı daha açık ve daha güçlü bir biçimde ifade etmesidir. Ekonomik sonuçlarla kastedilen etkin piyasalar hipotezinin iddia ettiğinin aksine muhasebe politika seçiminin işletmenin piyasadaki değeri üzerinde etkin olduğudur. Yani seçilen muhasebe politikaları işletmenin piyasa fiyatını değiştirebilir niteliktedir. Ayrıca pozitif

muhasabe kuramının daha da temelinde ise vekâlet kuramı yatmaktadır. (Elitaş ve diğ., 2011:44) Ancak muhasabe politikası seçiminin işletmenin piyasa değerini etkileyecek olması, etkin olmayan piyasalar açısından geçerlidir. Etkin olan bir piyasada muhasabe politikalarının seçiminin ve değiştirilmesinin menkul kıymet piyasaları üzerinde herhangi bir etkisi olmayacaktır. Çünkü etkin piyasanın oluşacak olan tüm bilgi değişimlerini çok hızlı bir biçimde yansıttığı kabul edilir.

Pozitif muhasabe kuramı ile muhasabe politikalarının seçiminin açıklanabilmesi için muhasabe politikasının belirlenmesinde etkin olan aktörlerin belirlenmesi zorunludur. Bu sebeple PMK, muhasabeyi işletme sahibi ile vekil arasındaki anlaşmanın bir parçası olarak görür. (Collin ve diğ., 2009:146)

PMK tarafından geliştirilen hipotezler dikkate alındığında PMK'nın muhasabe politikası seçiminin ardında yatan sebeplere yönelik sadece faydacı yaklaşım esasına dayandığını söylemek yanlış olur. Temel amacı, işletme yöneticileri tarafından seçilen muhasabe politika ve yöntemlerinin altında yatan sebebin belirlenmesi olan PMK, vekâlet kuramına ve arabulma maliyetlerine odaklanır. (Dhaliwal ve diğ., 1999:152) Yani bir taraftan işletmenin sahipleri ile yöneticileri arasında çıkan çatışmalardan dolayı ortaya çıkan vekalet problemi ile faydacı yaklaşıma odaklanırken diğer taraftan arabulma maliyetlerine yani etkililik yaklaşımına odaklanır. Kısacası fırsatçı yaklaşım ve etkililik yaklaşımı PMK'nın muhasabe politikası seçimini etkileyen belirleyicilerin tespit edilmesinde kullanılan yaklaşımlar olduğu söylenebilir.

Gerek TMS/TFRS'lerde gerek US GAAP'ta işletmelerin kullanımları için belirlenen muhasabe politikalarında bazen zorunlu bazen de alternatif muhasabe politikaları belirlenmiştir. Bu muhasabe politikalarında alternatif muhasabe politikaları işletme yönetimince seçilip uygulanacak olan politikalardır. Pozitif muhasabe kuramı işletme yöneticilerinin seçilen muhasabe politikalarını seçmelerindeki amacın ne olduğunu belirlemeye çalışır. Belirlenen bu politikaların seçilmesi ve değiştirilmesi ile de önemli avantaj ve dezavantajlar ortaya çıkacağı unutulmamalıdır. Bu avantaj ve dezavantajların işletme ile ilgili muhasabe bilgi kullanıcılarının tümünü etkileyebilecektir. Bu sebeple alternatif muhasabe politikalarının finansal tablolar üzerindeki etkisine dikkat edilmelidir.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde TMS/TFRS'ler, US GAAP ve Türkiye'deki vergi mevzuatı açısından alternatif muhasebe politikalarına ilişkin açıklamalar yapılacak olup alternatif muhasebe politikalarının finansal tablolar üzerindeki etkisi ve muhasebe politika seçiminin ekonomik belirleyicileri imalat sektörü üzerinde uygulanıp test edilecektir.

1.1.3. Alternatif Muhasebe Politikasına Yer Veren Muhasebe Standartları

Muhasebe bilgisinin uygunluğunu ve güvenilirliğini sağlayan özelliklerden ikisi, bilginin tutarlılığı ve karşılaştırılabilirliğidir. Ekonominin giderek daha da küreselleşmesi, iş dünyasının sürekli değişim ve gelişim içersinde olması ve bu değişim ve gelişimin teknoloji ile daha da hız kazanması muhasebe yöntemlerini değiştiren yeni muhasebe standartlarının çıkartılmasını zorunlu hale getirmektedir. Bu değişim ve gelişimlere işletmelerin ayak uydurmak durumunda olması, işletmelerin yeni muhasebe politikalarını isteğe bağlı olarak değiştirmelerine ve tahminlerini revize etmelerine yol açmaktadır. Yani işletme yöneticilerine muhasebe politikalarının seçiminde mesleki tecrübelerini kullanmalarını gerektirir. İşletme yöneticileri uygulayacakları muhasebe politikalarında işletmenin gerekliliklerini dikkate alarak bir muhasebe politikası seçimi yapmak durumunda olacaklardır. Örneğin hangi amortisman yönteminin seçileceği veya hangi stok değerlendirme yönteminin seçileceği gibi konularda karar vermeleri gerekir. (Sağlam ve diğ., 2007:189)

Alternatif muhasebe politikaları, TMS/TFRS'lerce işletmelere karşılaştıkları durumlarda uygulayacakları muhasebe politikası konusunda seçim yapma hakkı tanıyan politikalardır. Bunlar, standartların tamamında değil belli bir bölümünde yer alan politikalardır. Zorunlu politikalara karşılık bu politikalarda seçim yapma hakkı tanınmıştır. Ancak burada hangi muhasebe politikası seçilirse seçilsin tutarlılık kavramı çerçevesinde devamlı olarak uygulanması gerekir. Muhasebe politikasının değiştirilme gerekliliğinin ortaya çıkması durumunda sebepleri ve sonuçları açıklanarak değiştirme yapılabilir.

İşletmelerin finansal tablo unsurlarını ölçme ve değerlendirme konusunda alternatif muhasebe politikaları olduğu gibi bu unsurların finansal tablolarda sınıflandırması, sunulması ve açıklanması gibi durumlar için de var olduğu görülür. Yani sadece nasıl

muhasebeleştirme yapılacağına ilişkin değil bunların nasıl sınıflandırılacağına, nasıl değerlendirileceğine ve finansal tablolarda nasıl gösterileceğine ilişkin olarak da alternatifli muhasebe politikaları mevcuttur. Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında yer alan ve bu çalışma kapsamında açıklanacak olan bazı alternatifli muhasebe standartları aşağıdaki tablo 4. de gösterilmiştir.

Tablo 4: TMS/TFRS'deki Alternatif Muhasebe Politikaları Örnekleri*

	KONU	SINIFLANDIRMA	TFRS	REFERANS	ALTERNATİF UYGULAMA
1	İşletme Birleşmelerinde Azınlık Paylarının Ölçülmesi	Ölçme	TFRS-3	TFRS-3, 19. Paragraf	1. Azınlık Paylarının Gerçeğe Uygun Değerle Ölçülmesi 2. Azınlık Paylarının Edinilen İşletmenin Net Tanımlanabilir Varlıkları İle Orantılı Ölçülmesi
2	Araştırma ve değerlendirme varlıklarının sonraki ölçümü	Ölçme	TFRS-6	TFRS-6, 12. Paragraf	1. Maliyet Modeli 2. Yeniden Değerleme Modeli
3	Kapsamlı Gelir Tablosunun Sunum Biçimi	Sunum	TMS-1	81A Paragrafı	1. Tek Tablo 2. İki Tablo
4	Kapsamlı Gelir Tablosu Formatı	Sunum	TMS-1	99-105. Paragraflar	1. Çeşit Esasına Göre 2. Fonksiyon Esasına Göre
5	Önemlilik ve Birleştirme (Tek başına önemli olmayan hesap kalemi)	Sunum	TMS-1	30. Paragraf	1. Finansal Tablo Kalemleri İle Birleştirme 2. Dipnotlarda Gösterme
6	Stok Değerleme Yönteminin Seçilmesi	Ölçme	TMS-2	26-36. Paragraflar	1. İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi 2. Ağırlıklı Ortalama Maliyet Yöntemi 3. Gerçek Parti Maliyeti Yöntemi
7	İşletme Faaliyetlerinden Sağlanan Nakit Akışlarının Raporlanması	Sunum	TMS-7	18. Paragraf	1. Brüt (Dolaysız) Yöntem 2. Net (Dolaylı) Yöntem
8	Finansal Kuruluşlar Dışındaki İşletmeler İçin Faiz Gelir ve Giderleri İle Temettüleri Sınıflandırılması	Sunum	TMS-7	33. Paragraf	1. İşletme Faaliyetlerinden Nakit Akışları 2. Finansman Faaliyetlerinden Nakit Akışları 3. Yatırım Faaliyetlerinden Nakit Akışları
9	Temettü Ödemelerine İlişkin Nakit Akışlarının Sınıflandırılması	Sunum	TMS-7	34. Paragraf	1. Finansman Faaliyetlerinden Nakit Akışları 2. İşletme Faaliyetlerinden Nakit Akışları
10	Maddi Duran Varlıkların Sonraki Ölçümleri	Ölçme	TMS-16	29. Paragraf	1. Maliyet Modeli 2. Yeniden Değerleme Modeli
11	Maddi Duran Varlıklarda Amortisman Yönteminin Seçilmesi	Ölçme	TMS-16	60-62.Paragraflar	1. Üretim Miktarı Yöntemi 2. Azalan Bakiyeler Yöntemi 3. Doğrusal Amortisman Yöntemi
12	Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi	Ölçme	TMS-20	13. Paragraf	1. Gelir Yaklaşımı 2. Sermaye Yaklaşımı
13	Parasal Olmayan Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi	Ölçme	TMS-20	23. Paragraf	1. Gerçeğe Uygun Değer 2. Nominal Değer
14	Varlıklara İlişkin Devlet Teşviklerinin Finansal Tablolarda Sunulması	Ölçme	TMS-20	24. Paragraf	1. Ertelenmiş Gelir Olarak Muhasebeleştirme 2. Varlığın Defter Değerinden İndirilerek Gösterme
15	Gelirlere İlişkin Devlet Teşviklerinin Finansal Tablolarda Sunulması	Sunum	TMS-20	29-31. Paragraflar	1. Gelir Tablosunda Ayrı Bir Kalem Olarak 2. Diğer Gelirler Bölümünde 3. İlgili Giderden Düşülerek Gösterme
16	Maddi Olmayan Duran Varlıkların Sonraki Ölçümleri	Ölçme	TMS-38	72-87. Paragraflar	1. Maliyet Modeli 2. Yeniden Değerleme Modeli
17	Maddi Olmayan Duran Varlıklarda Amortisman Yönteminin Seçilmesi	Ölçme	TMS-38	98.Paragraf	1. Üretim Miktarı Yöntemi 2. Azalan Bakiyeler Yöntemi 3. Doğrusal Amortisman Yöntemi
18	Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Sonraki Ölçümleri	Ölçme	TMS-40	30-56.Paragraf	1. Gerçeğe Uygun Değer 2. Maliyet Yöntemi

Jermakowicz ve Epstein, 2011: 44-49, Kvaal ve Nobes, 2011:173-187, Aktaş, 2013:28-30 ve <http://mezan.info/pdf/AccountingandPresentationAlternativeOptionsAvailableUnderIFRS.pdf> kaynaklarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Standartlar tarafından sunulan alternatifli muhasebe politikaları, kullanıcılarına alternatif muhasebeleştirme politikalarından birinin seçilmesini zorunlu kılar. Dolayısıyla aynı sektörde faaliyet gösteren işletmelerin benzer durumlar karşısında farklı muhasebeleştirme yöntemlerini kullanmaları aynı olayların farklı şekillerde raporlanmasına ve işletmelerin faaliyet sonuçları ile finansal durumlarının farklı yorumlanmasına sebep olur. Bu da finansal tablo kullanıcılarının işletmeler hakkında doğru değerlendirmeler yapmasına engel olabilir. (Ulus, 2007:168) Bu alternatif muhasebe politikalarından bazıları çalışma kapsamında detaylandırılarak incelenmeye çalışılmıştır.

1.1.4. Stok Değerleme Yöntemleri

1.1.4.1. Açıklama

İşletmelerde stokların edinilmesi, edinen stokların ya olduğu gibi ya da bazı üretim işlemlerinden geçirilip yeni bir stok elde edilerek satılması temel döngüyü oluşturur. Bu döngüde önemli olan nokta stokların satışından elde edilen hâsılat ile bu hâsılat karşılık gelen maliyetin hesaplanması ve işletme kârının ya da zararının tespit edilmesidir. İşletmelerde bu kâr ya da zararın tespiti için stokların maliyetinin tespiti önem arz eder. Bu sebeple stokların maliyetinin tespitinde değerleme konusu gündeme gelir. Stokların değerlemesi stokların girişinde, çıkışında ve envantere olmak üzere üç noktadan hareketle tespit edilebilir. (Sevilengül, 2011:280)

➤ Stokları Girişinde Değerleme

Tarihi maliyet yaklaşımı kapsamında diğer varlıklar gibi stoklar da ilk defa muhasebeleştirilmelerinde gerçek maliyetleri ile kaydedilmesi gerekir. Gerçek maliyet kavramı, stokların satın alınmasında ya da üretilmesinde katlanılan ilgili bütün maliyetler olarak tanımlanabilir. (Bahadır, 2012:52)

Tarihi maliyet, varlıkların işletmeye girdikleri tarihteki katlanılan, ona yüklenmiş bulunan maliyet olarak tanımlanabilir. Bir varlığın edinildiği tarihteki ve bir borcun ise ortaya çıktığı andaki değişim fiyatı tarihi maliyeti ifade eder. (Ulus, 2008a:131)

Geleneksel olarak tarihi maliyet esası dikkate alındığında varlıklar işletmeye girdiği tarihteki fiili maliyeti ile veya ilgili tarihte varlıklara yüklenen toplam maliyet

esasına göre finansal tablolarda gösterilirler. Bu yöntemin en önemli özelliği değer düşüklüğü dışındaki değer değişimlerini dikkate almamasıdır. (Akdoğan, 2004:33)

➤ **Stokları Çıkışlarında Değerleme**

Maliyet değeri ile kaydedilmiş olan stokların yine maliyet değeri ile çıkarılması gerekecektir. Fakat günlük yaşamda işletmeler faaliyet dönemlerinde çok sayıda alım ve satım işlemi yaparlar. Bu alım ve satım işlemlerinde sürekli aynı fiyattan alıp satma durumu söz konusu olmayacaktır. Bu sebeple alınıp satılan ya da üretilip satılan bu stokların maliyet değerlerinde sürekli bir değişme olacağından stokların maliyetlerinin hesaplanması sorun teşkil edecektir. Böyle bir durumda değerleme esnasında hangi birim maliyetin esas alınacağı sorusu gündeme gelir. Farklı birim maliyetten girişi yapılmış olan aynı stokun hangi birim maliyetle değerlendirilmesi gerektiği hususunda değişik yöntemler söz konusudur. (Karakaya, 2007:144, Sevilengül, 2011:282)

Özellikle enflasyonist dönemlerde alışlar yükselen bir fiyat eğilimi göstereceğinden aralıklı envanter yöntemini kullanan işletmelerde dönem sonu stokunu oluşturan birimlerin gerçek maliyetlerinin tespiti olanaksız, devamlı envanter yöntemini kullanan işletmelerde her satışta satılan malın ve dolayısı ile dönem sonu stokunun gerçek maliyetinin hesaplanması zor ve pahalı olmaktadır. Teknolojinin gelişiminin günümüze göre daha az olduğu böyle bir ortamda işletmeler maliyet akışını temel alan varsayımlara göre değerlendirme yapmak durumunda kalırlar. Maliyet akışı varsayımında maliyet akışı ile stokların fiziki akımları birbirinden farklıdır ve birbirleri ile uyumlu olma zorunluluğu yoktur. Buradaki temel amaç mevcut koşullar altında döneme ait gelirleri en açık şekilde gösterecek yöntemi seçmektir. (Cemalcılar ve Önce, 1999:246)

Ancak muhasebede teknolojinin kullanımı ile birlikte özellikle barkod sistemlerinin geliştirilmesi işletmelerde satılan malın ve dönem sonu stokunun gerçek maliyetinin tespitinde zorlukların ortadan kaldırılmasını ve bu sayede işletmelerin stoklarını değerlemede gerçek parti maliyet yöntemini daha çok kullanabilmelerini sağlamıştır.

Stokların çıkışlarının maliyetinin hesaplanmasında kullanılabilecek bazı stok değerlendirme yöntemleri vardır. Bu yöntemler şöyle sıralanabilir: (Sevilengül, 2011:283-286, Cemalcılar ve Önce, 1999:246-277)

- Gerçek Parti Maliyeti Yöntemi,
- FIFO (İlk Giren İlk Çıkar) Yöntemi,
- LIFO (Son Giren İlk Çıkar) Yöntemi,
- Ortalama Maliyet Yöntemi,
- Standart Maliyet Yöntemi,
- Brüt Kâr Yöntemi,
- Perakende Stok Yöntemi

A. Gerçek Parti Maliyeti Yöntemi

Has parti maliyet yöntemi olarak da ifade edilen bu yöntemde, tüketime verilen ilk madde ya da malzemenin her parti alışı ayrı ayrı izlenir. Böylelikle tüketilen her bir ilk madde ve malzemenin hangi partiye ait olduğu bilinir. Bu partinin birim maliyeti dikkate alınarak tüketilen ilk madde ve malzemenin değeri belirlenmiş olur. (Karakaya, 2007:145)

Daha öncede belirtildiği gibi gerçek parti maliyeti yönteminin uygulanmasının zor ve pahalı olduğunu öne süren çalışmalar bulunmaktadır. Ancak günümüzde gelişen teknolojiye adapte olan işletmelerin sahip olacağı yeterli düzeydeki teknolojik alt yapı sayesinde bu yöntemin kullanılabilirliği artacaktır. Bu nedenle gerek üretim gerek ticaret gerekse bünyesinde stok bulunduran hizmet işletmeleri tarafından kolaylıkla kullanılabilecektir. Fakat bu yöntemin kolay kullanımının yanında diğer yöntemlerin kullanımına kıyasla sahip olunması gereken yeterli teknolojik alt yapı nedeniyle daha pahalı bir yöntem olma ihtimali söz konusu olabilir.

B. FIFO (İlk Giren İlk Çıkar) Yöntemi

İlk giren ilk çıkar yöntemi, İngilizce “First In First Out” kelimelerinin ilk harflerinden oluşan FIFO kelimesinden hareketle FIFO yöntemi olarak da adlandırılır. Bu yöntemin uygulanmasında stoğa alınan ilk madde ve malzemenin

üretime verilmesi aşamasında stoğa giriş sırası dikkate alınır. Önce satın alınan ilk madde ve malzemeler önce üretime verilir. (Yükçü, 2011:108)

Bu yönteme göre kullanılan madde ve malzemeler her defasında en eski edinme fiyatı ile değerlendirilir. Önce edinilen malzemelerin önce kullanılacağı varsayılan bu yöntemde fiyatlar düştüğünde kazanç düşük görüneceğinden gizli yedek oluşmasına neden olur ve işletmelere yarar sağlayabilir. Fakat fiyatlar yükseldiği zaman üretim maliyetine eski ve düşük fiyatlı hammaddeler gireceğinden üretim maliyeti düşük görünür ve bunun doğal sonucu olarak yüksek kâr elde edilir ve yüksek vergi ödeme sorunu ortaya çıkar. Ancak bu yöntem büyük miktarlarda alımın söz konusu olduğu ve fiyat farkının çok değişmeyeceği bilinen işletmeler tarafından kullanılır. (Haftacı, 2011:112)

C. LIFO (Son Giren İlk Çıkar) Yöntemi

Bu yöntem satışların en son alımlardan yapıldığı varsayımına dayanır. (Sevilengül, 2011:285) Diğer bir deyişle ilk maliyetler dönem sonu mevcudu içinde kalırken son maliyetler satılan malın maliyetine devredilir. Çünkü bu yöntemde malların fiziki akışlarından daha çok ekonomik akışları önemlidir. Özellikle fiyatların yükseldiği dönemlerde bu yöntem ile satılan malların maliyeti son maliyete dayandırılarak daha yüksek, depoda kalan malların maliyeti ise ilk maliyetlere dayandırılarak daha düşük gösterilmesi sağlanır. (Cemalcılar ve Önce, 1999:254) LIFO yöntemi aslında işletmelerin ödemesi gereken vergilerden dolayı ortaya çıkan bir stok değerlendirme yöntemidir. Bu yöntemin kullanılmasında muhasebe kurumlarından ziyade devletin kendi belirlediği politikalar etkindir. (Flood, 2013:349)

LIFO yönteminin kullanılmasının net kârın hesaplanması açısından büyük önem arz ettiğini düşünen yazarlar mevcuttur. Fakat bu yöntem finansal tabloda gösterilecek olan stokların değerinin düşük görünmesine sebebiyet verir. Stokların düşük görünmesi net işletme sermayesinin de düşük görünmesine sebep olur. Çünkü stoklar net işletme sermayesinin hesaplanmasında önemli bir unsurdur. Bu sebeple LIFO yönteminin kullanımı net işletme sermayesi analizinde kullanıcıları yanıltıcı bilgilerin oluşmasına sebebiyet verebilir. (Cemalcılar ve Önce, 1999:262)

D. Ortalama Maliyet Yöntemi

Ortalama maliyet yöntemi, üretime sevk edilen ilk madde ve malzemenin işletmede mevcut ilk madde ve malzemelerin maliyetlerinin ortalamasının alınması ile elde edilen bir maliyet ile değerlemesine dayanır. (Yükçü, 2011:104) Ortalama maliyet yönteminin; yıllık ortalama fiyat, basit aritmetik ortalama fiyat, tartılı ortalama fiyat (dönemsonu ağırlıklı ortalama maliyet) ve yürüyen ortalama fiyat (hareketli ağırlıklı ortalama maliyet) olmak üzere dört farklı uygulaması mevcuttur.(Haftacı, 2013:109)

Ortalama maliyet yönteminin uygulanması açısından yaygın olarak dönem sonu ağırlıklı ortalama maliyet ile hareketli (yürüyen) ağırlıklı ortalama maliyet yöntemleri kullanılır.

Hareketli ağırlıklı ortalama maliyet yönteminde her ilk madde ve malzemenin alışından sonra yeni bir ortalama fiyat hesaplanır. Yeni bir ilk madde ve malzeme alışına kadar üretime verilen ilk madde ve malzemeler bu fiyattan değeriştir. (Yükçü, 2011:105) Hareketli ağırlıklı ortalama maliyet yöntemine göre fiyat, ambara giren her girecin o anda var olan stokla miktar ve tutar olarak toplanması ve toplam tutarların toplam miktarlara bölünmesi ile hesaplanır. Yürüyen ortalama yöntem olarak da adlandırılan bu yöntem yükselen ve düşen fiyatlardan büyük ölçüde etkilenmemeye üstünlüğüne sahiptir. (Haftacı, 2013:111)

Dönem sonu ağırlıklı ortalama maliyet yönteminde ise ortalama fiyat, her ilk madde ve malzemenin girişinden sonra hesaplanmayıp, bir dönem içerisinde girişi yapılan tüm ilk madde ve malzemelerin tutarları toplamının dönem içinde alınan ilk madde ve malzemelerin toplam miktarına bölünerek hesaplanır. Bulunan bu ortalama fiyat, üretime gönderilen ve stokta kalan birimlerin maliyetlerinin hesaplanmasında kullanılır. (Yükçü, 2011:107)

E. Standart Maliyet Yöntemi

Bu stok değerlendirme yönteminde, stokların çıkışında önceden belirlenmiş olan bir maliyetin kullanılması esastır. Burada stokların girişinde tespit edilen maliyet rakamları ile stokların çıkışında önceden tespit edilen maliyet rakamları arasında bir

farklılık meydana gelirse bu farklılık giderilerek stokun değeri değerleme günündeki değerine getirilmiş olur. (Sevilengül, 2011:286)

F. Brüt Kâr Yöntemi

Brüt kâr yöntemi, fiziki envanter yapmanın zor olduğu durumlarda stok büyüklüğünü yaklaşık olarak saptamaya yarayan yöntemlerden birisidir. Yine bu yöntem yangın, sel vb. doğal afetlerin yaşanması durumunda stok büyüklüğünün tahmini olarak tespitinde kullanılabilir. Bu yöntemin dayandığı üç varsayım bulunmaktadır. Bunlar: (Cemalcılar ve Önce, 1999:272-273)

- Dönembaşı mevcudunun ve alışların toplamı yapılacak hesaplamaların başlangıç noktasını oluşturur.
- Satılmayan stoklar depoda mevcut durumdadır.
- Satışların tutarı maliyet değerine indirgenir ve bu tutar ilk maddede bulunan toplamdan çıkarılarak dönemsonu stoklarının maliyeti hesaplanmış olur.

Örneğin A işletmesinin dönembaşı stokları 50.000 TL., dönemiçi alışları 150.000 TL., dönem satışları 200.000 TL. ve brüt kâr oranı ortalama %20'dir. Bu işletme için brüt kâr oranı kullanılarak değerleme yapıldığında dönem içinde satışların maliyeti ile dönem sonu stokların maliyeti şöyle hesaplanabilir:

Dönembaşı Stok:	50.000 TL.
(+)Dönemiçi Alışlar	150.000 TL.
(=) Satılabilir Stok Maliyeti	200.000 TL.
(-) Satışların Tahmini Maliyeti	160.000 TL.

Satışlar - (Satışlar x BKO)

200.000-(200.000 x 0,20)

Dönemsonu Tahmini Stok Maliyeti 40.000 TL.

G. Perakende Stok Yöntemi

Stokların Fiili envanteri yapılmadan maliyetlerin tahmini olarak hesaplanmasını sağlayan yöntemlerden bir diğeri de perakende stok yöntemidir. Bu

yöntem, daha çok perakende olarak küçük değerlerde çok çeşitli ürün alıp satan işletmeler tarafından kullanılır. Bu işletmelerde genellikle her satışın maliyetinin tam ve doğru olarak hesaplanması zordur. Bu sebeple işletmeler alternatif bir uygulama olarak satış fiyatını dikkate alarak maliyetin hesaplanmasını sağlarlar. Satış fiyatı bir formül aracılığı ile maliyete çevrilir. (Cemalcılar ve Önce, 1999:275)

➤ Stokları Envanterde Değerleme

Dönem sonunda işletmeler depoda mevcut bulunan stoklarının fiili sayımını yaparak miktar bazında fiili durumunu ortaya çıkarmak durumundadırlar. Miktar olarak fiili durumun tespit edilmesinden sonra bu stokların parasal değerlerinin de tespiti gereklidir. Dönem sonu stoklarının değerinin tespitinde maliyet değeri ile tespiti mümkünken başkaca da değerlendirme yöntemlerinden yararlanılabilir. Bu yöntemler şunlardır: (Sevilengül, 2011:287)

- Maliyet değeri ile değerlendirme yöntemi,
- Piyasa değeri ile değerlendirme yöntemi,
- Maliyet ve piyasa değerinden düşük olanı ile değerlendirme yöntemi.

Maliyet değeri ile değerlendirme yönteminde giren, çıkan ve kalan stokların değerinin belirlenmesinde maliyet bedeli dikkate alınır. Stokların girişinde maliyet bedelinin uygulanması kolay iken yukarıda bahsedilen durumlar dikkate alındığında çıkışta ve envanterde maliyetin belirlenmesi tek başına zordur. Bu sebeple yukarıda detaylı olarak bahsedilen gerçek parti maliyet yöntemi, LIFO, FIFO vb. yöntemlerin kullanımını gerektirir.

Piyasa değeri ile değerlendirme yöntemi, maliyetin düşük ya da yüksek olmasına bakılmaksızın piyasada oluşan piyasa değerini dikkate alan bir yöntemdir. (Cemalcılar ve Önce, 1999:301-305) Piyasa değeri ile burada yerine koyma maliyeti, net gerçekleşebilir değer, net bugünkü değer, firmaya katkı değeri veya gerçeğe uygun değer gibi yöntemler ifade edilmektedir. (Sevilengül, 2011:287)

Maliyet veya piyasa değerinden düşük olanı ile değerlendirme yönteminin esasını ihtiyatlılık kavramı oluşturur. Burada stokların piyasa değerlerinin aşınma, bozulma, yıpranma, fiyat düzeyinde düşme gibi sebeplerden dolayı maliyet bedelinin altına düşmesi durumunda tarihi maliyet esasından kaçınılması kuralı ortaya çıkar. Burada

piyasa değeri olarak alış piyasası açısından yerine koyma maliyeti, satış piyasası açısından ise net gerçekleşebilir değer dikkate alınır. (Cemalcılar ve Önce, 1999:278-279)

1.1.4.2. TMS/TFRS Açısından Stokların Değerlemesi (TMS-2 Stoklar Standardı)

Bu standardın amacı stoklarla ilgili muhasebe işlemlerini açıklamaktır. Muhasebede stokların muhasebeleştirilmesi ile ilgili temel konu, stokların bir varlık olarak muhasebeleştirilmesinde, kullanılmasında ve elden çıkarılmasında gerçekleşen gelirler ile karşılaştırılacak olan ilgili maliyetin belirlenmesidir. Bu standart, stok maliyetlerinin, net gerçekleşebilir değere indirgemeyi de içererek, nasıl saptanacağını ve gidere dönüşeceğini açıklar. Standart ayrıca stok maliyetlerinin oluşumu, içeriği ile uygulanacak değerlendirme yöntemleri hakkında da bilgi verir. (TMS-2 m.1)

Stok Kavramı

Stok, üretim işletmeleri açısından üretimde kullanılmak veya ticaret işletmelerinde satılmak amacıyla edindiği hammadde, ticari mal, yarı mamul, mamul ve hurda gibi varlıklar ile işletmenin kendisi tarafından üretilen benzer nitelikteki iktisadi değerleri ifade eder. (Haftacı, 2010:97) Stoklar, satılmak veya tüketilmek üzere elde bulundurulanan maddesel varlıklardır. (Büyükmirza, 2012:730) İşletmelerin satmak, yeni mallar üretmek ya da diğer işletme ile ilgili çalışmalarında tüketmek üzere önceden edindiği ve elde bulundurduğu maddelerin tümüne stok denir. (Sevilengül, 2011: 279)

TMS-2 Stoklar Standardında stok kavramı şöyle açıklanmaktadır: “Olağan işletme faaliyetleri kapsamında satılmak için elde tutulan, satılmak üzere üretilmekte olan ya da üretim sürecinde veya hizmet sunumunda kullanılacak ilk madde ve malzemeler şeklinde bulunan varlıklardır.” (TMS 2, m.6)

Stokların Değerlemesi ve Stok Değerleme Yöntemlerinin Seçilmesine İlişkin Alternatif Muhasebe Politikaları

➤ Stokların İlk Defa Edinilmesinde Değerleme

TMS-2'ye göre stoklar ilk defa edinildiklerinde maliyet bedeli ile değerlendirilerek muhasebeleştirilirler. (Örten ve Karapınar, 2009:103) Stokların maliyeti, tüm satın alma maliyetlerini, dönüştürme maliyetlerini, stokların mevcut durum ve konuma getirilmesi için katlanılan diğer maliyetleri içerir. (TMS-2, m.10)

Stokların satın alma maliyeti; satın alma fiyatı, ithalat vergileri, firma tarafından vergi idaresinden iade alınabilecekler hariç diğer vergiler, nakliye, yükleme boşaltma maliyetleri ile mamul, malzeme ve hizmetlerin elde edilmesiyle doğrudan bağlantısı kurulabilen diğer maliyetleri içerir. Ticari iskонтolar ve benzeri diğer indirimler, satın alma maliyetinin belirlenmesinde indirim konusu yapılır. (TMS-2, m.11)

Stokların dönüştürme maliyetleri; direkt işçilik giderleri gibi, üretimle doğrudan ilişkili maliyetleri kapsar. Bu maliyetler ayrıca ilk madde ve malzemenin mamule dönüştürülmesinde katlanılan sabit ve değişken genel üretim giderlerinden sistematik bir şekilde dağıtılan tutarları da içerir. Sabit genel üretim maliyetlerinin dönüştürme maliyetlerine dağıtımı, üretim faaliyetlerinin normal kapasitede olacağı varsayımına dayanır. Normal kapasite, planlanan bakım-onarım çalışmalarından kaynaklanacak kapasite düşüklüğü de dikkate alınarak, normal koşullarda bir veya birkaç dönem veya sezonda elde edilmesi beklenen ortalama üretim miktarıdır. Gerçek üretim düzeyi normal kapasiteye yakınsa, bu kapasite normal kapasite olarak kabul edilebilir. Her bir üretim birimine dağıtılan sabit genel üretim gider tutarı, düşük kapasite ya da atıl kapasite nedeniyle artırılmaz. Dağıtılmayan genel üretim giderleri, gerçekleştiği dönemde gider olarak kaydedilerek sonuç hesaplarına alınır. Çok yüksek üretim olan dönemlerde, her bir üretim birimine dağıtılmış sabit genel üretim gideri payı düşer, böylece stoklar yüksek maliyetten değerlendirilmemiş olur. Değişken genel üretim giderleri, üretim tesislerinin gerçek kullanıma bağlı olarak her bir üretim birimine dağıtılır. (TMS-2, m.12-13)

➤ Stokları Çıkışında Değerleme

Normal şartlarda birbirinin yerine geçmeyen stok kalemleri ile özel projeler için üretilen veya satın alınan mal veya hizmetlerin maliyeti, her bir varlığın özel maliyeti dikkate alınarak belirlenir. (TMS-2, m.23) Bu stok kalemlerinin dışında kalan stokların maliyeti, ilk giren ilk çıkar (FIFO) veya ağırlıklı ortalama maliyet yöntemlerinden biri kullanılarak belirlenir. Bir işletme benzer nitelikteki tüm stokları için aynı maliyet hesaplama yöntemini kullanır. Benzer nitelikte olmayan stok kalemleri için işletmeler farklı maliyet hesaplama yöntemleri kullanabilir. (TMS-2, m.25)

İlk giren ilk çıkar yönteminde; ilk alımı veya üretimi gerçekleşen stok kalemlerinin en önce satıldığı; eğer işletmenin stoklarında dönem sonunda kalan mevcutsa bu stokların en son alınan veya üretilenlerden olduğu varsayılır. (TMS-2, m.27)

Ağırlıklı ortalama maliyet yönteminin kullanımında ise stokların maliyeti, dönem başında ve dönem içerisinde satın alınan veya üretilen benzer varlıkların maliyetinin ağırlıklı ortalamasının alınması suretiyle tespit edilir. Ağırlıklı ortalama maliyet, dönem sonu ağırlıklı ortalama maliyeti ile hareketli ağırlıklı ortalama maliyet yöntemlerinden herhangi biri kullanılarak tespit edilebilir. (TMS-2, m.27)

Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları açısından yukarıda bahsedilen üç değerleme yönteminden uygulanma koşullarının uygun olması halinde gerçek parti maliyeti yönteminin öncelikli olduğu söylenebilir. Fakat bu koşullar her işletme açısından oluşamayabileceğinden bu yöntemin yanında işletmelerde FIFO ve ağırlıklı ortalama maliyet yöntemlerinin de kullanılabileceği belirtilmiştir.

Ancak işletmeler isterlerse maliyetin tespitinde, standart maliyet yöntemini veya perakende yöntemi de kullanabilirler. (Örten ve Karapınar, 2009:106) Elde edilecek olan sonuçların maliyete yakın olması durumunda işletmeler stok maliyetinin tespitinde standart maliyet ve perakende yöntem gibi teknikleri de kullanılabılır. Standart maliyetin hesaplanmasında, ilk madde ve malzemelerin, işçiliğin, verimliliğin ve kapasite kullanım oranlarının normal düzeyleri dikkate alınır. Standart maliyetler düzenli olarak gözden geçirilir ve gerek görülürse mevcut koşullara göre yeniden düzenlenir. (TMS-2, m.21)

Perakende yöntem, perakende satış yapan işletmelerin diğer maliyet hesaplama yöntemlerini kullanmalarının uygun olmadığı, benzer kâr oranlarına sahip, çok sayıda ve hızlı değişimi olan stokların maliyetinin tespitinde kullanılır. Perakende yöntemde, stokların maliyeti, stokların satış fiyatından uygun bir brüt kâr marjının düşülmesi suretiyle bulunur. Kullanılacak yüzde oranının belirlenmesinde, gerçek satış fiyatının altında fiyatlandırılan stoklar dikkate alınır. Genellikle, perakende satış yapan her bir departman için ortalama bir yüzde kullanılır. (TMS-2, m.22)

LIFO yönteminin uygulanması, standartta belirtilmemiştir ve uygulamadan kaldırılmıştır. (Örten ve diğ., 2010:55)

➤ **Stokların Envanterde Değerlemesi**

Stoklar maliyet ve net gerçekleşebilir değerden düşük olanı ile değeri. (TMS-2, m.9) Net gerçekleşebilir değer, bir işletmenin, işin normal akışı içinde, stokların satılmasından elde etmeyi beklediği net tutarı ifade eder. (TMS-2, m.7)

Stokların maliyeti; stokların zarar görmesi, kısmen veya tamamen kullanılmaz hale gelmesi ya da satış fiyatlarının düşmesi gibi durumlarda geri kazanılamayabilir ve stok maliyeti geri kazanılabilir tutardan daha yüksek olabilir. Stokların maliyeti, tahmini tamamlanma maliyeti veya tahmini satış maliyetinin artması durumunda da geri kazanılamayabilir. Stoklar mali tablolarında, kullanımları veya satılmaları sonucunda elde edilmesi beklenen tutardan daha yüksek bir bedelle izlenemez. Maliyetlerin kullanım veya satış sonucu elde edilecek tutardan yüksek olması durumunda, stok değer düşüklüğü karşılığı ayrılır. Stok maliyetlerinin net gerçekleşebilir değere indirgenmesi, stokların maliyet veya net gerçekleşebilir değerden düşük olanıyla değerlendirme ilkesiyle uyumludur. (TMS-2, m.28)

1.1.4.3. Amerikan Muhasebe Standartları Açısından Stokların Değerlemesi (ASC 330 Stoklar Standardı)

Stokların muhasebeleştirilmesinde amaç, gelirlerle bu gelirlere karşı ortaya çıkan eşzamanlı maliyetlerin uygun olarak belirlenmesidir. (ASC-330.10.10) Aşağıdaki özellikleri herhangi birine sahip olan ürünler stok olarak adlandırılır: (ASC-330.10.20)

- Normal iş koşullarında satılmak üzere elde tutulan,

- Satılmak üzere üretilmekte olan,
- Hali hazırda satış için mal ve hizmet üretiminde tüketilmekte olan varlıklardır.

➤ **Stokların İlk Defa Edinilmesinde Muhasebeleştirme**

Stokların muhasebeleştirilmesinin temel esası maliyettir. Stokların maliyeti, stokların varlık olarak edinilmesi için ödenen fiyat veya bedel olarak tanımlanır. Maliyet ilkesine göre maliyet, doğrudan veya dolaylı olarak stokların mevcut durum ve konuma getirilmesi için katlanılan harcamaların ve ücretlerin toplamını ifade eder. Maliyet, satın alma ve üretim maliyetleri ile varlığın elde edilmesi ile ilgili pek çok unsuru içerir. (ASC-330.10.30)

Stokların maliyetinin tespitine yönelik ilkelerin geliştirilmesi kolay olmasına rağmen özellikle uygulamada üretim işletmelerinde maliyet ve ücretlerinin dağıtımı zordur. Değişken genel üretim giderleri üretim tesislerinin gerçek kullanımına dayalı olarak her bir üretim tesisine tahsis edilirken sabit genel üretim giderlerinin dönüştürme giderlerine dağıtımı, üretim faaliyetlerinin normal kapasitede olacağı varsayımına dayanır. Normal kapasite üretim seviyelerinin aralığını ifade eder. Normal kapasite, planlanan bakım-onarım çalışmalarından kaynaklanacak kapasite düşüklüğü de dikkate alınarak, normal koşullarda dönem veya sezonda elde edilmesi beklenen üretim miktarıdır. (ASC-330.10.30)

➤ **Stokların Çıkışlarında Muhasebeleştirme**

Dönem sonunda stokların maliyeti LIFO (Son Giren İlk Çıkar), FIFO (İlk Giren İlk Çıkar) ve Ortalama maliyet yöntemlerinden herhangi birisi kullanılarak tespit edilebilir. Bu yöntemlerin seçilmesinde işletmenin gelirini dönemsel olarak en açık bir biçimde yansıtan yöntemin seçilmesi temel amaçtır. (ASC-330.10.30)

Belirli bir kalemin maliyetinin tespitinde farklı zamanlarda farklı fiyattan satın alınmış benzer ürünlerin varlığının olması, o ürünün satışından elde edilecek gelire karşılık maliyetinin tespitini zorlaştırır. (ASC-330.10.30)

Çeşitli partiler halinde satın alınan malzemeler aynıldılar ve birbirleri ile yer değiştirebilirler. Buna göre çeşitli partilerin maliyetlerinin belirlenerek o maliyetlerin kullanılması en yararlı finansal tablo üretmek için elverişli olmayabilir. Bu durum,

periyodik olarak gelirin ölçülmesinde uygulamaya temel oluşturmak için FIFO, ortalama maliyet ve LIFO gibi maliyet akış varsayımlarını kabul gören yaklaşımların kullanılmasına yol açmıştır. (ASC-330.10.30)

Bilanço tarihinde standart maliyetler kabul gören temellerden birine dayandırılarak hesaplandığından makul veya yaklaşık olur. Böylece mevcut koşulları yansıtacak şekilde makul aralıklarla ayarlanırsa standart maliyetlerin kullanımı kabul edilebilir. (ASC-330.10.30)

Bazı durumlarda stok değerlendirme yöntemi olarak perakende yöntemin kullanılması uygun ve pratik olabilir. Bazı durumlarda ticari işlemlerde bir stok veya onun bileşenlerinden bir kısmını, diğer stokların değerlemesinde kullanılan kabul edilmiş yöntemlerden başka kabul gören yöntemlerden birini uygulayarak kullanmayı arzu edebilir. Stok değerlendirme yöntemleri bireysel koşullar altında tespit edilmesine rağmen, eğer bir sektör tarafından tek tip stok değerlendirme yönteminin adapte edilmesi durumu söz konusu olursa finansal tablolar daha yararlı bir hal alacaktır. (ASC-330.10.30)

➤ **Stokların Envanterde Değerlemesi**

Stoklardan elde edilecek yararın stokların maliyeti kadar olması durumunda stokların değerlendirilmesinde maliyet esasından vazgeçmek gereklidir. İşin normal akışı içerisinde stokların yararının maliyetinden daha az olduğuna ilişkin kanıtların var olması durumunda, fiziksel bozulma, eskime, fiyat düzeylerindeki değişiklikler veya diğer nedenlere bağlı olarak, ortaya çıkan farklar cari dönem zararı olarak kabul edilir. Bu durum genel olarak ürünün piyasada belirlenmiş daha düşük düzeyli bu tür ürünler ile karşılaştırılması ile gerçekleştirilir. (ASC-330.10.35.1)

Normalde stokların maliyet bedelleri ile kaydedilmesi gelirlerin ve giderlerin uygun biçimde eşleştirilmesi amacını sağlar. Ancak belirli koşullarda maliyet bedeli ile değerlendirme yönteminden vazgeçmek gerekir. Çünkü maliyet bedeli yönteminin kullanımı stokların faydasının ve kullanılabilirliğinin önemli ölçüde azalmadığı durumlarda yararlı olur. Stokların fayda ve kullanılabilirliğinde oluşan önemli kayıplar, ilgili dönemde oluşan gelirlere karşı bir gider olarak muhasebeleştirilecektir. Bu gibi durumlarda maliyet bedelinden ayrılmak gerekir. Bu nedenle stokların yararının bozulma, eskime, fiyat düzeylerindeki değişimler ve diğer nedenlerden ötürü

kaybolduğu zaman, bu durum stokların muhasebeleştirilmesinde gider olarak dikkate alınır. Bu tür zararların ölçümünde stok değerlendirme yöntemi olarak maliyet veya piyasa fiyatından düşük olanı ile değerlendirme yönteminin seçilip uygulanması kabul edilebilir olacaktır. (ASC-330.10.35.2)

Maliyet veya piyasa fiyatından düşük olanı ile değerlendirme kuralı stok harcamalarının yararlılığının ölçülmesine olanak sağlamayı amaçlamaktadır. Piyasa fiyatı terimi, stokların ilgili tarihteki yararlılığının belirlenmesi olarak yorumlanmalıdır ve yararlılığın temin edildiği işin normal akışı içerisinde eşdeğer harcama terimi ile kullanılabilir olduğu düşünülebilir. (ASC-330.10.35.3)

Genel bir rehber olarak; yararlılık öncelikle, stokların satın alma veya yeniden üretilmesi yoluyla değiştirilmesinin mevcut maliyeti olarak gösterilir. Satış ve tamamlama maliyetleri düşülmüş tahmini satış fiyatı düşük olduğu zaman yenisi ile değiştirme veya yeniden üretme fiyatları bir yararlılık ölçüsü olarak kullanılması uygun olmaz. Bu durumda yararlılığın ölçümünde gerçekleştirilebilir değerin kullanılması daha uygun olur. (ASC-330.10.35.4)

1.1.4.4. MSUGT ve Vergi Usul Kanunu Açısından Stokların Değerlemesi

➤ Stokların İlk Kez Edinilmesinde Muhasebeleştirilmesi

01 No'lu MSUGT'nin Tekdüzen Hesap Planı açıklamaları bölümünde stoklar için aşağıdaki gibi tanımlama ve sınıflandırma yapılmıştır:

Stoklar hesap grubu, işletmenin satmak, üretimde kullanmak veya tüketmek amacıyla edindiği, ilk madde ve malzeme, yarı mamul, mamul, ticari mal, yan ürün, artık ve hurda gibi bir yıldan az bir sürede kullanılacak olan veya bir yıl içerisinde nakde çevrilebileceği düşünülen varlıklardan oluşur. Faturası gelmemiş stoklar ilgili bulundukları kalemin içinde gösterilir. Bu grupta yer alan hesaplar aşağıdaki gibidir.

- 150 İlk Madde ve Malzeme Hesabı
- 151 Yarı Mamüller-Üretim Hesabı
- 152 Mamuller Hesabı
- 153 Ticari Mallar Hesabı
- 157 Diğer Stoklar Hesabı

- 158 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabı (-)
- 159 Verilen Sipariş Avansları Hesabı

Vergi Usul Kanunu (VUK)'nun 274. maddesinde emtianın maliyet bedeli ile değerlendirilmesi gerektiği belirtilir. Fakat kanunun bu maddesinde maliyet bedelinin hangi unsurlardan oluşacağına ilişkin bir bilgi verilmemektedir. Aynı kanunun 262. maddesinde maliyet bedeli, iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veya değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilümun giderlerin toplamı olarak tanımlanmıştır. Ayrıca yine VUK'un 238 no'lu Teblig'de kur farkları ve finansman giderlerinin stokların maliyet bedeline dahil edilip edilmeyeceğine ilişkin olarak şu açıklamalar yer alır: *“Emtianın satın alınıp işletme stoklarına girdiği tarihe kadar oluşan kur farklarının maliyete intikal ettirilmesi zorunludur. Stokta kalan emtia ile ilgili olarak daha sonra ortaya çıkacak kur farklarının ise, ilgili bulundukları yıllarda gider yazılması veya maliyete eklenmesi mümkün bulunmaktadır. İşletmelerin finansman sağlamak amacıyla bankalardan veya benzeri kredi kuruluşlarından aldıkları krediler için ödedikleri faiz ve komisyon giderlerinden dönem sonu stokların pay vermeleri zorunlu bulunmamaktadır. Buna göre mükellefler söz konusu ödemelerini doğrudan gider olarak kaydedebilecekleri gibi, diledikleri takdirde stokta bulunan emtiaya düşen kısmı maliyete ekleyebileceklerdir.”*

VUK'un gerek 262 ve 274. maddelerindeki açıklamalar gerekse 238 no'lu tebliğde yer alan açıklamalar dikkate alındığında stokların maliyet bedeli ile ilgili olarak şunlar söylenebilir: Stoklar ilk kez muhasebeleştirilmesinde maliyet bedeli ile değerlendirilir. Stokların maliyet bedeli olarak tüm satın alma maliyetleri; satın alma bedelleri ile birlikte tüm satın alma giderleri ve satın alınan stokların depolanacağı yere kadar taşınması için ödenen taşıma ve sigorta giderleri gösterilebilir.

Üretimi gerçekleştirilecek mamüllerin maliyet bedeli ise üretim maliyetidir. Bu durum VUK'un 275. maddesi ile açıklanmıştır. VUK'un 275. maddesi ile üretilen mamüllerin maliyet bedeli unsurları şöyle sıralanmıştır:

- Mamulün vücuda getirilmesinde sarf olunan iptidai ve ham maddelerin bedeli,
- Mamule isabet eden işçilik,

- Genel üretim giderlerinden mamule düşen hisse,
- Genel idare giderlerinden mamule düşen hisse, (Bu hissenin mamulün maliyetine dâhil edilmesi ihtiyaridir.)
- Ambalajlı olarak piyasaya arz edilmesi zaruri olan mallarda ambalaj malzemesinin bedeli.

➤ **Stokları Çıkışında Değerleme**

VUK'un gerek 274. maddesi gerekse 275. maddesi emtia olarak adlandırdığı stokların maliyet bedeli ile değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu sebeple stokların gerek ilk kez edinilmesinde gerekse çıkışında maliyet bedeli esasının dikkate alınması gerektiği açıktır. Bu sebeple stokların çıkışında maliyet esaslı değerlendirme yöntemlerinin kullanımı gerekir.

VUK açısından bakıldığında, stokların çıkışında maliyet esaslı değerlendirme yöntemi olarak, işletmelerin duruma göre gerçek parti maliyet yöntemi, ortalama maliyet yöntemi, ilk giren ilk çıkar yöntemi ya da perakende yöntemden dilediklerini kullanabilmesine izin verdiği görülür. Önceleri LİFO yönteminin kullanımına izin verilmiş olsa da daha sonraları bu yöntemin uygulanmasına son verilmiştir. (Akbulut, 2012:210, Türker, 2010:113)

➤ **Stokları Envanterde Değerleme**

VUK'un 274. maddesinde satın alınan veya üretilen mamüllerin maliyet bedeline nazaran değerlendirme günündeki satış bedelleri % 10 veya daha fazla değer kaybetmesi durumunun söz konusu olmasında emsal bedel ile stokların değerlendirilmesi gerektiği belirtilir. Aynı kanunun 267. maddesi emsal bedeli şöyle tanımlamaktadır: emsal bedel, gerçek bedeli olmayan veya bilinmeyen veya doğru olarak tespit edilemeyen bir malın değerlendirme gününde satılması halinde emsaline nazaran haiz olacağı değerdir.

VUK'un 278. maddesinde yangın, deprem ve su basması gibi afetler yüzünden veyahut bozulmak, çürümek, kırılmak, çatlamak, paslanmak gibi haller neticesinde iktisadi kıymetlerinde önemli bir azalış vaki olan emtia ile maliyetlerinin hesaplanması mutlak olmayan hurdalar ve döküntüler, üstüğü, deşe ve ısıkartaların emsal bedel ile değerlendirilmesi gerektiği açıklanır.

Emsal bedelin tespitinde VUK'un 267. maddesi sırası ile uygulanması gereken yöntemlerden bahsetmiştir. Bu yöntemler şunlardır:

- Birinci Sıra: Ortalama Fiyat Esası, aynı tür ve nevideki mallardan sıra ile değerlemenin yapılacağı ayda veya önceki veya bir daha önceki aylarda satış yapılmışsa, emsal bedeli bu satışların miktar ve tutarına göre mükellef tarafından çıkarılacak olan ortalama satış fiyatı ile hesaplanır. Bu esasın uygulanması için, aylık satış miktarının, emsal bedeli tayin olunacak her bir malın miktarına nazaran %25'ten az olmaması şarttır.
- İkinci Sıra: Maliyet Bedeli Esası, emsal bedeli belli edilecek malın, maliyet bedeli bilinir veya çıkarılması mümkün olursa, bu takdirde mükellef bu maliyet bedeline, toptan satışlar için %5, perakende satışlar için %10 ilave etmek suretiyle emsal bedelini bizzat belli eder.
- Üçüncü Sıra: Takdir Esası, yukarıda yazılı esaslara göre belli edilemeyen emsal bedelleri ilgililerin müracaatı üzerine takdir komisyonunca takdir yolu ile belli edilir. Takdirler, maliyet bedeli ve piyasa kıymetleri araştırılmak ve kullanılmış eşya için ayrıca yıpranma dereceleri nazara alınmak suretiyle yapılır.

Muhasebe literatürü incelendiğinde ve yukarıda yapılan açıklamalar da dikkate alındığında çeşitli maliyet esaslı değerlendirme yöntemlerinin mevcudiyeti görülecektir. Bu yöntemlerin her biri kendine özgü sonuçlar doğurmaktadır. Dolayısı ile bu yöntemlerin her birinin uygulama şartları ve uygulama alanları farklılık göstermektedir. (Türker, 2010:113) Bu yöntemlerden bazılarını yukarıda değinilmiştir.

Stoklarla ilgili gerek muhasebe standartları gerekse vergi mevzuatı dikkate alındığı zaman stoklar, ilk kez edinimlerinde maliyet bedeli ile değerlendirilmesi gerekir. Yani stoklarının ilk kez muhasebeleştirilmesinde maliyet bedeli bir zorunlu muhasebe politikasıdır. Stokların envanter de değerlendirilmesinde TMS/TFRS'ler maliyet veya net gerçekleşebilir değerden düşük olanı ile Amerikan Muhasebe Standartlarında maliyet veya piyasa fiyatından düşük olanı ile ve MSUGT-VUK'ta ise stokların emsal bedel ile değerlendirilmesi gerektiğini belirten zorunlu muhasebe politikasını ortaya koymaktadırlar.

Ancak bu durum stokların çıkışında farklılık arz eder. TMS/TFRS’lerde öncelikli hedef her bir stokun girişde yüklendiği maliyet bedeli ile çıkışta da değerlendirilmesidir. Fakat bu durum her koşul için geçerli olamayacağından dolayı standart stokların çıkışında değerlendirilebileceği üç alternatif sunmaktadır. Bunlar; has parti maliyet yöntemi, ilk giren ilk çıkar (FIFO) yöntemi ve ortalama maliyet yöntemidir.

TMS/TFRS’ler açısından yukarıda bahsedilen üç değerlendirme yönteminden uygulanma koşullarının uygun olması halinde gerçek parti maliyeti yönteminin öncelikli olduğu söylenebilir. Fakat bu yöntemin yanında işletmelere FIFO ve ağırlıklı ortalama maliyet yöntemlerinin de kullanılabileceği belirtilmiştir.

Amerikan Muhasebe Standartları açısından bakıldığında zaman stok değerlendirme yöntemi olarak maliyet akışı varsayımı kabul edilmiş olup; işletmelerin kullanılabileceği değerlendirme yöntemleri olarak ortalama maliyet yöntemi, FIFO yöntemi ve LİFO yöntemi alternatif olarak belirlenmiştir.

MSUGT ve VUK’a göre işletmeler stok değerlendirme yöntemi olarak gerçek parti maliyeti yöntemi, FIFO yöntemi ve ortalama maliyet yöntemlerinden birini kullanabilirler. LİFO yönteminin kullanımına önceleri izin verilmiş, mevcut uygulamada kullanımı kaldırılmıştır.

Her üç muhasebe düzeni açısından bakıldığında işletmelere stoklarını değerlendirmelerine yönelik alternatif politikalar sunulduğu görülmektedir. MSUGT ve VUK ile TMS/TFRS’lerde bu yöntemler aynı iken, US GAAP’ta farklılık olarak LİFO yönteminin kullanımına izin verilmekte, gerçek parti maliyeti yöntemine değinilmemektedir.

İşletmelerin stoklarla ilgili muhasebe politikalarından hareketle tespit edilen ve kullanılan stok değerlendirme yöntemleri, işletmelerin satılan mallarının maliyetini ve bu yolla da kârlılığını etkiler. Dönem sonu stok değerinin yüksek gösterilmesi, satılan malların maliyetinin olduğundan daha düşük ve dönem kârının daha yüksek hesaplanmasına, dönem sonu stok değerinin düşük gösterilmesi de satılan malların maliyetinin yüksek gösterilmesine ve dönem kârının daha düşük hesaplanmasına neden olur. Stok değerlemesi, sadece dönem sonu stok değerlerinin tespiti açısından değil, hesap dönemi boyunca işletme verimliliğini ve kârlılığını izlemek açısından da

önemlidir. İşletme stokları, bilançonun dönen varlıkları hatta toplam varlıkları içinde önemli bir yer tutuyorsa; stok değerlemesi, işletmenin mali durumunun görünümünü de etkiler. Bu bağlamda stokların gerçek değerlerinden daha yüksek bir bedelle değerlendirilmesi, işletmenin özsermayesinin olduğundan daha fazla gösterilmesine neden olur. Ters bir durumda ise işletmenin özsermayesi olduğundan daha az görünür. Söz konusu etkinin ortaya çıkacağı diğer bir bağımlı unsur dönem sonu stok miktarıdır. Stoklara ilişkin değerlendirme işlemi bu yolla dolaylı olarak işletme rasyolarını da etkiler. (Aygün ve Varıcı, 2013:157-158) Söylemleri somutlaştırmak için aşağıda verilen örnek uygulama dört yöntemin her birine göre ayrı ayrı sürekli envanter yöntemine göre çözülmüştür.

Örnek Uygulama

X işletmesinin Aralık 2016 döneminde B hammaddesine ilişkin miktar ve maliyet bilgileri aşağıda verilmiştir.

2016/Aralık	Açıklama	Miktar	Fiyat (TL)
1.12.2016	Alınan	10.000	5
8.12.2016	Alınan	15.000	7
14.12.2016	Üretime Verilen	7.500	-
21.10.2016	Alınan	12.500	10
30.12.2016	Üretime Verilen	20.000	-

X işletmesinin Aralık 2016 dönemine ilişkin stoklarının dönem sonu değerlendirilmesi, dört yöntem açısından aşağıdaki gibi yapılabilir.

Gerçek Parti Maliyet Yöntemi (GPM)									
TARİH	GİREN			ÇIKAN			KALAN		
	Miktar	Fiyat	Tutar	Miktar	Fiyat	Tutar	Miktar	Fiyat	Tutar
01.12.2016	10.000	5	50.000	-	-	-	10.000	5	50.000
08.12.2016	15.000	7	105.000	-	-	-	10.000	5	50.000
							15.000	7	105.000
14.12.2016	-	-	-	5.000	5	25.000	5.000	5	25.000
				2.500	7	17.500	12.500	7	87.500
21.12.2016	12.500	10	125.000	-	-	-	5.000	5	25.000
							12.500	7	87.500
							12.500	10	125.000
30.12.2016	-	-	-	5.000	5	25.000	-	-	-
				10.000	7	70.000	2.500	7	17.500
				5.000	10	50.000	7.500	10	75.000

Gerçek parti maliyet yönteminin uygulanmasına ilişkin olarak şu tespitler yapılmıştır;

- 14.12.2016 tarihindeki üretime gönderilen 7.500 birimlik B hammaddesinin 5.000 birimlik kısmı birinci parti alışından 2.500 birimlik kısmının ise ikinci parti alışından olduğu belirlenmiştir.
- 30.12.2016 tarihinde üretime gönderilen 20.000 birimlik B hammaddesinin 5.000 birimlik kısmının birinci parti, 10.000 birimlik kısmının ikinci parti, 5.000 birimlik diğer kısmının üçüncü parti hammadde alışından gönderildiği belirlenmiştir.

FIFO Yöntemi									
TARİH	GİREN			ÇIKAN			KALAN		
	Miktar	Fiyat	Tutar	Miktar	Fiyat	Tutar	Miktar	Fiyat	Tutar
1.12.2016	10.000	5	50000	-	-	-	10.000	5	50.000
8.12.2016	15.000	7	105000	-	-	-	10.000	5	50.000
							15.000	7	105.000
14.12.2016	-	-	-	7.500	5	37.500	2.500	5	12.500
							15.000	7	105.000
21.10.2016	12.500	10	125.000	-	-	-	2.500	5	12.500
							15.000	7	105.000
							12.500	10	125.000
30.12.2016	-	-	-	2.500	5	12.500	-	-	-
				15.000	7	105.000	-	-	-
				2.500	10	25.000	10.000	10	100.000

Hareketli Ortalama Maliyet Yöntemi (HOM)									
TARİH	GİREN			ÇIKAN			KALAN		
	Miktar	Fiyat	Tutar	Miktar	Fiyat	Tutar	Miktar	Fiyat	Tutar
1.12.2016	10.000	5	50.000	-	-	-	10.000	5	50.000
8.12.2016	15.000	7	105.000	-	-	-	25.000	6,2	155.000
14.12.2016	-	-	-	7.500	6,2	46.500	17.500	6,2	108.500
21.12.2016	12.500	10	125.000	-	-	-	30.000	7,8	233.500
30.12.2016	-	-	-	20.000	7,8	156.000	10.000	7,8	78.000

LIFO Yöntemi									
TARİH	GİREN			ÇIKAN			KALAN		
	Miktar	Fiyat	Tutar	Miktar	Fiyat	Tutar	Miktar	Fiyat	Tutar
1.12.2016	10.000	5	50.000	-	-	-	10.000	5	50.000
8.12.2016	15.000	7	105.000	-	-	-	10.000	5	50.000
							15.000	7	105.000
14.12.2016	-	-	-	7.500	7	52.500	10.000	5	50.000
							7.500	7	52.500
21.10.2016	12.500	10	125.000	-	-	-	10.000	5	50.000
							7.500	7	52.500
							12.500	10	125.000
30.12.2016	-	-	-	####	10	125.000	10.000	5	50.000
				7.500	7	52.500	-	-	-
							-	-	-
							10.000	5	50.000

Yöntemlerin karşılaştırılması aşağıdaki gibi yapılabilir:

	Üretime Alınan Hammadde Maliyeti	Üretime Verilen Hammadde Maliyeti	Stokta Kalan Hammadde Maliyeti
GPM Yöntemi	280.000 TL	187.500 TL	92.500 TL
FIFO Yöntemi	280.000 TL	180.000 TL	100.000 TL
HOM Yöntemi	280.000 TL	202.500 TL	78.000 TL
LIFO Yöntemi	280.000 TL	230.000 TL	50.000 TL

Bütün yöntemler açısından üretime alınan hammadde maliyeti aynı olmakla birlikte üretime verilen hammadde maliyetini en az ve stokta kalan hammadde maliyetini en fazla gösteren FIFO yöntemidir. Bu yöntemin kullanılması durumunda, dönem sonunda satışların maliyeti içerisinde en az maliyet bedelini ve finansal durum tablosunda en fazla stok maliyetini gösteren yöntem FIFO olarak görülecektir. LİFO yönteminde üretime verilen hammadde maliyeti en yüksek, stokta kalan hammadde maliyeti ise en düşük olanıdır. Bu durumda bu yöntemi kullanacak olan işletme, maliyeti yüksek göstereceğinden kâr tutarı ve finansal durum tablosunda stok maliyeti düşük olacak, buna bağlı olarak toplam varlıkları da daha az gözükecektir. Her iki yönteme göre ortada olan yöntemler, gerçek parti maliyet yöntemi ile hareketli ortalama maliyet yöntemleridir. Ancak hareketli ortalama maliyet yönteminde, gerçek parti maliyet yöntemine göre üretime verilen hammadde maliyeti daha yüksek buna karşılık stokta kalan hammadde maliyeti daha düşük görünür. X işletmesinin 31.12.2016 tarihli gelir tablosu ve finansal durum tablosunun

aşağıdaki gibi olduğu kabul edilirse bütün yöntemlerin uygulanması ile sözü edilen farklılıkların ortaya çıkan kârı ve vergiyi nasıl etkileyeceği görülebilir.

X A.Ş. FİNANSAL DURUM TABLOSU	GPM Yöntemi	FIFO Yöntemi	OM Yöntemi	LIFO Yöntemi
Stoklar	92.500	100.000	78.000	50.000
Diğer Dönen Varlıklar	2.400.000	2.400.000	2.400.000	2.400.000
Dönen Varlıklar Toplamı	2.492.500	2.500.000	2.478.000	2.450.000
Duran Varlıklar Toplamı	2.500.000	2.500.000	2.500.000	2.500.000
Varlık Toplamı	4.992.500	5.000.000	4.978.000	4.950.000
Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	1.242.500	1.250.000	1.228.000	1.200.000
Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar	1.750.000	1.750.000	1.750.000	1.750.000
Özkaynaklar	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000
Kaynak Toplamı	4.992.500	5.000.000	4.978.000	4.950.000

X A.Ş. GELİR TABLOSU	GPM Yöntemi		FIFO Yöntemi		OM Yöntemi		LIFO Yöntemi	
Brüt Satışlar		4.100.000		4.100.000		4.100.000		4.100.000
Satıştan İadeler		-100.000		-100.000		-100.000		-100.000
Net Satışlar		4.000.000		4.000.000		4.000.000		4.000.000
Satışların Maliyeti		-2.437.500		-2.430.000		-2.452.500		-
Hammadde Maliyeti	187.500		180.000		202.500		230.000	
Diğer Satışların Maliyeti	2.250.000		2.250.000		2.250.000		2.250.000	
Brüt Satış Kârı		1.562.500		1.570.000		1.547.500		1.520.000
Faaliyet Giderleri		-562.500		-562.500		-562.500		-562.500
Dönem Kârı		1.000.000		1.007.500		985.000		957.500
Vergi (%20)		-200.000		-201.500		-197.000		-191.500
Dönem Net Kârı		800.000		806.000		788.000		766.000

Yukarıda de değinildiği gibi satışların maliyeti içerisinde en yüksek maliyet LİFO yönteminde ortaya çıktığı gibi en az dönem sonu stok maliyeti de yine bu yöntemde ortaya çıkar. Yine satışların maliyeti içerisinde en düşük maliyet ile en yüksek dönem sonu stok maliyeti FIFO yönteminde ortaya çıkar. Gerçek parti maliyet yöntemi ile ortalama maliyet yöntemlerinin sonuçları her iki değerlendirme yönteminin arasında kalırlar. Bu söylemler finansal durum tablosu ve gelir tablosundan görülebilir.

İşletmenin finansal tablolarını yorumlayan finansal analistler açısından önemli unsurlardan birisi kârdır. Stokların değeri lenmesinde kullanılacak farklı yöntemlerle işletmenin kârlılığında önemli etkiler yapılabileceği söylenebilir. Kârın yıllar itibarıyla sürekli artış göstermesi, işletmenin değeri nin sürekli arttığına; kârın sürekli olarak azalış göstermesi ise işletme değeri nin sürekli olarak azaldığına işaret edebilir. Bu açıdan finansal analistlerin görüş birliği içinde oldukları kâr tahminlerine ulaşma veya bu tahminleri geçme arzusu, bir firma yöneticisini stoklarla ilgili alternatif muhasebe politikalarını seçme ve kullanmaya yönelten önemli bir yönlendiricidir. Sözgelimi işletme yöneticileri kâra endeksli olarak prim alacaklarsa yıllar itibari ile yüksek prim almaya dönük muhasebe politikalarını uygulayabilecekleri söylenebilir. Yine işletmenin dönemde elde edeceği kâr, yıllar itibarıyla kârlarda devam eden istikrarlılığı bozacak nitelikteyse, yöneticilerin istikrarsız kâr görüntüsü vermenin olumsuz etkilerinden kaçınmak amacıyla cari dönem kârını artırıcı muhasebe politikaları seçme ve uygulama eğiliminde olmaları beklenebilir. (Aygün ve Varıcı, 2013:158)

TMS/TFRS'lere ve MSUGT-VUK'a uygun finansal raporlama yapmak durumunda olan işletmeler açısından kârın yüksek gösterilmesine dönük uygulanması gereken stok değeri leme yöntemi FIFO yöntemidir. Kârın yüksek gösterilmesi işletme yöneticilerinin bazı isteklerini ortaya koymasının yanında yüksek vergiyi de beraber getirecek ve aynı zamanda kâr payının da fazla dağıtılmasına neden olacaktır. Yine işletme yöneticisinin düşük kâr-yüksek maliyet ilişkisini politika olarak benimsemesi durumunda stok değeri leme yöntemi olarak ortalama maliyet yöntemini seçmesi gerekir. Burada en düşük kâr düzeyi ortaya çıkacak, maliyetler yükselir, ödenecek kâr payı ve vergi tutarı da azalır.

Finansal raporlamasını US GAAP'a göre yapmak durumunda olan işletmeler, yüksek kâr-düşük maliyet ilişkisine dönük muhasebe politikası uygulayacaksa stok değeri leme yöntemi olarak FIFO yöntemini seçmesi gerekecektir. Ancak kârın düşük ve maliyetlerin yüksek olmasını isteyen bir muhasebe politikası belirlenecekse stok değeri leme yöntemi olarak LIFO yönteminin uygulaması gerekir.

Gerek finansal durum tabloları gerekse gelir tabloları incelendiğinde bir işletmenin bütün verilerinin aynı fakat alternatif muhasebe politikalarından farklı politikaları uygulamaları nedeniyle hem varlık-kaynak toplamaları hem kâr ve vergi

rakamları farklılaşmaktadır. Bu sebeple yöneticilerin belirleyeceği muhasebe politikası, önem arz etmekte ve kendi dilediği yöne doğru rakamları yönlendirebilmektedir.

1.1.5. Maddi Duran Varlıkları Değerleme Yöntemleri

1.1.5.1. Açıklama

Maddi duran varlıklar işletmede bir hesap döneminden daha uzun sürelerde işletme faaliyetlerinin yürütülmesinde kullanılmak üzere edinilen maddi değerlerdir. Bu tanımdan hareketle bir varlığın maddi duran varlık sayılabilmesi için şu özellikleri taşıması gerekir: (Sevilengül, 2011:426)

- Maddi bir yapıya sahip olması,
- Muhasebe kişiliğine ait olması,
- İşletmenin mal ve hizmet üretiminde veya yönetim işlerinde kullanılması ya da kiralanmak üzere edinilmiş olması, normal koşullarda satılmasının düşünülmemesi,
- Yıl olarak belirlenen işletmenin hesap döneminden daha uzun bir ömre sahip olması gerekir.

Maddi duran varlıklar, bir işletmenin kâr elde etmek için kullandığı fiziksel varlıklarıdır. (Shamrock, 2012:13) Maddi duran varlıklar, üretken bir kapasitede kullanılan, fiziki yapıya sahip, nispeten uzun ömürlü, gelecekte işletmeye sağlayacakları yararların güvenilir biçimde tahmini yapılabilen varlıklardır. (Cemalcılar ve Önce, 1999:356)

Maddi duran varlıkların tanımı içinde varlığın faydalı ömrünün bir dönemden fazla olması, gelecekte yarar sağlama potansiyeline sahip olması gibi özellikler yer alır. Bu özellikler dikkate alındığında varlığın faydasının bir dönemden fazla olması, o varlığın kullanımı neticesinde faydalı ömrü boyunca elde edilecek hâsılataya katkı sağlaması anlamını taşır. (Cemalcılar ve Önce, 1999:370) Söz konusu varlıklar, kullanıldıkları süre içinde yıpranma, aşınma ve işletme fonksiyonlarına katkı verme gücünü yitirme olgusu ile karşı karşıyadırlar. Bu olgu söz konusu varlıkların değerinde bir azalmayı, bu azalma da işletmenin katlandığı bir maliyeti ifade eder. (Sevilengül, 2011:410)

Faydalı ömrü boyunca işletmenin hâsılat elde etmesine katkı sağlayan duran varlıkların faydalı ömrü sonunda kullanılamaz hale geldiklerinde maliyetlerinin tek bir seferde gidere dönüştürülmeleri dönemsellik kavramına aykırıdır. Bu nedenle dönemsellik kavramı gereğince varlığın maliyetinin gidere dönüştürülmesi işlemi, varlığın faydalı ömrüne paylaştırılıp, dağıtılarak yapılmalıdır. Duran varlıkların maliyetinin kullanılabilir oldukları dönemlere dağıtılması işlemine genellikle amortisman adı verilir. (Cemalcılar ve Önce, 1999:371-372)

Değerleme, işletmelerin faaliyet sonuçlarının ve finansal durumlarının ortaya konulmasında en önemli unsurlardan biridir. Bu sebeple bir varlık olan maddi duran varlıkların değerlemesi önem arz eder. Çalışmanın bu bölümünde gerek TMS/TFRS açısından gerek Amerikan Muhasebe Standartları açısından gerekse Vergi Usul Kanunu açısından maddi duran varlıkların ilk kez edinilmeleri veya üretilmelerinde nasıl değerlendirileceği, dönem sonunda yani bilanço tarihinde nasıl değerlendirilecekleri ve amortisman uygulamalarının nasıl yapılacağı konuları üzerinde durulacaktır.

1.1.5.2. TMS/TFRS Açısından Maddi Duran Varlıkların Değerlemesi

➤ Maddi Duran Varlıkların İlk Ediniminde Değerlemesi

Varlık olarak muhasebeleştirilme koşullarını sağlayan bir maddi duran varlık kalemi, maliyet bedeli ile ölçülür. (TMS-16, Md. 15) Bir maddi duran varlık kaleminin maliyeti aşağıdaki unsurları içerir: (TMS-16, Md. 16)

- İndirimler ve ticari iskontolar düşüldükten sonra, ithalat vergileri ve iade edilmeyen alış vergileri dâhil, satın alma fiyatı.
- Varlığın yerleştirileceği yere ve yönetim tarafından amaçlanan koşullarda çalışabilmesini sağlayacak duruma getirilmesine ilişkin her türlü maliyet.
- Maddi duran varlığın sökülmesi ve taşınması ile yerleştirildiği alanın restorasyonuna ilişkin tahmini maliyeti, işletmenin ilgili kalemin elde edilmesi ya da stok üretimi dışında bir amaçla belirli bir süre kullanımı sonucunda katlandığı yükümlülük.

Bir maddi duran varlık kalemi, yönetimin amaçları doğrultusunda faaliyet gösterebilmesi amacıyla gerekli duruma ve yere getirildiği andan itibaren maliyetlerinin defter değerinde muhasebeleştirilmesine son verilir. Bu sebeple, bir

kalemin kullanımı veya daha verimli şekilde düzenlenmesi kapsamında katlanılan maliyetler defter değerine dâhil edilmez. (TMS-16, Md. 20)

Bir maddi duran varlık kaleminin maliyeti, muhasebeleştirme tarihindeki peşin fiyatın eşdeğeri tutardır. Eğer ödeme normal kredi vadelerinin ötesine erteleniyorsa, peşin fiyat eşdeğeri ile toplam ödeme arasındaki fark, TMS 23'te izin verilen alternatif yöntem çerçevesinde defter değerine yansıtılmadığı sürece, kredi dönemi boyunca faiz olarak finansal tablolara yansıtılır. (TMS-16, Md. 23)

➤ **Maddi Duran Varlıkların Dönem Sonunda Değerlemesi**

Bir işletme bilanço tarihinde maddi duran varlıklarını maliyet modeli ve yeniden değerlendirme modeli olmak üzere iki yöntemden birisini seçerek değerleyebilir. İşletme seçmiş olduğu modeli, maddi duran varlıklar sınıfındaki tüm varlıklara uygular. (TMS-16, m.29) Bu iki model aşağıdaki gibi tanımlanabilir:

Maliyet Modeli: bir maddi duran varlığın varlık olarak muhasebeleştirilmesinden sonra, maliyetinden birikmiş amortisman ve birikmiş değer düşüklüğü zararlarını indirdikten sonraki değeri ile finansal tablolarda gösterildiği yöntemdir. (TMS-16, m.30)

Yeniden Değerleme Modeli: gerçeğe uygun değeri güvenilir biçimde ölçülebilen bir maddi duran varlık kaleminin varlık olarak muhasebeleştirilmesinden sonra yeniden değerlendirilmiş değeri ile finansal tablolarda gösterildiği yöntemdir. Yeniden değerlendirilmiş tutar, varlığın yeniden değerlendirme tarihindeki gerçeğe uygun değerinden, müteakip birikmiş amortisman ve birikmiş değer düşüklüğü zararlarının indirilmesi suretiyle bulunan değerdir. Yeniden değerlemeler, bilanço tarihi itibarıyla gerçeğe uygun değer kullanılarak bulunacak tutarın defter değerinden önemli ölçüde farklı olmasına neden olmayacak şekilde düzenli olarak yapılmalıdır. (TMS-16, m.31)

Yeniden değerlemenin ne sıklıkla yapılacağı ise yeniden değerlendirme yapılacak olan maddi duran varlığın gerçeğe uygun değerindeki değişme hızına bağlıdır. Çünkü yeniden değerlendirme, varlığın gerçeğe uygun değerinin defter değerinden önemli ölçüde değişmesi durumunda yapılır. Bazı maddi duran varlıklar için bu durum yıllık

olarak gerçekleştirileceği gibi, bazı varlıkların üç beş yılda yeniden değerlemeye tabi tutulması yeterlidir. (TMS-16, m.34)

Bir maddi duran varlık kalemi yeniden değerlemeye tabi tutulduğunda o varlığın ait olduğu bütün maddi duran varlık sınıfı da değerlemeye tabi tutulur. (TMS-16, m.36)

Yukarıdaki açıklamalar da dikkate alındığı zaman TMS-16 Maddi Duran Varlıklar Standardı, işletme yöneticilerine, finansal durum tablosu tarihinde maddi duran varlıkların değerlemesinde, alternatif olarak kullanabilecekleri iki yöntem sunmuştur. Bunlar maliyet modeli ve yeniden değerlendirme modelidir. Bunun dışında TMS-16 Maddi Duran Varlıklar Standardı amortisman uygulamalarında da alternatif sunmaktadır.

➤ **Maddi Duran Varlıklarda Amortisman Uygulaması**

Bir maddi duran varlık kaleminin, toplam maliyetine göre önemli bir maliyeti olan her bir parçası ayrı ayrı amortismanına tabi tutulur. (TMS-16, m.43) Bir varlığın amortismanına tabi tutarı, yararlı ömrü boyunca sistematik olarak dağıtılır. (TMS-16, m.50) Bir varlığın amortismanına tabi tutarı, kalıntı değeri düşülerek belirlenir. Uygulamada, bir varlığın kalıntı değeri genellikle değersiz ve dolayısıyla amortismanına tabi tutarın hesaplanmasında önemsizdir. (TMS-16, m.53) Kullanılan amortisman yöntemi, varlığın gelecekteki ekonomik yararlarına ilişkin olarak işletme tarafından uygulanması beklenen tüketim modelini yansıtır. (TMS-16, m.60) Bir varlığın amortismanına tabi tutarını, yararlı ömrü boyunca sistematik olarak dağıtmak için çeşitli amortisman yöntemleri kullanılabilir. Bu yöntemler doğrusal amortisman yöntemi, azalan bakiyeler yöntemi ve üretim miktarı yöntemlerini içerir. Doğrusal amortisman yönteminde, varlığın kalıntı değeri değişmediği sürece, amortisman gideri yararlı ömrü boyunca sabittir. Azalan bakiyeler yönteminde, amortisman gideri yararlı ömür boyunca azalır. Üretim miktarı yönteminde beklenen kullanım ya da üretim miktarı üzerinden amortisman ayrılır. İşletme, varlığın gelecekteki ekonomik yararlarının beklenen tüketim biçimini en çok yansıtan yöntemi seçer. Seçilen yöntem gelecekteki ekonomik yararların beklenen tüketim biçiminde bir değişiklik olmadıkça dönemden döneme tutarlı olarak uygulanır. (TMS-16, m.62)

1.1.5.3. Amerikan Muhasebe Standartları Açısından Maddi Duran Varlıkların Değerlemesi

➤ Maddi Duran Varlıkların İlk Ediniminde Değerlemesi

835-20-05-1 numaralı paragrafta belirtildiği üzere bir varlığın edinimindeki tarihi maliyeti, varlığın amaçlanan kullanımına uygun yerleştirilmesi ve gerekli koşulları sağlaması için katlanılan tüm maliyetleri içerir. Bu paragrafta belirtiliyor ki eğer bir varlığın amaçlanan kullanıma ulaşması belirli bir zaman dilimini gerektiriyorsa, varlık için yapılan harcamaların bir sonucu olarak ortaya çıkan faiz maliyeti, varlığın ediniminde tarihi maliyetin bir parçasını oluşturur. (ASC-360.10.30.1)

Yukarıdaki paragraftan da anlaşılacağı üzere Amerikan Muhasebe Standartları açısından maddi duran varlıkların ilk kez muhasebeleştirilmelerinde tarihi maliyet esasına göre muhasebeleştirilmeleri gerekir. Bu konu ile ilgili olarak Steven M. Bragg (2008) yapmış olduğu “GAAP Policies and Procedures” isimli çalışmasında aşağıdaki durumlardan bahsetmiştir.

Bir işletme maddi duran varlık satın aldığı anda, bu varlığın maliyetine dâhil etmesine izin verilen bazı maliyetler vardır. Bu maliyetler ilgili varlığın satışında ödenen vergiler ve eğer varsa mülkiyet kayıt ücretlerini içerir. Varlığın amaçlanan kullanıma hazır hale getirilmesi için katlanılan tüm navlun, sigorta ve vergiler maliyete dâhil edilir. Ayrıca varlığın kurulumu için gerekli olan maliyetleri de dikkate alınır. (Bragg, 2008:138)

Eğer bir maddi duran varlık nakit olarak edinilmişse, ödenen nakit varlığın maliyetinin kaydedilmesi gereken tutarıdır. Eğer varlık gelecekte ödenmek üzere satın alındıysa, gelecekte yapılacak ödemelerin bugünkü değerinin varlığın maliyetine dâhil edilmesi gerekir. Gelecekteki ödemeler için belirlenmiş bir faiz oranı yoksa ödemelerin bugünkü değerinin hesaplanmasında piyasa faiz oranını dikkate almak gerekir. Satın alma sırasında ödenecek miktar açıkça belirtilmemişse varlığın değerinin gerçek piyasa değeri ile kaydedilmesi de kabul edilebilir. (Bragg, 2008:138-139)

➤ Maddi Duran Varlıkların Dönem Sonunda Değerlemesi

TMS/TFRS'lerle Amerikan Muhasebe Standartları arasındaki önemli farklılıklardan biri maddi duran varlıkların değerinin raporlanması ile ilgilidir. TMS/TFRS'lere göre raporlama yapan işletmeler, maddi duran varlığın dönem sonu değerlemesini yaparken yeniden değerlendirme modelini kullanabilirler. Amerikan Muhasebe Standartları, raporlama yapan işletmelerde yeniden değerlendirme yönteminin kullanımına izin vermez. Amerikan Muhasebe Standartları, maddi duran varlıkların maliyet değerinden birikmiş amortismanların düşülerek raporlanması gerektiğini belirtir. (Harris ve Nasereldin, 2014:22)

➤ Maddi Duran Varlıklarda Amortisman Uygulaması

Bir varlığın finansal tablolarındaki amortisman gideri, ilgili varlığın yararlı ömrü dikkate alınmak suretiyle tespit edilir. (ASC-360.10.35.3) Bir üretim tesisinin maliyeti faydalı ömrü boyunca dağıtımı yapılan maliyetlerinden biridir. Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri, bu maliyetin tesisin kullanımından hizmet sağlandığı dönemler boyunca yani tesisin faydalı ömrüne mümkün olduğunca eşit olacak şekilde dağıtılmasını gerektirir. Bu uygulama amortisman muhasebesi gibi bilinir. O bir değerlendirme işlemi değil dağıtım sürecidir. (ASC-360.10.35.4)

Azalan bakiyeler yöntemi, sistematik ve rasyonel olmanın gereksinimlerini karşılayan yöntemlerden biridir. Eğer varlıktan beklenen verimlilik ve gelir yaratma potansiyeli ilk yıllarda daha fazla ise veya varlığın bakım-onarım masraflarının sonraki yıllarda ilk yıllara göre daha fazla olacağı beklentisi varsa maliyetin uygun tahsisi için kullanılabilecek yöntemlerden biri azalan bakiyeler yöntemidir. Bu sonuç aynı zamanda büyük ölçüde aynı sonuçlar üreten Yıl Sayıları Toplamı Amortisman Yöntemi de dâhil diğer amortisman yöntemleri için de geçerlidir. (ASC-360.10.35.7)

Duran varlıkların maliyetleri, amortisman veya tükenme yoluyla varlıkların beklenen faydalı ömür dönemlerine tahsis edilir. Seçilen amortisman yöntemi, varlığın beklenen faydalı ömrü boyunca varlığın maliyetinin sistematik ve rasyonel tahsisini gerektirmelidir. Faydalı ömrün tahmini, teknolojik değişim, normal bir bozulma ve gerçek fiziksel kullanım da dâhil olmak üzere bir dizi faktörün dikkate alınmasını gerektirir. Normal bozulma veya teknolojik değişim zamanı gibi, zamanı veya fiziksel kullanımı dikkate alan yöntemler olabilir. (ASC-360.10.35.8, Flood,

2014:416) Gerek zamana gerekse fiziki kullanıma dayalı olarak kullanılabilen amortisman yöntemleri şöyledir: (Flood, 2014:416-419)

- Normal Amortisman Yöntemi,
- Azalan Bakiyeler Yöntemi,
- Yıl Sayıları Toplamı Amortisman Yöntemi (Sum-Of-The-Years' Digits Depreciation-SYD),
- Kıst Amortisman Yöntemi,
- Üretim Miktarı Yöntemidir.

1.1.5.4. MSUGT ve VUK Açısından Maddi Duran Varlıkların Değerlemesi

➤ Maddi Duran Varlıkların İlk Ediniminde Değerlemesi

01 No'lu MSUGT'nin Tekdüzen Hesap Planı açıklamaları bölümünde maddi duran varlıklar için aşağıdaki gibi tanımlama ve sınıflandırma yapılmıştır:

Maddi duran varlıklar; işletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere edinilen ve tahmini yararlanma süresi bir yıldan fazla olan fiziki varlık kalemlerinin ve bunlarla ilgili birikmiş amortismanların izlendiği hesap grubudur. 25 sayılı bu grupta aşağıdaki hesaplar yer alır.

- 250 Arazi ve Arsalar Hesabı
- 251 Yeraltı ve Yerüstü Düzenleri Hesabı
- 252 Binalar Hesabı
- 253 Tesis, Makine ve Cihazlar Hesabı
- 254 Taşıtlar Hesabı
- 255 Demirbaşlar Hesabı
- 256 Diğer Maddi Duran Varlıklar Hesabı
- 257 Birikmiş Amortismanlar Hesabı (-)
- 258 Yapılmakta Olan Yatırımlar Hesabı
- 259 Verilen Avanslar Hesabı

İktisadi işletmelere ait gayrimenkuller, maliyet bedeli ile değerlendirilir. Aşağıda sıralanan varlıklar gayrimenkuller gibi değerlendirilir: (VUK, md. 269)

- Gayrimenkullerin mütemmim cüzleri ve teferruatları,
- Tesisat ve makineler,
- Gemiler ve diğer taşıtlar,
- Gayrimaddi haklar.

Gayrimenkullerin maliyet bedeline satın alma bedelinden başka, makine ve tesisata ait gümrük vergileri, nakliye ve montaj giderleri, mevcut bir binanın satın alınarak yıkılmasından ve arsanın tesviyesinden mütevellit giderler girer. (VUK, md. 270)

İnşa edilen binalarda ve gemilerde, imal edilen makine ve tesisatta bunların imal ve inşa maliyetleri satın alma bedeli yerine geçer. (VUK, md. 271)

Alet, edevat, mefruşat ve demirbaş eşya maliyet bedeli ile değerlendirir. Bunların maliyet bedeline giren giderler, satın alma bedelinden başka komisyon ve nakliye giderleri gibi özel giderlerdir. (VUK, md. 273)

VUK'un yukarıda verilen ilgili maddelerinde açıkça belirtildiği gibi maddi duran varlıklar ilk kez muhasebeleştirildiklerinde maliyet bedeli esastır. Yine VUK'un ilgili maddeleri maliyet bedeline giren hususları açıkça belirtmiştir. Ayrıca VUK, maddi duran varlıklarla ilgili olarak gelecekte yapılacak olan harcamaların mahiyetini 272. maddesinde belirtmiştir. Buna göre;

Normal bakım, tamir ve temizleme giderleri dışında, gayrimenkulü veya elektrik üretim ve dağıtım varlıklarını genişletmek veya iktisadi kıymetini devamlı olarak artırmak maksadıyla yapılan giderler, gayrimenkulün veya elektrik üretim ve dağıtım varlıklarının maliyet bedeline eklenir. (VUK, Md. 272)

VUK'un 272. maddesine göre maddi duran varlıkların değerini artırmak için yapılan harcamalar varlığı ilgilendirir. Bu sebeple varlığın maliyetine dâhil edilir. Kısacası maddi duran varlıkların ilk kez muhasebeleştirilmesinde ve değer artırıcı harcamaların yapılması durumunda maliyet bedeli ile değerlendirme esastır.

➤ **Maddi Duran Varlıkların Dönem Sonunda Değerlemesi**

VUK açısından maddi duran varlıklar, maliyet bedeli ile değerlendirilir. Maddi duran varlıklar açısından bu durum dönem sonunda da geçerlidir. Yani dönem

sonunda da maddi duran varlıklar maliyet değeri ile değeri lenirler. (Cemalcılar ve Önce, 1999:369)

VUK'un 01.01.2004 tarihinden önceki Mükerrer 298. maddesine göre, bilanço esasına göre defter tutan Gelir ve Kurumlar Vergisi Mükellefleri (İmtiyazlı Şirketler hariç, kollektif, adi komandit ve adi şirketler dâhil) bilançolarında yer alıp amortismanına tabi varlıklarını ve bu varlıklar için ayrılmış olan amortismanları, her hesap dönemi sonu itibariyle yeniden değerleyebilirler. Öyle ki İktisadi Devlet Teşekküllerinin yeniden değerlendirme yapması zorunludur. 17.12.2003 tarihinde kabul edilen 5024 Sayılı VUK, Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 2. maddesi VUK'un mükerrer 298. maddesinin yeniden değerlendirme başlığının yerine enflasyon düzeltmesi ve yeniden değerlendirme oranı olarak değiştirilmesini kabul etmiştir. VUK'un mükerrer 298. maddesinde yapılan bu düzenleme ile enflasyon düzeltme işlemi gündeme getirilmiş ve yeniden değerlendirme uygulamasına son verilmiştir. Bu sebeple VUK'un mükerrer 298. maddesi de şu hali almıştır: Malî tablolarda yer alan parasal olmayan kıymetler enflasyon düzeltmesine tâbi tutulur. Kazançlarını bilanço esasına göre tespit eden gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri fiyat endeksindeki artışın, içinde bulunulan dönem dâhil son üç hesap döneminde %100'den ve içinde bulunulan hesap döneminde % 10'dan fazla olması halinde malî tablolarını enflasyon düzeltmesine tâbi tutarlar. Enflasyon düzeltmesi uygulaması, her iki şartın birlikte gerçekleşmemesi halinde sona erer. (VUK, Mük. Md. 298)

Türkiye'de enflasyon yukarıdaki madde de belirtilen iki şartı birlikte ortaya koyacak düzeyde olmadığından işletmeler parasal olmayan kıymetleri için enflasyon düzeltmesine gidemezler. Bu sebeple VUK'un işletmelerin dönem sonunda varlıklarını sadece maliyet bedeli ile değerlemesine izin verdiği söylenir. Ancak VUK'un mükerrer 298. maddesinde ifade edilen şartların Türkiye açısından oluşması durumunda işletmelerin parasal olmayan iktisadi kıymetleri için enflasyon düzeltmesi yapabileceği söylenebilir.

VUK'a maddi duran varlıkların finansal raporlar da gösterilmesi açısından bakıldığında ise dönem sonunda varlıkların defter değerinden birikmiş amortismanlarının düşülerek net defter değerleri ile sunulmasını gerektirdiği görülür.

VUK hükümlerinde maddi duran varlıklarda değer düşüklüğü ile birebir örtüşen amortisman dışında düzenleme mevcut değildir. Bununla birlikte, Vergi Usul Kanunu madde 317’de yer alan “fevkalade amortisman” uygulaması, değer düşüklüğü uygulamasına kısmen benzese de uygulama boyutu itibariyle ikisi birbirinden oldukça farklıdır. Zira, mevcut mevzuattaki fevkalade amortisman, duran varlığın yangın, deprem, su basması vb. olağanüstü nedenlerle aşırı değer kaybetmesi halinde uygulanan bir amortisman türü olup, hangi şartlarda ve nasıl uygulanacağı Maliye Bakanlığı’na belirlenmektedir. Değer düşüklüğü konusu gerek muhasebe literatüründe gerekse Türkiye uygulaması açısından oldukça yeni bir konu olduğundan Vergi Usul Kanununda değerlemede dikkate alınması gereken bir düzenleme bulunmamaktadır. (Kaya ve Dinç, 2007:350)

➤ **Maddi Duran Varlıklarda Amortisman Uygulaması**

Vergi Usul Kanunun 313. maddesi amortisman konusu ile ilgilidir. Bu maddeye göre; işletmede bir yıldan daha fazla sürede kullanılan ve yıpranmaya, aşınmaya veya kıymetten düşmeye maruz kalan gayrimenkullerle VUK’un 269. maddesi gereğince gayrimenkul gibi değerlendirilen iktisadi kıymetlerin alet, edevat, demirbaş, mefruşat ve sinema filmlerinin birinci kısımdaki esaslara göre tespit edilen değerinin bu Kanun hükümlerine göre yok edilmesi amortismanın konusunu oluşturur. 01.01.2017 tarihi itibari ile değeri 900 TL’yi aşmayan alet, edevat, demirbaş ve mefruşatlar amortismanına tabi tutulmadan doğrudan gider yazılabilirler. (VUK, Md. 313)

Maddi duran varlığın maliyetinin varlığın faydalı ömrüne dağıtılarak yok edilmesinde farklı yaklaşımlara göre şekillenen farklı hesaplama yöntemleri mevcuttur. (Cemalcılar ve Önce, 1999:371) Vergi usul Kanunu’nda yer alan amortisman hesaplama yöntemleri aşağıda kısaca belirtilmiştir. Bunlar:

- **Normal Amortisman Yöntemi:** İşletmeler amortismanına tabi varlıklarını Maliye Bakanlığının tespit ve ilan edeceği oranlar üzerinden amortismanına tabi tutabilirler. İlan edilecek olan oranların tespitinde varlıkların faydalı ömürleri dikkate alınır. (VUK, Md. 315)

- Azalan Bakiyeler Yöntemi: Bilanço esasına göre defter tutan işletmelerden dileyenler amortismanına tabi iktisadi kıymetlerini azalan bakiyeler yöntemi ile yok edebilirler. Bu yöntemin uygulanmasında: (VUK, Mük. Md. 315)
 1. Her yıl üzerinden amortisman hesaplanacak değer, daha önce ayrılmış olan amortismanlar toplamının düşülmesi suretiyle tespit edilir.
 2. Bu yöntemde uygulanacak olan amortisman oranı %50'yi geçmemek üzere normal amortisman oranının iki katıdır.
 3. Bu yöntemde amortisman süresi normal amortisman yöntemine göre uygulanır.
- Madenlerde Amortisman: İşletilmesinden dolayı içerisindeki cevheri azalan ve dolayısı ile maddi değerini kaybeden madenlerin ve taş ocaklarının imtiyaz veya maliyet bedelleri, yapılacak olan başvuru üzerine maden ve taş ocaklarının büyüklük ve mahiyetleri göz önünde bulundurularak ve herbiri için ayrı ayrı olmak üzere Maliye ve Sanayi Bakanlıkları tarafından tespit edilecek oranlar üzerinden yok edilirler. (VUK, Md. 316)
- Fevkalade Amortisman: Amortismanına tabi olup: yangın, deprem, su basması gibi afetler neticesinde değerini tamamen veya kısmen kaybeden; yeni icatlar dolayısı ile teknik verim ve kıymetleri düşerek tamamen veya kısmen kullanılamaz hale gelen ve zorunlu çalışmaya tabi tutuldukları için normalden fazla aşınmaya ve yıpranmaya maruz kalan menkul ve gayrimenkullerle haklara, işletmelerin müracaatları üzerine ve ilgili Bakanlıkların görüşü alınmak suretiyle Maliye Bakanlığınca her işletme için işin mahiyete göre ayrı ayrı belli edilen fevkalade ekonomik ve teknik amortisman nispetleri uygulanır. (VUK, Md. 317)
- Kıst Amortisman: faaliyetleri kısmen veya tamamen binek otomobillerin kiralanması veya çeşitli şekillerde işletilmesi olanların bu amaçla kullandıkları binek otomobilleri hariç olmak üzere işletmeye kayıtlı binek otomobiller aktife girdiği hesap dönemi için ay kesri tam ay sayılmak suretiyle kalan ay süresi kadar amortisman hesaplanır. Amortisman ayrılmayan süreye isabet eden bakiye değer, itfa süresinin son yılında tamamen yok edilir. (VUK, Md. 320/2)

VUK'un yukarıda verilen ilgili maddelerinde amortisman hesaplama yöntemleri verilmiştir. Bu yöntemlere bakıldığı zaman, işletmelerin genel itibari ile kullanabilecekleri iki amortisman yönteminin olduğu söylenebilir. Bu yöntemler normal amortisman yöntemi ile azalan bakiyeler yöntemidir. Diğer yöntemler olan fevkalade amortisman, madenlerde amortisman ve kıst amortisman özel durumlarda kullanılabilecek olan amortisman yöntemleridir.

Duran varlığın maliyeti ile amortisman yolu ile gider yazılarak dönemlere paylaştırılacak tutar arasında, duran varlığın amortisman süresi sonundaki değeri kadar, bir fark olabilir. Bu farka artık değer veya hurda değer adı verilir. Duran varlığın maliyeti ile hurda değeri arasındaki fark, varlığın amortismanına tabi tutarını oluşturur. Hurda değer dikkate alınmasında farklı yaklaşımlar söz konusudur. Bu yaklaşımlardan biri olan VUK, amortisman bedelinin hesaplanması ile ilgili olarak hurda değerini ihmal eder. VUK'ta hurda değer tespiti ve uygulanmasına yönelik bir düzenleme yer almamaktadır. (Sevilengül, 2011:412)

Maddi duran varlıkların maliyet bedellerinin giderleştirilmesi için dağıtılacağı faydalı ömürler Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan 333 Sıra No'lu VUK Genel Tebliğinde belirlenmiştir. Tebliğ oranları genel oranlar ve sektörel oranlar olmak üzere iki başlıkta toplanmıştır. Genel oranlar bütün işletmeler için geçerli iken sektörel oranlar ilgili sektör tarafından özel olarak kullanılan sabit varlıkları kapsarlar. (Örten ve Karapınar, 2009:157, VUK 333 Sıra No'lu GT)

MDV'lerle ilgili gerek muhasebe standartları gerekse vergi mevzuatı incelendiği zaman TMS/TFRS'ler, US GAAP ve MSUGT-VUK açısından bir maddi duran varlık ilk kez elde edildiğinde maliyet bedeli ile değerlendirilir. Bu durum hem standartlar hem de yasal mevzuat açısından zorunlu muhasebe politikasıdır. Fakat dönem sonunda maddi duran varlığın değerlemesinde MSUGT-VUK ile US GAAP'ta varlığın yeniden değerlemesine izin verilmemekte ve maliyet bedeli ile değerlendirilmesi gerektiği belirtilerek, uygulanması zorunlu muhasebe politikası ortaya konulmuştur. TMS/TFRS'lerde işletmelere alternatif muhasebe politikası sunulmakta ve dileyen işletmelerin maliyet bedeli ile dileyen işletmelerin ise yeniden değerlendirme yöntemini kullanarak değerlendirme yapabilecekleri belirtilmektedir.

Maddi duran varlıklarda amortisman uygulamasına dönük olarak TMS/TFRS'lerle US GAAP'ta belirtilen alternatif yöntemler aynıdır. Yani her iki standartta işletmelere doğrusal amortisman, azalan bakiyeler ve üretim miktarı yöntemlerinden dilediklerini kullanabileceklerini belirtmektedir. Ancak MSUGT-VUK'ta doğrusal amortisman ve azalan bakiyeler yöntemi belirtilmesine karşılık üretim miktarı yönteminden bahsedilememiştir.

Gerek dönem sonunda değerlemede TMS-TFRS'ler tarafından sunulan alternatif muhasebe politikasına gerekse hem standartlar hem de yasal mevzuatta yer alan amortisman yönteminin alternatif muhasebe politikalarının seçimine ilişkin ortaya çıkabilecek farklılıkların gösterilmesine dönük aşağıdaki örnek uygulamaya yer verilebilir.

Örnek Uygulama

X işletmesi 01.01.2014 tarihinde 48.000 TL maliyet bedeline sahip bir makineyi peşin olarak satın almıştır. (% 18 KDV hariçtir.) Yararlı ömrü 5 yıl olan varlığın hurda değeri yoktur. Ayrıca varlıktan yararlı ömrü boyunca 2.000.000 adet B mamülü üretilebileceği tespit edilmiştir. İşletme sırası ile bu makineden yıllar itibarıyla % 25, %30, %20, %15 ve %10 oranında üretim yapmıştır.

Varlığın satın alınmasına ilişkin olarak yevmiye kaydı aşağıdaki gibidir:

01/01/2014			
253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR HS.		48.000	
191 İNDİRİLECEK KDV HS.		8.640	
100 KASA HS			56.640

Varlığın ilk kez muhasebeleştirilmesi standartlar ve yasal mevzuat açısından aynı olduğundan yani maliyet bedeli ile kaydedilmesi gerektiğinden yevmiye maddesi hepsinde aynı olacak, farklı bir durum ortaya çıkmayacaktır. Ancak daha öncede belirtildiği üzere maddi duran varlıkların dönem sonunda değerlemesinin US GAAP ve MSUGT-VUK'a göre maliyet bedeli ile olması zorunludur. Ancak TMS/TFRS'lerde işletmeler maliyet modelini kullanmaları yanında dilerlerse

yeniden değerleme modelini de kullanabilirler. Bu açıdan öncelikle dönem sonunda değerleme her iki yönteme göre de farklılık arz edecektir.

Maliyet modeline göre varlığın yararlı ömrü boyunca ayırması gereken amortisman tutarları aşağıdaki gibidir.

MALİYET MODELİ			
Tarih	Normal Amortisman Y.	Azalan Bakiyeler Yöntemi	retim Miktarı Yöntemi
31.12.2014	9.600 TL	19.200 TL	12.000 TL
31.12.2015	9.600 TL	11.520 TL	14.400 TL
31.12.2016	9.600 TL	6.912 TL	9.600 TL
31.12.2017	9.600 TL	4.147,20 TL	7.200 TL
31.12.2018	9.600 TL	6.220,80 TL	4.800 TL
Toplam	48.000 TL	48.000 TL	48.000 TL

İşletmenin maliyet modelini kullandığı varsayılsa finansal durum tablosu tarihinde 253 Tesis, Makine ve Cihazlar hesabında yer alan makinenin maliyet bedeli, değer düşüklüğü zararı olmadığı varsayımı ile her bir amortisman yöntemine göre aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi olacaktır.

MALİYET MODELİ			
Tarih	Normal Amortisman Y.	Azalan Bakiyeler Yöntemi	retim Miktarı Yöntemi
31.12.2014	38.400 TL	28.800 TL	36.000 TL
31.12.2015	28.800 TL	17.280 TL	21.600 TL
31.12.2016	19.200 TL	10.368 TL	12.000 TL
31.12.2017	9.600 TL	6.220,80 TL	4.800 TL
31.12.2018	0 TL	0 TL	0 TL

Yeniden değerleme modelinin kullanıldığı varsayımında işletmenin 01.01.2014 tarihinde satın almış olduğu makinesine 31.12.2016 tarihinde % 25 oranında yeniden değerleme yapması gerektiği belirlenmiştir. İşletmenin yeniden değerleme modelini kullandığı varsayımında, ayırması gereken amortisman tutarları ve yeniden değerleme sonrası varlığın değeri aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

YENİDEN DEĞERLEME MODELİ					
Tarih	YDO	YD Makine Bedeli	Normal Amortisman Y.	Azalan Bakiyeler Yöntemi	Üretim Miktarı Yöntemi
31.12.2014		48.000 TL	9.600 TL	19.200 TL	12.000 TL
31.12.2015		48.000 TL	9.600 TL	11.520 TL	14.400 TL
31.12.2016	25%	60.000 TL	4.800 TL	7.680 TL	6.600 TL
31.12.2016			12.000 TL	8.640 TL	12.000 TL
31.12.2017		60.000 TL	12.000 TL	5.184 TL	9.000 TL
31.12.2018		60.000 TL	12.000 TL	7.776 TL	6.000 TL
Toplam			60.000 TL	60.000 TL	60.000 TL

İşletmenin yeniden değerlendirme modelini kullandığı varsayımında finansal durum tablosu tarihinde 253 Tesis, Makine ve Cihazlar hesabında yer alan makinenin maliyet bedeli her bir amortisman yöntemine göre aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir. (Değer düşüklüğü zararı olmadığı varsayılmıştır.)

YENİDEN DEĞERLEME MODELİ			
Tarih	Normal Amortisman Y.	Azalan Bakiyeler Yöntemi	Üretim Miktarı Yöntemi
31.12.2014	38.400 TL	28.800 TL	36.000 TL
31.12.2015	28.800 TL	17.280 TL	21.600 TL
31.12.2016	24.000 TL	12.960 TL	15.000 TL
31.12.2017	12.000 TL	7.776 TL	6.000 TL
31.12.2018	0 TL	0 TL	0 TL

Hem maliyet modeli kullanımı varsayımında hem de yeniden değerlendirme modeli kullanımı varsayımında makine için her bir amortisman yöntemi açısından ayrılması gereken amortisman tutarları yukarıdaki tablolarda hesaplandığı gibidir. Öncelikli olarak her bir değerlendirme yöntemi kendi içinde yorumlanmalıdır.

Değerleme yönteminin seçimine geçmeden TMS-16 MDV Standardının işletmelere uygun amortisman yöntemini seçmeleri hususunda da alternatif sunduğu dikkate alınmalıdır. Bu durum, 31.12.2016 tarihi dikkate alınarak yorumlandığında X işletmesinin maliyet modeli kullandığı varsayımında, normal amortisman ve üretim miktarı yöntemlerinde ayırması gereken amortisman tutarları aynı iken azalan bakiyeler yönteminde bu tutar daha düşüktür. Yine yeniden değerlendirme modeli varsayımında 31.12.2016 tarihinde en yüksek tutarda amortisman öncelikle üretim miktarı amortisman yönteminde sonrasında ise normal amortisman yöntemindedir. Yine en düşük amortisman tutarı azalan bakiyeler yönteminde ortaya çıkmaktadır.

Bu durumda 31.12.2016 yılında işletmenin finansal tablolarını analiz edecek olan karar alıcılar aynı durum için farklı yorumlar yapabilirler.

Değerleme yönteminin seçimine ilişkin alternatif uygulamanın 31.12.2016 tarihinde ortaya çıkaracağı farklı yorumlara bakılacak olursa maliyet modelini kullandığı varsayımında X işletmesinin ilgili tarihteki makinenin net defter değeri amortisman yöntemleri sırası ile 19.200 TL, 10.368 TL ve 12.000 TL'dir. Aynı tarihte yeniden değerlendirme modeli kullanımı varsayımında makinenin net defter değeri sırası ile 24.000 TL, 12.960 TL ve 15.000 TL'dir.

Örneğin X işletmesinin 5 yıllık süreç itibarıyla her yıl 500.000 TL amortisman ve vergi öncesi kârının olduğu kabul edilirse, işletmenin uygulayabileceği değerlendirme ve amortisman yöntemleri açısından ortaya çıkacak farklar aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi özetlenebilir: (Vergi Oranı: % 20)

	NORMAL AMORTİSMAN				AZALAN BAKİYELER				ÜRETİM MİKTARI			
	KÂR		VERGİ		KÂR		VERGİ		KÂR		VERGİ	
	MM	YDM	MM	YDM	MM	YDM	MM	YDM	MM	YDM	MM	YDM
14	490.400	490.400	98.080	98.080	480.800	480.800	96.160,0	96.160	488.000	488.000	97.600	97.600
15	490.400	490.400	98.080	98.080	488.480	488.480	97.696,0	97.696	485.600	485.600	97.120	97.120
16	490.400	483.200	98.080	96.640	493.088	483.680	98.617,6	96.736	490.400	481.400	98.080	96.280
17	490.400	488.000	98.080	97.600	495.852,8	494.816	99.170,6	98.963	492.800	491.000	98.560	98.200
18	490.400	488.000	98.080	97.600	493.779,2	492.224	98.755,8	98.445	495.200	494.000	99.040	98.800

MM: Maliyet Modeli YDM: Yeniden Değerleme Modeli

31.12.2016 tarihi için karşılaştırma yapılırsa hem maliyet modeli hem de yeniden değerlendirme modeli için uygulanabilecek amortisman yöntemleri dikkate alındığında, bu uygulamanın kâr ve vergi üzerindeki etkisi ortaya koyulabilir. Bu durum aşağıda tabloda gösterilmiştir.

NORMAL AMORTİSMAN YÖNTEMİ			
31.12.2016	MALİYET MODELİ	YENİDEN DEĞERLEME MODELİ	FARK
AMORTİSMAN VE VERGİ ÖNCESİ KÂR	500.000 TL	500.000 TL	0 TL
AMORTİSMAN TUTARI	9.600 TL	-16.800 TL	7.200 TL
KÂR	490.400 TL	483.200 TL	7.200 TL
VERGİ	98.080 TL	96.640 TL	1.440 TL
AZALAN BAKİYELER YÖNTEMİ			
31.12.2016	MALİYET MODELİ	YENİDEN DEĞERLEME MODELİ	FARK
AMORTİSMAN VE VERGİ ÖNCESİ KÂR	500.000 TL	500.000 TL	0 TL
AMORTİSMAN TUTARI	6.912 TL	16.320 TL	9.408 TL
KÂR	493.088 TL	483.680 TL	9.408 TL
VERGİ	98.617,6 TL	96.736 TL	1.881,6 TL
ÜRETİM MİKTARI YÖNTEMİ			
31.12.2016	MALİYET MODELİ	YENİDEN DEĞERLEME MODELİ	FARK
AMORTİSMAN VE VERGİ ÖNCESİ KÂR	500.000 TL	500.000 TL	0 TL
AMORTİSMAN TUTARI	9.600 TL	18.800 TL	9.200 TL
KÂR	490.400 TL	481.200 TL	9.200 TL
VERGİ	98.080 TL	96.240 TL	1.840 TL

Yukarıdaki örnek uygulamada da görüldüğü üzere, standartlar ve yasal mevzuat tarafından kullanıcılara sağlanan bu alternatif uygulamada, hangi değerleme yöntemi ve bu yöntemde hangi amortisman yöntemini kullanacağı düşünüldüğünde, aynı durum için birbirinden farklı yorumlar yapılabilir. Sözgelimi amortismanlara ilişkin alternatif uygulamanın finansal tablolar üzerine etkisi şöyle yorumlanabilir: Finansal durum tablosu açısından birikmiş amortismanlar hesabı aktif düzenleyici bir hesap olduğundan amortisman tutarının yüksek gösterilmesi, işletmenin varlıklarının daha düşük gösterilmesine sebep olacaktır. Amortismanların olduğundan daha az gösterilmesi ise varlıklarının değerinin daha yüksek gösterilmesine sebep olacaktır. Gelir tablosu açısından bakıldığında ise amortismanlar, gelir tablosunda gider hesaplarında kaydedildiğinden işletmenin dönem kârına olumsuz yönde etki eden yapıdadırlar. Bu nedenle amortismanların olduğundan daha yüksek gösterilmesi dönem kârının olduğundan daha düşük gösterilmesine, amortismanların daha az hesaplanması ise dönem kârının yüksek gösterilmesine sebep olacaktır. Nakit akım tablosu açısından ele alınırsa, amortismanlar nakit çıkışı gerektirmeyen gider olduğundan nakit akım tablosu düzenlenirken kâra eklenmesi gerekir. Bu durumda, işletmenin işletme, yatırım ve finansman faaliyetlerinden elde ettiği nakit akımları

değişir. Bu da işletmenin mevcut durumuna ilişkin olarak kendisinin istediği senaryoyu ortaya koyabileceği anlamına gelir.

US GAAP ve MSUGT-VUK'a göre yorumlandığı zaman işletmeler öncelikle dönem sonunda maliyet modelini kullanmak zorundadırlar. Yani dönem sonunda amortisman ayırarak varlık giderleştirecek ve finansal tablolarda net defter değeri ile gösterilecektir. US GAAP ve MSUGT-VUK arasında amortisman uygulamaları açısından fark çıkmaktadır. Çünkü MSUGT-VUK'a göre üretim miktarı yöntemi bir amortisman yöntemi olarak sayılmamıştır. Bu nedenle US GAAP ve MSUGT-VUK'a göre defter tutan işletmeler, yüksek kâr-yüksek vergi-yüksek kâr payı amacına yönelik yönetim politikası belirlemeleri durumunda amortisman yöntemi olarak normal amortisman yöntemini kullanmaları gerekir. Tam tersi durumda yani düşük kâr, düşük vergi-düşük kâr payı amacına yönelik yönetim politikası tercih etmeleri halinde işletme yöneticilerinin amaortisman yöntemi olarak azalan bakiyeleri uygulaması gerekir.

TMS/TFRS'lere göre defter tutan işletmelerde ise öncelikle dönem sonunda hangi değerleme yönteminin seçildiğinin açıklanması gerekir. Yüksek kâr- yüksek vergi-yüksek kâr payı amacına yönelik muhasebe politikası seçen işletmelerin değerleme modeli olarak maliyet modelini seçmesi gerekir. Amortisman yöntemi olarak da normal amortismanı seçilmelidir. Ancak işletmelerin düşük kâr-düşük-vergi-düşük kâr payı amacına yönelik muhasebe politikası benimsemeleri durumunda stok değerleme yöntemi olarak yeniden değerleme modelini, amortisman yöntemi olarak da azalan bakiyeler yöntemini seçmeleri gerekir.

1.1.6. Maddi Olmayan Duran Varlıkları Değerleme Yöntemleri

1.1.6.1. Açıklama

Maddi olmayan duran varlıklar, fiziksel niteliği olmayan hem cari hem de cari olmayan varlıklar olarak tanımlanır. (Flood, 2014:384) Maddi olmayan duran varlıklar, işletmeye belirli yasal haklar ve rekabet edici avantajlar sağlayan, fiziki karakter taşımayan ve uzun süreli varlıklardır. Bunlar hâsılat yaratan malların ve hizmetlerin üretimine veya dağıtımına katılırlar. (Cemalcılar ve Önce, 1999:419)

Maddi olmayan duran varlıklar, herhangi bir fiziksel varlığı bulunmayan ve işletmenin belirli şekilde yararlandığı ya da yararlanmayı beklediği aktifleştirilen giderler ile belirli koşullar altında hukuken himaye gören haklardır. (Sağlam ve diğ., 2007:978)

Maddi olmayan duran varlıklar, fiziki bir unsuru olmamakla birlikte, fayda yaratma potansiyeli, diğerlerinden ayrıştırılabilir ve tanımlanabilir özelliği olan, malların üretilmesinde, hizmetlerin yerine getirilmesinde kullanılabilen, üçüncü kişilerin faydalanmasına bırakılabilen veya sahibi tarafından kullanılabilmesi mümkün olan varlıklardır. (Örten ve diğ., 2010:600)

Maddi olmayan duran varlıklar, işletmede kullanılması sonucu işletmenin gelirlerinde artırıcı bir unsur olan haklar ile işletmeye ticari fayda sağlayan ayrıcalıklar veya üstünlüklerden oluşan varlıklardır. Söz konusu haklar, ayrıcalıklar ve üstünlükler işletme tarafından bir bedel ile edinildiği gibi işletmenin çalışmaları sonucu da oluşabilirler. (Sevilengül, 2011:451)

1.1.6.2. TMS/TFRS Açısından Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerlemesi

➤ Maddi Olmayan Duran Varlıkların İlk Ediniminde Değerlemesi

Maddi olmayan duran varlıklar, fiziksel niteliği olmayan tanımlanabilir parasal olmayan varlıklardır. (TMS-38, m.8) Bir varlığın varlık olarak nitelendirilip aktifleştirilebilmesi için standart genel bir koşul getirmektedir. Bu koşullar bütün varlıklar için geçerlidir. Bunlar; (TMS-38, m.21)

- Varlıkla ilgili beklentilerin gelecekteki yararların gerçekleşmesinin muhtemel olması ve
- Varlığın maliyetinin güvenilir bir biçimde ölçülmesidir.

Bu iki genel koşulun yanı sıra maddi olmayan duran varlıklar için, özel bazı şartların sağlanması gerekir. Yani bir maddi olmayan duran varlığın varlık olarak nitelendirilebilmesi için yukarıdaki iki genel koşulun yanı sıra aşağıdaki özel koşulları da sağlıyor olması gerekir. Bunlar; (TMS-38, m.11-17)

- Belirlenebilir olması,

- Kontrol edilebilir olması,
- Gelecekte ekonomik fayda sağlama potansiyeli olmasıdır.

Bir maddi olmayan duran varlık ilk kez muhasebeleştirildiğinde maliyet bedeli ile ölçülür. (TMS-38, m.24) Bir maddi olmayan duran varlık için yapılan harcamalar, aşağıdaki durumlar haricinde gider olarak muhasebeleştirilir. Bunlar; (TMS-38, m.68)

- Muhasebeleştirme koşullarını taşıyan maddi olmayan duran varlığın maliyetinin bir parçasını oluşturan harcamalar veya
- İşletme birleşmeleri yolu ile elde edilen ve maddi olmayan duran varlık olarak muhasebeleştirilmesi mümkün olmayan kalemler. Bu durumda, bu kalem birleşme tarihinde şerefiye olarak muhasebeleştirilen tutarın bir kısmını oluşturur.

Başlangıçta gider olarak muhasebeleştirilen bir maddi olmayan duran varlık ile ilgili harcamalar, daha sonraki bir tarihte maddi olmayan duran varlık maliyetinin bir parçası olarak muhasebeleştirilmezler. (TMS-38, m.71)

➤ **Maddi Olmayan Duran Varlıkların Dönem Sonunda Değerlemesi**

İşletmeler maddi olmayan duran varlıklarının değerlemesinde maliyet bedeli ve yeniden değerlendirme modellerinden herhangi birini uygulayarak muhasebe politikası seçmiş olurlar. (TMS-38, m.72)

Maliyet Bedeli Yöntemi: Bu yöntemde bir maddi olmayan duran varlık kalemi maliyet bedeli ile muhasebeleştirildikten sonra maliyetinden birikmiş itfa ve değer düşüklüğü zararları düşülmüş olarak izlenir. (TMS-38, m.74)

Yeniden Değerleme Modeli Yöntemi: Bu yöntemde bir maddi olmayan duran varlık, ilk muhasebeleştirilmesinin ardından, yeniden değerlendirme yapıldığı zamandaki gerçeğe uygun değerinden birikmiş itfa ve değer düşüklüğü zararlarının tamamı düşüldükten sonra hesaplanan tutarı üzerinden izlenir. Maddi olmayan duran varlıkların yeniden değerlemesinin yapılabilmesi için, varlığın aktif bir piyasasının olması gerekir. Yeniden değerlendirme işlemleri, raporlama dönemi sonunda ilgili aktifin

defter değerinin gerçeğe uygun değerinden önemli ölçüde farklılık göstermemesi açısından düzenli olarak yapılır. (TMS-38, m.75)

Yeniden değerlendirme işlemi, maddi olmayan duran varlıkların gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelecek değişkenliklerin sıklığına bağlıdır. Varlığın gerçeğe uygun değeri, defter değerinden önemli ölçüde farklı olduğu sürece yeniden değerlendirilmesine devam edilir. Kısacası, bir maddi olmayan duran varlığın gerçeğe uygun değerinde önemli değişkenliklerin yaşanması durumunda yeniden değerlemeye devam edilmesi gerekirken, gerçeğe uygun değerinde meydana gelen önemsiz değişkenliklerin var olması durumunda ise yeniden değerlendirme yapmaya gerek yoktur. (TMS-38, m.79)

➤ **Maddi Olmayan Duran Varlıklarda Amortisman Uygulaması**

Bir maddi olmayan duran varlığın muhasebeleştirilmesinde yararlı ömrü dikkate alınır. Sınırlı bir yararlı ömre sahip bir maddi olmayan duran varlık itfaya tabi iken, sınırsız yararlı ömürlü bir maddi olmayan duran varlık itfaya tabi olmaz. (TMS-38, m.89)

Sınırlı yararlı ömre sahip bir maddi olmayan duran varlığın itfaya tabi tutarı yararlı ömrü boyunca sistematik olarak dağıtılır. İtfa işlemi, varlığın kullanıma hazır olduğu, yani, yönetimin amaçladığı şekilde faaliyet gösterebilmesi için gereken konum ve durumda olduğunda başlatılır. (TMS-38, m.97) Bir varlığın itfaya tabi tutarının yararlı ömrüne sistematik olarak dağıtılması için birçok yöntem kullanılabilir. Bu yöntemler arasında; doğrusal itfa yöntemi, azalan bakiyeler yöntemi ve üretim birimi yöntemleri sayılabilir. Kullanılacak yöntem, varlıktan elde edilmesi beklenen gelecekteki ekonomik yararların tahmin edilen kullanım şekillerine göre belirlenir ve söz konusu gelecekteki ekonomik yararların tahmin edilen kullanım şekillerinde bir değişiklik olmadıkça, ilgili yöntem dönemden döneme tutarlı bir şekilde uygulanır. (TMS-38, m.98)

1.1.6.3. Amerikan Muhasebe Standartları Açısından Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerlemesi

➤ Maddi Olmayan Duran Varlıkların İlk Ediniminde Değerlemesi

Şerefiye dışındaki maddi olmayan duran varlıklar, ikiye ayrılırlar. Bunlar; (Flood, 2014:394, ASC-350.30)

- Sınırlı yararlı ömre sahip olup itfa ve değer düşüklüğüne tabi olanlar,
- Sınırsız yararlı ömre sahip olup değer düşüklüğüne tabi tutulan ancak itfa edilemeyen maddi olmayan duran varlıklardır.

Bir maddi olmayan duran varlık ya ayrı olarak ya da diğer varlık grupları ile edinilmiş olması durumunda muhasebeleştirilir. (ASC-350.30.25.1) Ayrı olarak ya da diğer varlık grupları ile edinilen maddi olmayan duran varlıklar ilk kez muhasebeleştirilmesinde maliyet bedeli ile kaydedilir. Maliyet bedeline genellikle işlem maliyetleri de dâhil edilir. (ASC-350.30.30.1, ASC-805.50.30.1)

Varlıkların peşin olarak satın alınması durumunda satın alma maliyetinde işlem maliyeti de genellikle dâhil olur ve maliyet bedeli ödenen nakit miktarı ile ölçülür. Ancak nakit dışı bir varlıkla satın alınmışsa varlığın ölçümü, verilen bedelin gerçeğe uygun değeri ile edinilen varlığın gerçeğe uygun değerinden hangisi daha güvenilir biçimde ölçülüyorsa ona göre varlığın değerlendirilmesi yapılmalıdır. (ASC-805.50.30.2)

➤ Maddi Olmayan Duran Varlıklarda Amortisman Uygulaması

Muhasebeleştirilebilir maddi olmayan duran varlıkların muhasebesi raporlayan işletme açısından kullanım ömrüne dayanır. Sınırlı faydalı ömre sahip maddi olmayan duran varlıklar itfa edilmesi gerekirken, sınırsız faydalı ömre sahip olan maddi olmayan duran varlıklar itfa edilmezler. (ASC-350.30.35.1)

Bir maddi olmayan duran varlığının faydalı ömrü, varlığın işletme için gelecekteki nakit akışlarına doğrudan ya da dolaylı olarak katkı sağlaması beklenen dönemidir. (ASC-350.30.35.2)

Bir maddi olmayan duran varlığın faydalı ömrünün tespit edilmesinde aşağıdaki faktörlere dikkat edilmesi gerekir: (ASC-350.30.35.3)

- Varlığın işletme tarafından beklenen kullanımı,
- Maddi olmayan duran varlığın kullanımı ile ilgili olabilen başka bir varlık veya varlık grubunun beklenen faydalı ömrü,
- Faydalı ömrü sınırlandırılabilir nitelikteki yasal düzenlemelere veya sözleşme hükümlerine
- İşletmenin deneyimlerine dayalı olarak varlığın amaçlanan kullanımına uygun olarak faydalı ömrünü uzatmaya veya yenilemeye dayalı hükümler veya benzer düzenlemelerin varlığına,
- Eskime, yıpranma, talep ve diğer ekonomik faktörlerin etkisine,
- Varlıktan beklenen gelecekteki nakit akışlarını elde etmek için gerekli bakım harcamalarının düzeyine,

Maddi olmayan duran varlığı raporlayan işletme açısından varlığın faydalı ömrünü sınırlayıcı herhangi bir yasal, düzenleyici, rekabetçi, ekonomik veya diğer bir faktör mevcut değilse varlığın faydalı ömrünün belirsiz olduğu kabul edilir. Faydalı ömrü belirsiz olan bir maddi olmayan duran varlığın ömrü gelecekte öngörülebilir olmayabilir. Ancak raporlama yapan işletmenin gelecekte nakit akışlarına katkı yapması beklenir. (ASC-350.30.35.4)

Belirsiz bir faydalı ömre sahip olmadığı müddetçe maddi olmayan duran varlık olarak tanınmış olan varlıklar kendi yararlı ömürleri boyunca itfa edilirler. Faydalı ömrünün uzunluğu kesin olarak bilinmeyen sınırlı faydalı ömre sahip maddi olmayan duran varlık, en iyi tahmini yapılabilen faydalı ömrü üzerinden itfa edilmelidir. Kullanılan itfa yöntemi, varlıktan beklenen gelecekteki ekonomik yararların işletme tarafından kullanılma şeklini yansıtır. Söz konusu yöntemin güvenilir bir şekilde belirlenememesi durumunda, doğrusal itfa yöntemi kullanılır. (ASC-350.30.35.6)

Bir maddi olmayan duran varlığın amortismanına tabi tutarı, varlığa başlangıçta atfedilen değer olacaktır. Bir maddi olmayan duran varlığın kalıntı değeri, aşağıdaki koşulları taşımadığı müddetçe sıfır kabul edilir: (ASC-350.30.35.8)

- Maddi olmayan duran varlığın faydalı ömrü sonunda satılmasına dönük üçüncü bir şahıstan satın alma taahhüdünün olması,

- Maddi olmayan duran varlığın kalıntı değerinin belirlenebilmesi için aktif bir piyasada varlığın değişim işlemine tabi tutulmasının referans olarak gösterilmesi veya varlığın faydalı ömrü sonunda mevcut bir piyasasının var olması durumunun tespit edilebilmesidir.

Maddi olmayan duran varlıklar maliyet bedellerinden birikmiş amortismanlarının ve birikmiş değer düşüklüğü zararlarının düşülmesi suretiyle dönem sonunda finansal durum tablosunda gösterilirler. Yani dönem sonunda maliyet modeli ile değerlendirilir.

Yeniden değerlendirme modeli, uzun ömürlü varlıkların raporlanmasında kullanılan alternatif bir yöntemdir. Fakat bu yöntemin uygulanmasına IFRS’lerde izin verilmiş olmasına karşın US GAAP ‘ta bu yöntemin kullanımına izin verilmemektedir. (Robinson ve diğ., 2012:498-499)

1.1.6.4. MSUGT Ve VUK Açısından Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerlemesi

➤ Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerlemesi

1 No’lu MSUGT’de maddi olmayan duran varlıklar, herhangi bir fiziksel varlığı bulunmayan ve işletmenin belli bir şekilde yararlandığı veya yararlanmayı beklediği aktifleştirilen giderler ile belli koşullar altında hukuken himaye gören haklar ve şerefîyeler olarak tanımlanır. MSUGT’de 26 numaralı hesap grubunda yer alan maddi olmayan duran varlıklar şöyle sınıflanmıştır:

- 260 Haklar Hesabı,
- 261 Şerefîyeler Hesabı,
- 262 Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri Hesabı,
- 263 Araştırma ve Geliştirme Giderleri Hesabı,
- 264 Özel Maliyetler Hesabı,
- 267 Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar Hesabı,
- 268 Birikmiş Amortismanlar Hesabı,
- 269 Verilen Avanslar Hesabı,

VUK'un 269. maddesi gayrimenkullerin maliyet bedeli ile değeri olacağını hükme bağlamıştır. 269. madde de gayrimaddi hakların da aynı gayrimenkuller gibi değeri olması gerektiği belirtilmektedir. Bu sebeple maddi olmayan duran varlıkların maliyet bedeli ile değeri olması gerekir. VUK'un 270. maddesinde maliyet bedeline satın alma bedelinin haricinde makine ve tesisattan gümrük vergileri, nakliye ve montaj giderleri ile mevcut bir binanın satın alınarak yıkılmasından ve arsasının tesviyesinden mütevellit giderlerin de maliyet bedelini oluşturduğu ifade edilir.

Gayrimenkuller gibi değeri olması gereken maddi olmayan duran varlıkların değeri içine satın alma bedelinin haricinde; (Akbulut, 2012:695-696)

- Satın alma aşamasında aktive girinceye kadar yapılan satın alma giderleri,
- Satın alma sırasında ödenen komisyon, vergi, resim ve harçlar girer.

VUK'un 326. maddesinde maddi olmayan duran varlıklardan işletmelerin aktifleştirdiği kuruluş ve örgütlenme giderleri ile şerefiyenin (peştemallık) mukayyet değeri üzerinden değeri olması gerektiği belirtilmektedir. Mukayyet değeri VUK'un 265. maddesinde bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeri olarak tanımlanmıştır. VUK'un 282. maddesinde kuruluş ve örgütlenme giderleri ile şerefiyenin nasıl değeri olması gerektiğine ilişkin olarak şu açıklama yer alır: "Kurumlarda aktifleştirilen ilk tesis ve taazzuv giderleri mukayyet değeri ile değeri olunur. Bu değeri, ilk tesis ve taazzuv için yapılan giderlerden fazla olamaz. Kurumun tesis olunması veya yeni bir şubenin açılması veyahut da işlerin devamlı bir surette genişletilmesi için yapılan ve karşılığında maddi bir kıymet iktisap olunmayan giderler bu cümledendir. İlk tesis ve taazzuv giderlerinin aktifleştirilmesi ihtiyaridir. Gerçek veya tüzel kişilerde peştemallıklar da mukayyet değeriyle değeri olunur."

➤ Maddi Olmayan Duran Varlıklarda Amortisman Uygulaması

Maddi olmayan duran varlıkların amortisman uygulaması ile ilgili olarak VUK'un 327. maddesinde gerekli açıklamalara yer verilmiştir. Bu maddeye göre; "Gayrimenkullerin, elektrik üretim ve dağıtım varlıklarının ve gemilerin iktisadi kıymetlerini artıran ve 272. maddede yazılı özel maliyet bedelleri, kira veya işletme hakkı süresine göre eşit yüzdelerle itfa edilir. Kira veya işletme hakkı süresi

dolmadan, kiralandan veya işletme hakkı alınan şeyin boşaltılması veya işletme hakkının herhangi bir sebepten sona ermesi halinde henüz itfa edilmemiş olan giderler, boşaltma veya hakkın sona erdiği yılda bir defada gider yazılır.” Yine yukarıda belirtilen VUK’un 326. maddesinde kuruluş ve örgütlenme giderleri ile şerefiyelerin mukayyet değerleri üzerinden 5 yılda eşit tutarlarla amortismanına tabi tutulması gerektiği belirtilir.

Ayrıca bu düzenlemelerin yanı sıra bilindiği üzere, 5024 sayılı kanunla yapılan değişiklikle, Vergi Usul Kanunu’nda yapılan düzenleme ile duran varlıkların amortismanında kullanılacak oranların tespitinde faydalı ömürlerin esas alınacağı açıklanmıştır. Bu hükme istinaden Maliye Bakanlığı, amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin faydalı ömürleri ile amortisman oranlarını bir liste halinde yayınlamıştır. Bu listeye göre maddi olmayan duran varlıklar arasında yer alan,

- Kuruluş ve Örgütlenme Giderlerinin; faydalı ömrü 5 yıl, itfa oranı % 20,
- Özel Maliyetlerin; faydalı ömrü 5 yıl, itfa oranı % 20,
- Araştırma ve Geliştirme Giderlerinin faydalı ömrü 5 yıl, itfa oranı % 20,
- Diğer Gayri Maddi iktisadi Kıymetlerin (İşletmenin mevcut değeri, imtiyaz hakları (Franchising), patent, formül, tasarım, örnek kalıp, teknik bilgi (Know-how), format, telif hakkı vb.’lerinin); faydalı ömrü 15 yıl ve itfa oranı % 6.66² olarak belirlenmiştir. (Akgül, 2005:44)

1 Seri No’lu MSUGT ise yukarıda sayılan maddi olmayan duran varlıklardan haklar, şerefiyeler, kuruluş ve örgütlenme giderleri ve araştırma ve geliştirme giderlerinin beş yılda eşit taksitlerle itfa edilmesi gerektiği belirtilir. Özel maliyetlerin kira süresi içerisinde itfa edilmesi gerektiği, fakat kira süresinin beş yıldan fazla olması durumunda özel maliyetlerin de beş yılda eşit taksitlerle itfa edilmesi gerektiği belirtilir.

Gerek Vergi Usul Kanununda gerekse MSUGT’de açıklanan hükümlere bakıldığında zaman maddi olmayan duran varlıkların eşit taksitlerle amortismanına tabi tutulması gerektiği ifade edilerek, amortisman yöntemi olarak normal amortisman yönteminin kullanılması gerektiği anlaşılmaktadır. (Akgül, 2005:44)

² Detaylı bilgi için http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/Yararli_Bilgiler/amortisman_oranlari.htm bakınız.

MODV'lerle ilgili gerek muhasebe standartları gerekse vergi mevzuatı incelendiği zaman TMS/TFRS'ler, US GAAP ve MSUGT-VUK açısından bir maddi olmayan duran varlık ilk kez elde edildiğinde maliyet bedeli ile değerlendirilir. Bu durum hem standartlar hem de yasal mevzuat açısından zorunlu muhasebe politikasıdır. Fakat dönem sonunda maddi olmayan duran varlığın değerlemesine ilişkin MSUGT-VUK ile US GAAP'ta varlığın yeniden değerlemesine izin verilmemiş maliyet bedeli ile değerlendirilmesi gerektiği belirtilip zorunlu muhasebe politikası olarak ortaya konulmuştur. TMS/TFRS'lerde işletmelere alternatif muhasebe politikası sunulmakta ve dileyen işletmelerin maliyet bedeli ile dileyen işletmelerin ise yeniden değerlendirme yöntemini kullanarak değerlendirme yapabileceği belirtilmektedir.

Maddi olmayan duran varlıklarda amortisman uygulamasına dönük olarak TMS/TFRS'lerle US GAAP'ta belirtilen alternatif yöntemler aynıdır. Her iki standart da işletmelere doğrusal amortisman, azalan bakiyeler ve üretim miktarı yöntemlerinden dilediklerini kullanabileceklerini belirtilir. Ancak MSUGT-VUK'ta sadece doğrusal amortisman yönteminden bahsedilmiş, diğer yöntemlerin kullanımına dönük bir bilgi verilmemiştir.

Gerek dönem sonunda değerlemede TMS-TFRS'ler tarafından sunulan alternatif muhasebe politikasına gerekse standartlarda yer alan amortisman yönteminin alternatif muhasebe politikalarının seçimine ilişkin ortaya çıkabilecek farklılıkların gösterilmesi amacıyla aşağıdaki örnek uygulamaya yer verilmiştir.

Örnek Uygulama

X işletmesi 01.01.2015 tarihinde 500.000 TL maliyet bedeline sahip bir patenti peşin olarak satın almıştır. (KDV İhmal Edilmiştir.) Yararlı ömrü 10 yıl olan varlığın hurda değeri yoktur. Patentın satışından işletme sırası ile yıllar itibari ile % 14, %12, %15, %8, %9, %11, %8, %10, %7 ve %6 oranında satış/üretim payı alacaktır. Patentın satış/üretim miktarının 1.000.000 adet Z ürünü olduğu tespit edilmiştir.

İşletmenin bu varlığa ilişkin olarak üç amortisman yöntemini ve iki değerlendirme modelini birlikte kullanması durumunda ortaya şu farklılıklar çıkacaktır. Varlığın satın alınmasına ilişkin olarak yevmiye kaydı aşağıdaki gibidir:

01/01/2015			
260 HAKLAR HS.		500.000	
100 KASA HS.			500.000

Maliyet modeline göre varlığın yararlı ömrü boyunca ayırması gereken itfa tutarları aşağıdaki gibidir.

	Normal Amortisman Y.	Azalan Bakiyeler Yöntemi	Üretim Miktarı Yöntemi
31.12.2015	50.000 TL	100.000,00 TL	70.000 TL
31.12.2016	50.000 TL	80.000,00 TL	60.000 TL
31.12.2017	50.000 TL	64.000,00 TL	75.000 TL
31.12.2018	50.000 TL	51.200,00 TL	40.000 TL
31.12.2019	50.000 TL	40.960,00 TL	45.000 TL
31.12.2020	50.000 TL	32.768,00 TL	55.000 TL
31.12.2021	50.000 TL	26.214,40 TL	40.000 TL
31.12.2022	50.000 TL	20.971,52 TL	50.000 TL
31.12.2023	50.000 TL	16.777,22 TL	35.000 TL
31.12.2024	50.000 TL	67.108,86 TL	30.000 TL
Toplam	500.000 TL	500.000,00 TL	500.000 TL

İşletmenin maliyet modelini kullandığı varsayımında finansal durum tablosu tarihinde 260 Haklar hesabında yer alan patentin maliyet bedeli her bir itfa yöntemine göre aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir. (Değer düşüklüğü zararı olmadığı varsayılmıştır.)

	Normal Amortisman Y.	Azalan Bakiyeler Y.	Üretim Miktarı Y.
31.12.2015	450.000 TL	400.000,00 TL	430.000 TL
31.12.2016	400.000 TL	320.000,00 TL	370.000 TL
31.12.2017	350.000 TL	256.000,00 TL	295.000 TL
31.12.2018	300.000 TL	204.800,00 TL	255.000 TL
31.12.2019	250.000 TL	163.840,00 TL	210.000 TL
31.12.2020	200.000 TL	131.072,00 TL	155.000 TL
31.12.2021	150.000 TL	104.857,60 TL	115.000 TL
31.12.2022	100.000 TL	83.886,08 TL	65.000 TL
31.12.2023	50.000 TL	67.108,86 TL	30.000 TL
31.12.2024	0 TL	0 TL	0 TL

Yeniden değerlendirme modelinin kullanıldığı varsayımında, işletmenin 31.12.2016 tarihinde patentin değerinin % 20 oranında, 31.12.2018 tarihinde %15 oranında ve 31.12.2020 tarihinde %25 oranında yeniden değerlemeye tabi tutacağı varsayılmıştır. Bu durumda işletmenin her üç amortisman yöntemine göre ayırması gereken amortisman tutarları aşağıdaki gibidir:

Yeniden Değerlenmiş Amortisman Tutarı					
	YDO	YD Makine Bedeli	Normal Amortisman Y.	Azalan Bakiyeler Yöntemi	Üretim Miktarı Yöntemi
31.12.2015		500.000 TL	50.000 TL	100.000 TL	70.000 TL
31.12.2016	20%	600.000 TL	10.000 TL	20.000 TL	14.000 TL
31.12.2016			60.000 TL	96.000 TL	72.000 TL
31.12.2017		600.000 TL	60.000 TL	76.800 TL	90.000 TL
31.12.2018	15%	690.000 TL	27.000 TL	58.560 TL	36.900 TL
31.12.2018			69.000 TL	67.728 TL	55.200 TL
31.12.2019		690.000 TL	69.000 TL	54.182,40 TL	62.100 TL
31.12.2020	25%	862.500 TL	86.250 TL	54.182,40 TL	100.050 TL
31.12.2020			86.250 TL	67.009,44 TL	94.875 TL
31.12.2021		862.500 TL	86.250 TL	53.607,55 TL	69.000 TL
31.12.2022		862.500 TL	86.250 TL	42.886,04 TL	86.250 TL
31.12.2023		862.500 TL	86.250 TL	34.308,83 TL	60.375 TL
31.12.2024		862.500 TL	86.250 TL	137.235,34 TL	51.750 TL

MSUGT-VUK açısından bir maddi olmayan duran varlık, maliyet bedeli ile değerlendirilir ve dönem sonunda normal amortisman yöntemine göre amortisman ayrılır. Alternatif bir muhasebe politikası uygulamasının söz konusu olmadığı burada dikkat edilmesi gereken husus, faydalı ömrün 10 yıl değil 15 yıl olarak alınması gerektiğidir. Çünkü VUK açısından hakların yararlı ömrü 15 yıl olarak belirlenmiştir. Bu sebeple işletme faydalı ömrü 15 yıl olarak ve amortisman yöntemini de normal amortisman yöntemi olarak seçip uygulamak zorundadır. Amortisman bedeli $500.000/15=33.334$ TL olarak hesaplanacaktır.

US GAAP açısından yukarıdaki örnek uygulama yorumlanırsa; Amerikan Muhasebe Standartlarına göre raporlama yapan işletmeler, maddi olmayan duran varlıklarını maliyet bedeli üzerinden muhasebeleştirmek durumundadırlar. Dönem sonunda maddi olmayan duran varlıklarının değerlemesinde maliyet modelini kullanabilirler, fakat yeniden değerlendirme yöntemini kullanamazlar. Amortisman yöntemi olarak normal amortisman, azalan bakiyeler ve üretim miktarı

yöntemlerinden hangisi ilgili varlık için kullanımına uygunsa onun kullanımı serbesttir. Yani amortisman yönteminin uygulanmasında alternatif muhasebe politikası belirlenmiştir. Örnek uygulama açısından bakıldığında maliyet modeline göre muhasebeleştirme yapılması gerekecektir. Eğer işletme yönetimi yüksek kâr-yüksek vergi-yüksek kâr payı politikasını kullanacaksa amortisman yöntemi olarak normal amortisman yöntemini, eğer düşük kâr-düşük vergi-düşük kâr payı politikasını uygulayacaksa azalan bakiyeler yöntemini uygulaması gerekecektir.

TMS-TFRS'lere uygun olarak finansal raporlama yapmak durumunda olan işletmeler US GAAP'tan farklı olarak dönem sonunda maddi olmayan duran varlıklarının değerlemesinde maliyet modelinin yanı sıra yeniden değerlendirme modelini de kullanabilirler. Bu sebeple öncelikle yukarıdaki örnek uygulama açısından yüksek kâr- yüksek vergi-yüksek kâr payı ödemesi politikasını yönetim politikası olarak seçen işletmelerin değerlendirme modeli olarak maliyet modelini, amortisman yöntemi olarak da normal amortisman yöntemini seçmesi gerekir. İşletme düşük kâr-düşük-vergi-düşük kâr payı ödeme politikasını seçerse MODV değerlendirme yöntemi olarak yeniden değerlendirme modelini, amortisman yöntemi olarak da azalan bakiyeler yöntemini seçmelidir.

1.1.7. Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerde Değerleme Yöntemleri

1.1.7.1. Açıklama

Gayrimenkul kelimesinin sözlük anlamı taşınmazdır. Varlığın bir yerde sabit kalması, başka bir yere taşınamaması onun gayrimenkul bir varlık olduğunu gösterir. Gayrimenkul fiziksel bir yapıya sahip olan arsa, arazi ve bunların üzerine yapılan yapılardır. Bu anlamda arsa, arazi ve bina gibi varlıklar gayrimenkul varlıklardır. Elektrik, su, ısıtma tesisatı ve asansör gibi tüm sabit bina eklentileri de gayrimenkulün bir parçasıdır. Gayrimenkul ayrıca hem toprak üstü hem de toprak altı tüm eklentileri içerir. (Şengel, 2013:163)

İşletmeler gerek ana faaliyet konuları ile ilgili gerekse ana faaliyet konusu dışında kazanç elde edebilmek adına yatırım faaliyetlerinde bulunurlar. Bu yatırımlar işletmenin faiz geliri, kira geliri, kâr payı gibi getirileri sağlamasına olanak tanımasının yanı sıra devamlılığını sağlamaya ve hâsılat elde etmeye yönelik de olabilirler. Bu sebeple işletmeler ellerinde bulundurdıkları fonları stoklar, maddi ve

maddi olmayan duran varlıklar, menkul kıymetler ve mali duran varlıklar gibi varlıklara yatırım olarak kullanabilirler. (Şengel, 2013:165)

Gayrimenkuller de işletmelerin yatırım yaparak kazanç sağlamayı amaçladığı yatırım türlerinden birisidir. Bu gayrimenkuller işletmenin mal ve hizmet üretiminde veya yönetim faaliyetlerinde kullanmadığı, yatırım yaparak kazanç sağlamayı amaçladığı gayrimenkulleridir.

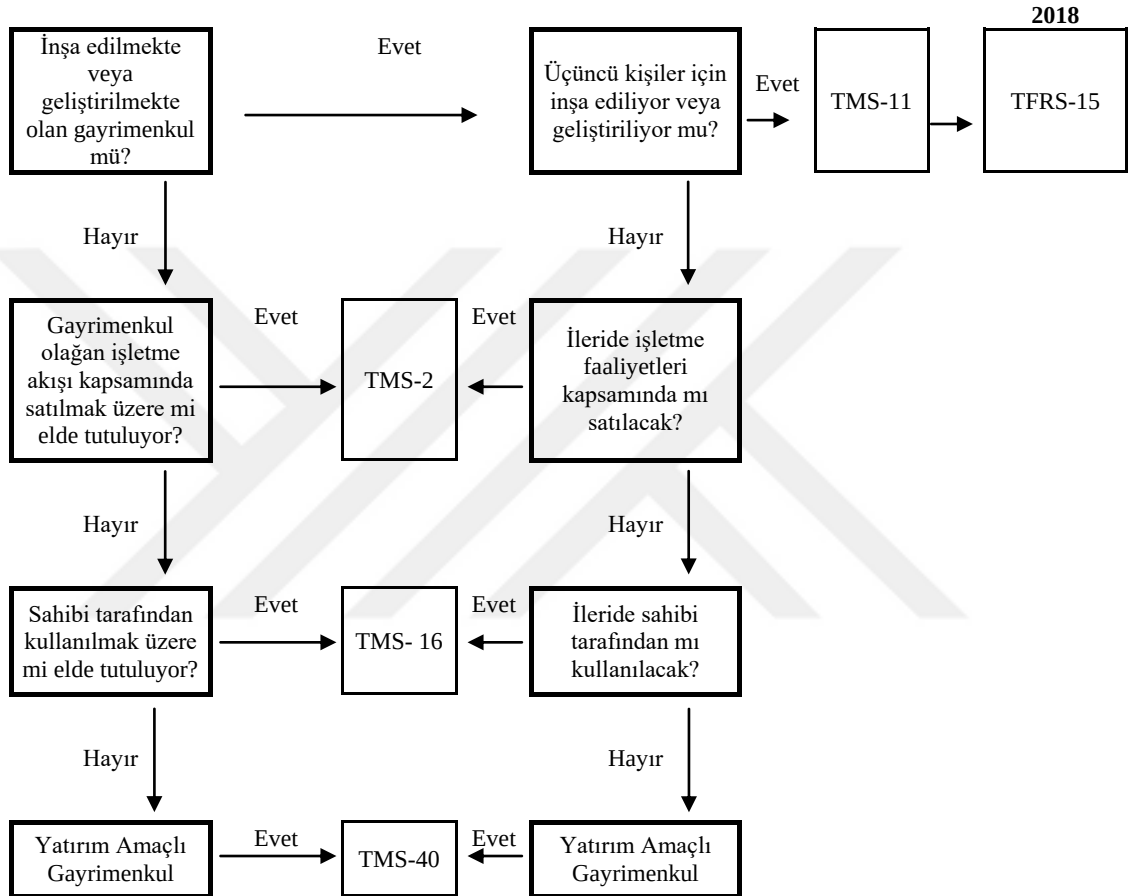
1.1.7.2. TMS/TFRS’lerde Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller

Yukarıda da değinildiği gibi gayrimenkuller, bir yerden başka bir yere taşınması söz konusu olmayan, sabit varlıklardır. Bu varlıkların özellikleri dikkate alınarak muhasebeleştirilmesi ile ilgili olarak TMS/TFRS’lerde farklı standartlar belirlenmiştir. TMS/TFRS’lerde gayrimenkuller; stok, maddi duran varlık, satış amaçlı elde tutulan duran varlık, üçüncü kişiler adına inşa edilmekte veya geliştirilmekte olan gayrimenkul, işletme tarafından (sahibi) kullanılacak olan gayrimenkul ve yatırım amaçlı gayrimenkuller olarak sınıflandırılmaktadır. Bu açıdan bakıldığı zaman bu gayrimenkullerin bazıları dönen varlık bazıları ise duran varlık özelliği taşımaktadır. (Öztürk, 2009:99)

İşletmenin ana faaliyet konusu kapsamında satılmak üzere elde bulundurulmuş veya satış amacıyla inşa ve geliştirme aşamasında olan gayrimenkuller stok kapsamındadır. Bu varlıklar dönen varlık statüsündedir. Bu sebeple TMS-2 Stoklar Standardı uyarınca muhasebeleştirilmeleri gerekir. Sahibi tarafından mal ve hizmet üretiminde, idari amaçlarla işletmenin bizzat kendisi tarafından kullanılacak olan gayrimenkuller maddi duran varlık statüsündedir. Bu sebeple TMS-16 Maddi Duran Varlıklar Standardı uyarınca muhasebeleştirilmeleri gerekir. Bir inşaat sözleşmesine dayanarak üçüncü kişiler adına inşa edilmekte veya geliştirilmekte olan gayrimenkullerin TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri Standardı uyarınca muhasebeleştirilmeleri gerekir. Başka bir işletmeye finansal kiralama sözleşmesi kapsamında kiralandan gayrimenkuller, TMS-17 Kiralama İşlemleri Standardı uyarınca muhasebeleştirilmelidirler. (TMS-40, m.9, Öztürk, 2009:99) Ancak 31.12.2017 tarihinden sonraki hesap dönemlerinde geçerli olmak üzere TMS-11 İnşaat Sözleşmeleri Standardı yerine TFRS-15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardının kullanılması gerekecektir.

Yukarıda sözü edilen tüm gayrimenkuller yatırım amaçlı değildir. Bu sebeple ilgili gayrimenkul standardı uyarınca muhasebeleştirilmeleri gerekir. TMS/TFRS’lerce bir gayrimenkulün nasıl muhasebeleştirilmesine dönük olarak aşağıdaki şekil kısaca bilgi vermektedir.

Şekil 14: TMS/TFRS'lerce Gayrimenkullerin Sınıflandırılması

Kaynak: Erer ve Hazır, 2014:18

Yatırım amaçlı gayrimenkuller, kira geliri veya sermaye kazancı ya da her ikisini birden elde etmek amacıyla elde tutulur. Bu nedenle, yatırım amaçlı bir gayrimenkul işletmenin sahip olduğu diğer varlıklardan büyük ölçüde bağımsız nakit akışları yaratır. Bu durum, yatırım amaçlı gayrimenkulleri sahibi tarafından kullanılan gayrimenkullerden ayırır. Sahibi tarafından kullanılan gayrimenkuller TMS-16 uyarınca muhasebeleştirilir. (TMS-40, m.7) Yatırım amaçlı gayrimenkullere ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir: (TMS-40, m.8)

- Normal iş akışı çerçevesinde kısa vadede satılmaktan ziyade, uzun vadede sermaye kazancı elde etmek amacıyla elde tutulan arsalar,

- Gelecekte nasıl kullanılacağına karar verilmemiş arsalar, (İşletme, araziyi sahibi tarafından kullanılan gayrimenkul olarak kullanmaya veya normal iş akışı çerçevesinde kısa vadede satmaya karar vermemiş ise, söz konusu arazinin sermaye kazancı elde etmek amacıyla elde tutulduğu varsayılır.)
- İşletmenin sahip olduğu veya finansal kiralama işlemi çerçevesinde işletme tarafından elde tutulan ve bir veya daha fazla faaliyet kiralamasına konu edilen binalar,
- Bir veya daha fazla faaliyet kiralaması çerçevesinde kiralanmak üzere elde tutulan boş bir bina,
- Gelecekte yatırım amaçlı gayrimenkul olarak kullanılmak üzere inşa edilmekte veya geliştirilmekte olan gayrimenkuller.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere bir gayrimenkulün yatırım amaçlı gayrimenkul olarak nitelendirilebilmesi için öncelikle kira geliri veya sermaye kazancı ya da her ikisini birlikte işletmeye sağlaması gerekir. Ayrıca bu gayrimenkullerin edinilmesinin ana amacının da bu olması gerekir.

➤ **Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin İlk Edinimlerinde Muhasebeleştirilmesi**

Yatırım amaçlı gayrimenkuller, diğer varlıklarda olduğu gibi gelecekte işletme sağlayacağı ekonomik faydaların muhtemel olması ve varlığın maliyetinin güvenilir olması durumunda muhasebeleştirilir. (TMS-40, m.16) Bu muhasebeleştirme ilkesini uygulayan bir işletme, yatırım amaçlı gayrimenkul maliyetlerini ortaya çıktığı anda değerlendirir. Bu maliyetler; başlangıçta yatırım amaçlı gayrimenkulün elde edilmesine ilişkin olarak gerçekleştirilenler ile yatırım amaçlı bir gayrimenkule daha sonradan yapılan ilave, değişiklik veya hizmet maliyetlerini içerir. (TMS-40, m.17) Buna göre, bir işletme gayrimenkule ilişkin günlük hizmet giderlerini yatırım amaçlı gayrimenkulün defter değerinde muhasebeleştiremez. Bu maliyetler gerçekleşikçe kâr veya zararda muhasebeleştirilir. Günlük hizmet maliyetleri esas itibarıyla işçilik ve sarf malzemelerinden oluşmakla birlikte, küçük parçalara ilişkin maliyetleri de içerebilir. Bu tür harcamalar genellikle ilgili gayrimenkule ilişkin “bakım ve onarım” harcamaları olarak nitelendirilir. (TMS-40, m.18)

Yatırım amaçlı gayrimenkul başlangıçta maliyeti ile ölçülür. İşlem maliyetleri de başlangıç ölçümüne dâhil edilir. (TMS-40, m.20) Satın alınan yatırım amaçlı bir gayrimenkulün maliyeti; satın alma fiyatı ile bu işlemle doğrudan ilişkilendirilebilen harcamalardan oluşur. Doğrudan yapılan harcamalara örnek olarak; avukatlık hizmetlerine ilişkin ödenen ücretler, gayrimenkul alım vergisi ve diğer işlem maliyetleri gösterilebilir. (TMS-40, m.21) Yatırım amaçlı gayrimenkule ilişkin ödemenin ertelenmiş olması durumunda, gayrimenkulün maliyeti eşdeğer peşin ödeme tutarıdır. Bu tutar ile toplam ödemeler arasındaki fark, kredi süresi boyunca faiz gideri olarak muhasebeleştirilir. (TMS-40, m.24)

➤ Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Muhasebeleştirme Sonrası Ölçümü

Bazı istisnai durumlar dışında bir işletme muhasebe politikası olarak gerçeğe uygun değer yöntemini veya maliyet yöntemini seçip bütün yatırım amaçlı gayrimenkullerine uygular. (TMS-40, m.30) Başka bir deyişle bir işletme varlık olarak muhasebeleştirdiği yatırım amaçlı gayrimenkullerinin alımından sonraki değerlemesinde gerçeğe uygun değer yöntemi veya maliyet yönteminden herhangi birini seçip uygulamakta serbesttir.

Yatırım amaçlı gayrimenkullerin alımdan sonraki değerlemesinde gerçeğe uygun değer yöntemini seçen işletmenin bütün yatırım amaçlı gayrimenkullerini bu yöntemle göre değerlemesi gerekir. Yatırım amaçlı gayrimenkulün değerindeki değişiklikten kaynaklanan kazanç ya da kayıplar meydana geldikleri dönemde kâr ya da zarara yansıtılırlar. (TMS-40, m.33-35) Her dönem varlığın gerçeğe uygun değeri tespit edilip bu değer raporlandığı için söz konusu varlıklara amortisman ayrılması söz konusu değildir. (Örten ve diğ., 2010:623)

İşletmenin yatırım amaçlı gayrimenkulün (inşa edilmekte olan yatırım amaçlı gayrimenkulün dışında) gerçeğe uygun değerini güvenilir bir şekilde ölçmenin her zaman mümkün olmadığını belirlemesi durumunda, işletme, yatırım amaçlı gayrimenkulünü TMS 16'da belirtilen maliyet yöntemi ile ölçer. Yatırım amaçlı söz konusu gayrimenkulün kalıntı değerinin sıfır olduğu kabul edilir. İşletme, yatırım amaçlı gayrimenkülü elden çıkarana kadar TMS 16'yı uygular. (TMS-40, m.53)

İşletmenin inşa edilmekte olan yatırım amaçlı gayrimenkulün gerçeğe uygun değerinin güvenilir bir biçimde ölçülmesinin mümkün olmadığını, ancak söz konusu

gayrimenkulün inşaatı tamamlandığında gerçeğe uygun değerinin de güvenilir bir şekilde ölçülebileceğini tahmin ettiği durumlarda, gerçeğe uygun değeri güvenilir bir biçimde ölçülünceye veya inşaatı tamamlanıncaya kadar (hangi durum önce gerçekleşirse), söz konusu inşa edilmekte olan yatırım amaçlı gayrimenkul, maliyeti üzerinden ölçülür. (TMS-40, m.53) İşletme, daha önceden maliyeti üzerinden ölçülmüş bulunan inşa edilmekte olan bir yatırım amaçlı gayrimenkulü gerçeğe uygun değeri üzerinden güvenilir biçimde ölçebilecek duruma geldiğinde, söz konusu gayrimenkul gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülür. Sözü edilen gayrimenkulün inşaatı tamamlandığında, gerçeğe uygun değerin güvenilir bir biçimde ölçülebileceği kabul edilir. Aksi hallerde, söz konusu gayrimenkul 53. paragrafta belirtildiği üzere TMS 16'ya göre maliyet yöntemi kullanılarak ölçülür. (TMS-40, m.53A)

Bir işletmenin, yatırım amaçlı bir gayrimenkulünü daha önce gerçeğe uygun değer üzerinden ölçmüş olması durumunda;

- İlgili gayrimenkul elden çıkarılıncaya kadar veya
- İlgili gayrimenkul sahibi tarafından kullanılan gayrimenkul haline gelene kadar veya
- İşletme gayrimenkulü geliştirerek olağan iş akışı sürecinde satıncaya kadar,

karşılaştırılabilir piyasa işlemleri azalmış veya piyasa fiyatları daha ender elde edilebilir hale gelmiş dahi olsa, anılan gayrimenkulü gerçeğe uygun değer üzerinden ölçmeye devam eder. (TMS-40, m.55)

İlk muhasebeleştirme işleminden sonra maliyet yöntemini seçen bir işletme, “TFRS 5 Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler” Standardı uyarınca satış amaçlı elde tutulan olarak sınıflananlar (veya satış amaçlı elde tutulan olarak sınıflanan elden çıkarılacak varlık grubuna dahil edilenler) hariç olmak üzere, tüm yatırım amaçlı gayrimenkullerini söz konusu yöntem için TMS 16'da belirtilen hükümler çerçevesinde maliyet yöntemiyle ölçer. Satış amaçlı elde tutulan olarak sınıflanma kriterlerine uyan (veya satış amaçlı elde tutulan olarak sınıflanan elden çıkarılacak varlık grubuna dahil edilen) yatırım amaçlı gayrimenkuller, TFRS 5 çerçevesinde ölçülür. (TMS-40, m.56)

➤ Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerde Amortisman Uygulaması

Yukarıda da ifade edildiği gibi standart açısından yatırım amaçlı gayrimenkuller ilk defa maliyet bedeli üzerinden muhasebeleştirilirler. İlk kez muhasebeleştirilmelerinin ardında dönem sonunda yapılan değerlemede, yatırım amaçlı gayrimenkullerin ya gerçeğe uygun değer ya da maliyet modelinden herhangi birini seçip uygulamak konusunda işletmeler serbest bırakılmıştır. Fakat standart; uygulayıcılara öncelikli olarak varlığın gerçeğe uygun değer üzerinden muhasebeleştirilmesi gerektiğini önermekte, gerçeğe uygun değer ile ölçümün mümkün olmaması durumu söz konusu olursa maliyet modelinin seçilip uygulanabileceğini belirtilmektedir. Bu sebeple eğer işletmeler yatırım amaçlı gayrimenkullerini gerçeğe uygun değer ile değerlerlerse, her dönem varlığın gerçeğe uygun değeri finansal durum tablosunda gözükecek, ortaya çıkan artış ya da azalışlar kâr ya da zararda muhasebeleştirilecektir. Bu sebeple gerçeğe uygun değerın kullanılmasında tekrardan bir amortisman ayırma durumu söz konusu olmayacaktır. Ancak yatırım amaçlı gayrimenkullerini maliyet modeli ile değerlemek durumunda kalan işletmeler, TMS-16 Maddi Duran Varlıklar Standardında yer alan maliyet modeli hükümlerini uygulayacaklarından, varlıkları için dönem sonunda amortisman ayırmaları gerekecektir. Bu durumda yatırım amaçlı gayrimenkulleri için diğer duran varlıklarda olduğu gibi normal (doğrusal) amortisman yöntemi, azalan bakiyeler yöntemi ve üretim miktarı yöntemi gibi amortisman yöntemlerinden herhangi birini kullanabilirler.

1.1.7.3. Amerikan Muhasebe Standartlarında Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller

Amerikan Muhasebe Standartlarında yatırım amaçlı gayrimenkul tanımı yapılmamış, konu ile ilgili olarak standart geliştirilmemiştir. Yatırım amaçlı gayrimenkullerin ölçülmesi ve muhasebeleştirilmesi ASC-360 Maddi Duran Varlıklar Standardı altında yer almaktadır. (Erer ve Hazır, 2014:26)

Yatırım amaçlı gayrimenkul kavramına UFRS'ler yayınlanmadan önce gerek Avrupa Birliği ülkelerinde gerekse Türkiye ve ABD başta olmak üzere çoğu ülkede rastlanmamaktadır. Bu ülkeler UFRS öncesi yatırım amaçlı gayrimenkullerini maddi duran varlıklarının altında değerlendirmektedirler. (Öztürk, 2009:101)

Yatırım amaçlı gayrimenkullerle ilgili olarak FASB, IASB ile ortak standart geliştirme adına bir proje geliştirmiş, bu proje ile yatırım amaçlı gayrimenkullerin ölçülmesi ve muhasebeleştirilmesine dönük olarak FASB bir düzenleme yapma çalışması içine girmiştir. Henüz tam halini almamış bu projeden³ başka yine FASB tarafından 973 Yatırım Amaçlı Gayrimenkul Varlıklar Standardı taslak olarak 21. 10. 2011 tarihinde yayımlanmıştır. Fakat bu taslak metin henüz kabul edilip geçerliliği onaylanmamıştır.⁴

1.1.7.4. MSUGT ve VUK'ta Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller

VUK'ta gayrimenkuller 269. madde uyarınca maliyet bedelleri ile ölçülürler. Bu sebeple bir gayrimenkul türü olan yatırım amaçlı gayrimenkullerin değerlendirilmesinde VUK'un 269, 270 ve 271. maddelerinde yer alan hükümlerin geçerli olacağı söylenebilir. Maliyet bedeli ile ölçülen gayrimenkuller dönem sonunda amortisman tabi tutulmak suretiyle yok edilirler. Bu sebeple işletmeler, amortisman uygulanması noktasında VUK'ta ifade edilen normal amortisman, azalan bakiyeler, fevkalade amortisman, kıst amortisman, madenlerde amortisman gibi amortisman yöntemlerinden dilediklerini (uygun olanını) uygulayabilirler.

Uluslararası Muhasebe Standartlarını ülkeler kullanmaya başlamadan önce yatırım amaçlı gayrimenkuller adı altında sınıflandırılmış bir varlık grubunun mevcut olmadığı görülür. Gerek Avrupa Birliği ülkelerine gerek ABD gerekse Türkiye ve diğer ülkelere bakıldığında UFRS öncesinde yerel muhasebe sistemlerinde yatırım amaçlı gayrimenkul sınıflandırmasının olmadığını ve bu ülkelerin yatırım amaçlı gayrimenkullerinin arazi, arsa, binalar gibi maddi duran varlıkların altında sınıflandırıldığı görülmektedir. (Öztürk, 2009:100-101)

MSUGT açısından bakıldığında yayımlanmış olan Tek Düzen Hesap Planında yatırım amaçlı gayrimenkuller adı altında bir hesap grubu mevcut değildir. Bu gayrimenkuller 25 Maddi Duran Varlıklar hesap grubu altında ek hesaplarda izlenmektedirler. (Şengel, 2013:168) Fakat mevcut hesap planı, yatırım amaçlı gayrimenkullerini ayrı bir grupta izleyebilmelerine olanak verecek esnekliğe sahiptir.

³ Detaylı bilgi için http://www.fasb.org/jsp/FASB/FASBContent_C/ProjectUpdatePage&cid=1176156713837 internet adresine başvurulabilir. (Erişim Tarihi:04.05.2015)

⁴ Detaylı bilgi için http://www.fasb.org/jsp/FASB/Document_C/DocumentPage?cid=1176159043260&acceptedDisclaimer=true internet adresine başvurulabilir. (Erişim Tarihi:04.05.2015)

(Küçük, 2012:83) Bu sebeple çeşitli yazarlar tarafından bazı öneriler sunulmuştur. Bu önerilerden bazıları yatırım amaçlı gayrimenkullerin kendine özgü bir hesap grubunda gösterilmesi gerektiğini belirtirken bazıları Diğer Duran Varlıklar hesap grubunda veya Maddi Duran Varlıklar hesap grubunun altında tali hesaplarda yer alabileceğini belirtmişlerdir. Fakat yatırım amaçlı gayrimenkullerin hesap planında kendine ait bir grupta izlenmesi, kendine özgü bir amacı olan bu duran varlıkların gözardı edilmesini ve geri planda kalmasını engelleyebileceği söylenebilir. (Öztürk, 2009:113) Bu sebeple yatırım amaçlı gayrimenkullerin muhasebeleştirilmesinde aşağıdaki hesap grubunun ve hesapların kullanılması önerilebilir: (Akdoğan ve Sevilengül, 2007:29-70, Örtün ve diğ., 2012:621, Öztürk, Can, 2009:116)

20 YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER

- 200 YATIRIM AMAÇLI ARAZİLER HS.
- 201 YATIRIM AMAÇLI ARSALAR HS.
- 202 YATIRIM AMAÇLI BİNALAR HS.
- 207 BR. AMORTİSMANLAR VE DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIKLARI HS. (-)
- 208 YAPILMAKTA OLAN YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER HS.

640 YAG GELİR VE DEĞER ARTIŞ KAZANÇLARI HS.

650 YAG GİDER VE DEĞER AZALIŞ ZARARLARI HS.

Yukarıdaki bilgiler incelendiği zaman yatırım amaçlı gayrimenkullerin ilk kez muhasebeleştirilmesinde farklılık arz eden bir durum söz konusu değildir. Bütün yöntemler açısından maliyet bedeli ile değerlendirme hükmü yer alır. Yatırım amaçlı gayrimenkullerin dönem sonunda muhasebeleştirilmesinde ise sadece TMS/TFRS'ler alternatif uygulamaya izin vermiştir. İşletmeler gerçeğe uygun değer ile maliyet değerinden dilediklerini kullanabilirler. US GAAP ve MSUGT-VUK'ta ise gerçeğe uygun değer yönteminden bahsedilmemiştir. Burada işletmeler zorunlu muhasebe politikası olarak maliyet modelini uygulamak durumunda olacaklardır. Maliyet modelini standartlar ve mevzuat açısından uygulayan işletmeler amortisman yöntemi olarak alternatif uygulama ile karşılaşacaklar, gerçeğe uygun değer yöntemini kullanan işletmeler ise amortisman işlemi yapmayacaklardır. Bu durumda işletmeler tercihlerine göre farklı raporlama yapabilecektir. Bu söylenenler aşağıdaki örnek yardımıyla somutlaştırılabilir.

Örnek Uygulama

X işletmesi 01.01.2015 tarihinde kira geliri elde etmek amacıyla 450.000 TL.'ye bir adet bina satın almıştır. Binanın satın alınması ile ilgili olarak 15.000 TL. tapu harcı ve diğer masrafları oluşmuştur. KDV oranı % 18 olup, binanın bedeli işletmenin banka hesabından havale edilirken, tapu harcı ve diğer masraflar peşin olarak ödenmiştir. 31.12.2015 tarihinde varlığın gerçeğe uygun değerinin 500.000 TL., binanın yararlı ömrününse 50 yıl olduğu tespit edilmiştir.

Standartlar ve yasal mevzuat uyarınca yatırım amaçlı gayrimenkullerin ilk kez edinimlerinde maliyet bedeli ile değerlenmeleri gerekir. Bu sebeple aşağıdaki muhasebe kaydı tüm yöntemler için geçerli olacaktır.

01/01/2015			
202 YATIRIM AMAÇLI BİNALAR HS.	465.000		
191 İNDİRİLECEK KDV HS.	81.000		
100 KASA HS.		15.000	
102 BANKALAR HS.		531.000	

Yatırım amaçlı gayrimenkullerini TMS/TFRS hükümlerine göre muhasebeleştirme yapan ve dönem sonunda gerçeğe uygun değer yöntemini kullanmak isteyen işletmenin dönem sonunda yapması gereken muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

31/12/2015			
202 YATIRIM AMAÇLI BİNALAR HS.	35.000		
640 YAG GELİR VE DEĞER ARTIŞ KAZANÇLARI HS.			35.000

Yatırım amaçlı gayrimenkullerini (YAG) gerek TMS/TFRS gerek US GAAP gerekse MSUGT-VUK hükümlerine göre muhasebeleştirilmesi gereken işletmelerin dönem sonunda maliyet değeri ile değerlemeyi tercih etmesi durumunda yatırım

amaçlı gayrimenkullerini amortisman işlemine tabi tutması gerekir. (Üretim miktarı amortisman yöntemi dikkate alınmamıştır.)

Normal amortisman yöntemine göre muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

31/12/2015			
650 YAG GİDER VE DEĞER AZALIŞ ZARARLARI HS.		9.300	
207 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR VE D. DÜŞ. KARŞILIĞI HS.			9.300

Azalan bakiyeler amortisman yöntemine göre muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

31/12/2015			
650 YAG GİDER VE DEĞER AZALIŞ ZARARLARI HS.		18.600	
207 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR VE D. DÜŞ. KARŞILIĞI HS.			18.600

X işletmesi 2015 yılında bu varlığın kiraya verilmesinden 50.000 TL. kira geliri elde etmişse, aşağıdaki muhasebe kaydını yapması gerekir:

31/12/2015			
100 KASA HS.		50.000	
640 YAG GELİR VE DEĞER ARTIŞ KAZANÇLARI HS.			50.000

31.12.2015 tarihi itibarı ile 202 YATIRIM AMAÇLI BİNALAR hesabının gerçeğe uygun değer yöntemi ve maliyet modelinin kullanımı ile ortaya çıkacak olan görünümü aşağıda gösterildiği gibidir:

	Gerçeğe Uygun Değer Yöntemi	Maliyet Modeli (Normal A.Y.)	Maliyet Modeli (Azalan Bakiyeler A. Y.)
202 YATIRIM AMAÇLI BİNALAR HS.	500.000 TL	455.700 TL	446.400 TL

TMS/TFRS'lere göre raporlama yapan işletmeler, gerçeğe uygun değer yönteminde her yıl yatırım amaçlı gayrimenkulünün gerçeğe uygun değerinin tespit edilmesine yönelik çalışma yapacağından amortisman ayırmasına gerek yoktur. (Örten ve diğ., 2012:623) Bu sebeple yukarıda ele alınan örnek uygulama açısından yatırım amaçlı gayrimenkulde 35.000 TL. değer artışı olduğundan dönem sonunda bilançoda 500.000 TL. olarak yatırım amaçlı gayrimenkulünü raporlar. Maliyet modelini kullanması durumunda ise TMS 16'nın hükümlerini uyguladığından, dönem sonunda yatırım amaçlı gayrimenkulü için amortisman ayırmak zorundadır. Bu sebeple yukarıdaki örnek uygulama açısından normal amortisman yöntemine göre 9.300 TL., azalan bakiyeler yöntemine göre ise 18.600 TL. amortisman hesaplamak durumundadır. Bu örnek uygulama açısından yönetim politikası olarak yüksek kâr-yüksek vergi-yüksek kâr payını benimseyen bir işletme gerçeğe uygun değer yöntemini benimsemesi, düşük kâr-düşük vergi-düşük kâr payı politikasını benimseyen işletmeninse maliyet modelinde azalan bakiyeler amortisman yöntemini kullanması gerekir. Çünkü gerçeğe uygun değer yönteminde ortaya çıkan fark doğrudan gelir olarak muhasebeleştirilecek ve işletmenin dönemde gelirleri artacaktır. Aynı işletmenin maliyet modelini kullanması durumunda ise amortisman hesaplamak suretiyle dönemde gider yazacak ve giderleri artmış olacaktır.

US GAAP ve MSUGT-VUK'a göre raporlama yapmak durumunda olan işletmeler, gerçeğe uygun değer yöntemini kullanamazlar. Bu sebeple maliyet modelini kullanmak durumundadırlar. Bu örnek uygulama açısından yönetim politikası olarak yüksek kâr-yüksek vergi-yüksek kâr payını benimseyen bir işletmenin amortisman yöntemi olarak normal amortisman yöntemini tercih etmesi, düşük kâr-düşük vergi-düşük kâr payı politikasını benimseyen işletmeninse maliyet modelinde azalan bakiyeler amortisman yöntemini kullanması gerekir.

1.1.8. Devlet Teşvikleri ve Devlet Yardımları

1.1.8.1. Açıklama

Teşvikler, toplumsal nitelikli kaynakların, devlet eliyle, öngörülen yatırım hedefleri doğrultusunda, belirlenen sektör veya kesimlere net transferi veya belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, devlet tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve maddi olmayan destek, yardım ve özendirmeler şeklinde tanımlanabilir. (Sönmez, 2005:126) Teşvik kavramı yerine literatürde sübvansiyon, iktisadi gayeli mali yardım, üreticiye yapılan transfer harcamaları, primler, ucuz krediler, aynî yardımlar gibi kavramlar da kullanılır. (Ulus, 2008b:416) Teşvikin kimi özellikleri şöyle sıralanabilir: (Duran, 2003:7)

- Teşvikler devlet tarafından verilir.
- Teşvikler, genellikle özel kesime verilmekle birlikte bazı kamu teşebbüslerine de verilebilmektedir.
- Teşvikler, devlete bir maliyet yükü taşırlar.
- Teşvikler, devlet açısından bir gelir kaybı veya fon azalmasına neden olurken, yararlanan işletmeler açısından bir yararı ifade eder.
- Teşvikler, yatırımın mahiyetini, bölgesini, sektörünü, büyüklüğünü ve zamanlamasını etkilemek amacıyla kullanılır.
- Teşvikler, dolaylı veya dolaysız verilebilirler.
- Teşvikler, açık veya gizli olabilirler.

Teşvikler; amaçlarına, kapsamına, araçlarına, kaynaklarına veya veriliş dönemine göre beş ayrı sınıflandırmaya tabi tutulabilirler. Bunlar; (Duran, 2003:23-24)

- Amaçlarına göre teşvikler; yatırım ve üretimi artırmak, ihracatı desteklemek, rekabet gücünü artırmak, yabancı sermayeyi çekebilmek, bölgesel dengesizliği gidermek, AR-GE ve teknolojik gelişmeyi sağlamak vb. gibi amaçlarına göre sınıflandırılabilirler.
- Kapsamına göre teşvikler; genel amaçlı ve özel amaçlı teşvikler olarak sınıflandırılırlar. Genel amaçlı teşvikler, ekonominin genelini kapsar ve

sektör ayrımı yapılmaksızın her sektör için aynı oranlarda uygulanırlar. Özel amaçlı teşvikler ise bölgeleri veya firmaları diğerlerine göre avantajlı konuma getiren teşviklerdir.

- Veriliş amaçlarına göre teşvikler; yatırım öncesi teşvikler, yatırım dönemi teşvikleri ve işletme dönemi teşvikleri olmak üzere üçe ayrılabilir.
- Kullanılan araçlara göre teşvikler; ayni teşvikler, nakdi teşvikler, vergisel teşvikler, garanti ve kefalet teşvikleri ve diğer teşvikler olarak sınıflandırılabilir.
- Kaynaklarına göre teşvikler; kâr/gelir bazlı teşvikler, sermaye yatırımları bazlı, emek bazlı, satış bazlı, katma değer bazlı, diğer özel harcama bazlı, ithal bazlı, ihrac bazlı teşvikler olarak sınıflandırılabilir.

Teşviklerin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması açısından kullanılan araçlara göre sınıflandırılması daha uygun olacaktır. Bu sebeple kullanılan araçlara göre teşviklerin açıklaması aşağıdaki gibi yapılabilir: (Ulus, 2008b:416-417)

- Ayni Teşvikler: Bu teşvikler, devletin karşılıksız veya düşük fiyatla yapmış olduğu ayni yardımları içerir. Örneğin; arsa, arazi gibi gayrimenkullerin ya bedelsiz olarak ya da daha düşük bedelle işletmelere tahsis edilmesidir.
- Nakdi (Parasal) Teşvikler: Bu teşvikler işletmelere doğrudan finansman desteği sağlamak amacıyla karşılıksız ya da karşılıklı olarak verilebilir. Karşılıksız parasal teşvikler devletin yaptığı karşılıksız para yardımlarıdır. Karşılıksız parasal teşvikler direkt hibe şeklinde olabileceği gibi prim şeklinde de olabilir. Karşılıklı parasal teşvikler devletin belirli bazı sektörlerde veya üretim dallarında faaliyet gösteren işletmelere piyasadaki cari faiz haddinden daha düşük bir faizle sağladığı kredi teşvikleridir. Kredi teşvikleri düşük faizli yardımlar şeklinde olabileceği gibi sadece anaparanın vade sonunda ödenmesini öngören faizsiz yardımlar şeklinde de olabilir.
- Vergi Teşvikleri: Bu tür teşvikler başlıca belirli bazı sektörler için düşük vergi oranları uygulanması, vergi istisna ve muafiyetleri tanınması, vergiye tabi gelirden bazı indirimlerin yapılmasına izin verilmesi ve zarar mahsubu gibi şekillerde olabilir.

- Garanti ve Kefalet Teşvikleri: Bu teşvikler devletin belirli bazı sektörlerde veya üretim dallarında faaliyet gösteren işletmelere borç temini için garanti vermesi yani bir anlamda onlara kefil olmasıdır.
- Diğer Teşvikler: Bu tür teşvikler devlet tarafından alt yapı hazırlanması ve yatırım öncesi hizmetler (yatırım projesi hazırlama, pazar araştırması, üretim prosesi ve pazarlama teknikleri vb. konularda yardımlar) sunulması gibi teşviklerdir.

1.1.8.2. TMS-20 Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması

Bu standardın amacı, devlet teşviklerinin ve devlet yardımlarının muhasebeleştirilmesi, raporlanması ve açıklanmasıdır. Standart açısından devlet yardımı ve devlet teşviki kavramlarının açıklanması gerekir.

Devlet Yardımı: Belirli koşulları yerine getiren bir işletme veya işletmeler grubuna bir ekonomik fayda sağlamak üzere devlet tarafından yapılan faaliyetlerdir. Bu Standart kapsamındaki devlet yardımları; gelişmekte olan bölgelerde altyapı sağlanması veya rakipler üzerine ticari kısıtlamalar getirilmesi gibi genel ticaret koşullarını etkilemek suretiyle sadece dolaylı olarak sağlanan faydaları içermez. (TMS-20, m.3)

Devlet Teşviki: İşletmenin faaliyet konuları ile ilgili belirli koşulların geçmişte veya gelecekte yerine getirilmesi karşılığında işletmeye kaynak transferi şeklindeki devlet yardımlarıdır. Bu teşvikler, bir değer atfedilemeyen devlet yardımlarını ve işletmenin normal ticari işlemlerinden ayırt edilemeyen devlet ile yaptığı işlemleri kapsamaz. (TMS-20, m.3)

Yukarıdaki her iki kavram dikkate alındığında devlet yardımlarının devlet teşviklerini de kapsadığı söylenir. Çünkü yardım kavramı içerisinde teşviki de barındırır. Yardım kavramı, firmaya sağlanan sadece doğrudan finansal kaynakları değil, daha genel olarak, normal koşullar altında işletmenin bütçesinde bulunmayacak kamu otoritesi tarafından sağlanan her çeşit avantajı kapsar. (Oral ve Uğur:2013:142)

Devlet yardımları, verilen yardımın niteliği ve tabi olduğu koşullara bağlı olarak birçok şekilde olabilir. Yardımın amacı, bir işletmeyi devlet yardımı sağlanmadan normal koşullar altında yapmayacağı bir takım işlere girebilmesini teşvik etmek olabilir. (TMS-20, m.4)

Bir işletmenin devlet yardımı alması finansal tabloların hazırlanmasında iki nedenden ötürü önemli olabilir. Bunlar; (TMS-20, m.5)

- Eğer bir kaynak transferi gerçekleştiyse, transferin muhasebeleştirilmesi için uygun bir yöntem bulunmalıdır.
- Raporlama döneminde işletmenin söz konusu yardımlardan ne kadar fayda sağladığının belirtilmesi beklenir. Bu durum, işletmenin finansal tablolarının önceki dönemlerle ve diğer işletmelerle karşılaştırılmasını kolaylaştırır.

TMS-20 kapsamında devlet yardımları üçe ayrılabilir. Bunlar: (TMS-20, m.3-m.34-38, Örtten ve diğerleri, 2012:325, Akdoğan, 2011:264)

- **Kaynak Transferi Yolu İle Yapılan Yardımlar:** Bu yardım türünde parasal veya parasal olmayan varlıkların işletmeye transfer edilmesi suretiyle devlet yardımı gerçekleştirilir. Bu tür yardımlar, devlet teşvikleri olarak adlandırılır.
- **Bir Değer Atfedilemeyen Yardımlar:** Bu yardım türünde devlet işletme veya işletme gruplarına doğrudan fon sağlamaz. Devlet yardımını hizmet sunarak gerçekleştirir. Gerçekleştirilen bu hizmet, işletmelere fayda sağlamaktadır. Fakat sağlanan bu faydanın ölçümü oldukça zordur. Bu yardım türüne ücretsiz teknik yardım, pazarlama önerileri gösterilebilir.
- **Devletle Yapılan İşlemler Kapsamında Yardımlar:** Bu yardım türü işletmenin normal ticari faaliyetleri kapsamında devlet ile yapılan faaliyetlerdir. İşletmenin satışlarının bir bölümünün devlet satın alma politikası ile garanti edilmesi bu tür yardımlara örnektir.

Daha önce de belirtildiği gibi devlet teşvikleri devlet yardımlarının bir türüdür. Devlet yardımları içerisinde devlet teşvikleri de söz konusudur. Devlet teşviklerinin temel iki özelliği bulunmaktadır. Bunlar; (Örtten ve diğ., 2012:325-326)

- İşletmenin faaliyet konusuna yönelik belirli koşulların geçmişte veya gelecekte yerine getirilmesi ve

- İşletmeye kaynak transferinin yapılmasıdır.

İşletmeye kaynak transferinin yapılması parasal veya parasal olmayan varlıkların transferi yolu ile sağlanır. İşletmeye nakit aktarılması veya borç tutarının azaltılması parasal devlet teşviki iken arsa, bina, makine gibi varlıkların aktarılması, parasal olmayan devlet teşvikidir. (Örten ve diğ., 2012:326)

Devlet tarafından sağlanan teşvikler de üçe ayrılabilir. Bunlar; (Örten ve diğ., 2012:327)

- ✓ Geçmişte gerçekleşmiş gider ve zararın karşılanması amacıyla yapılan teşvikler: Bu teşviklere deprem bölgesinde büyük kayıplar yaşayan işletmelerin zararlarının telafi edilmesine yönelik olarak yapılan sigorta yükümlülüklerinin silinmesi örnek olarak verilebilir.
- ✓ Koşulsuz yapılan teşvikler: Bu teşviklere örnek olarak organik tarımın özendirilmesi amacıyla yapılan teşvikler verilebilir.
- ✓ Koşullu yapılan teşvikler: Bu teşvikler, varlıklara ve gelire ilişkin teşvikler olarak sınıflandırılabilir. Varlıklara ilişkin teşviklerde devlet tarafından maddi duran varlıkların alımına ilişkin yapılır. Gelire ilişkin teşvikler ise varlıklar dışındaki teşviklerdir. Burada amaç devletin işletmelerin katlanacağı giderleri karşılayacağı belirli alanlara teşvik etmek istemesidir.

Gerçeğe uygun değerleri ile izlenen parasal olmayan devlet teşvikleri de dâhil olmak üzere tüm devlet teşvikleri, aşağıdaki koşulların gerçekleşeceğine dair makul bir güvence oluşması durumunda finansal tablolara aktarılır. Bunlar; (TMS-20, m.7)

- Elde edilmesi için gerekli koşulların işletme tarafından yerine getirilmesi ve
- Teşvikin işletme tarafından elde edilmesidir.

Devlet teşviki, işletmenin teşvikin elde edilmesi için gerekli koşulları yerine getireceğine ve teşvikin elde edileceğine dair makul bir güvence olmadan finansal tablolara yansıtılmaz. Devlet teşvikinin fiilen elde edilmesi, teşvike ilişkin koşulların yerine getirildiği veya getirileceği anlamına gelmez. (TMS-20, m.8)

Devlet teşvikinin elde edilme şekli, teşvikin muhasebeleştirilme yöntemini etkilemez. Buna göre, devlet teşvikleri nakden veya devlete olan bir yükümlülüğün

azaltılması şeklinde elde edilmiş olsa dahi aynı şekilde muhasebeleştirilir. (TMS-20, m.9) Diğer bir ifade ile teşvike konu olan varlıkların türü (ister parasal teşvik isterse parasal olmayan teşvik) muhasebeleştirme yöntemini etkilemez. (Örten ve diğ., 2010:328)

Devlet teşvikleri, bu teşviklerle karşılanması amaçlanan maliyetlerin gider olarak muhasebeleştirildiği dönemler boyunca sistematik şekilde kâr veya zarara yansıtılır. (TMS-20, m.12) Devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin iki genel yaklaşım bulunmaktadır: Teşvikin kâr ya da zarar dışında muhasebeleştirildiği “sermaye yaklaşımı” ve teşvikin bir veya daha fazla dönemde kâr ya da zararda muhasebeleştirildiği “gelir yaklaşımı”dır. (TMS-20, m.13) Sermaye yaklaşımının dayandığı gerekçeler şunlardır: (TMS-20, m.14)

- a) Bir finansman aracı olan devlet teşvikleri, finanse etikleri harcama kalemini netleştirmek amacıyla kâr veya zararda muhasebeleştirilmek yerine, finansal durum tablosu (bilanço) ile ilişkilendirilmelidir. Geri ödeme beklenmediğinden, bu tür teşvikler kâr veya zarar dışında muhasebeleştirilmelidir ve
- b) Kazanılmış bir gelir olmamaları, aksine herhangi bir maliyeti olmaksızın devlet tarafından sağlanan bir teşviki temsil etmeleri nedeniyle, devlet teşviklerine kâr veya zararda yer verilmemelidir.

Gelir yaklaşımının dayandığı gerekçeler ise şunlardır: (TMS-20, m.15)

- a) Devlet teşvikleri, hissedarlar dışındaki bir kaynaktan elde edilmiş olmaları nedeniyle, doğrudan özkaynak olarak kaydedilmemeli, fakat uygun dönemlerde kâr veya zarar olarak muhasebeleştirilmelidir;
- b) Devlet teşvikleri nadiren karşılıksızdır. İşletmeler koşullara uymakla ve önceden konan yükümlülüklerini yerine getirmekle teşvikleri kazanır. Bu nedenle bu teşvikler sözü edilen teşviklerle karşılanması amaçlanan maliyetlerin gider olarak muhasebeleştirildiği dönemler boyunca kâr veya zararda muhasebeleştirilmelidir ve
- c) Gelir vergisi ve diğer vergilerin bir tür harcama olması göz önüne alındığında, mali politikaların bir uzantısı olan devlet teşvikleri de kâr veya zarar ile ilişkilendirilmelidir.

➤ **Koşulsuz veya Geçmişte Gerçekleşmiş Gider ve Zararların Karşılanması
Amacıyla Yapılan Teşviklerin Muhasebeleştirilmesi**

Önceden gerçekleşmiş gider veya zararları karşılamak ya da işletmeye gelecekte herhangi bir maliyet gerektirmeksizin acil finansman desteği sağlamak amacıyla verilen devlet teşvikleri, tahsil edilebilir hale geldiği dönemde kâr veya zararda muhasebeleştirilir. (TMS-20, m.20)

Bazı durumlarda, devlet teşvikleri işletmenin belirli harcamaları üstlenmesini teşvik etmek yerine, acil finansman desteği sağlamak amacıyla verilebilir. Bu tür teşvikler belirli bir işletmeyle sınırlandırılabilir ve aynı durumdaki tüm işletmelere tanınmayabilir. Bu durumlar işletmenin teşvike hak kazandığı dönemde teşvikin, etkisinin açıkça anlaşılabilmesi için gereken açıklamalar ile birlikte, kâr veya zararda muhasebeleştirilmesine olanak sağlayabilir. (TMS-20, m.21)

Bir devlet teşvikine, geçmiş bir hesap döneminde gerçekleşmiş gider ve zararların karşılanmasına yönelik olarak hak kazanılmış olabilir. Bu tür teşvikler finansal tablolara olan etkisinin açıkça anlaşılabilmesi için gerekli açıklamalar ile birlikte, tahsil edilebilir hale geldiği dönemin kâr veya zararında muhasebeleştirilir. (TMS-20, m.22)

➤ **Koşullu Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi**

Bu tür teşviklerde işletmelerin teşviki edinebilmesi için bazı koşulları (yükümlülükleri) yerine getirmiş olması gerekmektedir. Elde edilen teşviklerin, bu yükümlülüklerin maliyetlerle ilişkilendirilmesi için ilgili dönemler boyunca sistematik ve oransal bir biçimde gelir tablosuna alınması esastır. (Örten ve diğ., 2012:332)

Çoğunlukla, bir işletmenin bir devlet teşviki ile ilgili maliyet ve harcamaları finansal tablolarına yansıttığı dönemler kolayca belirlenebilir. Böylece belirli harcamalardaki devlet teşvikleri, ilgili harcamaların finansal tablolara yansıtıldığı dönemde kâr veya zararda muhasebeleştirilir. Benzer şekilde, amortismanına tabi varlıklara ilişkin teşvikler, genellikle bunların amortismanları oranında ilgili dönemler boyunca kâr ya da zararda muhasebeleştirilir. (TMS-20, m.17)

Amortismanına tabi olmayan varlıklara ilişkin teşvikler belirli yükümlülüklerin yerine getirilmesini gerektirebilir ve ilgili yükümlülüklerin yerine getirilmesinde katlanılan maliyetlerin gerçekleştiği dönemler boyunca kâr veya zararda muhasebeleştirilir. Örneğin, üzerine bina inşa edilmesi koşuluyla alınan bir arsa teşvikinin, binanın ömrü boyunca kâr veya zararda muhasebeleştirilmesi uygun olacaktır. (TMS-20, m.18)

Koşullu devlet teşviklerini kendi içerisinde varlıklara ve gelire ilişkin devlet teşvikleri olarak ikiye ayrılabilir. (Örten ve diğ., 2012:327)

Varlıklara İlişkin Teşvikler: Teşvike hak kazanan işletme tarafından duran varlık satın almanın, inşa etmenin veya edinmenin ilk koşul olduğu devlet teşvikleridir. Bu tür devlet teşviklerine duran varlığın türünü, yerini, edinme veya elde tutma dönemlerini sınırlayan tali koşullar da eklenebilir. (TMS-20, m.3) Varlıklara ilişkin devlet teşviklerinin finansal tablolarda sunulmasında iki alternatif yöntem kabul edilir. Bunlar; (TMS-20, m.24-27)

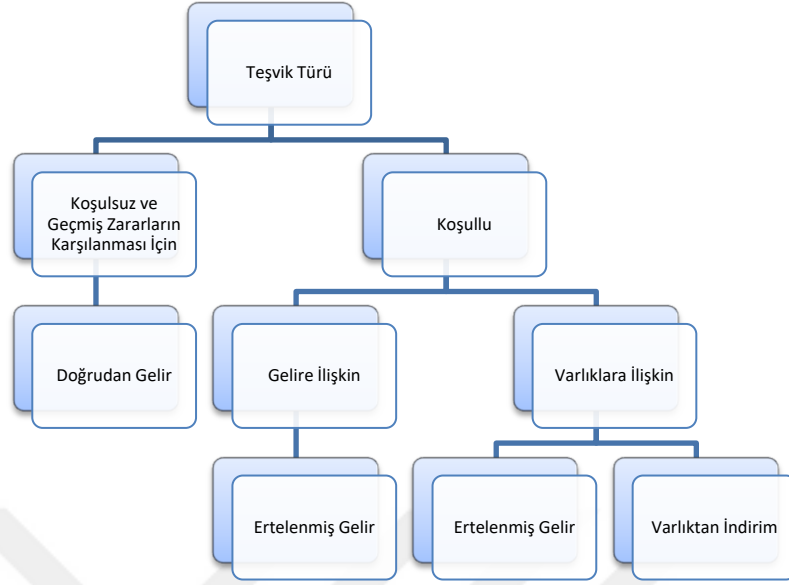
- Varlığın faydalı ömrü boyunca sistematik bir biçimde ertelenmiş gelir olarak kâr veya zararda muhasebeleştirilir.
- Varlığın defter değerinin hesaplanması sırasında defter değerinden indirilir.

Gelire İlişkin Teşvikler: Varlıklara ilişkin olanlar dışında kalan devlet teşvikleridir. (TMS-20, m.3) Gelire ilişkin teşviklerin de finansal tablolarda sunulmasında iki alternatif yöntem kabul edilir. Bunlar; (TMS-20, m.29)

- Kâr veya zararın bir parçası olarak ayrı bir şekilde veya “Diğer Gelirler” genel başlığı altında gösterme,
- İlgili giderden düşerek göstermedir.

Teşviklerin türlerine göre muhasebeleştirilme yöntemleri Şekil 15.’de gösterilmiştir.

Şekil 15: Teşvik Türlerine Göre Muhasebeleştirme Yöntemleri

Kaynak: Örten ve diğ., 2012:329, Elitaş ve Elitaş, 2010:11

Yukarıda yapılan açıklamalar dikkate alındığı zaman, devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesinde gelir veya sermaye yaklaşımı olmak üzere iki alternatif yöntemden dilediklerini işletmelerin uygulamasına izin verilmiştir. Devlet teşvikleri kendi içerisinde üçe ayrılır. Bunlar koşulsuz teşvikler, geçmişte gerçekleşen zararların karşılanması amacıyla yapılan teşvikler ve koşullu teşviklerdir. Ancak burada yukarıdaki tablo dikkate alındığında koşulsuz teşvik, geçmiş dönem zararlarının karşılanmasına dönük teşviklerin ve gelire ilişkin koşullu teşviklerin muhasebeleştirilmesinde sermaye yaklaşımı dikkate alınmamıştır. Gelir yaklaşımı dikkate alınmıştır. Sadece varlıklara ilişkin koşullu devlet teşvikleri için ister gelir yaklaşımı isterse sermaye yaklaşımının kullanılacağı belirtilmiştir.

➤ **Parasal Olmayan Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi**

Bir devlet teşviki, işletmenin kullanması amacıyla verilen arsa veya diğer kaynaklar gibi parasal olmayan teşvikler şeklinde olabilir. Böyle durumlarda teşvik konusu parasal olmayan varlığın gerçeğe uygun değerinin belirlenmesi; teşvikin ve varlığın belirlenen gerçeğe uygun değer ile finansal tablolara kaydedilmesi genel uygulamadır. Bazı durumlarda izlenen alternatif yöntem, varlık ve teşvikin nominal değeri üzerinden kaydedilmesidir. (TMS-20, m.23)

1.1.8.3. Amerikan Muhasebe Standartları Açısından Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi

Devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesine dönük olarak Amerikan Muhasebe Standartları tarafından yayımlanmış ve kabul edilmiş olan herhangi bir standart yoktur. Bu konu ile ilgili olarak FASB tarafından henüz proje aşamasında olan çalışmalar başlatılmıştır. Devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesinin ASC-605 Gelir Tanıma İlkeleri standardı göz önünde bulundurularak yapılabileceğini belirten bazı çalışmalar bulunmaktadır.⁵ Ancak bu konuda FASB yayınlamış olduğu raporlarında IAS-20'nin temel alınacak düzeyde bir standart olduğunu ve çalışmalarında bu standardın takip etmek için uygun bir model olduğunu belirtmiştir.⁶

1.1.8.4. MSUGT ve VUK Açısından Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi

Türkiye’de uygulanan teşviklere bakıldığında zaman önemli bir kısmının işletmelerin belirli koşulları yerine getirmesi suretiyle sağlanan koşullu devlet teşvikleri olduğu söylenebilir. Koşulsuz devlet teşvikleri ise çok sınırlı ve özel durumlarda uygulanmaktadır. Türkiye’de işletmelere Teşvik mevzuatı, Vergi kanunları, İş kanunu ve Sosyal Sigortalar Kanunda yapılan düzenlemeler ile yatırım, vergi ve iş gören maliyetlerinin azaltılması ve istihdama yönelik olarak önemli teşvikler sağlandığı söylenebilir. (Akdoğan, 2011:273)

MSUGT’de devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması ile ilgili olarak 1 sıra numaralı Genel Tebliğin Muhasebe Usul ve Esasları bölümünün altında yer alan Tek Düzen Hesap Çerçevesi, Hesap Planı ve Tek Düzen Hesap Planı Açıklamaları bölümünde açıklanmıştır. Buna göre işletmelerin devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesinde 602 Diğer Gelirler hesabını kullanmaları gerekir. Hesabın açıklaması şöyle yapılmıştır: “İşletmenin korunması, ihracatı teşvik ya da hükümet politikasına uyma zorunluluğu karşısında oluşan işletmenin faaliyet hasılatındaki

⁵ Detaylı Bilgi İçin

<https://www.grantthornton.com/staticfiles/GTCom/Grant%20Thornton%20Thinking/Resource%20centers/IFRS%20Resource%20Center/IFRS%20files/GTUS%20Comparison%20Document%20-%20Edition%201%205.pdf> bakınız.

⁶ Detaylı bilgi için

<http://www.fasb.org/cs/BlobServer?blobkey=id&blobnocache=true&blobwhere=1175827235750&blobheader=application%2Fpdf&blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs> bakınız.

düşüklüğü veya faaliyet zararını gidermek için, sermaye katkısı niteliğinde olmayan, mali yardımlar (sübvansiyonlar), devletin bazı malları vergi, resim, harç ve benzeri yükümlülüklerden istisna etmesi yoluyla yaptığı yardımlar (vergi iadeleri) ve satış tarihindeki vade farkları, ihracatla ilgili fiyat istikrar destekleme primi vb.. hasılat kalemleri bu hesapta izlenir.” Bu açıklamanın haricinde MSUGT’de devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması ile ilgili olarak başka bir açıklama yer almamıştır.

VUK açısından devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesine ve raporlanmasına bakıldığı zaman, devlet teşviklerinin aktifleştirilmesine ve doğrudan gelir yazılmasına ilişkin olarak kanuni bir düzenlemenin olmadığı görülür. (Akbulut, 2012:913)

VUK’un 24.03.1987 tarih ve 176 nolu Genel Tebliği, bazı teşvikler ile ilgili yapılan bir düzenlemedir. Bu tebliğe göre: *“Teşvik belgeli sabit yatırımlara, ihtisas kredilerine ve gerçekleşen ihracata, 1211 sayılı Kanuna dayanılarak Bakanlar Kurulu’nca çıkarılan kararnameler uyarınca Kaynak Kullanımı Destekleme Fonundan T.C. Merkez Bankasınca destekleme primi ödenmektedir. Gerçekleştirilen ihracat ve ihtisas kredileri dolayısıyla T.C. Merkez Bankasınca mükelleflere ödenen destekleme primlerinin, tahakkuk ettikleri yılda hâsılat olarak kayıtlara intikal ettirilmesi tabii olup, bu konuda bir tereddüt bulunmamaktadır. Ancak, Bakanlığımıza intikal eden olaylardan, teşvik belgeli yatırımlar dolayısıyla alınan destekleme primlerinin hâsılat olarak mı kaydedileceği yoksa sabit yatırımların maliyet bedelinden mi indirileceği konusunda tereddütlerin bulunduğu anlaşılmıştır. Bilindiği üzere, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 262. maddesinde; "Maliyet bedeli, iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum toplamını ifade eder." hükmü yer almıştır. Bu madde ile iktisadi kıymetlerin maliyet bedellerin tespitinde, fiili maliyetin esas alınması öngörülmüştür. Dolayısıyla yatırımcı adına tahakkuk ettirilen destekleme primleri, sabit yatırımların maliyet bedelini azaltıcı bir unsur olduğundan, mükelleflerce bu primler, tahakkuk ettirildikleri tarihte gerçekleştirilmiş olan sabit yatırımların maliyet bedelinden indirilebilir. Bu durumda, sabit kıymetin maliyet bedeli; indirilen destekleme priminden sonraki miktar olacağından, bu usulü seçen mükellefler, sabit yatırımın toplam bedelinden, alınan primin düşülmesinden*

sonra kalan değeri sabit yatırımın değeri olarak aktiflerine kaydedecektir. Aktife kaydedilen bu değer üzerinden amortisman ayıracaklar ve bu değer üzerinden de yatırım indiriminden yararlanacaklardır. Ancak, isteyen mükellefler, tahakkuk eden destekleme primlerini, sabit yatırımların maliyet bedellerinden düşmeden doğrudan hâsılat olarak da yazabilirler. Tahakkuk tarihi ise, söz konusu primlerin T.C. Merkez Bankasınca yatırımcı kuruluşa ödenebilir hale geldiği tarihtir. Diğer taraftan, teşvik belgeli yatırımlar, ihtisas kredileri ve gerçekleştirilen ihracat için tahakkuk eden destekleme primlerinin üç ay içinde ödenmemesi halinde, üç aylık sürenin bitiminden itibaren T.C. Merkez Bankasınca tahakkuk ettirilen faizlerin hâsılat olarak yazılacağı tabiidir.”⁷

Teşviklerle ilgili olarak yapılan başka bir düzenleme, 1 seri nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğidir. İlgili tebliğin “Diğer İndirimler” bölümünün “Diğer Kurumlardan Sağlanan Ar-Ge Destekleri” başlıklı 10.2.9.2.4. bölümünde “*Yukarıda belirtilen mevzuat çerçevesinde geri ödeme koşuluyla sermaye desteği olarak sağlanan destekler, borç mahiyetinde olup ticari kazanca dâhil edilmesi söz konusu değildir. Ancak, bu mevzuat çerçevesinde hibe şeklinde sağlanan destek tutarları ile diğer kurumlardan bu mahiyette sağlanacak her türlü destek tutarları, ticari kazancın bir unsuru olarak kazanca dâhil edilecektir. Maliyetleri, bu tür desteklerle karşılanan Ar-Ge harcamaları da Ar-Ge indiriminin hesabında dikkate alınacaktır.*” denmek suretiyle karşılıksız hibe niteliğindeki Ar-Ge yardımlarının kurum kazancına ilave edilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁸

Yine Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yayınlanan AB Mali Yardımlar Vergi İstisnaları Rehberi’nin 8. bölümünde Gelir ve Kurumlar Vergisi İstisnaları başlıklı yazısında “*Avrupa Topluluğu (AT) Sözleşmesi kapsamında, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan veya Türkiye’de mukim olan gerçek kişiler ile Türkiye’de iş yeri veya sabit yerleri olması kaydıyla tüzel kişilere AT Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmek üzere hibe şeklinde sağlanan tutarlar, ticari kazanç kapsamında gelir olarak kabul edilerek gelir vergisine; kurumlar vergisi mükellefleri*

⁷ Detaylı bilgi için https://www.alomaliye.com/vuk_tebliğleri/vuk_176.htm bakınız. Erişim Tarihi 06.05.2015

⁸ Detaylı bilgi için http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/Tebliğler/5520/10.html bakınız. Erişim Tarihi 06.05.2015

için de ticari kazancın bir unsuru olarak kurum kazancına dâhil edilerek kurumlar vergisine tabi olacaktır.” denilmiştir.⁹

Yukarıda yer alan hüküm ve çalışmalar yorumlanırsa; 176 seri nolu VUK GT de işletmelerin gelire ilişkin devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesinde gelir yaklaşımının dikkate alınması gerektiği, varlıklara ilişkin alınan devlet teşviklerin muhasebeleştirilmesinde ise hem gelir yaklaşımını hem de sermaye yaklaşımından dilediklerini kullanabilecekleri ifade edilmektedir. Ancak Bakanlığın tebliğde “..... *Ancak isteyen mükellefler tahakkuk eden destekleme primlerini, sabit yatırımların maliyet bedellerinden düşmeden doğrudan hâsılat olarak da yazabilirler.*” ifadesine yer vermekle gelir yaklaşımının kullanımını önerdiği söylenebilir. Yine 1 seri nolu KVK GT’ye göre elde edilen teşvikler ticari kazancın bir unsuru olarak değerlendirilmiştir. Bu sebeple teşviklerin muhasebeleştirilmesinde teşvikin bir ticari kazanç unsuru olarak görülmesi, ilgili teşvikin gelir yaklaşımına göre muhasebeleştirilmesini gerektirir. Burada sermaye yaklaşımı dikkate alınmamıştır. Aynı sonuç AB Mali Yardımlar Vergi İstisnası Rehberinde yer almaktadır. İlgili rehberde hibe şeklindeki teşvikler bir ticari kazanç unsuru olarak görülmüştür. Bu sebeple burada da teşviklerin muhasebeleştirilmesine dönük olarak gelir yaklaşımının öne sürüldüğü söylenebilir. (Akbulut, 2012:913-915, Ünal, 2013¹⁰)

Devlet tarafından yapılan teşvikler nakit para dışında aynı yardımlardan oluşuyorsa bu durumda ilgili varlıkların hangi değer üzerinden değerlendirileceği sorusu gündeme gelecektir. Bu durumun VUK’un 289. maddesinde yer alan Özel Haller ile ilgili hükme göre değerlendirilmesi gerekecektir. Buna göre; “*Bu bölümde yazılı olmayan veya yazılı olup da kendi ölçülerıyla değerlendirilmesine imkân bulunmayan iktisadi kıymetlerden bina ve arazi vergi değerleriyle, diğerleri, varsa borsa rayici, yoksa mukayyet değerleri, o da yoksa emsal bedeliyle değerlendirilir.*” hükmünün dikkate alınması gerekir.

Kısacası, işletmelerin yaptıkları harcamalara karşılık elde ettiği teşviklerin ticari kazanç unsuru olarak görülmesi ve dönem kâr veya zararına aktarılması gerekir. Ancak devletin vereceği teşviklere ilişkin farklı düzenlemelere ve farklı

⁹ Detaylı Bilgi için http://www.cfcu.gov.tr/files/tax_exemption/abmaliyardim_rehberi.pdf bakınız. Erişim Tarihi 06.05.2015

¹⁰ İlker Ünal, “TMS 20 Standardı ve IPARD Programı Kapsamında Verilen Hibelerin Muhasebeleştirilmesi”. <http://www.ozdogrular.com/content/view/21772/> Erişim Tarihi 06.05.2015

muhasabe uygulamalarına izin verme olanağının mevcut olduğunun dikkate alınması gerekir. Bu sebeple bu bölümde yapılan açıklamalar genel niteliklidir.

Yukarıda yapılan açıklamaların somutlaştırılabilmesi için aşağıdaki örnek uygulamadan yararlanılabilir:

Örnek Uygulama¹¹

X işletmesi, devlet tarafından belirlenmiş kalkınmada öncelikli bir bölgede üretim faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu açıdan devlet, çalışanların Sosyal Güvenlik Primi İşveren Paylarını kendisi karşılamaktadır. İşletmenin Aralık 2014 dönemine ilişkin olarak SGK İşveren Payı 25.000 TL'dir

.../.../....		
730 GENEL ÜRETİM GİDERİ HS.	25.000	
361 ÖDENECEK SG KESİNTİLERİ HS. 361.01. SGK İşveren Payı		25.000

Bu örnek uygulamada devlet tarafından sağlanan bir parasal teşvik bulunmaktadır. TMS/TFRS uyarınca işletmeler devlet teşviklerini gelir yaklaşımı ya da sermaye yaklaşımına göre muhasebeleştirebilirler. Bu sebeple her iki yöntem açısından aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilebilir:

1- Gelir Yaklaşımına Göre Muhasebe Kaydı

.../.../....		
361 ÖDENECEK SG KESİNTİLERİ HS.	25.000	
648/649 DEVLET TEŞVİKLERİNDEN GELİR VE KÂRLAR HS.		25.000

¹¹ Bu örnek uygulama, Gürbüz Gökçen, Başak Ataman ve Cemal Çakıcı'nın "Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları" isimli eserinin 301-302. Sayfalarında yer alan uygulama dikkate alınarak oluşturulmuştur.

2- Sermaye Yaklaşımına Göre Muhasebe Kaydı

.../.../....			
361 ÖDENECEK SG KESİNTİLERİ HS.	25.000		
549 ÖZEL FONLAR HS.		25.000	

Devlet teşviklerinin işletmeler tarafından bilançoya aktarılması veya kâr veya zarar da gösterilmesi farklı şekillerde yorumlanabilir. Teşvikin 54 numaralı kâr yedekleri hesap grubunda gösterilmiş olması, bu teşvikin bir kâr yedeği olarak yorumlanmasına neden olur ve doğrudan hissedarların lehine bir durum ortaya çıkar. Aynı şekilde bu teşvikin 64 numaralı diğer faaliyetlerden olağan gelir ve kârlar hesap grubunda gösterimi, işletmenin diğer olağan faaliyetlerinden elde etmiş olduğu bir geliri ifade eder ve bu gelirin de vergilendirilmesi gereği ortaya çıkar. Yani işletmenin gelirlerinin yüksek görünmesine neden olur.

Yukarıdaki örnek uygulama MSUGT-VUK açısından muhasebeleştirilmesinde tabloda belirtildiği üzere sadece gelir yaklaşımı dikkate alınmalıdır. Bu sebeple işletmenin teşvikin muhasebeleştirilme şartlarını sağladıktan sonra teşviki aşağıdaki şekilde kaydetmesi gerekir:

.../.../....			
361 ÖDENECEK SG KESİNTİLERİ HS.	25.000		
602 DİĞER GELİRLER HS.		25.000	

Örnek Uygulama¹²

X işletmesi 2014 yılı itibari ile fabrika bacasını daha modernize etmek istemektedir. Yapılan araştırmada çevre kirliliğinin önlenmesi açısından ilgili bakanlık tarafından modern baca sistemlerine yapılan harcamanın % 40'ının karşılanacağı belirlenmiştir. Bu sebeple Ekim ayı içerisinde işletme 100.000 TL

¹² Bu örnek uygulama, Remzi Örtten, Hasan Kaval ve Aydın Karapınar'ın "Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları" isimli eserinin 333-334. Sayfalarında yer alan uygulama dikkate alınarak oluşturulmuştur.

harcama yapmıştır. Bakanlığa yapılan başvurular neticesinde ilgili bakanlık gerekli incelemeyi yapmış ve Aralık ayı içerisinde gerekli ödemenin yapılması kararı çıkmıştır. Fabrika bacasının faydalı ömrü 10 yıldır. Normal amortisman yöntemi uygulanmaktadır. Ekim ayı içerisinde yapılan modern baca sistemlerinin muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

...	...	...	...
253 TESİS MAKİNA VE CİH. HS.	100.000		
İLGİLİ HESAPLAR			100.000

Örnek uygulamada bir koşullu teşvik olan varlıklara ilişkin teşvik söz konusudur. Varlıklara ilişkin teşviklerin muhasebeleştirilmesinde TMS-20 ya ertelenmiş gelir olarak ya da doğrudan varlığın maliyetinden indirilmesini işletmelere alternatif sunmaktadır. Bu sebeple muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

a) Ertelenmiş Gelir Olarak Kayda Alma:

...	...	...	...
136 DİĞER ÇEŞİTLİ AL. HS.	40.000		
382/482 ERTELENMİŞ GEL. HS.			40.000

Ertelenmiş gelir olarak kaydetme seçeneğinin seçilmesi durumunda ilgili varlığın amortisman süresi göz önünde bulundurularak gelir hesaplarına aktarımı gerçekleştirilir. Teşvikin dönem sonu kaydı aşağıdaki gibi yapılır.

...	...	...	...
382/482 ERTELENMİŞ GEL. HS.	4.000		
649 DİĞER OL. GELİR VE KÂR HS.			4.000

b) Maliyetten Düşölerek Kayda Alma

Bu yöntemin seçilmesinde ilgili teşvik tutarı, duran varlığın maliyet bedelinden indirilerek kayda alınır. Bu durumda kayıt aşağıdaki gibi olacaktır:

...	...	...
102 BANKALAR HS.	40.000	
253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZ HS.		40.000

Yukarıda yapılan bu muhasebeleştirme kaydı ile 100.000 TL. üzerinden amortisman hesaplamak yerine 60.000 TL. üzerinden amortisman hesaplanır. Böylelikle 4.000 TL daha az amortisman hesaplanmış olur. Dönem sonunda yapılması gereken amortisman kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

...	...	...
730 GENEL ÜRETİM GİD. HS.	6.000	
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMAN HS.		6.000

MSUGT-VUK açısından varlıklara ilişkin yapılan bu teşvikin gelir olarak kaydedilebileceği gibi varlığın maliyetinden de düşülebilir. Bu sebeple yapılması gereken muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

a) elir Yaklaşımına Göre Muhasebeleştirme

...	...	...
İLGİLİ HESAPLAR	40.000	
602 DİĞER GELİRLER HS.		40.000

b) Sermaye Yaklaşımına Göre Muhasebeleştirme

...	...	...
İLGİLİ HESAPLAR	40.000	
253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR HS.		40.000

Örnek Uygulama¹³

X işletmesi bir üretim işletmesidir. Devlet, bu sektörde faaliyet gösteren işletmelere ürün hammadde desteği vermektedir. Bu sebeple işletmelere 1.000 adet Y hammaddesini bedelsiz olarak vermiştir. Y hammaddesinin gerçeğe uygun değeri birim başına 5 TL’dir.

Bu, gelire ilişkin bir örnek uygulamadır. Gelire ilişkin devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesinde TMS-20 kâr veya zararın bir parçası olarak ayrı bir şekilde veya “Diğer Gelirler” genel başlığı altında, alternatif olarak da ilgili giderlerden düşülerek gösterilmesi gerektiğini belirtir. Bu sebeple muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

Hammaddenin teslim alınmasında aşağıdaki kayıt yapılması gerekir:

1	.../.../....		
	150 İLK MADDE VE MALZEME HS.	5.000	
	382 ERTELENMİŞ GELİRLER HS.		5.000

Hammaddenin üretime verilmesinde ise aşağıdaki kaydı yapmak gerekir:

2/a	.../.../....		
	382 ERTELENMİŞ GELİRLER HS.	5.000	
	649/648 DEVLET TEŞVİKLERİNDEN GELİR VE KÂRLAR HS.		5.000
2/b	VEYA		
	382 ERTELENMİŞ GELİRLER HS.	5.000	
	151 YARI MAMÜLLER ÜRETİM HS.		5.000

MSUGT-VUK açısından gelire ilişkin devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesinde gelir yaklaşımının kullanılması gerekir. Yalnız bu örnek

¹³ Bu örnek uygulama, Remzi Örtten, Hasan Kaval ve Aydın Karapınar’ın “Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları” isimli eserinin 335-336. Sayfalarında yer alan uygulama dikkate alınarak oluşturulmuştur.

uygulamada parasal olmayan bir teşvik söz konusudur. Bu teşvik değerlemesinde VUK'un 289. maddesi dikkate alınmalıdır. Burada hammaddenin, gerçeğe uygun değeri 5 TL. olarak kabul edilmiştir. Muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

1	.../.../....		
	150 İLK MADDE VE MALZEME HS.	5.000	
	602 DİĞER GELİRLER HS.		5.000

Örnek Uygulama

X işletmesi yatırım teşvik belgesine sahiptir. İşletmeye teşvik kapsamında organize sanayi bölgesinde 5 yıllığına bir arsa devlet tarafından tahsis edilmiştir. Arsanın gerçeğe uygun değerinin belirlenmesi amacıyla uzman incelemesine başvurulmuştur. Arsanın gerçeğe uygun değeri 150.000 TL. olarak belirlenmiştir.

Bu örnek uygulama da devlet tarafından işletmeye parasal olmayan bir devlet teşvikinin tahsis edilmesi söz konudur. TMS-20'ye göre parasal olmayan devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesinde işletmelere gerçeğe uygun değer ile nominal değerden dilediklerini kullanabilirler. Fakat standart, gerçeğe uygun değer yönteminin uygulanmasını önermektedir. Bu örnek uygulamada gerçeğe uygun ve nominal değerlerin aynı olduğu kabul edilmiştir. Bu sebeple bu teşvikin TMS-20'ye göre muhasebeleştirilmesi aşağıdaki gibi olacaktır:

1- Gelir Yaklaşımına Göre Muhasebeleştirme

	01/01/2014		
	260 HAKLAR HS./250 ARAZİ VE ARSALAR HS.	150.000	
	649/648 DEVLET TEŞVİKLERİNDEN GELİR VE KÂRLAR HS.		150.000
	31/12/2014		
	730 GÜĞ HS.	30.000	
	268/257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS. (-)		30.000

2- Sermaye Yaklaşımına Göre Muhasebeleştirme

01/01/2014		
260 HAKLAR HS./250 ARAZİ VE ARSALAR HS.	150.000	
549 ÖZEL FONLAR HS.		150.000
31/12/2014		
549 ÖZEL FONLAR HS.	30.000	
268/257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS. (-)		30.000

MSUGT-VUK açısından parasal olmayan teşviklerin değerlemesinde VUK'un 289. maddesi dikkate alınmalıdır. Değeri VUK'a göre belirlenen parasal olmayan teşvik gelir olarak aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilmelidir:

.../.../....		
260 HAKLAR HS./250 ARAZİ VE ARSALAR HS.	150.000	
602 DİĞER GELİRLER HS.		150.000

Kısacası, bu örnek uygulamadan hareketle yüksek kâr-yüksek vergi-yüksek kâr payı muhasebe politikası tercihinde bulunan bir işletmenin gelir yaklaşımını benimsemesi gerektiği, düşük kâr-düşük vergi-düşük kâr payı politikasını benimseyen işletmenin ise sermaye yaklaşımını kullanması gerekir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALTERNATİF MUHASEBE POLİTİKALARININ FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ VE BUNLARIN SEÇİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN AMPİRİK OLARAK İNCELENMESİ

1.1. ÖRNEK UYGULAMANIN GENEL ÇERÇEVESİ

1.1.1. Genel Açıklama

İşletme ile çıkar grupları arasındaki ilişkileri düzenleyen çok sayıdaki anlaşma ya dolaylı veya doğrudan muhasebe tarafından üretilen bilgilere dayalı olarak ve bu bilgilere güvenilerek gerçekleştirilir. Muhasebe tarafından üretilen bilgiler ilgililere finansal tablolar aracılığı ile aktarılır. İşletmelerin finansal tablolarda sunulacak olan bilgilerin hazırlanmasında kullanacakları yöntemler, muhasebe politikalarını oluşturur. Finansal tablolar üzerindeki etkileri ile muhasebe politikalarının seçiminin karar alıcıların alacakları kararlar üzerinde etkisi bulunacaktır. Bu nedenle böyle bir potansiyel etkinin olup olmadığını ortaya koyabilmek için işletme yöneticilerinin muhasebe politikalarının tercih nedenlerinin araştırılması gerekir.

Finansal raporlamanın amaçlarına yönelik muhasebe politikalarının seçiminin araştırılmasına Watts ve Zimmerman'ın (1978) çalışmaları ile başlanmış ve bu çalışmalar ABD dışında da yapılarak giderek yaygınlaşmıştır. Muhasebe politikalarının seçimine dönük işletme yöneticilerinin eğiliminin belirlenmesi için bazı hipotezler üretilmiş ve bu hipotezlerin geçerliliği test edilmiştir. ABD kökenli oluşturulan bu ekonomik belirleyiciler, ABD'de önemli ölçüde kabul edilmiştir. Avrupa ve Türkiye'de yapılan çalışmalarda ise genellikle ekonomik belirleyicilerin önemli bir kısmının muhasebe politikası seçimini açıklamadığına ilişkin sonuçlar elde edilmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde öncelikli olarak alternatif muhasebe politikalarının, muhasebe ilke ve standartlarına ve yasal mevzuata uygun biçimde farklı olarak seçilmesi durumunun finansal tablolar üzerindeki etkisi gösterilmiştir. Daha sonra ise alternatif muhasebe politikalarına ilişkin işletmelerin politika seçme eğilimlerinin belirlenmesine dönük PMK tarafından ortaya koyulan ekonomik belirleyiciler

Türkiye’de Borsa İstanbul’da imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmeler üzerinde test edilmiştir.

1.1.2. Çalışmanın Amacı

Muhasebe politikalarının seçilmesinin ve değiştirilmesinin bu politikaları uygulayacak kişilerin belirli amaç ve hedefleri doğrultusunda olması hazırlanacak finansal tabloların bu tabloları kullanacak olan muhasebe bilgi kullanıcılarını o yönde etkilemesi anlamını taşır. Bu nedenle alternatif muhasebe politikalarının etkilerinin ortaya koyulması önem arz eder. Bu noktadan hareketle çalışmanın ilk amacı Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları tarafından kullanıcılara sunulan alternatif muhasebe politikalarının kullanıcılar tarafından diledikleri yönde kullanılmasının finansal tablolar üzerindeki etkilerinin neler olacağının gösterilmesidir.

Pozitif Muhasebe Kuramı, işletme yöneticilerinin alternatif muhasebe politikaların seçiminde gösterecekleri tutumun rastgele olmadığını savunmaktadır. PMK’ya göre işletme yöneticileri kendi faydalarını maksimize edebilmek için muhasebe politikası belirleyebilecekleri gibi işletmenin değerinin maksimum düzeye çıkarılması için de muhasebe politikası seçebilirler. Yani PMK’ya göre alternatif muhasebe politikaları arasından yapılan seçimde faydacılık ve etkililik (verimli arabulma) yaklaşımları ön plana çıkmaktadır. PMK’da bu iddianın geçerliliğinin test edilebilmesine yönelik üç önemli hipotez geliştirilmiştir. Bu hipotezler; borç/özkaynak hipotezi, politik maliyet hipotezi ve ikramiye ödeme planı hipotezidir. Önemli olan muhasebe politikası seçiminden daha çok muhasebe politikası seçiminin ardında yatan nedenlerin ortaya konulması gerektiği düşüncesinden hareketle, Watts ve Zimmerman (1986) tarafından ortaya koyulan bu hipotezlerin Türkiye’de geçerli olup olmadığının Borsa İstanbul’da imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmeler üzerinde test edilmesi çalışmanın diğer bir amacını oluşturmaktadır.

1.1.3. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın ilk amacının yerine getirilmesinde yani alternatif muhasebe politikalarının aynı veriler üzerinde finansal tablolar üzerindeki etkisini gösterebilmek adına YSBK işletmesinin 01.01.2015-31.12.2015 dönemine ait finansal tabloları dikkate alınmıştır. YSBK işletmesinin seçip uyguladığı alternatif

muhasabe politikaları tespit edilerek bu politikaların diğer alternatif politikalarla değiştirilmesi durumunda finansal tabloların nasıl bir değişme uğrayacağı karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Burada alternatif muhasabe politikaları, politikaların işletmenin kârında meydana getireceği değişim yönü dikkate alınarak iki grupta toplanmış ve bu her iki durum mevcut durum ile karşılaştırılarak farklar ortaya konmuştur.

Çalışmanın ikinci amacı, PMK'nın hipotezlerinin Türkiye için geçerli olup olmadığını ampirik olarak test etmektir. Çalışmada PMK'nın Türkiye'de geçerliliğini daha güçlü bir biçimde test edebilme adına iki farklı ekonomik dönem dikkate alınmıştır. Çalışmanın ilk örneklem dönemini normal ekonomik seyrin olduğu 2015 ve 2016 yılları oluşturmaktadır. Ekonomi seyrinin normal olarak kabul edildiği bu yıllar için, 2015 ve 2016 yıllarında Borsa İstanbul'da imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin Kamuyu Aydınlatma Platformuna (KAP) yapmış oldukları bildirimlerden yararlanılmıştır. Çalışmanın yapıldığı dönem itibari ile işletmelerin 31.12.2015 ve 31.12.2016 tarihli finansal tablo dipnotları kullanılmıştır. Her iki dönemde Borsa İstanbul imalat sektöründe faaliyet gösteren 175 firma çalışmanın kapsamına dâhil edilmiştir. Ekonomi seyrinin normal olmadığı, küresel ekonomik krizin var olduğu 2008 ve 2009 dönemleri ise analizin ikinci örneklem dönemini oluşturmuştur. Bu açıdan 2008 ve 2009 yıllarında Borsa İstanbul (ilgili dönemdeki ismi ile İMKB) da faaliyet gösteren işletmeler analize dâhil edilmiştir. Hem 2008 hem de 2009 yıllarında Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren 145 firma çalışmanın kapsamına dâhil edilmiştir. Çalışmanın yapıldığı dönemlere ilişkin veri seti işletmelerin KAP'a yaptıkları bildirimler aracılığı ile oluşturulmuştur. Bu nedenle işletmelerin 31.12.2008 ve 31.12.2009 tarihli finansal tablo dipnotları kullanılmıştır. Verilerine tam olarak ulaşamayan ve faaliyet göstermeyen firmalar hem 2015-16 hem de 2008-09 dönemleri için çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

1.1.4. Çalışmanın Varsayımları

Çalışmanın ilk bölümünde muhasebenin kuramsal yapısının nasıl olması gerektiğine ilişkin farklı görüşlerin mevcut olduğuna ve bu görüşlere göre muhasebenin kuramsal yapısının nasıl olması gerektiği hakkında bilgilere yer verilmiştir. Muhasebenin kuramsal yapısına ilişkin genel bir değerlendirme yapıldığında, işletmelerin finansal tabloların düzenlenmesinde ve sunulmasında

kullanacağı muhasebe politikalarının tespitinde oluşturulan standartların üzerinde muhasebenin temel kavramlarına, ilkelerine, finansal tabloların amacına ve muhasebenin çevresi gibi unsurlara yani muhasebenin kuramsal yapısına uygun hareket etmeleri gerekir. Her ne kadar TMS/TFRS'ler alternatif muhasebe politikası önerse de işletmelerin bu politikaları kullanırken muhasebenin temel kavramları ve ilkelerine uygun olarak hareket etmeleri gerekir. Bu nedenle yapılan bu çalışmada alternatif muhasebe politikalarının uygulanmasında bütün politikaların işletmelere uygulanabilir olduğu varsayımından hareket edilmiştir.

Muhasebe politikası seçimini etkileyen faktörlerin ampirik olarak incelenmesi esnasında bağımsız değişkenlere ilişkin veriler, işletmelerin KAP'a yapmış oldukları bildirimlerden elde edilmiştir. KAP'a sunulan finansal tablolar ve bunlara ait açıklayıcı dipnotlar işletmeler açısından tek tek incelenerek veri seti oluşturulmuştur. Bu bildirimlerden doğrudan elde edilemeyen bazı bilgiler dolaylı yollardan temin edilerek çalışmaya dâhil edilmiştir. İşletmelere ait gerekli verilerin dolaylı yollardan da temin edilemediği durumlarda imalat sektöründe faaliyet gösteren bu işletmeler çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

1.1.5. Literatür İncelemesi

Bu kısımda, işletmelerin muhasebe politikası seçimine ilişkin ekonomik belirleyicilerin ortaya konulması amacına yönelik yapılmış olan literatürdeki bazı ampirik araştırmalara yer verilmiştir.

Missonier-Piera (2004) çalışmasında, İsviçre'deki firmaların muhasebe politikası seçimine etki eden ekonomik belirleyicilerin neler olduğunu belirlemeyi amaçlamıştır. Elde edilen ampirik sonuçlar gelir artırıcı muhasebe politikaları ile banka kredileri, özel amaçlı yatırımlar ve sahiplik yapısının pozitif ilişkili olduğunu ve iş gücü ile de negatif ilişkili olduğunu göstermiştir. Genel itibarı ile İsviçre'deki işletme yöneticilerinin borçlanma maliyetlerini ve politik maliyetleri düşürmek için yine aynı zamanda kendi alacakları ikramiye ödemelerini artırmak için muhasebe politikası seçiminde bulundukları sonucuna ulaşılmıştır.

Astami ve Tower (2006) çalışmalarında, Asya Pasifik bölgesinde yer alan Avustralya, Hong Kong, Endonezya, Malezya ve Singapur'da faaliyet gösteren 442 şirketin 2000 ve 2001 yıllarındaki finansal verilerini muhasebe politikası seçimine

ilişkin etkililik yaklaşımı kapsamında incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlar bağımsız değişkenlerin etkililik yaklaşımı kapsamında yöneticilerin muhasebe politikası tercihlerini kısmen açıkladığını göstermiştir. Muhasebe politikası seçimini açıklamak için geliştirilen ekonomik değişkenlerden yatırım fırsatları seti ve sahiplik yoğunluğu hipotezi kabul edilmiştir. Diğer hipotezler reddedilmiştir.

Uluslan (2005) çalışmasında, 2005 yılı finansal bilgilerden yararlanmak suretiyle Türkiye’de halka açık firmaların muhasebe politikası seçme eğilimlerini incelenmiştir. Araştırma kapsamına İSO’nun belirlediği ilk 500 sanayi kuruluşu içerisinde yer alan halka açık 107 adet firma dâhil edilmiştir. Çalışmada kaldıraç oranı, işletme büyüklüğü, ikramiye ödeme planı, sahiplik yoğunlaşması, yatırım fırsatları seti ve özel amaçlı yatırımlar ekonomik belirleyicileri bağımsız değişkenleri muhasebe politikası seçimine yönelik ekonomik belirleyiciler olarak ele alınmıştır. Çalışmada konsolide finansal tablo düzenleyen işletmelerde işletme büyüklüğü ekonomik belirleyicisi haricindeki diğer belirleyicilerin açıklayıcı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Uluslan ve Doğan (2008) çalışmalarında, Watts ve Zimmerman tarafından öne sürülen hipotezlere yönelik kaldıraç oranı, ikramiye ödeme planı ve işletme büyüklüğü ekonomik belirleyicilerinin İMKB’de yer alan şirketlerin muhasebe politikası seçiminde belirleyici olup olmadığını ampirik olarak test etmişlerdir. Çalışmada 233 firma örnekleme dâhil edilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda İMKB’ye kayıtlı olan işletmeler açısından bu ekonomik belirleyicilerin açıklayıcı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yani Türkiye’de halka açık işletmelerin muhasebe politikası tercihlerinde gelir artırıcı ya da gelir azaltıcı muhasebe politikası seçme eğiliminde olmadıkları görülmüştür.

Uluslan (2014) çalışmasında, finansal tablolarını TMS/TFRS’lere göre düzenleyen firmaların uzun vadeli finansal olmayan varlıklarını gerçeğe uygun değerle raporlama kararlarının ekonomik belirleyicilerini araştırmıştır. Çalışmanın kapsamına 2012 yılında Borsa İstanbul’da faaliyet gösteren 405 firma dâhil edilmiştir. Yapılan çalışmada Watts ve Zimmerman’ın Pozitif Muhasebe Kuramı metodolojisi kapsamında kaldıraç oranı, işletme büyüklüğü ve piyasa değeri/defter değeri oranı ekonomik belirleyicileri bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Çalışmanın sonucunda borç sözleşmesi, politik maliyet ve bilgi asimetrisi

etkenlerinin BIST'e kayıtlı firmaların MDV'lerini yeniden değeri lenmiş tutarları ile raporlama kararının ekonomik belirleyicileri olmadığı yönündedir.

Varıcı ve Çağır an (2015) çalışmalarında, Borsa İstanbul'da "Gıda-İçki" ve "Dokuma-Giyim-Deri" sektöründe faaliyet gösteren 57 firmaya ait yedi farklı muhasebe politikası tercihi incelenmiş ve muhasebe politikası tercihine etki eden faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışmanın sonucunda 13 bağımsız değişkenin kullanımı neticesinde kurulan yedi modelden sadece "maddi duran varlıkları değeri leme modeli" anlamlı bulunmuştur.

Nobes ve Perramon (2013) çalışmalarında, 5 ayrı ülkede 9 farklı sektörde faaliyet gösteren 155 firma (küçük ölçekli) üzerinden işletme büyüklüğü faktörünün muhasebe politikası seçimine olan etkisini tespit etmeye çalışmışlardır. Tespit edilen 15 muhasebe politikasına yönelik küçük ölçekli işletmelerden elde edilen sonuçlar ilgili borsalarda faaliyet gösteren büyük ölçekli işletmelerle karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlarda en az bir ülkede % 1 anlamlılık düzeyinde 12 muhasebe politikasına yönelik önemli politika farklılıklarının olduğu gözlemlenmiştir. Bu sebeple işletme büyüklüğü ile muhasebe politikası seçimi arasında pek çok konuda önemli bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Morais (2010) çalışmasında, aktüeryal kazanç ve kayıpların muhasebeleştirilmesinde tercih edilen yönteme ilişkin işletmelerin politika seçme eğilimlerini tespit etmeye çalışmıştır. Bu amaca yönelik olarak işletme büyüklüğü, sektör, kaldıraç oranı, kârlılık ve emeklilik fonlarının büyüklüğü bağımsız değişkenleri incelenmiştir. Çalışmada Belçika, Fransa, Hollanda ve Portekiz'den 100 firma ele alınmış olup, bu firmalardan 91'i analiz kapsamına dâhil edilmiştir. Kurulan Lojistik Regresyon Modeli sonuçlarına göre işletme büyüklüğü, sektör, kârlılık ve aktüeryal kazanç ve kaybın varlığı faktörlerinin, aktüeryal kazanç ve kayıpların muhasebeleştirilmesinde önemli belirleyiciler olduğu sonucuna varılmıştır.

Beatty ve Weber (2003) çalışmalarında, borç sözleşmelerinin alternatif muhasebe politikası seçimi üzerine etkilerini incelemişlerdir. Bu kapsamda banka ile borç sözleşmesi yapan 75 işletme incelenmiştir. Yapılan incelemede işletmelerin

borç sözleşmelerini etkilemeye yönelik olarak gelir artırıcı muhasebe politikalarına yöneldikleri gözlemlenmiştir.

Waweru, Ntui ve Mangena (2010) çalışmalarında, Tanzanya’da muhasebe politikası seçimine etki eden faktörleri tespit etmek amacıyla Borsada faaliyet gösteren 15 işletmeden elde edilen 60 yıla ilişkin veriler pozitif muhasebe kuramı ışığında ele alınmıştır. Çalışmada pozitif muhasebe kuramına dayalı olarak işletme büyüklüğü, kaldıraç, oto finansman, bağımsız (icrada yer almayan) yönetim kurulu üye oranı, sahiplik yapısı ve işgücü ekonomik belirleyicileri çoklu regresyon analizi ile test edilmiştir. Çalışmanın sonucunda işletme büyüklüğü, otofinansman, iş gücü ve bağımsız yönetim kurulu üye oranı ekonomik belirleyicilerinin muhasebe politika seçimine ilişkin önemli faktörler olduğu belirlenmiştir.

Cullinan (1999) çalışmasında, uluslararası ticaretin muhasebe politikası seçimi üzerinde bir etkiye sahip olup olmadığını incelemiştir. Çalışmada uluslararası ticaret yapan işletmelerin gelir artırıcı muhasebe politikası seçme eğiliminde oldukları iddia edilmektedir. Bu iddianın tespit edilebilmesine dönük olarak Kanada’da faaliyet gösteren işletmelerden örnekleme dahil edilenlerin seçmiş oldukları amortisman yöntemleri incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre ithalat yapan işletmelerin ithalat yapmayan işletmelere göre daha yüksek düzeyde gelir artırıcı muhasebe politikası seçme eğilimlerinin olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca ihracat yapan işletmeler ile muhasebe politikası seçimi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

2.1. TMS/TFRS'LERDEKİ MEVCUT ALTERNATİF MUHASEBE POLİTİKALARININ FİNANSAL TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN GÖSTERİLMESİ

2.1.1. Örnek Uygulamanın Yapıldığı Şirket Hakkında Genel Bilgiler

YSBK işletmesi; 1977 yılında kurulmuş, hisselerinin tamamı halka açık olan Borsa İstanbul'da işlem gören bir firmadır. Faaliyet konusu; elektrolitik bakır tel, bakır boru, bakır lama ve bakır alaşımları imalatı ve ticaretidir. İşletmede ortaklık hakkı %10 veya daha fazla olan ortak bulunmamaktadır.

YSBK işletmesinin alternatif muhasebe politikalarına yönelik kullandığı muhasebe politikaları şöyledir:

- **Stokların Değerlemesi**

Stokların maliyetinin hesaplanmasında ortalama maliyet yöntemi uygulanmaktadır.

- **Maddi Duran Varlıkların Değerlemesi**

Maddi duran varlıklar, 01 Ocak 2005 tarihinden önce satın alınan kalemler için 31 Aralık 2004 tarihi itibarıyla enflasyonun etkilerine göre düzeltilmiş maliyet değerlerinden ve 01 Ocak 2005 tarihinden itibaren satın alınan kalemler için maliyet değerlerinden birikmiş amortismanın düşülmesi suretiyle gösterilmektedir. Sabit kıymetler doğrusal (normal) amortisman metoduyla faydalı ömür esasına uygun bir şekilde amortisman tabi tutulmuştur.

- **Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerlemesi**

Maddi olmayan duran varlıklar, 01 Ocak 2005 tarihinden önce satın alınan kalemler için enflasyonun etkilerine göre düzeltilmiş maliyetlerinden ve 01 Ocak 2005'ten sonra satın alınan kalemler için satın alım maliyet değerinden, birikmiş itfa ve tükenme payları ile kalıcı değer kayıpları düşülmüş olarak gösterilirler. Bu varlıklar beklenen faydalı ömürlerine göre doğrusal (normal) amortisman yöntemi kullanılarak amortisman tabi tutulur. Beklenen faydalı ömür ve amortisman yöntemi, tahminlerde ortaya çıkan değişikliklerin olası etkilerini tespit etmek

amacıyla her yıl gözden geçirilir ve tahminlerdeki değişiklikler ileriye dönük olarak muhasebeleştirilir.

- **Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Değerlemesi**

Yatırım amaçlı gayrimenkuller, kira veya değer artış kazancı elde etmek amacıyla elde tutulan gayrimenkuller olup, gerçeğe uygun değeri üzerinde mali tablolarda gösterilmektedir.

Yatırım amaçlı gayrimenkullerin gerçeğe uygun değeri tespit edilirken SPK'nın Seri VIII, No:35 sayılı "Sermaye Piyasası Mevzuatı çerçevesinde değerlendirme hizmeti verecek şirketler ve bu şirketlerin kurulca listeye alınmalarına ilişkin esaslar hakkında tebliğ" hükümlerince faaliyet gösteren lisanslı bir gayrimenkul şirketine yaptırılan değerlemenin sonuçları kullanılmıştır.

2.1.2. Finansal Durum Tablosu

YSBK işletmesinin 31.12.2015 tarihli finansal durum tablosunun görünümü Tablo 5'de gösterildiği gibidir:

Tablo 5: YSBK İşletmesi 31.12.2015 Tarihli Finansal Durum Tablosu

YSBK SANAYİ VE TİCARET A.Ş. FİNANSAL DURUM TABLOSU (Tüm Tutarlar, Türk Lirası olarak gösterilmiştir)		
	31.12.2014	31.12.2015
VARLIKLAR		
Dönen Varlıklar	328.026.203	427.908.218
Nakit ve Nakit Benzerleri	21.838.431	26.119.938
Ticari Alacaklar	174.103.549	208.225.849
Diğer Alacaklar	36.755.232	54.416.962
Stoklar	90.198.135	125.354.784
Türev Finansal Araçlar	-	310.824
Diğer Dönen Varlıklar	5.130.856	13.479.861
Duran Varlıklar	215.168.950	218.406.122
Diğer Alacaklar	308.340	309.840
Finansal Yatırımlar	66.718.571	72.421.652
Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	64.159.999	70.895.000
Maddi Duran Varlıklar	82.874.019	74.468.442

Tablo 5: Devamı

Maddi Olmayan Duran Varlıklar	25.241	37.551
Diğer Duran Varlıklar	1.082.780	273.637
TOPLAM VARLIKLAR	543.195.153	646.314.340
KAYNAKLAR		
Kısa Vadeli Yükümlülükler	272.160.497	367.774.652
Finansal Borçlar	233.938.211	296.107.845
Ticari Borçlar	30.812.265	58.004.672
Diğer Borçlar	2.439.430	4.242.876
Dönem Karı Vergi Yükümlülüğü	630.120	-
Türev Finansal Araçlar	-	10.546
Borç Karşılıkları	2.315.083	710.351
Diğer Kısa Vadeli Yükümlülükler	2.025.388	8.698.362
Uzun Vadeli Yükümlülükler	13.327.783	13.428.154
Kıdem Tazminatı Karşılığı	5.849.171	7.651.925
Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü	7.478.612	5.776.229
ÖZKAYNAKLAR		
Ana Ortaklığa Ait Özkaynaklar	257.706.873	265.111.534
Ödenmiş Sermaye	50.000.000	50.000.000
Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları	62.162.277	62.162.277
Değer Artış Fonları	45.936.713	46.469.707
Kardan Ayrılan Kısıtlanmış Yedekler	10.257.009	10.849.921
Geçmiş Yıllar Kar / Zararları	86.310.168	83.494.638
Net Dönem Karı / Zararı	3.040.706	12.134.991
TOPLAM KAYNAKLAR	543.195.153	646.314.340

2.1.3. Gelir Tablosu

YSBK işletmesinin 01.01.2015-31.12.2015 dönemine ilişkin kapsamlı gelir tablosu aşağıdaki gibidir:

Tablo 6: YSBK İşletmesi 01.01.2015-31.12.2015 Dönemi Gelir Tablosu

YSBK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	
BAĞIMSIZ DENETİMDEN GEÇMİŞ GELİR TABLOSU	
(Tüm Tutarlar, Türk Lirası olarak gösterilmiştir)	
	Cari Dönem
	01.01.2015
	31.12.2015
<u>SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER</u>	
Satış Gelirleri	1.454.305.370
Satışların Maliyeti (-)	-1.458.130.266
Ticari Faaliyetlerden Brüt Kar / (Zarar)	-3.824.896
BRÜT KÂR / (ZARAR)	-3.824.896
Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	-10.147.841
Genel Yönetim Giderleri (-)	-11.383.286
Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-)	-848.646
Diğer Faaliyet Gelirleri	20.547.318
Diğer Faaliyet Giderleri (-)	-514.931
FAALİYET KÂRI / (ZARARI)	-6.172.282
Özkaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımların Kar / Zararlarındaki Paylar	3.057.755
Finansal Gelirler	113.424.983
Finansal Giderler (-)	-97.950.243
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ KÂRI / (ZARARI)	12.360.213
Sürdürülen Faaliyetler Vergi Gelir / (Gideri)	-225.222
- Dönem Vergi Gelir / (Gideri)	-1.955.657
- Ertelenmiş Vergi Gelir / (Gideri)	1.730.435
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM KÂRI / (ZARARI)	12.134.991
<u>DURDURULAN FAALİYETLER</u>	
Durdurulan Faaliyetler Vergi Sonrası Dönem Kârı / (Zararı)	
DÖNEM KÂRI / (ZARARI)	12.134.991

2.1.4. Alternatif Muhasebe Politikası Bulunan Hesap Grupları Hakkında Detaylı Bilgiler

Çalışmanın gerek birinci bölümünde gerekse ikinci bölümünde TMS/TFRS'ler tarafından kullanıcılara sunulan alternatif muhasebe politikaları hakkında bilgi verilmiş ve örnekler üzerinden gerekli açıklamalar yapılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde bütün bu alternatif muhasebe politikalarının tamamının örnek uygulama üzerinden ele alınması amaçlanmaktadır. Bu nedenle YSBK işletmesinin finansal tablolarına dönük stoklar, maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar ve yatırım amaçlı gayrimenkulleri ile ilgili olarak alternatif muhasebe politikalarının etkileri gösterilmeye çalışılacaktır. Bir önceki kısımda verilen finansal durum tablosu ve gelir tablosunda bu hesap gruplarına ilişkin detaylı bilgi ve kullanılan muhasebe politikaları Tablo 7.'de verildiği gibidir:

Tablo 7: YSBK İşletmesi Alternatif Muhasebe Politikalarına İlişkin Hesap Gruplarının Görünümü

Hesap Grupları	Muhasebe Politikası	Tutar (TL)
Stoklar	Ortalama Maliyet Yöntemi	125.354.784
İlk Madde ve Malzeme		23.400.484
Yarı Mamuller		26.069.922
Mamuller		66.740.425
Diğer Stoklar		9.143.953
Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	Gerçeğe Uygun Değer Yöntemi	70.895.000
Arazi ve Arsalar		9.015.000
Binalar		67.330.088
Birikmiş Amortismanlar (-)		-5.450.088
Maddi Duran Varlıklar	Maliyet Modeli	74.468.442
Arazi ve Arsalar		2.635.291
Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri		1.881.842
Binalar		33.854.988
Tesis, Makine ve Cihazlar		232.464.729
Taşıtlar		3.838.581
Demirbaşlar		4.066.634
Diğer Maddi Varlıklar		12.288.266
Birikmiş Amortismanlar (-)	Doğrusal Amortisman Yöntemi	-220.381.175
Yapılmakta Olan Yatırımlar		3.819.286
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	Maliyet Modeli	37.551
Haklar		212.052
İtfa Payları (-)	Doğrusal Amortisman Yöntemi	-174.501

YSBK işletmesinin maddi duran varlıklarına ilişkin birikmiş amortisman tutarlarının ve maddi olmayan duran varlıklarına ilişkin itfa paylarının detayı Tablo 8.'de gösterildiği gibidir.

Tablo 8: YSBK İşletmesi Amortisman ve İtfa Paylarının Detayı

Hesap No	Maliyet Bedeli				Birikmiş Amortisman				Net Değer	
	1.1.2015	(+)	(-)	31.12.2015	1.1.2015	(+)	(-)	31.12.2015	1.1.2015	31.12.2015
250 Arazi ve Arsalar	2.899.245	-	263.954	2.635.291	-	-	-	-	2.899.245	2.635.290
251 Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri	1.607.530	274.312	-	1.881.842	1.089.091	43.125	-	1.132.216	518.439	749.626
252 Binalar	33.643.218	211.769	-	33.854.987	11.780.922	675.985	-	12.456.907	21.862.296	21.398.080
253 Tesis, Makine ve Cihazlar	233.538.892	1.129.854	2.204.017	232.464.729	179.276.856	10.230.949	1.442.256	188.065.549	54.262.036	44.399.180
254 Taşıtlar	3.664.329	325.801	151.549	3.838.581	3.249.246	196.020	59.607	3.385.659	415.083	452.922
255 Demirbaşlar	3.823.201	283.063	39.630	4.066.634	3.409.908	134.207	20.305	3.523.810	413.293	542.824
256 Diğer Maddi Duran Varlıklar	11.970.587	323.686	6.007	12.288.266	11.671.115	151.926	6.007	11.817.034	299.472	471.232
258 Yapılmakta Olan Yatırımlar	2.204.154	1.615.132	-	3.819.286	-	-	-	-	2.204.154	3.819.286
Toplam (Maddi Duran Varlıklar)	293.351.156	4.163.617	2.665.157	294.849.616	210.477.138	11.432.212	1.528.175	220.381.175	82.874.018	74.468.440
260 Haklar	184.998	27.054	-	212.052	159.757	14.744	-	174.501	25.241	37.551
Toplam (Maddi Olmayan D. V.)	184.998	27.054	-	212.052	159.757	14.744	-	174.501	25.241	37.551

2.1.5. Stoklar Hesap Grubu

2.1.5.1. YSBK İşletmesinin Stoklarının Değerlenmesi

YSBK işletmesi, stokların maliyetinin hesaplanmasında ortalama maliyet yöntemini kullanmaktadır. İşletmenin stoklarının görünümü karşılaştırmalı olarak aşağıdaki tabloda verildiği gibidir.

	31.12.2015	31.12.2014
Stoklar	125.354.784,00	90.198.135,00
İlk Madde ve Malzeme	23.400.484,00	16.488.177,00
Yarı Mamuller	26.069.922,00	8.865.174,00
Mamuller	66.740.425,00	57.210.041,00
Diğer Stoklar	9.143.953,00	7.634.743,00

İşletmenin dönem sonunda var olan ilk madde ve malzeme stoklarının mizandaki görünümü Tablo 9.'daki gibidir.

Tablo 9: YSBK İşletmesi İlk Madde ve Malzeme Hesabının Mizan Görünümü

KEBİR KODU	BORÇ TOPLAMI	ALACAK TOPLAMI	BORÇ BAKİYESİ	ALACAK BAKİYESİ
150 101	485.692,37	485.692,37	0,00	0,00
150 103	1.408.801,51	1.408.801,51	0,00	0,00
150 104 000001	28.666.788,92	27.152.508,80	1.514.280,12	0,00
150 104 000002	436.978,18	436.978,18	0,00	0,00
150 105 000001	13.765.744,59	13.765.744,59	0,00	0,00
150 105 000002	11.989.404,15	11.572.401,10	417.003,05	0,00
150 105 000003	1.324.876.831,61	1.310.667.338,56	14.209.493,05	0,00
150 105 000005	18.287.749,55	18.065.378,61	222.370,94	0,00
150 105 000008	9.524,72	0,00	9.524,72	0,00
150 105 000009	9.666,83	0,00	9.666,83	0,00
150 105 000010	16.403.390,47	15.918.747,35	484.643,12	0,00
150 1	1.416.340.572,90	1.399.473.591,07	16.866.981,83	0,00
150 201 000001	419.435,44	344.899,30	74.536,14	0,00
150 202 000001	3.346.776,90	2.597.090,13	749.686,77	0,00
150 2	3.766.212,34	2.941.989,43	824.222,91	0,00
150 301 000001	4.495.251,06	4.099.781,07	395.469,99	0,00
150 302 000001	323.039,39	304.506,10	18.533,29	0,00
150 303 000001	1.297.118,82	1.091.428,38	205.690,44	0,00
150 304 000001	836.556,16	795.529,56	41.026,60	0,00
150 305 000001	403.050,56	393.898,37	9.152,19	0,00
150 399 000001	483.427,22	351.950,16	131.477,06	0,00

Tablo 9: Devamı

150 3	7.838.443,21	7.037.093,64	801.349,57	0,00
150 401 000001	3.616.865,82	3.389.261,39	227.604,43	0,00
150 4	3.616.865,82	3.389.261,39	227.604,43	0,00
150 501 000001	1.961.205,59	1.951.065,90	10.139,69	0,00
150 502 000001	99.977,63	94.777,02	5.200,61	0,00
150 503 000001	208.190,50	182.243,02	25.947,48	0,00
150 504 000540	248.327,64	94.180,50	154.147,14	0,00
150 504 000541	383.704,94	59.810,09	323.894,85	0,00
150 504 000542	101.692,03	27.371,64	74.320,39	0,00
150 504 000543	5.272,98	0,00	5.272,98	0,00
150 504 000544	3.211.107,92	1.794.283,41	1.416.824,51	0,00
150 504 000545	244.464,50	38.742,88	205.721,62	0,00
150 504 000546	111.594,94	30.454,03	81.140,91	0,00
150 504 000547	35.422,40	16.926,72	18.495,68	0,00
150 504 000548	183.872,92	143.418,45	40.454,47	0,00
150 504 000549	70.446,20	40.317,33	30.128,87	0,00
150 504 000550	519.399,52	185.397,63	334.001,89	0,00
150 504 000551	840,00	0,00	840,00	0,00
150 504 000552	5.213,85	5.086,09	127,76	0,00
150 504 000553	5.516,20	5.516,20	0,00	0,00
150 504 000559	203.656,51	86.005,46	117.651,05	0,00
150 504 000560	1.062.147,15	441.466,84	620.680,31	0,00
150 504 000597	108.358,36	91.732,66	16.625,70	0,00
150 504 000598	226.367,26	140.605,93	85.761,33	0,00
150 504 000599	85.996,74	35.961,31	50.035,43	0,00
150 5	9.082.775,78	5.465.363,11	3.617.412,67	0,00
150 601 000001	2.476.123,23	1.666.653,46	809.469,77	0,00
150 602 000001	604.986,33	430.250,77	174.735,56	0,00
150 603 000001	162.930,64	147.240,90	15.689,74	0,00
150 604 000001	169.383,78	165.295,26	4.088,52	0,00
150 606 000001	99.736,91	98.089,74	1.647,17	0,00
150 607 000001	62,77	0,00	62,77	0,00
150 699 000001	392.260,35	335.041,76	57.218,59	0,00
150 6	3.905.484,01	2.842.571,89	1.062.912,12	0,00
150	1.444.550.354,06	1.421.149.870,53	23.400.483,53	0,00

TMS-2 Stoklar standardına göre işletmelerin dönem sonu stoklarının değerlemesinde ortalama maliyet yöntemi, ilk giren ilk çıkar yöntemi ve gerçek parti maliyet yönteminden dilediğini kullanabilir. Yapılan bu çalışmada gerçek parti maliyet yöntemine yönelik veri elde edilemediğinden YSBK işletmesi açısından ele

alınmayacaktır. YSBK işletmesinin ortalama maliyet yöntemine göre düzenlenen stok bilgileri ilk giren ilk çıkar yöntemine göre yeniden düzenlendiğinde stok maliyetleri Tablo 10.'daki gibi olacaktır.

**Tablo 10: YSBK İşletmesinde İlk Giren İlk Çıkar Yönteminin Kullanılması
Sonucu İlk Madde ve Malzeme Hesabının Görünümü**

KEBİR KODU	BORÇ TOPLAMI	ALACAK TOPLAMI	BORÇ BAKİYESİ	ALACAK BAKİYESİ
150 101	485.692,37	485.692,37	0,00	0,00
150 103	1.408.801,51	1.408.801,51	0,00	0,00
150 104 000001	28.666.788,92	27.022.182,77	1.644.606,15	0,00
150 104 000002	436.978,18	436.978,18	0,00	0,00
150 105 000001	13.765.744,59	13.765.744,59	0,00	0,00
150 105 000002	11.989.404,15	11.590.872,32	398.531,83	0,00
150 105 000003	1.324.876.831,61	1.309.412.590,09	15.464.241,52	0,00
150 105 000005	18.287.749,55	18.053.576,55	234.173,00	0,00
150 105 000008	9.524,72	0,00	9.524,72	0,00
150 105 000009	9.666,83	0,00	9.666,83	0,00
150 105 000010	16.403.390,47	15.839.613,70	563.776,77	0,00
150.01	1.416.340.572,90	1.398.016.052,08	18.324.520,82	0,00
150 201 000001	419.435,44	338.121,54	81.313,90	0,00
150 202 000001	3.346.776,90	2.565.350,14	781.426,76	0,00
150.02	3.766.212,34	2.903.471,68	862.740,66	0,00
150 301 000001	4.495.251,06	4.080.070,75	415.180,31	0,00
150 302 000001	323.039,39	303.282,10	19.757,29	0,00
150 303 000001	1.297.118,82	1.063.110,28	234.008,54	0,00
150 304 000001	836.556,16	794.268,54	42.287,62	0,00
150 305 000001	403.050,56	393.716,23	9.334,33	0,00
150 399 000001	483.427,22	346.123,51	137.303,71	0,00
150.03	7.838.443,21	6.980.571,41	857.871,80	0,00
150 401 000001	3.616.865,82	3.391.250,22	225.615,60	0,00
150.04	3.616.865,82	3.391.250,22	225.615,60	0,00
150 501 000001	1.961.205,59	1.949.331,32	11.874,27	0,00
150 502 000001	99.977,63	94.602,71	5.374,92	0,00
150 503 000001	208.190,50	181.906,20	26.284,30	0,00
150 504 000540	248.327,64	95.834,27	152.493,37	0,00
150 504 000541	383.704,94	58.091,60	325.613,34	0,00
150 504 000542	101.692,03	26.881,88	74.810,15	0,00
150 504 000543	5.272,98	0,00	5.272,98	0,00
150 504 000544	3.211.107,92	1.764.116,02	1.446.991,90	0,00
150 504 000545	244.464,50	37.096,13	207.368,37	0,00
150 504 000546	111.594,94	29.481,57	82.113,37	0,00
150 504 000547	35.422,40	16.552,40	18.870,00	0,00

Tablo 10: Devamı

150 504 000548	183.872,92	142.782,44	41.090,48	0,00
150 504 000549	70.446,20	40.142,80	30.303,40	0,00
150 504 000550	519.399,52	181.651,32	337.748,20	0,00
150 504 000551	840,00	0,00	840,00	0,00
150 504 000552	5.213,85	5.086,09	127,76	0,00
150 504 000553	5.516,20	5.516,20	0,00	0,00
150 504 000559	203.656,51	85.098,76	118.557,75	0,00
150 504 000560	1.062.147,15	438.384,03	623.763,12	0,00
150 504 000597	108.358,36	91.662,26	16.696,10	0,00
150 504 000598	226.367,26	138.768,36	87.598,90	0,00
150 504 000599	85.996,74	34.778,49	51.218,25	0,00
150.05	9.082.775,78	5.417.764,85	3.665.010,93	0,00
150 601 000001	2.476.123,23	1.546.866,28	929.256,95	0,00
150 602 000001	604.986,33	418.234,33	186.752,00	0,00
150 603 000001	162.930,64	145.700,03	17.230,61	0,00
150 604 000001	169.383,78	165.222,86	4.160,92	0,00
150 606 000001	99.736,91	98.057,25	1.679,66	0,00
150 699 000001	392.323,12	322.254,21	70.068,91	0,00
150.06	3.905.484,01	2.696.334,96	1.209.149,05	0,00
150	1.444.550.354,06	1.419.405.445,20	25.144.908,86	0,00

Her iki stok değerlendirme yöntemine yönelik YSBK işletmesinin ilk madde ve malzemelerinin üretime verilen maliyeti ve dönem sonu stok maliyeti aşağıda gösterildiği gibi olacaktır.

KEBİR KODU	Ortalama Maliyet Yöntemi		İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi	
	Üretime Verilen Maliyet	Dönem Sonu Stok Maliyeti	Üretime Verilen Maliyet	Dönem Sonu Stok Maliyeti
150.01	1.399.473.591,07	16.866.981,83	1.398.016.052,08	18.324.520,82
150.02	2.941.989,43	824.222,91	2.903.471,68	862.740,66
150.03	7.037.093,64	801.349,57	6.980.571,41	857.871,80
150.04	3.389.261,39	227.604,43	3.391.250,22	225.615,60
150.05	5.465.363,11	3.617.412,67	5.417.764,85	3.665.010,93
150.06	2.842.571,89	1.062.912,12	2.696.334,96	1.209.149,05
150	1.421.149.870,53	23.400.483,53	1.419.405.445,20	25.144.908,86

YSBK işletmesi, stoklarının değerlemesinde ilk giren ilk çıkar yöntemini uygulaması durumunda işletmenin üretime verilen maliyeti 1.744.425,33 TL'lik bir azalış gösterecektir. Yine işletmenin dönem sonu stok tutarı 1.744.425,33 TL tutarında artış gösterecektir.

2.1.6. Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıklar Hesap Grubu

TMS-16 Maddi Duran Varlıklar Standardı ve TMS-38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardına göre, işletmeler finansal raporlama dönemlerinde maddi ve maddi olmayan duran varlıklarını isterlerse maliyet modeli üzerinden isterlerse yeniden değerlendirme modeli üzerinden değerleyebilmektedirler. YSBK işletmesi finansal durum tablosunda maddi ve maddi olmayan duran varlıklarını dönem sonunda maliyet bedelinden birikmiş amortisman ve birikmiş değer düşüklüğü zararlarını düşükten sonraki net değeri ile göstermekte yani maliyet modelini (MM) kullanmaktadır. Amortisman (itfa) yöntemi ile ilgili olarak da ilgili muhasebe standartları uygulayıcılara üç alternatif sunmaktadır. Buna göre işletmeler doğrusal (normal) amortisman yöntemi, azalan bakiyeler yöntemini ve üretim miktarı yönteminden birini seçip kullanabilirler. YSBK işletmesi maddi ve maddi olmayan duran varlıkları için finansal raporlama tarihinde doğrusal (normal) amortisman yöntemini kullanmaktadır.

2.1.6.1. YSBK İşletmesinin Duran Varlıklarının MM Açısından Değerlenmesi

2.1.6.1.1. Arazi ve Arsalar Hesabının Değerlenmesi

Maliyet modeli açısından YSBK işletmesinin arazi ve arsalar hesabının görünümü Tablo 11.'deki gibidir.

Tablo 11: Maliyet Modeli Açısından Arazi Ve Arsalar Hesabının Görünümü

KEBİR KOD	HESAP NO	DEMİRBAŞ ADI	ALIM TARİHİ	MALİYET BEDELİ
250	250.01.001	ARAZİ VE ARSALAR	1977	137.117,84
250	250.01.002	ARAZİ VE ARSALAR	1977	21.329,44
250	250.01.003	ARAZİ VE ARSALAR	2000	137.188,36
250	250.01.004	ARAZİ VE ARSALAR	2000	16.165,36
250	250.01.005	ARAZİ VE ARSALAR	2000	15.725,01
250	250.01.006	ARAZİ VE ARSALAR	2000	34.032,19
250	250.01.007	ARAZİ VE ARSALAR	2000	309,26
250	250.01.008	ARAZİ VE ARSALAR	2000	4.215,84
250	250.01.009	ARAZİ VE ARSALAR	2000	11,68
250	250.01.010	ARAZİ VE ARSALAR	2001	245.161,20
250	250.01.011	ARAZİ VE ARSALAR	2004	413.433,72
250	250.01.012	ARAZİ VE ARSALAR	2005	29.669,31
250	250.01.013	ARAZİ VE ARSALAR	2011	1.580.930,92
		TOPLAM		2.635.290,13

Arazi ve arsalar sınırsız faydalı ömre sahip olduklarından dolayı maliyet modelinin kullanımında bu hesapta herhangi bir değişiklik söz konusu olmamaktadır.

2.1.6.1.2. Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri Hesabının Değerlenmesi

Maliyet modeli açısından YSBK işletmesinin yer altı ve yer üstü düzenleri hesabının normal ve azalan bakiyeler amortisman yöntemleri dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi Tablo 12.'deki gibi yapılabilir.

YSBK işletmesinin finansal durum tablosunda 1.881.842,32 TL. olarak gösterilen yer altı ve yer üstü düzenlerinin 620.846,36 TL.'lik kısmı için amortisman ayırma işleminin sonlandığı bilinmektedir. Ancak ilgili duran varlıklar halen işletmenin aktifinde kayıtlı bulunmaktadırlar. Tablo 12. de gösterildiği gibi işletmenin faydalı ömrü devam eden yer altı ve yer üstü düzenlerinin 1.260.996,02 TL. olduğu görülmektedir.

Tablo 12: MM Açısından Yer Altı Ve Yer Üstü Düzenleri Hesabının Görünümü

KEBİR KODU	ALIM TARİHİ	MALİYET BEDELİ	F. ÖMÜR	KUL. AYI	NORMAL AMORTİSMAN		AZALAN BAKİYELER	
					B. AMORT.	D. AMORT.	B. AMORT.	D. AMORT.
251.01.001	31.12.1996	53.493,08	300	229	40.833,05	2.139,72	42.594,72	947,68
251.01.002	31.12.1997	150.235,82	300	217	108.670,57	6.009,43	116.966,08	2.893,02
251.01.003	20.12.1998	75.272,30	300	205	51.436,07	3.010,89	57.153,76	1575,53
251.01.004	15.9.1998	1.905,28	300	208	1.321,00	76,21	1.455,90	39,08
251.01.005	30.6.1999	82.588,30	300	199	54.783,57	3.303,53	61.850,22	1803,31
251.01.006	5.10.2000	25.412,03	300	183	15.501,34	1.016,48	18.282,14	619,99
251.01.007	30.9.2001	12.592,32	300	172	7.219,60	503,69	8.778,18	331,66
251.01.008	18.10.2001	66.631,05	300	171	37.979,70	2.665,24	46.310,65	1766,99
251.01.009	31.12.2002	38.167,36	300	157	19.974,25	1.526,69	25.343,20	1115,14
251.01.010	31.12.2003	96.459,60	300	145	46.622,14	3.858,38	61.231,08	3063,35
251.01.011	31.7.2003	11.612,43	300	150	5.806,21	464,5	7.513,71	356,41
251.01.012	27.3.2003	2.209,83	300	154	1.134,38	88,39	1.451,52	65,94
251.01.013	24.6.2004	38.453,07	300	139	17.816,59	1.538,12	23.802,93	1273,93
251.01.014	30.6.2005	114.904,58	300	127	48.642,94	4.596,18	67.320,64	4137,73
251.01.015	19.10.2005	11.373,98	300	123	4.663,33	454,96	6.532,07	421,04
251.01.016	31.12.2007	31.130,73	300	97	10.065,60	1.245,23	15.260,36	1380,03
251.01.017	1.5.2008	9.129,60	300	92	2.799,74	365,18	4.308,31	419,24
251.01.018	1.5.2008	1.024,46	300	91	310,75	40,98	479,64	47,38
251.01.019	31.12.2009	9.842,31	300	73	2.394,96	393,69	3.914,16	515,49
251.01.020	30.10.2009	22.223,73	300	75	5.555,93	888,95	9.017,77	1148,34
251.01.021	25.5.2009	5.748,63	300	80	1.532,97	229,95	2.448,82	286,94
251.01.022	3.7.2010	12.880,00	300	66	2.833,60	515,2	4.730,59	708,64
251.01.023	31.12.2010	19.488,50	300	61	3.962,66	779,54	6.729,62	1109,47
251.01.024	31.8.2010	16.048,43	300	65	3.477,16	641,94	5.823,78	889,1
251.01.025	31.5.2011	12.482,89	300	56	2.330,14	499,32	4.017,18	736,15
251.01.026	28.2.2011	16.260,53	300	59	3.197,90	650,42	5.465,86	938,67
251.01.027	21.5.2012	13.358,60	300	44	1.959,26	534,34	3.511,20	856,3
251.01.028	21.8.2012	35.754,73	300	41	4.886,48	1.430,19	8.841,01	2340,32
251.01.029	30.9.2015	274.311,85	300	4	3.657,49	3.657,49	7.314,98	7314,98
A. TOPLAM		1.260.996,02			511.369,38	43.124,83	628.450,08	39.101,85
251.01.030		620.846,36			620.846,36	0	620.846,36	0
TOPLAM		1.881.842,39			1.132.215,77	43.124,83	1.249.296,44	39.101,85

Maliyet modelinin kullanımında amortisman yöntemleri açısından oluşan farklar aşağıda gösterildiği gibidir.

	NORMAL A. Y	AZALAN B. A. Y	FARK
251 YER ALTI VE YER ÜSTÜ DÜZENLERİ HS.	1.881.842,39	1.881.842,39	-
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	1.132.215,77	1.249.296,44	117.080,67
DÖNEM AMORTİSMANI	43.124,86	39.101,85	4.023,01
NET DEĞER	749.626,62	632.545,95	117.080,67

YSBK işletmesinin yer altı ve yer üstü düzenleri için normal amortisman yerine azalan bakiyeler amortisman yöntemini kullanması durumunda birikmiş amortismanlarında 117.080,67 TL.'lik bir artış ve buna paralel olarak varlıklarının net defter değerinde aynı tutarda bir azalış meydana gelecektir. Yine 2015 döneminde ayırması gereken amortisman tutarı 4.023,01 TL. tutarında azalış gösterecek ve aynı tutarda dönem kârında artış sağlayacaktır.

2.1.6.1.3. Binalar Hesabının Değerlenmesi

Maliyet modeli açısından YSBK işletmesinin binalar hesabının normal ve azalan bakiyeler amortisman yöntemleri dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi Tablo 13.'teki gibi yapılabilir.

Tablo 13: MM Açısından Binalar Hesabının Görünümü

KEBİR KODU	ALIM TARİHİ	MALİYET BEDELİ	F. ÖMÜR	KUL. AYI	NORMAL AMORTİSMAN		AZALAN BAKİYELER	
					B. AMORT.	D. AMORT.	B. AMORT.	D. AMORT.
252.01.001	31.12.1980	6.701.855,46	600	421	4.702.468,58	134.037,11	5.101.420,07	66.684,81
252.01.002	31.12.1981	21.096,14	600	409	14.380,54	421,92	15.848,37	218,66
252.01.003	29.12.1983	4.798.874,99	600	385	3.079.278,12	95.977,50	3.573.579,58	53.970,64
252.01.004	31.12.1984	4.924,82	600	373	3.061,60	98,5	3.540,14	57,69
252.01.005	31.12.1985	6.746,31	600	361	4.059,03	134,93	4.470,46	82,33
252.01.006	31.12.1986	106.891,25	600	349	62.175,08	2.137,82	74.280,72	1.358,77
252.01.007	31.12.1987	790.303,36	600	337	443.887,05	15.806,07	539.150,41	10.464,71
252.01.008	30.12.1988	2.197,72	600	325	1.190,43	43,95	1.470,20	30,31
252.01.009	31.12.1989	205.905,92	600	313	107.414,26	4.118,12	134.903,88	2.958,42
252.01.010	31.12.1990	73.484,51	600	301	36.864,73	1.469,69	47.089,21	1.099,80
252.01.011	31.12.1992	11.256,74	600	277	5.196,86	225,13	6.869,40	182,81
252.01.012	28.12.1994	1.224,84	600	253	516,47	24,5	706,85	21,58
252.01.013	31.12.1995	1.352.941,56	600	241	543.431,53	27.058,83	756.931,44	24.833,75
252.01.014	30.9.1996	820.262,40	600	232	317.168,13	16.405,25	447.633,37	15.526,21
252.01.015	31.12.1996	514.747,00	600	229	196.461,77	10.294,94	278.537,60	9.842,06

Tablo 13: Devami

252.01.016	31.12.1997	1.985.289,45	600	217	718.013,02	39.705,79	1.036.311,85	39.540,73
252.01.017	31.12.1998	405.145,90	600	205	138.424,85	8.102,92	203.415,04	8.405,45
252.01.018	30.6.1999	26.704,68	600	199	8.857,05	534,09	13.131,75	565,54
252.01.019	31.12.1999	159.091,98	600	193	51.174,59	3.181,84	76.576,02	3.438,16
252.01.020	31.12.2000	1.547.841,71	600	181	466.932,25	30.956,83	711.574,68	34.844,46
252.01.021	30.9.2001	17.183,19	600	172	4.925,85	343,66	7.609,67	398,9
252.01.022	5.4.2001	56.291,72	600	177	16.606,06	1.125,83	25.458,88	1.284,70
252.01.023	31.12.2002	813.453,52	600	157	212.853,67	16.269,07	336.573,96	19.869,98
252.01.024	26.11.2002	18.167,43	600	158	4.784,09	363,35	7.552,56	442,29
252.01.025	31.12.2003	3.260.751,09	600	145	788.014,85	65.215,02	1.269.516,73	82.968,10
252.01.026	25.8.2005	36.800,25	600	125	7.666,72	736	12.742,01	1002,43
252.01.027	30.6.2005	161.505,24	600	127	34.185,28	3.230,10	56.636,68	4.369,52
252.01.028	31.12.2007	1.846,58	600	97	298,53	36,93	518,92	55,32
252.01.029	26.7.2007	33.643,67	600	102	5.719,42	672,87	9.858,88	991,03
252.01.030	30.6.2010	91.209,56	600	67	10.185,07	1.824,19	18.575,07	3.026,44
252.01.031	31.10.2010	685.355,01	600	63	71.962,28	13.707,10	132.123,44	23.051,32
252.01.032	1.12.2010	6.607,80	600	61	671,79	132,16	1237,94	223,74
252.01.033	28.2.2011	9.147,00	600	59	899,46	182,94	1662,89	311,84
252.01.034	1.3.2011	1.064.334,72	600	58	102.885,69	21.286,69	190.478,65	36.410,67
252.01.035	30.6.2011	14.134,40	600	55	1.295,65	282,69	2.409,51	488,54
252.01.036	27.7.2011	20.144,25	600	54	1.812,98	402,89	3.376,99	698,64
252.01.037	11.9.2011	2.329,00	600	52	201,85	46,58	377,25	81,32
252.01.038	1.10.2011	326.133,31	600	51	27.721,33	6.522,67	51.903,11	11.426,26
252.01.039	7.12.2011	9.028,70	600	49	737,34	180,57	1385,77	318,46
252.01.040	30.3.2012	13.005,30	600	46	997,07	260,11	1882,58	463,45
252.01.041	26.4.2012	138.571,38	600	45	10.392,85	2.771,43	19.650,26	4.955,05
252.01.042	10.5.2012	91.924,97	600	44	6.741,16	1.838,50	12.764,42	3.298,36
252.01.043	13.11.2012	424.781,93	600	38	26.902,86	8.495,64	51.467,53	15.554,77
252.01.044	31.12.2012	706.149,95	600	37	43.545,91	14.123,00	83.476,19	25.944,74
252.01.045	23.1.2013	212.087,09	600	36	12.725,23	4.241,74	24.446,01	7.818,38
252.01.046	31.3.2013	4.860,72	600	34	275,44	97,21	530,4	180,43
252.01.047	22.4.2013	21.900,90	600	33	1.204,55	438,02	2.322,55	815,76
252.01.048	31.5.2013	113.641,23	600	32	6.060,87	2.272,82	11.702,32	4.247,45
252.01.049	31.7.2013	5.849,55	600	30	292,48	116,99	566,42	220,13
252.01.050	31.8.2013	583.173,82	600	29	28.186,73	11.663,48	54.678,38	22.020,64
252.01.051	31.12.2013	97.880,58	600	25	4.078,36	1.957,61	7.974,53	3.746,09
252.01.052	28.2.2014	484.479,89	600	23	18.571,73	9.689,60	36.432,89	18.668,63
252.01.053	30.6.2014	15.496,01	600	19	490,71	309,92	966,95	605,38
252.01.054	3.9.2014	7.535,85	600	16	200,96	150,72	397,89	297,41

Tablo 13: Devamı

252.01.055	31.12.2014	4.557.026,84	600	13	98.735,58	91.140,54	196.863,56	181.673,47
252.01.056	16.3.2015	7.863,75	600	10	131,06	131,06	262,13	262,13
252.01.057	30.4.2015	198.708,90	600	9	2.980,63	2.980,63	5.961,27	5.961,27
252.01.058	13.12.2015	5.196,58	600	1	8,66	8,66	17,32	17,32
TOPLAM		33.854.988,43			12.456.906,68	675.984,74	15.669.803,55	758.297,25

Maliyet modelinin kullanımında amortisman yöntemleri açısından oluşan farklar aşağıda gösterildiği gibidir.

	NORMAL A.Y.	AZALAN B. A.Y.	FARK
252 BİNALAR HS.	33.854.988,43	33.854.988,43	-
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	12.456.906,68	15.669.803,55	3.212.896,87
DÖNEM AMORTİSMANI	675.984,74	758.297,25	82.312,51
NET DEĞER	21.398.081,75	18.185.184,88	3.212.896,87

YSBK işletmesi binaları için normal amortisman yerine azalan bakiyeler amortisman yöntemini kullanması durumunda birikmiş amortismanlarında 3.212.896,87 TL.'lik bir artış ve varlıklarının net defter değerinde aynı tutarda bir azalış meydana gelecektir. Yine ilgili 2015 döneminde ayırması gereken amortisman tutarı 82.312,51 TL. tutarında artış gösterecek ve aynı tutarda dönem kârında azalmaya yol açacaktır.

2.1.6.1.4. Tesis, Makine ve Cihazlar Hesabının Değerlenmesi

Maliyet modeli açısından YSBK işletmesinin tesis, makine ve cihazlar hesabının normal ve azalan bakiyeler amortisman yöntemleri dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi Tablo 14.'teki gibi yapılabilir.

Tablo 14: MM Açısından Tesis, Makine ve Cihazlar Hesabının Görünümü

KEBİR KODU	ALIM TARİHİ	MALİYET BEDELİ	KUL. AYI	NORMAL AMORTİSMAN		AZALAN BAKİYELER	
				B. AMORT.	D. AMORT.	B. AMORT.	D. AMORT.
253.01.001	23.8.2002	1.387.624,67	150	1.387.624,67	9.250,83	1.387.624,67	159.830,71
253.01.002	18.9.2002	250.462,99	150	250.462,99	3.339,51	250.462,99	29.261,20
253.01.003	20.10.2002	26.660,22	150	26.660,22	533,2	26.660,22	3.158,54
253.01.004	30.11.2002	1.334.261,19	150	1.334.261,19	35.580,30	1.334.261,19	160.270,61

Tablo 14: Devamı

253.01.005	31.12.2002	8.934.940,29	150	8.934.940,29	297.831,34	8.934.940,29	1.087.961,54
253.01.006	5.1.2003	226.584,41	150	226.584,41	9.063,38	226.584,41	27.962,85
253.01.007	18.2.2003	57.825,50	150	57.825,50	2.698,52	57.825,50	7.249,54
253.01.008	20.3.2003	284.950,89	150	284.950,89	15.197,38	284.950,89	36.282,25
253.01.009	28.4.2003	5.278.556,67	150	5.278.556,67	316.713,40	5.278.556,67	682.448,69
253.01.010	7.5.2003	294.712,39	150	294.712,39	19.647,49	294.712,39	38.679,79
253.01.011	29.6.2003	199.370,04	150	199.370,04	14.620,47	199.370,04	26.557,04
253.01.012	31.7.2003	7.998.567,81	150	7.998.567,81	639.885,42	7.998.567,81	1.081.115,78
253.01.013	27.8.2003	17.651,44	149	17.533,76	1.412,11	15.618,30	387,27
253.01.014	15.9.2003	2.583.891,96	148	2.549.440,07	206.711,36	2.282.019,93	57.499,43
253.01.015	21.10.2003	229.895,95	147	225.298,03	18.391,68	202.659,28	5.187,94
253.01.016	13.11.2003	1.649.182,03	146	1.605.203,84	131.934,56	1.451.083,33	37.733,09
253.01.017	4.12.2003	9.456.781,49	145	9.141.555,44	756.542,52	8.305.278,04	219.333,99
253.01.018	16.1.2004	9.552,13	144	9.170,04	764,17	8.373,30	224,54
253.01.019	22.2.2004	8.640,15	143	8.236,95	691,21	7.556,94	206,33
253.01.020	3.3.2004	1.501,55	142	1.421,47	120,12	1.310,36	36,42
253.01.021	16.4.2004	203.909,75	141	191.675,16	16.312,78	177.546,87	5.021,50
253.01.022	20.5.2004	170.087,80	140	158.748,61	13.607,02	147.764,48	4.252,06
253.01.023	30.6.2004	1.136.694,13	139	1.053.336,56	90.935,53	985.281,04	28.840,59
253.01.024	16.7.2004	3.202.354,45	138	2.946.166,09	256.188,36	2.769.512,47	82.446,09
253.01.025	26.8.2004	155.069,26	137	141.629,92	12.405,54	133.805,77	4.050,19
253.01.026	30.9.2004	141.308,27	136	128.119,50	11.304,66	121.654,91	3.743,50
253.01.027	6.10.2004	753.537,08	135	678.183,37	60.282,97	647.257,95	20.243,64
253.01.028	29.12.2004	283.457,17	133	251.332,03	22.676,57	242.367,75	7.826,56
253.01.029	6.1.2005	3.697,71	132	3.253,99	295,82	3.154,45	103,48
253.01.030	11.2.2005	24.415,56	131	21.322,92	1.953,24	20.771,56	694,1
253.01.031	1.3.2005	23.678,95	130	20.521,75	1.894,32	20.089,67	683,67
253.01.032	17.4.2005	9.777,78	129	8.408,89	782,22	8.272,85	286,65
253.01.033	18.5.2005	78.489,04	128	66.977,32	6.279,12	66.225,51	2.335,91
253.01.034	22.6.2005	3.389.811,77	127	2.870.040,63	271.184,94	2.852.265,20	102.389,82
253.01.035	13.7.2005	137.625,68	126	115.605,58	11.010,05	115.480,45	4.218,14
253.01.036	18.8.2005	231,57	125	192,97	18,53	193,77	7,2
253.01.037	30.9.2005	778.285,69	124	643.382,84	62.262,86	649.422,47	24.545,38
253.01.038	31.10.2005	1.129.103,67	123	925.865,01	90.328,29	939.521,32	36.110,92
253.01.039	18.11.2005	1.166.070,22	122	948.403,78	93.285,62	967.561,70	37.811,15
253.01.040	4.12.2005	1.397.814,73	121	1.127.570,55	111.825,18	1.156.594,94	45.946,63
253.01.041	3.1.2006	1.969,86	120	1.575,89	157,59	1.625,33	65,62
253.01.042	13.2.2006	37.397,76	119	29.668,89	2.991,82	30.753,02	1.265,66
253.01.043	1.3.2006	1.932.792,75	118	1.520.463,63	154.623,42	1.584.013,25	66.434,19

Tablo 14: Devami

253.01.044	4.4.2006	1.393.272,39	117	1.086.752,47	111.461,79	1.137.983,29	48.626,50
253.01.045	2.5.2006	820.531,59	116	634.544,43	65.642,53	667.907,73	29.071,21
253.01.046	26.6.2006	3.166.527,82	115	2.427.671,33	253.322,23	2.568.743,48	113.863,68
253.01.047	16.7.2006	31.104,52	114	23.639,44	2.488,36	25.146,19	1.134,92
253.01.048	9.8.2006	2.600,96	113	1.959,39	208,08	2.095,50	96,28
253.01.049	26.9.2006	365.153,08	112	272.647,63	29.212,25	293.177,42	13.709,65
253.01.050	9.10.2006	3.079,20	111	2.278,61	246,34	2.463,71	117,24
253.01.051	14.11.2006	108.825,15	110	79.805,11	8.706,01	86.770,28	4.200,93
253.01.052	28.12.2006	1.157.724,37	109	841.279,71	92.617,95	919.882,01	45.303,31
253.01.053	24.1.2007	376,41	108	271,01	30,11	298,04	14,93
253.01.054	14.2.2007	35.459,06	107	25.294,13	2.836,72	27.958,73	1.428,63
253.01.055	11.3.2007	24.921,87	106	17.611,46	1.993,75	19.568,01	1.019,78
253.01.056	30.4.2007	592.910,05	105	415.037,03	47.432,80	463.578,12	24.634,65
253.01.057	20.5.2007	1.918.453,11	104	1.330.127,49	153.476,25	1.493.638,92	80.916,99
253.01.058	5.6.2007	151.537,98	103	104.056,08	12.123,04	117.481,21	6.487,00
253.01.059	5.7.2007	5.514,98	102	3.750,19	441,2	4.257,31	239,56
253.01.060	8.8.2007	1.141.157,23	101	768.379,20	91.292,58	877.149,56	50.287,18
253.01.061	17.9.2007	462.780,54	100	308.520,36	37.022,44	354.186,38	20.684,60
253.01.062	9.10.2007	533.487,26	99	352.101,59	42.678,98	406.538,18	24.180,78
253.01.063	29.11.2007	176.593,95	98	115.374,71	14.127,52	133.987,86	8.115,45
253.01.064	19.12.2007	5.481.837,57	97	3.544.921,63	438.547,01	4.141.139,74	255.371,02
253.01.065	29.1.2008	96.602,35	96	61.825,50	7.728,19	72.656,96	4.561,03
253.01.066	18.2.2008	97.818,10	95	61.951,46	7.825,45	73.186,48	4.691,74
253.01.067	8.3.2008	2.142.581,83	94	1.342.684,61	171.406,55	1.594.627,31	104.372,29
253.01.068	30.4.2008	300.426,69	93	186.264,55	24.034,14	222.412,04	14.859,93
253.01.069	28.5.2008	7.100,74	92	4.355,12	568,06	5.228,89	356,54
253.01.070	30.6.2008	374.403,85	91	227.138,34	29.952,31	274.232,63	19.080,23
253.01.071	23.7.2008	1.075.399,88	90	645.239,93	86.031,99	783.446,97	55.610,08
253.01.072	12.8.2008	92.594,72	89	54.939,53	7.407,58	67.092,50	4.857,57
253.01.073	29.9.2008	172.615,84	88	101.267,96	13.809,27	124.395,23	9.184,88
253.01.074	3.10.2008	2.694.187,83	87	1.562.628,94	215.535,03	1.930.960,16	145.376,70
253.01.075	6.11.2008	78.559,23	86	45.040,63	6.284,74	55.995,35	4.297,88
253.01.076	9.12.2008	3.288.287,49	85	1.863.362,91	263.063,00	2.330.883,49	182.362,67
253.01.077	28.1.2009	253.997,38	84	142.238,53	20.319,79	179.045,21	14.276,60
253.01.078	6.2.2009	300.216,58	83	166.119,84	24.017,33	210.219,36	17.142,33
253.01.079	18.3.2009	76.444,29	82	41.789,55	6.115,54	53.170,19	4.433,16
253.01.080	26.4.2009	9.476,31	81	5.117,21	758,1	6.546,78	558,01
253.01.081	11.5.2009	113.891,49	80	60.742,13	9.111,32	78.149,35	6.808,03
253.01.082	22.6.2009	21.237,83	79	11.185,26	1.699,03	14.473,36	1.288,47
253.01.083	23.7.2009	155.571,06	78	80.896,95	12.445,68	105.291,40	9.577,08

Tablo 14: Devami

253.01.084	17.8.2009	169.676,01	77	87.100,35	13.574,08	114.042,95	10.596,77
253.01.085	8.9.2009	4.270,18	76	2.163,56	341,61	2.850,08	270,5
253.01.086	28.10.2009	36.458,41	75	18.229,21	2.916,67	24.162,95	2.341,99
253.01.087	30.11.2009	366.338,36	74	180.726,92	29.307,07	241.076,25	23.859,45
253.01.088	31.12.2009	142.716,90	73	69.455,56	11.417,35	93.249,22	9.422,42
253.01.089	27.1.2010	1.202,36	72	577,13	96,19	779,97	80,45
253.01.090	28.2.2010	690.815,64	71	326.986,07	55.265,25	444.281,37	46.958,91
253.01.091	2.3.2010	85.314,02	70	39.813,21	6.825,12	54.391,92	5.889,92
253.01.092	28.4.2010	1.937.606,58	69	891.299,03	155.008,53	1.224.515,99	135.826,78
253.01.093	31.5.2010	1.398.066,29	68	633.790,05	111.845,30	875.744,99	99.489,77
253.01.094	29.6.2010	512.858,61	67	229.076,85	41.028,69	318.393,48	37.040,98
253.01.095	18.7.2010	2.231.621,36	66	981.913,40	178.529,71	1.372.993,91	163.548,09
253.01.096	3.8.2010	313,91	65	136,03	25,11	191,38	23,34
253.01.097	20.9.2010	1.185.940,04	64	506.001,08	94.875,20	716.417,71	89.432,82
253.01.098	4.10.2010	1.231.855,15	63	517.379,16	98.548,41	737.285,68	94.203,71
253.01.099	30.11.2010	114.795,96	62	47.449,00	9.183,68	68.067,16	8.900,72
253.01.100	31.12.2010	63.686,87	61	25.899,33	5.094,95	37.407,39	5.005,62
253.01.101	20.2.2011	10.616,87	59	4.175,97	849,35	6.106,29	859,16
253.01.102	2.3.2011	828.317,90	58	320.282,92	66.265,43	470.908,24	68.078,03
253.01.103	3.4.2011	7.436,71	57	2.825,95	594,94	4.178,49	620,61
253.01.104	31.5.2011	18.253,07	56	6.814,48	1.460,25	10.134,74	1.546,35
253.01.105	30.6.2011	1.518.225,61	55	556.682,72	121.458,05	832.893,46	130.539,46
253.01.106	21.7.2011	69.535,28	54	25.032,70	5.562,82	37.685,23	6.066,68
253.01.107	21.8.2011	22.744,41	53	8.036,36	1.819,55	12.175,54	2.013,12
253.01.108	6.9.2011	144.927,64	52	50.241,58	11.594,21	76.620,60	13.010,86
253.01.109	5.10.2011	322.866,97	51	109.774,77	25.829,36	168.550,60	29.393,59
253.01.110	7.11.2011	86.184,15	50	28.728,05	6.894,73	44.419,76	7.955,12
253.01.111	22.12.2011	42.895,89	49	14.012,66	3.431,67	21.824,01	4.013,69
253.01.112	10.1.2012	33.332,85	48	10.666,51	2.666,63	16.737,38	3.161,04
253.01.113	15.2.2012	27.467,94	47	8.606,62	2.197,44	13.575,37	2.646,20
253.01.114	20.3.2012	135.532,64	46	41.563,34	7.028,52	65.912,67	13.260,95
253.01.115	5.4.2012	293.434,77	45	88.030,43	26.147,26	140.385,20	29.152,30
253.01.116	31.5.2012	384.433,37	44	112.767,12	30.754,67	180.882,73	38.771,55
253.01.117	5.6.2012	168.558,55	43	48.320,12	14.626,29	77.977,72	17.253,49
253.01.118	24.7.2012	123.688,93	42	34.632,90	9.398,04	56.242,88	12.846,87
253.01.119	29.8.2012	438.564,45	41	119.874,28	35.085,16	195.954,81	46.211,36
253.01.120	25.9.2012	1.653,07	40	440,82	132,25	725,54	176,67
253.01.121	5.10.2012	265.475,47	39	69.023,62	21.678,70	114.421,03	28.772,27
253.01.122	8.11.2012	3.709.448,73	38	939.727,01	296.812,31	1.569.473,10	407.614,41
253.01.123	31.12.2012	114.671,03	37	28.285,52	9.173,68	47.611,26	12.773,29

Tablo 14: Devamı

253.01.124	23.1.2013	1.683.970,57	36	404.152,94	134.717,65	685.874,48	190.113,54
253.01.125	29.2.2013	5.238.775,54	35	1.222.380,96	419.102,04	2.084.445,92	600.824,69
253.01.126	31.3.2013	820.511,99	34	185.982,72	65.640,96	318.752,50	95.573,24
253.01.127	30.4.2013	36.976,54	33	8.134,84	2.958,12	14.016,77	4.373,29
253.01.128	24.5.2013	9.225,37	32	1.968,08	738,03	3.410,29	1.107,63
253.01.129	4.6.2013	81.500,38	31	16.843,41	6.520,03	29.361,00	9.931,31
253.01.130	10.7.2013	132.973,31	30	26.594,66	10.637,86	46.653,42	16.441,88
253.01.131	31.8.2013	395.869,96	29	76.534,86	31.669,60	135.165,84	49.657,93
253.01.132	10.9.2013	1.102.132,37	28	205.731,38	88.170,59	365.943,22	140.226,51
253.01.133	31.10.2013	655.275,00	27	117.949,50	52.422,00	211.407,44	84.546,20
253.01.134	30.11.2013	370.261,53	26	64.178,67	29.620,92	115.971,84	48.436,13
253.01.136	31.1.2014	5.252.220,17	24	840.355,23	420.177,61	1.546.253,62	705.898,39
253.01.137	28.2.2014	108.776,76	23	16.679,10	8.702,14	30.805,58	14.851,65
253.01.138	31.3.2014	265.346,75	22	38.917,52	21.227,74	72.174,32	36.794,75
253.01.139	7.5.2014	196.198,43	20	26.159,79	15.695,87	48.971,13	28.043,30
253.01.140	10.6.2014	40.028,85	19	5.070,32	3.202,31	9.542,88	5.806,85
253.01.141	7.7.2014	1.097.478,23	18	131.697,39	87.798,26	249.347,05	161.548,80
253.01.142	11.8.2014	15.533,80	17	1.760,50	1.242,70	3.355,30	2.319,71
253.01.143	31.10.2014	1.509.157,20	15	150.915,72	120.732,58	292.172,83	231.806,55
253.01.144	31.12.2014	34.778,33	13	3.014,12	2.782,27	5.954,05	5.490,34
253.01.145	21.1.2015	17.388,14	12	1.391,05	1.391,05	2.782,10	2.782,10
253.01.146	3.2.2015	4.472,76	11	328	328	656	656
253.01.147	23.3.2015	28.361,33	10	1.890,76	1.890,76	3.781,51	3.781,51
253.01.148	30.4.2015	241.401,00	9	14.484,00	14.484,00	29.403,06	29.403,06
253.01.149	25.5.2015	14.112,38	8	752,66	752,66	1.505,32	1.505,32
253.01.150	10.6.2015	13.189,82	7	615,52	615,52	1.231,05	1.231,05
253.01.151	9.7.2015	2.793,96	6	111,76	111,76	223,52	223,52
253.01.152	17.8.2015	7.537,40	5	251,25	251,25	502,49	502,49
253.01.153	1.9.2015	151.442,00	4	4.038,00	4.038,00	7.883,59	7.883,59
253.01.154	5.10.2015	6.132,45	3	122,65	122,65	245,3	245,3
253.01.155	30.11.2015	2.643,50	2	35,25	35,25	70,49	70,49
253.01.156	10.12.2015	13.733,82	1	91,56	91,56	183,12	183,12
A. TOPLAM		123.806.459,59		83.461.311,06	9.150.772,43	90.924.814,69	9.565.799,26
253.01.157		103.686.938,52		103.686.938,52		103.686.938,5	
B. MAL.		626.645,20		107.601,62	107.601,62	107.601,62	107.601,62
31.12.2008 KUR FARKI		4.344.686,00		724.114,33	972.575,00	724.114,33	972.575,00
ÖN. DN. FARKI				85.583,47		85.583,47	
	SATIŞ				- 1.442.256,00		-1.442.256,00
TOPLAM		232.464.729,31		188.065.549	8.788.693,05	195.529.052	9.203.719,88

Maliyet modelinin kullanımında amortisman yöntemleri açısından oluşan farklar aşağıda gösterildiği gibidir.

	NORMAL A.Y.	AZALAN B. A.Y.	FARK
253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR HS.	232.464.729,31	232.464.729,31	0,00
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	188.065.549	195.529.052,63	7.463.503,63
DÖNEM AMORTİSMANI	8.788.693,05	9.203.719,88	415.026,83
NET DEĞER	44.399.180,31	36.935.676,68	7.463.503,63

YSBK işletmesi tesis, makine ve cihazları için normal amortisman yerine azalan bakiyeler amortisman yöntemini kullanması durumunda birikmiş amortismanlarında 7.463.503,63 TL.'lik bir artış ve varlıklarının net defter değerinde aynı tutarda bir azalış meydana gelecektir. Yine 2015 döneminde ayırması gereken amortisman tutarı 415.026,83 TL. tutarında artış gösterecek ve aynı tutarda dönem kârında azalmaya yol açacaktır.

2.1.6.1.5. Taşıtlar Hesabının Değerlenmesi

Maliyet modeli açısından YSBK işletmesinin tesis, makine ve cihazlar hesabının normal ve azalan bakiyeler amortisman yöntemleri dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi Tablo 15.'teki gibi yapılabilir.

Tablo 15: MM Açısından Taşıtlar Hesabının Görünümü

KEBİR KODU	ALIM TARİHİ	MALİYET BEDELİ	F. ÖMÜR	KUL. AYI	NORMAL AMORTİSMAN		AZALAN BAKİYELER	
					B. AMORT.	D. AMORT.	B. AMORT.	D. AMORT.
254.01.001	21.3.2010	343.411,44	60	60	343.411,44	37.767,72	343.411,44	29.670,75
254.01.002	4.1.2011	145.603,70	60	60	145.603,70	29.120,74	145.603,70	18.870,24
254.01.003	14.8.2011	1.192,50	60	53	1.053,38	238,5	1.063,71	85,86
254.01.004	30.11.2011	276.019,21	60	50	230.016,01	7.499,73	242.631,90	22.258,19
254.01.005	29.12.2011	72.276,12	60	49	59.025,50	14.455,22	63.221,37	6.036,50
254.01.006	31.5.2012	33.824,72	60	44	24.804,79	6.764,94	28.466,88	3.571,89
254.01.007	30.9.2012	61.351,80	60	40	40.901,20	12.270,36	49.866,74	7.656,70
254.01.008	30.11.2012	1.600,00	60	38	1.013,33	320	1.277,44	215,04
254.01.009	31.12.2012	24.073,00	60	37	14.845,02	4.814,60	19.046,56	3.350,96
254.01.010	31.1.2013	32.457,40	60	36	19.474,44	6.491,48	25.446,60	4.673,87
254.01.011	3.3.2013	132.750,50	60	34	75.225,28	26.550,10	100.890,38	21.240,08
254.01.012	16.10.2013	6.348,22	60	27	2.856,70	1.269,64	4.291,40	1.371,22
254.01.013	12.11.2014	3.000,00	60	14	700	600	1320	1120

Tablo 15: Devamı

254.01.014	19.1.2015	1.500,00	60	12	300	300	600	600
254.01.015	31.3.2015	235.467,76	60	10	39.244,63	39.244,63	78.489,25	78.489,25
254.01.016	13.4.2015	38.385,22	60	9	5.757,78	5.757,78	11.515,57	11.515,57
254.01.017	31.8.2015	950	60	5	79,17	79,17	158,33	158,33
254.01.018	21.10.2015	49.498,34	60	3	2.474,92	2.474,92	4.949,83	4.949,83
A. TOPLAM		1.459.709,93			1.006.787,28	196.019,53	1.122.251,10	215.834,28
254.01.019		2.378.871,05			2.378.871,05		2.378.871,05	
SATIŞ						-59.606,53		-67.132,54
TOPLAM		3.838.580,98			3.385.658,33	136.413,00	3.501.122,15	148.701,74

Maliyet modelinin kullanımında amortisman yöntemleri açısından oluşan farklar aşağıda gösterildiği gibidir.

	NORMAL A.Y.	AZALAN B. A.Y.	FARK
254 TAŞITLAR HS.	3.838.580,98	3.838.580,98	-
257 BİRİKMIŞ AMORTİSMANLAR	3.385.658,33	3.501.122,15	115.463,82
DÖNEM AMORTİSMANI	136.413,00	148.701,74	12.288,74
NET DEĞER	452.922,65	337.458,83	115.463,82

YSBK işletmesi taşıtları için normal amortisman yerine azalan bakiyeler amortisman yöntemini kullanması durumunda birikmiş amortismanlarında 115.463,82 TL.'lik bir artış ve varlıklarının net defter değerinde aynı tutarda bir azalış meydana gelecektir. Yine 2015 döneminde ayırması gereken amortisman tutarı 12.288,74 TL. tutarında artış gösterecek ve aynı tutarda dönem kârında azalmaya yol açacaktır. İşletme dönemde 76.227 TL. maliyet bedeline sahip iki adet taşıtının satışını gerçekleştirmiştir. Bu satışların normal amortisman yöntemine göre amortisman tutarı 59.606,53 TL. iken, azalan bakiyeler yöntemine göre amortisman tutarı 67.132,54 TL.'dir.

2.1.6.1.6. Demirbaşlar Hesabının Değerlenmesi

Maliyet modeli açısından YSBK işletmesinin demirbaşlar hesabının normal ve azalan bakiyeler amortisman yöntemleri dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi Tablo 15.'teki gibi yapılabilir.

Tablo 16: MM Açısından Demirbaşlar Hesabının Görünümü

KEBİR KODU	ALIM TARİHİ	MALİYET BEDELİ	F. ÖMÜR	KUL. AYI	NORMAL AMORTİSMAN		AZALAN BAKİYELER	
					B. AMORT.	D. AMORT.	B. AMORT.	D. AMORT.
255.01.001	5.2.2010	3.775,66	60	60	3.775,66	62,93	3.775,66	309,91
255.01.002	25.3.2010	26.123,13	60	60	26.123,13	870,77	26.123,13	902,82
255.01.003	12.5.2010	1.059,32	60	60	1.059,32	70,62	1.059,32	40,27
255.01.004	2.8.2010	10.296,45	60	60	10.296,45	1.201,25	10.296,45	444,81
255.01.005	26.9.2010	980	60	60	980	130,67	980	44,03
255.01.006	9.12.2010	11.985,39	60	60	11.985,39	2.197,32	11.985,39	600,61
255.01.007	30.1.2011	1.219,92	60	60	1.219,92	243,98	1.219,92	63,24
255.01.008	21.3.2011	8.202,31	60	58	7.928,90	1.640,46	7.493,63	472,45
255.01.009	1.4.2011	17.932,20	60	57	17.035,59	3.586,44	16.305,39	1.084,54
255.01.010	1.5.2011	8.063,25	60	56	7.525,70	1.612,65	7.296,92	510,89
255.01.011	29.6.2011	7.772,63	60	55	7.124,91	1.554,53	7.000,34	514,86
255.01.012	14.7.2011	5.744,70	60	54	5.170,23	1.148,94	5.149,10	397,07
255.01.013	16.8.2011	6.027,62	60	53	5.324,40	1.205,52	5.376,64	433,99
255.01.014	27.9.2011	4.267,30	60	52	3.698,33	853,46	3.788,00	319,54
255.01.015	27.10.2011	4.609,02	60	51	3.917,67	921,8	4.071,42	358,39
255.01.016	2.11.2011	11.784,10	60	50	9.820,08	2.356,82	10.358,70	950,27
255.01.017	27.12.2011	10.036,15	60	49	8.196,19	2.007,23	8.778,82	838,22
255.01.018	15.1.2012	12.873,15	60	48	10.298,52	2.574,63	11.204,79	1.112,24
255.01.019	10.2.2012	4.886,97	60	47	3.828,13	977,39	4.218,43	445,69
255.01.020	31.3.2012	7.026,52	60	46	5.387,00	1.405,30	6.014,70	674,55
255.01.021	28.4.2012	6.268,18	60	45	4.701,14	1.253,64	5.320,43	631,83
255.01.022	23.5.2012	9.259,85	60	44	6.790,56	1.851,97	7.793,09	977,84
255.01.023	5.6.2012	11.686,70	60	43	8.375,47	2.337,34	9.751,38	1.290,21
255.01.024	5.7.2012	19.921,49	60	42	13.945,04	3.984,30	16.479,06	2.294,96
255.01.025	10.8.2012	2.315,25	60	41	1.582,09	463,05	1.898,51	277,83
255.01.026	5.9.2012	593,22	60	40	395,48	118,64	482,17	74,03
255.01.027	3.10.2012	6.985,33	60	39	4.540,46	1.397,07	5.627,38	905,3
255.01.028	20.11.2012	1.515,55	60	38	959,85	303,11	1.210,02	203,69
255.01.029	14.12.2012	5.048,78	60	37	3.113,41	1.009,76	3.994,59	702,79
255.01.030	22.1.2013	1.400,00	60	36	840	280	1.097,60	201,6
255.01.031	13.2.2013	2.562,21	60	35	1.494,62	512,44	1.978,03	389,46
255.01.032	11.3.2013	8.715,29	60	34	4.938,66	1.743,06	6.623,62	1.394,45
255.01.033	1.4.2013	3.610,65	60	33	1.985,86	722,13	2.700,77	606,59
255.01.034	16.5.2013	7.410,51	60	32	3.952,27	1.482,10	5.454,06	1.304,23
255.01.035	25.6.2013	3.043,81	60	31	1.572,64	608,76	2.203,72	560,06
255.01.036	30.7.2013	6.075,34	60	30	3.037,67	1.215,07	4.325,64	1.166,47
255.01.037	8.8.2013	26.926,31	60	29	13.014,38	5.385,26	18.848,42	5.385,26

Tablo 16: Devamı

255.01.038	12.9.2013	5.687,02	60	28	2.653,94	1.137,40	3.912,67	1.182,90
255.01.039	28.10.2013	28.785,52	60	27	12.953,48	5.757,10	19.440,76	6.211,84
255.01.040	5.11.2013	2.645,58	60	26	1.146,42	529,12	1.756,67	592,61
255.01.041	15.12.2013	571,41	60	25	238,09	114,28	372,56	132,57
255.01.042	27.1.2014	495,65	60	24	198,26	99,13	317,22	118,96
255.01.043	13.2.2014	1.161,56	60	23	445,26	232,31	720,17	294,26
255.01.044	27.3.2014	45.397,90	60	22	16.645,90	9.079,58	27.238,74	12.106,11
255.01.045	12.5.2014	12.000,00	60	20	4.000,00	2.400,00	6.720,00	3.520,00
255.01.046	16.6.2014	46.947,30	60	19	14.866,65	9.389,46	25.351,54	14.397,17
255.01.047	13.7.2014	55.660,54	60	18	16.698,16	11.132,11	28.943,48	17.811,37
255.01.048	3.8.2014	6.623,66	60	17	1.876,70	1.324,73	3.311,83	2.207,89
255.01.049	25.9.2014	61.126,61	60	16	16.300,43	12.225,32	29.340,77	21.190,56
255.01.050	14.10.2014	11.536,07	60	15	2.884,02	2.307,21	5.306,59	4.152,99
255.01.051	20.11.2014	29.550,64	60	14	6.895,15	5.910,13	13.002,28	11.032,24
255.01.052	2.12.2014	26.965,82	60	13	5.842,59	5.393,16	11.325,64	10.426,78
255.01.053	22.1.2015	2.316,02	60	12	463,2	463,2	926,41	926,41
255.01.054	11.2.2015	83.712,27	60	11	15.347,25	15.347,25	30.694,50	30.694,50
255.01.055	5.3.2015	15.753,98	60	10	2.625,66	2.625,66	5.251,33	5.251,33
255.01.056	2.4.2015	12.475,19	60	9	1.871,28	1.871,28	3.742,56	3.742,56
255.01.057	10.5.2015	23.803,34	60	8	3.173,78	3.173,78	6.347,56	6.347,56
255.01.058	7.6.2015	8.437,27	60	7	984,35	984,35	1.968,70	1.968,70
255.01.059	7.7.2015	12.434,35	60	6	1.243,44	1.243,44	2.486,87	2.486,87
255.01.060	9.8.2015	8.064,43	60	5	672,04	672,04	1.344,07	1.344,07
255.01.061	30.9.2015	105.663,15	60	4	7.044,21	7.044,21	14.088,42	14.088,42
255.01.062	22.10.2015	4.450,00	60	3	222,5	222,5	445	445
255.01.063	12.11.2015	5.952,82	60	2	198,43	198,43	396,85	396,85
A. TOPLAM		906.222,36			363.426,29	152.167,61	493.038,43	201.955,51
255.01.064		3.160.411,51			3.160.411,51		3.160.411,51	
SATIŞ						-38.265,61		-38.265,61
TOPLAM		4.066.633,87			3.523.837,80	113.902,00	3.653.449,94	163.689,90

Maliyet modelinin kullanımında amortisman yöntemleri açısından oluşan farklar aşağıda gösterildiği gibidir.

	NORMAL A.Y.	AZALAN B. A.Y.	FARK
255 DEMİRBAŞLAR HS.	4.066.633,87	4.066.633,87	-
257 BİRİKMIŞ AMORTİSMANLAR	3.523.837,80	3.653.449,94	129.612,14
DÖNEM AMORTİSMANI	113.902,00	163.689,90	49.787,90
NET DEĞER	542.796,07	413.183,93	129.612,14

YSBK işletmesi demirbaşları için normal amortisman yerine azalan bakiyeler amortisman yöntemini kullanması durumunda birikmiş amortismanlarında 129.612,14 TL.'lik bir artış ve varlıklarının net defter değerinde aynı tutarda bir azalış meydana gelecektir. Yine 2015 döneminde ayırması gereken amortisman tutarı 49.787,90 TL. tutarında artış gösterecek ve aynı tutarda dönem kârında azalmaya yol açacaktır.

2.1.6.1.7. Diğer Maddi Duran Varlıklar Hesabının Değerlenmesi

Maliyet modeli açısından YSBK işletmesinin diğer maddi duran varlıklar hesabının normal ve azalan bakiyeler amortisman yöntemleri dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi Tablo 17.'deki gibi yapılabilir.

Tablo 17: MM Açısından Diğer Maddi Duran Varlıklar Hesabının Görünümü

KEBİR KODU	ALIM TARİHİ	MALİYET BEDELİ	F. ÖMÜR	K.A	NORMAL AMORTİSMAN		AZALAN BAKİYELER	
					B. AMORT.	D. AMORT.	B. AMORT.	D. AMORT.
256.01.001	12.1.2010	10.385,00	60	60	10.385,00	1.903,92	10.385,00	807,54
256.01.002	24.3.2010	6.159,36	60	60	6.159,36	205,32	6.159,36	445,77
256.01.003	23.5.2010	1.930,00	60	60	1.930,00	128,67	1.930,00	184,43
256.01.004	15.7.2010	30.993,79	60	60	30.993,79	3.099,38	30.993,79	3.213,44
256.01.005	22.9.2010	3.500,00	60	60	3.500,00	466,67	3.500,00	393,12
256.01.006	27.10.2010	23.987,88	60	60	23.987,88	2.899,60	23.987,88	2.797,95
256.01.007	19.12.2010	15.750,00	60	60	15.750,00	2.887,50	15.750,00	1.973,16
256.01.008	17.2.2011	28.821,03	60	59	28.340,68	5.764,21	26.455,40	157,09
256.01.009	17.3.2011	5.500,00	60	58	5.316,66	1.100,00	5.024,80	316,8
256.01.010	11.4.2011	28.640,00	60	57	27.208,00	5.728,00	26.041,78	1.732,15
256.01.011	25.5.2011	17.816,60	60	56	16.628,82	3.563,32	16.123,31	1.128,86
256.01.012	9.6.2011	28.880,00	60	55	26.473,33	5.776,00	2.593,84	190,77
256.01.013	12.7.2011	53.521,68	60	54	48.169,51	10.704,33	47.972,55	3.699,42
256.01.014	26.9.2011	28.350,00	60	52	24.570,00	5.670,00	25.165,73	2.122,85
256.01.015	21.11.2011	9.263,20	60	50	7.719,33	1.852,64	8.142,72	746,98
256.01.016	22.12.2011	9.456,23	60	49	7.722,60	1.891,25	8.271,55	789,78
256.01.017	15.2.2012	7.989,00	60	47	6.258,00	1.598,00	6.896,11	729,6
256.01.018	31.3.2012	2.802,00	60	46	2.148,00	560	2.398,51	268,99
256.01.019	9.5.2012	3.889,24	60	44	2.852,11	777,85	3.273,18	410,7
256.01.020	26.6.2012	4.913,77	60	43	3.521,53	982,75	4.100,05	542,48
256.01.021	13.7.2012	4.217,00	60	42	2.952,00	843	3.488,30	485,8
256.01.022	14.9.2012	1.270,15	60	40	846,77	254,03	1032,38	158,51
256.01.023	17.10.2012	1.145,83	60	39	744,79	229,17	923,08	148,5
256.01.024	2.11.2012	3.434,04	60	38	2.174,90	686,81	2.741,74	461,54
256.01.025	6.12.2012	8.699,56	60	37	5.364,73	1.739,91	6.883,09	1.210,98

Tablo 17: Devamı

256.01.026	29.1.2013	19.594,00	60	36	11.757,00	3.919,00	15.361,70	2.821,54
256.01.027	28.2.2013	31.955,00	60	35	18.640,00	6.391,00	24.669,26	4.857,16
256.01.028	31.3.2013	61.380,00	60	34	34.782,00	12.276,00	46.648,80	9.820,80
256.01.029	17.4.2013	51.223,00	60	33	28.173,00	10.245,00	38.314,80	8.605,46
256.01.030	15.5.2013	1.605,00	60	32	856	321	1181,28	282,48
256.01.031	26.6.2013	23.137,00	60	31	11.955,00	4.627,00	16.751,19	4.257,21
256.01.032	31.7.2013	43.563,00	60	30	21.782,00	8.713,00	31.016,86	8.364,10
256.01.033	26.8.2013	19.800,00	60	29	9.570,00	3.960,00	13.860,00	3.960,00
256.01.034	3.11.2013	30.290,00	60	26	13.126,00	6.058,00	20.112,56	6.784,96
256.01.035	27.5.2014	2.575,00	60	20	859	515	1142	755,33
256.01.036	17.6.2014	1.996,00	60	19	632	399	1077,84	612,11
256.01.037	31.7.2014	1.500,00	60	18	450	300	780	480
256.01.038	31.8.2014	4.951,00	60	17	1.403,00	990	2.475,50	1650,33
256.01.039	11.9.2014	800	60	14	187	160	352	298,67
256.01.040	31.12.2014	9.648,00	60	13	2.090,00	1.930,00	4.052,16	3.730,56
256.01.041	11.3.2015	761,51	60	10	126,92	126,92	253,84	253,84
256.01.042	25.5.2015	30.354,14	60	8	4.047,23	4.047,23	8.094,44	8.094,44
256.01.043	24.6.2015	54.000,00	60	7	6.300,00	6.300,00	12.600,00	12.600,00
256.01.044	21.7.2015	71.100,00	60	6	7.110,00	7.110,00	74.220,00	74.220,00
256.01.045	30.8.2015	81.660,00	60	5	6.805,01	6.805,01	13.610,00	13.610,00
256.01.046	27.9.2015	68.900,00	60	4	4.593,34	4.593,34	9.186,67	9.186,67
256.01.047	9.10.2015	15.772,91	60	3	788,65	788,65	1577,29	1577,29
256.01.048	26.11.2015	1.137,73	60	2	37,92	37,92	75,85	75,85
A. TOPLAM		969.018,65			497.788,86	151.925,40	627.648,19	201.858,92
256.01.049		11.319.247,00			11.319.247,00		11.319.247,00	
SATIŞ						-6.007,00		-6.007,00
TOPLAM		12.288.265,65			11.817.035,86	145.918,40	11.946.895,19	195.851,92

Maliyet modelinin kullanımında amortisman yöntemleri açısından oluşan farklar aşağıda gösterildiği gibidir.

	NORMAL A.Y.	AZALAN B. A.Y.	FARK
256 DİĞER MADDİ DURAN VARLIKLAR	12.288.265,65	12.288.265,65	-
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	11.817.035,86	11.946.895,19	129.859,33
DÖNEM AMORTİSMANI	145.918,40	195.851,92	49.933,52
NET DEĞER	471.229,79	341.370,46	129.859,33

YSBK işletmesi diğer maddi duran varlıkları için normal amortisman yerine azalan bakiyeler amortisman yöntemini kullanması durumunda birikmiş amortismanlarında 129.859,33 TL.'lik bir artış ve varlıklarının net defter değerinde

aynı tutarda bir azalış meydana gelecektir. Yine 2015 döneminde ayırması gereken amortisman tutarı 49.933,52 TL. tutarında artış gösterecek ve aynı tutarda dönem kârında azalmaya yol açacaktır.

2.1.6.1.8. Haklar Hesabının Değerlenmesi

Maliyet modeli açısından YSBK işletmesinin haklar hesabının normal ve azalan bakiyeler amortisman yöntemleri dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi Tablo 18.'deki gibi yapılabilir.

Tablo 18: MM Açısından Haklar Hesabının Görünümü

KEBİR KODU	ALIM TARİHİ	MALİYET BEDELİ	F. ÖMÜR	KUL. AYI	NORMAL AMORTİSMAN		AZALAN BAKİYELER	
					B. AMORT.	D. AMORT.	B. AMORT.	D. AMORT.
260.01.001	2.5.2010	15.741,10	60	60	15.741,10	1.899,43	15.741,10	1.496,03
260.01.002	9.2.2011	8.509,29	60	59	8.367,47	1.701,86	7.810,85	465,63
260.01.003	13.4.2011	873	60	57	829	175	793,8	52,8
260.01.004	1.5.2011	416,35	60	56	389	83	376,78	26,38
260.01.005	6.7.2011	1.135,80	60	54	1.022,22	227	1.018,04	78,51
260.01.006	28.9.2011	2.660,53	60	52	2.305,79	532,11	2.361,70	199,22
260.01.007	9.10.2011	12.162,71	60	51	10.338,30	2.432,54	10.744,05	945,77
260.01.008	14.11.2011	1.615,52	60	50	1.346,00	323,1	1.420,11	130,28
260.01.009	30.4.2012	2.495,30	60	45	1.871,00	499,06	2.118,01	251,53
260.01.010	22.5.2012	538,68	60	44	395	107,74	453,35	56,88
260.01.011	30.6.2012	880,53	60	43	631,05	176	734,71	97,21
260.01.012	12.3.2013	14.589,08	60	34	8.267,15	2.917,82	11.087,70	2.334,25
260.01.013	31.7.2013	5.789,42	60	30	2.894,71	1.157,88	4.122,07	1.111,57
260.01.014	18.6.2015	11.585,40	60	7	1.351,63	1.351,63	2.703,26	2.703,26
260.01.015	31.8.2015	11.602,80	60	5	966,9	966,9	1.933,80	1.933,80
260.01.016	18.10.2015	3.865,40	60	3	193,27	193,27	386,54	386,54
	A. TOPLAM	94.460,91			56.909,59	14.744,33	63.805,87	12.269,66
260.01.017		117.592,00			117.592,00		117.592,00	
	TOPLAM	212.052,91			174.501,59	14.744,33	181.397,87	12.269,66

Maliyet modelinin kullanımında amortisman yöntemleri açısından oluşan farklar aşağıda gösterildiği gibidir.

	NORMAL A.Y.	AZALAN B. A.Y.	FARK
260 HAKLAR HS.	212.052,91	212.052,91	-
268 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	174.501,59	181.397,87	6.896,28
DÖNEM AMORTİSMANI	14.744,33	12.269,66	2.474,67
NET DEĞER	37.551,32	30.655,04	6.896,28

YSBK işletmesi maddi olmayan duran varlıkları (haklar) için normal amortisman yerine azalan bakiyeler amortisman yöntemini kullanması durumunda birikmiş amortismanlarında 6.896,28 TL.'lik bir azalış ve varlıklarının net defter değerinde aynı tutarda bir artış meydana gelecektir. Yine 2015 döneminde ayırması gereken amortisman tutarı 2.474,67 TL. tutarında azalış gösterecek ve aynı tutarda dönem kârında artışa yol açacaktır.

2.1.6.2. YSBK İşletmesinin Duran Varlıklarının YDM Açısından Değerlenmesi

Yeniden değerlendirme modeli, gerçeğe uygun değeri güvenilir biçimde ölçülebilen varlıkların muhasebeleştirilmesinden sonra yeniden değerlendirilmesi suretiyle finansal tablolarda gösterildiği bir yöntemdir. Bu yöntemde yeniden değerlendirilmiş tutar varlıkların yeniden değerlendirme tarihindeki gerçeğe uygun değerinden birikmiş amortisman ve birikmiş değer düşüklüğü zararlarının indirilmesi ile bulunan tutarıdır.

YSBK işletmesi maddi ve maddi olmayan duran varlıklarını maliyet modeli esasına göre değerlemektedir. Daha önce de belirtildiği üzere işletmeler maddi ve maddi olmayan duran varlıklarını maliyet veya yeniden değerlendirme modellerinden dilediklerini kullanmak suretiyle değerleyebilirler. Bu açıdan YSBK işletmesinin bu varlıklarının yeniden değerlendirme modeli kullanılarak değerlemesinin yapılması durumunda varlıkların görünümü farklılık arz edecektir. Bu kapsamda YSBK işletmesinin varlıklarını 2011 ve 2014 yıllarında yeniden değerlemeye tabi tuttuğu varsayılmıştır. İlgili yıllardaki değerlendirme oranının yapılan çalışmalar neticesinde işletmenin görünümünü daha iyi yansıtacağı düşüncesinden hareketle sırası ile % 7,8 ve % 2,2 olduğu varsayılmıştır.

2.1.6.2.1. Arazi ve Arsalar Hesabının Değerlenmesi

YSBK işletmesinin arazi ve arsalarının yeniden değerlendirme modeli kapsamında değerlendirilmesi sonucunda görünümü Tablo 19.'daki gibi olacaktır.

Tablo 19: YDM Açısından Arazi ve Arsalar Hesabının Görünümü

KEBİR KOD	HESAP NO	DEMİRBAŞ ADI	ALIM TARİHİ	MALİYET BEDELİ	31.12.2010
250	250.01.001	ARAZİ VE ARSALAR	1977	137.117,84	151.064,92
250	250.01.002	ARAZİ VE ARSALAR	1977	21.329,44	23.498,99
250	250.01.003	ARAZİ VE ARSALAR	2000	137.188,36	151.142,61
250	250.01.004	ARAZİ VE ARSALAR	2000	16.165,36	17.809,64
250	250.01.005	ARAZİ VE ARSALAR	2000	15.725,01	17.324,50
250	250.01.006	ARAZİ VE ARSALAR	2000	34.032,19	37.493,81
250	250.01.007	ARAZİ VE ARSALAR	2000	309,26	340,72
250	250.01.008	ARAZİ VE ARSALAR	2000	4.215,84	4.644,66
250	250.01.009	ARAZİ VE ARSALAR	2000	11,68	12,87
250	250.01.010	ARAZİ VE ARSALAR	2001	245.161,20	270.098,02
250	250.01.011	ARAZİ VE ARSALAR	2004	413.433,72	455.486,54
250	250.01.012	ARAZİ VE ARSALAR	2005	29.669,31	32.687,15
250	250.01.013	ARAZİ VE ARSALAR	2011	1.580.930,92	1.741.736,89
		TOPLAM		2.635.290,13	2.903.341,30
		YENİDEN DEĞERLEME DEĞER ARTIŞI			268.051,17

2.1.6.2.2. Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri Hesabının Değerlenmesi

YSBK işletmesinin yer altı ve yer üstü düzenlerinin yeniden değerlendirme modeli ve bu modelde normal amortisman yöntemi ve azalan bakiyeler yönteminin kullanılması durumunda görünümü Tablo 20.'deki gibi olacaktır.

Tablo 20: YDM Açısından Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri Hesabının Görünümü

KEBİR KODU	ALIM TARİHİ	MALİYET BEDELİ	F. ÖMÜR	KUL. AYI	Y. DEĞERLEME	NORMAL AMORTİSMAN YÖNTEMİ		AZALAN BAKİYELER YÖNTEMİ	
						B. AMORTİSMAN	D. AMORTİSMANI	B. AMORTİSMAN	D. AMORTİSMANI
251.01.001	31.12.1996	53.493,08	300	229	58.934,18	44.986,43	2.357,37	46.927,28	1.044,08
251.01.002	31.12.1997	150.235,82	300	217	165.517,20	119.724,10	6.620,69	128.863,40	3.187,29
251.01.003	20.12.1998	75.272,30	300	205	82.928,70	56.667,94	3.317,15	62.967,21	1.735,78
251.01.004	15.9.1998	1.905,28	300	208	2.099,08	1.455,36	83,96	1.603,99	43,05
251.01.005	30.6.1999	82.588,30	300	199	90.988,85	60.355,94	3.639,55	68.141,38	1.986,74
251.01.006	5.10.2000	25.412,03	300	183	27.996,84	17.078,07	1.119,87	20.141,73	683,05
251.01.007	30.9.2001	12.592,32	300	172	13.873,16	7.953,95	554,93	9.671,06	365,40
251.01.008	18.10.2001	66.631,05	300	171	73.408,49	41.842,84	2.936,34	51.021,18	1.946,72
251.01.009	31.12.2002	38.167,36	300	157	42.049,59	22.005,95	1.681,98	27.921,01	1.228,57
251.01.010	31.12.2003	96.459,60	300	145	106.271,08	51.364,36	4.250,84	67.459,26	3.374,94
251.01.011	31.7.2003	11.612,43	300	150	12.793,60	6.396,80	511,74	8.277,97	392,66
251.01.012	27.3.2003	2.209,83	300	154	2.434,61	1.249,76	97,38	1.599,16	72,65
251.01.013	24.6.2004	38.453,07	300	139	42.364,36	19.628,82	1.694,57	26.224,06	1.403,50
251.01.014	30.6.2005	114.904,58	300	127	126.592,21	53.590,70	5.063,69	74.168,23	4.558,61
251.01.015	19.10.2005	11.373,98	300	123	12.530,90	5.137,67	501,24	7.196,48	463,86
251.01.016	31.12.2007	31.130,73	300	97	34.297,22	11.089,44	1.371,89	16.812,59	1.520,40
251.01.017	1.5.2008	9.129,60	300	92	10.058,23	3.084,52	402,33	4.746,53	461,89
251.01.018	1.6.2008	1.024,46	300	91	1.128,66	342,36	45,15	528,42	52,19
251.01.019	31.12.2009	9.842,31	300	73	10.843,43	2.638,57	433,74	4.312,30	567,92
251.01.020	30.10.2009	22.223,73	300	75	24.484,24	6.121,06	979,37	9.935,02	1.265,15
251.01.021	25.5.2009	5.748,63	300	80	6.333,36	1.688,90	253,33	2.697,91	316,13
251.01.022	3.7.2010	12.880,00	300	66	14.190,10	3.121,82	567,6	5.211,77	780,72

Tablo 20: Devamı

251.01.023	31.12.2010	19.488,50	300	61	21.470,79	4.365,73	858,83	7.414,13	1.222,32
251.01.024	31.8.2010	16.048,43	300	65	17.680,81	3.830,84	707,23	6.416,15	979,54
251.01.025	31.5.2011	12.482,89	300	56	13.752,60	2.567,15	550,1	4.425,79	811,03
251.01.026	28.2.2011	16.260,53	300	59	17.914,49	3.523,18	716,58	6.021,82	1.034,14
251.01.027	21.5.2012	13.358,60	300	44	13.652,49	2.002,37	546,1	3.588,45	875,13
251.01.028	21.8.2012	35.754,73	300	41	36.541,33	4.993,98	1.461,65	9.035,51	2.391,81
251.01.029	30.9.2015	274.311,85	300	4	274.311,85	10.972,47	10.972,47	7.314,98	7.314,98
251.01.030		620.846,36			620.846,36	620.846,36		620.846,36	
TOPLAM		1.881.842,39			1.978.288,81	1.190.627,44	54.297,67	1.311.491,13	42.080,25

Yeniden değerlendirme modelinin kullanımında amortisman yöntemleri açısından oluşan farklar aşağıda gösterildiği gibidir.

	NORMAL A.Y.	AZALAN B. A.Y.	FARK
251 YER ALTI VE YER ÜSTÜ DÜZENLERİ HS.	1.978.288,81	1.978.288,81	-
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS.	1.190.627,44	1.311.491,13	120.863,69
DÖNEM AMORTİSMANI	54.297,67	42.080,25	12.217,42
NET DEĞER	787.661,37	666.797,68	120.863,69

YSBK işletmesi yeniden değerlendirme modelinin kullanılmasında yer altı ve yer üstü düzenleri için normal amortisman yerine azalan bakiyeler amortisman yöntemini kullanması durumunda birikmiş amortismanlarında 120.863,69 TL.'lik bir artış ve varlıklarının net defter değerinde aynı tutarda bir azalış meydana gelecektir. Yine 2015 döneminde ayırması gereken amortisman tutarı 12.217,42 TL. tutarında azalış gösterecek ve aynı tutarda dönem kârında artışa yol açacaktır.

2.1.6.2.3. Binalar Hesabının Değerlenmesi

YSBK işletmesinin binalar hesabının yeniden değerlendirme modeli ve bu modelde normal amortisman yöntemi ve azalan bakiyeler yönteminin kullanılması durumunda görünümü Tablo 21.'deki gibi olacaktır.

Tablo 21: YDM Açısından Binalar Hesabının Görünümü

KEBİR KODU	ALIM TARİHİ	MALİYET BEDELİ	F. ÖMÜR	KUL. AYI	Y. DEĞERLEME	NORMAL AMORTİSMAN		AZALAN BAKİYELER	
						B. AMORTİSMAN	D. AMORTİSMANI	B. AMORTİSMAN	D. AMORTİSMANI
252.01.001	31.12.1980	6.701.855,46	600	421	7.383.541,39	5.180.784,88	147.670,83	5.620.316,11	73.467,72
252.01.002	31.12.1981	21.096,14	600	409	23.241,95	15.843,27	464,84	17.460,40	240,90
252.01.003	29.12.1983	4.798.874,99	600	385	5.286.997,36	3.392.489,97	105.739,95	3.859.949,68	59.460,32
252.01.004	31.12.1984	4.924,82	600	373	5.425,75	3.373,01	108,52	3.900,23	63,56
252.01.005	31.12.1985	6.746,31	600	361	7.432,52	4.471,90	148,65	5.255,70	90,70
252.01.006	31.12.1986	106.891,25	600	349	117.763,80	68.499,28	2.355,28	81.836,26	1.496,98
252.01.007	31.12.1987	790.303,36	600	337	870.689,86	489.037,47	17.413,80	593.990,63	11.529,13
252.01.008	30.12.1988	2.197,72	600	325	2.421,26	1.311,52	48,43	1.619,74	33,40
252.01.009	31.12.1989	205.905,92	600	313	226.849,85	118.340,00	4.537,00	148.625,76	3.259,34
252.01.010	31.12.1990	73.484,51	600	301	80.959,06	42.098,71	1.619,18	51.878,94	1.211,67
252.01.011	31.12.1992	11.256,74	600	277	12.401,73	5.725,47	248,03	7.568,13	201,40
252.01.012	28.12.1994	1.224,84	600	253	1.349,43	569,01	26,99	778,74	23,78
252.01.013	31.12.1995	1.352.941,56	600	241	1.490.557,36	598.707,21	29.811,15	833.923,48	27.359,75
252.01.014	30.9.1996	820.262,40	600	232	903.696,21	349.429,20	18.073,92	493.164,84	17.105,47
252.01.015	31.12.1996	514.747,00	600	229	567.105,01	216.445,08	11.342,10	306.869,33	10.843,15
252.01.016	31.12.1997	1.985.289,45	600	217	2.187.225,15	791.046,43	43.744,50	1.141.721,34	43.562,66
252.01.017	31.12.1998	405.145,90	600	205	446.355,72	152.504,87	8.927,11	224.105,60	9.260,42
252.01.018	30.6.1999	26.704,68	600	199	29.420,97	9.757,96	588,42	14.467,46	623,06
252.01.019	31.12.1999	159.091,98	600	193	175.274,18	56.379,86	3.505,48	84.365,03	3.787,88
252.01.020	31.12.2000	1.547.841,71	600	181	1.705.281,98	514.426,73	34.105,64	783.953,21	38.388,70
252.01.021	30.9.2001	17.183,19	600	172	18.931,00	5.426,89	378,62	8.383,70	439,47
252.01.022	5.4.2001	56.291,72	600	177	62.017,49	18.295,16	1.240,35	28.048,46	1.415,38
252.01.023	31.12.2002	813.453,52	600	157	896.194,76	234.504,30	17.923,90	370.808,92	21.891,08
252.01.024	26.11.2002	18.167,43	600	158	20.015,35	5.270,71	400,31	8.320,78	487,27

Tablo 21: Devamı

252.01.025	31.12.2003	3.260.751,09	600	145	3.592.421,65	868.168,56	71.848,43	1.398.646,89	91.407,28
252.01.026	25.8.2005	36.800,25	600	125	40.543,42	8.446,55	810,87	14.038,08	1.104,39
252.01.027	30.6.2005	161.505,24	600	127	177.932,92	37.662,47	3.558,66	62.397,53	4.813,97
252.01.028	31.12.2007	1.846,58	600	97	2.034,41	328,90	40,69	571,70	60,95
252.01.029	26.7.2007	33.643,67	600	102	37.065,77	6.301,18	741,32	10.861,69	1.091,84
252.01.030	30.6.2010	91.209,56	600	67	100.487,03	11.221,05	2.009,74	20.464,45	3.334,27
252.01.031	31.10.2010	685.355,01	600	63	755.066,58	79.281,99	15.101,33	145.562,51	25.396,00
252.01.032	1.12.2010	6.607,80	600	61	7.279,92	740,13	145,60	1.363,86	246,50
252.01.033	28.2.2011	9.147,00	600	59	10.077,40	990,94	201,55	1.832,03	343,56
252.01.034	1.3.2011	1.064.334,72	600	58	1.172.594,59	113.350,81	23.451,89	209.853,38	40.114,22
252.01.035	30.6.2011	14.134,40	600	55	15.572,09	1.427,44	311,44	2.645,60	538,23
252.01.036	27.7.2011	20.144,25	600	54	22.193,24	1.997,39	443,86	3.720,48	769,70
252.01.037	11.9.2011	2.329,00	600	52	2.565,90	222,38	51,32	415,62	89,59
252.01.038	1.10.2011	326.133,31	600	51	359.306,29	30.541,03	7.186,13	57.182,48	12.588,49
252.01.039	7.12.2011	9.028,70	600	49	9.947,06	812,34	198,94	1.526,72	350,85
252.01.040	30.3.2012	13.005,30	600	46	13.291,42	1.019,01	265,83	1.924,00	473,64
252.01.041	26.4.2012	138.571,38	600	45	141.619,95	10.621,50	2.832,40	20.082,57	5.064,06
252.01.042	10.5.2012	91.924,97	600	44	93.947,32	6.889,47	1.878,95	13.045,24	3.370,92
252.01.043	13.11.2012	424.781,93	600	38	434.127,13	27.494,72	8.682,54	52.599,82	15.896,97
252.01.044	31.12.2012	706.149,95	600	37	721.685,25	44.503,92	14.433,70	85.312,66	26.515,52
252.01.045	23.1.2013	212.087,09	600	36	216.753,01	13.005,18	4.335,06	24.983,82	7.990,38
252.01.046	31.3.2013	4.860,72	600	34	4.967,66	281,50	99,35	542,07	184,40
252.01.047	22.4.2013	21.900,90	600	33	22.382,72	1.231,05	447,65	2.373,64	833,71
252.01.048	31.5.2013	113.641,23	600	32	116.141,34	6.194,20	2.322,83	11.959,77	4.340,90
252.01.049	31.7.2013	5.849,55	600	30	5.978,24	298,91	119,56	578,88	224,97
252.01.050	31.8.2013	583.173,82	600	29	596.003,64	28.806,84	11.920,07	55.881,30	22.505,10
252.01.051	31.12.2013	97.880,58	600	25	100.033,95	4.168,08	2.000,68	8.149,97	3.828,50

Tablo 21: Devamı

252.01.052	28.2.2014	484.479,89	600	23	495.138,45	18.980,31	9.902,77	37.234,41	19.079,33
252.01.053	30.6.2014	15.496,01	600	19	15.836,92	501,50	316,74	988,22	618,70
252.01.054	3.9.2014	7.535,85	600	16	7.701,64	205,38	154,03	406,65	303,96
252.01.055	31.12.2014	4.557.026,84	600	13	4.657.281,43	100.907,76	93.145,63	201.194,56	185.670,29
252.01.056	16.3.2015	7.863,75	600	10	7.863,75	131,06	131,06	262,13	262,13
252.01.057	30.4.2015	198.708,90	600	9	198.708,90	2.980,63	2.980,63	5.961,27	5.961,27
252.01.058	13.12.2015	5.196,58	600	1	5.196,58	8,66	8,66	17,32	17,32
TOPLAM		33.854.988,43			36.680.896,71	13.704.461,73	732.502,91	17.145.893,79	811.635,10

Yeniden değerlendirme modelinin kullanımında amortisman yöntemleri açısından oluşan farklar aşağıda gösterildiği gibidir.

	NORMAL A.Y.	AZALAN B. A.Y.	FARK
252 BİNALAR HS.	36.680.896,71	36.680.896,71	0,00
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS.	13.704.461,73	17.145.893,79	3.441.432,06
DÖNEM AMORTİSMANI	732.502,91	811.635,10	79.132,19
NET DEĞER	22.976.434,98	19.535.002,92	3.441.432,06

YSBK işletmesi yeniden değerlendirme modelinin kullanılmasında binalar hesabı için normal amortisman yerine azalan bakiyeler amortisman yöntemini kullanması durumunda birikmiş amortismanlarında 3.441.432,06 TL.'lik bir artış ve varlıklarının net defter değerinde aynı tutarda bir azalış meydana gelecektir. Yine 2015 döneminde ayırması gereken amortisman tutarı 79.132,19 TL. tutarında artış gösterecek ve aynı tutarda dönem kârında azalışa yol açacaktır.

2.1.6.2.4. Tesis, Makine ve Cihazlar Hesabının Değerlenmesi

YSBK işletmesinin tesis, makine ve cihazlar hesabının yeniden değerlendirme modeli ve bu modelde normal amortisman yöntemi ve azalan bakiyeler yönteminin kullanılması durumunda görünümü Tablo 22.'deki gibi olacaktır.

Tablo 22: YDM Açısından Tesis, Makine ve Cihazlar Hesabının Görünümü

KEBİR KODU	ALIM TARİHİ	MALİYET BEDELİ	F. ÖMÜR	KUL AYI		NORMAL AMORTİSMAN		AZALAN BAKİYELER	
					Y. DEĞERLEME	B. AMORT.	D. AMORT.	B. AMORT.	D. AMORT.
253.01.001	23.8.2002	1.387.624,67	150	150	1.528.768,30	1.528.768,30	10.191,79	1.524.768,30	176.088,05
253.01.002	18.9.2002	250.462,99	150	150	275.939,08	275.939,08	3.679,19	175.939,08	32.237,53
253.01.003	20.10.2002	26.660,22	150	150	29.371,99	29.371,99	587,44	29.371,99	3.431,48
253.01.004	30.11.2002	1.334.261,19	150	150	1.469.976,90	1.469.976,90	39.199,38	1.469.976,90	176.572,69
253.01.005	31.12.2002	8.934.940,29	150	150	9.843.766,68	9.843.766,68	328.125,56	9.843.766,68	1.198.624,64
253.01.006	5.1.2003	226.584,41	150	150	249.631,67	249.631,67	9.985,27	249.631,67	30.807,12
253.01.007	18.2.2003	57.825,50	150	150	63.707,28	63.707,28	2.973,01	63.707,28	7.986,93
253.01.008	20.3.2003	284.950,89	150	150	313.934,95	313.934,95	16.743,20	313.934,95	39.972,74
253.01.009	28.4.2003	5.278.556,67	150	150	5.815.470,34	5.815.470,34	348.928,22	5.815.470,34	751.864,65
253.01.010	7.5.2003	294.712,39	150	150	324.689,36	324.689,36	21.645,96	324.689,36	42.614,14
253.01.011	29.6.2003	199.370,04	150	150	219.649,16	219.649,16	16.107,61	219.649,16	29.258,32
253.01.012	31.7.2003	7.998.567,81	150	150	8.812.150,13	8.812.150,13	704.972,01	8.812.150,13	1.191.082,55
253.01.013	27.8.2003	17.651,44	150	149	19.446,87	19.317,23	1.555,75	17.206,93	426,66
253.01.014	15.9.2003	2.583.891,96	150	148	2.846.715,11	2.808.758,91	227.737,21	2.514.137,87	63.348,05
253.01.015	21.10.2003	229.895,95	150	147	253.280,05	248.214,45	20.262,40	223.272,97	5.715,63
253.01.016	13.11.2003	1.649.182,03	150	146	1.816.930,23	1.768.478,76	145.354,42	1.598.681,72	41.571,14
253.01.017	4.12.2003	9.456.781,49	150	145	10.418.687,48	10.071.397,89	833.495,00	9.150.057,70	241.643,77
253.01.018	16.1.2004	9.552,13	150	144	10.523,73	10.102,79	841,9	9.225,00	247,38
253.01.019	22.2.2004	8.640,15	150	143	9.518,99	9.074,77	761,52	8.325,60	227,31
253.01.020	3.3.2004	1.501,55	150	142	1.654,28	1.566,05	132,34	1.443,65	40,12
253.01.021	16.4.2004	203.909,75	150	141	224.650,63	211.171,60	17.972,05	195.606,23	5.532,27
253.01.022	20.5.2004	170.087,80	150	140	187.388,45	174.895,89	14.991,08	162.794,49	4.684,56

Tablo 22: Devamı

253.01.023	30.6.2004	1.136.694,13	150	139	1.252.314,11	1.160.477,74	100.185,13	1.085.499,89	31.774,14
253.01.024	16.7.2004	3.202.354,45	150	138	3.528.085,14	3.245.838,32	282.246,81	3.051.216,20	90.832,18
253.01.025	26.8.2004	155.069,26	150	137	170.842,28	156.035,95	13.667,38	147.415,95	4.462,16
253.01.026	30.9.2004	141.308,27	150	136	155.681,58	141.151,30	12.454,53	134.029,16	4.124,27
253.01.027	6.10.2004	753.537,08	150	135	830.183,86	747.165,47	66.414,71	713.094,44	22.302,75
253.01.028	29.12.2004	283.457,17	150	133	312.289,30	278.978,44	24.983,14	267.020,42	8.622,64
253.01.029	6.1.2005	3.697,71	150	132	4.073,83	3.612,13	352,91	3.475,31	114
253.01.030	11.2.2005	24.415,56	150	131	26.889,01	23.491,80	2.151,92	22.884,36	764,7
253.01.031	1.3.2005	23.678,95	150	130	26.087,48	22.609,15	2.087,00	22.133,11	753,21
253.01.032	17.4.2005	9.777,78	150	129	10.772,34	9.264,21	861,79	9.114,33	315,81
253.01.033	18.5.2005	78.489,04	150	128	86.472,63	73.789,98	6.917,81	72.961,71	2.573,51
253.01.034	22.6.2005	3.389.811,77	150	127	3.734.609,86	3.161.969,68	298.768,79	3.142.386,21	112.804,51
253.01.035	13.7.2005	137.625,68	150	126	151.624,41	127.364,51	12.129,95	52.835,65	4.116,20
253.01.036	18.8.2005	231,57	150	125	255,12	212,6	20,41	213,48	7,93
253.01.037	30.9.2005	778.285,69	150	124	857.449,80	708.825,17	68.595,98	715.479,12	27.042,03
253.01.038	31.10.2005	1.129.103,67	150	123	1.243.951,58	1.020.040,29	99.516,13	1.035.085,67	39.783,98
253.01.039	18.11.2005	1.166.070,22	150	122	1.284.678,22	1.044.871,62	102.774,26	1.065.978,20	41.657,15
253.01.040	4.12.2005	1.397.814,73	150	121	1.539.994,85	1.242.262,51	123.199,59	1.274.239,15	50.620,13
253.01.041	3.1.2006	1.969,86	150	120	2.170,23	1.736,18	173,62	1.790,65	72,3
253.01.042	13.2.2006	37.397,76	150	119	41.201,71	32.686,69	3.296,14	33.881,10	1.394,40
253.01.043	1.3.2006	1.932.792,75	150	118	2.129.388,70	1.675.119,11	170.351,10	1.745.132,74	73.191,61
253.01.044	4.4.2006	1.393.272,39	150	117	1.534.990,48	1.197.292,58	122.799,24	1.253.734,39	53.572,59
253.01.045	2.5.2006	820.531,59	150	116	903.992,78	699.087,75	72.319,42	735.844,64	32.028,22
253.01.046	26.6.2006	3.166.527,82	150	115	3.488.614,36	2.674.604,35	279.089,15	2.830.025,79	125.445,44
253.01.047	16.7.2006	31.104,52	150	114	34.268,35	26.043,94	2.741,47	27.703,95	1.250,36

Tablo 22: Devamı

253.01.048	9.8.2006	2.600,96	150	113	2.865,52	2.158,69	229,24	2.308,65	106,07
253.01.049	26.9.2006	365.153,08	150	112	402.294,99	300.380,26	32.183,60	322.998,26	15.104,14
253.01.050	9.10.2006	3.079,20	150	111	3.392,40	2.510,38	271,39	2.714,31	129,16
253.01.051	14.11.2006	108.825,15	150	110	119.894,41	87.922,57	9.591,55	95.596,21	4.628,23
253.01.052	28.12.2006	1.157.724,37	150	109	1.275.483,46	926.851,32	102.038,68	1.013.448,73	49.911,38
253.01.053	24.1.2007	376,41	150	108	414,7	298,58	33,18	328,35	16,45
253.01.054	14.2.2007	35.459,06	150	107	39.065,81	27.866,95	3.125,27	30.802,58	1.573,95
253.01.055	11.3.2007	24.921,87	150	106	27.456,82	19.402,82	2.196,55	21.558,39	1.123,51
253.01.056	30.4.2007	592.910,05	150	105	653.218,49	457.252,94	52.257,48	510.731,43	27.140,39
253.01.057	20.5.2007	1.918.453,11	150	104	2.113.590,49	1.465.422,74	169.087,24	1.645.565,89	89.147,54
253.01.058	5.6.2007	151.537,98	150	103	166.951,82	114.640,25	13.356,15	129.430,93	7.146,84
253.01.059	5.7.2007	5.514,98	150	102	6.075,94	4.131,64	486,08	4.690,35	263,92
253.01.060	8.8.2007	1.141.157,23	150	101	1.257.231,18	846.535,66	100.578,49	966.369,70	55.402,19
253.01.061	17.9.2007	462.780,54	150	100	509.852,73	339.901,82	40.788,22	390.212,80	22.788,56
253.01.062	9.10.2007	533.487,26	150	99	587.751,45	387.915,96	47.020,12	447.889,61	26.640,35
253.01.063	29.11.2007	176.593,95	150	98	194.556,38	127.110,17	15.564,51	147.616,57	8.940,92
253.01.064	19.12.2007	5.481.837,57	150	97	6.039.428,16	3.905.496,88	483.154,25	4.562.359,91	281.346,33
253.01.065	29.1.2008	96.602,35	150	96	106.428,35	68.114,15	8.514,27	80.047,33	5.024,96
253.01.066	18.2.2008	97.818,10	150	95	107.767,77	68.252,92	8.621,42	80.630,72	5.168,96
253.01.067	8.3.2008	2.142.581,83	150	94	2.360.516,68	1.479.257,12	188.841,33	1.756.826,42	114.988,62
253.01.068	30.4.2008	300.426,69	150	93	330.984,89	205.210,63	26.478,79	245.034,90	16.371,43
253.01.069	28.5.2008	7.100,74	150	92	7.823,00	4.798,11	625,84	5.760,75	392,81
253.01.070	30.6.2008	374.403,85	150	91	412.486,71	250.241,94	32.998,94	302.126,48	21.021,00
253.01.071	23.7.2008	1.075.399,88	150	90	1.184.785,25	710.871,15	94.782,82	863.136,06	61.266,51
253.01.072	12.8.2008	92.594,72	150	89	102.013,08	60.527,76	8.161,05	73.916,88	5.351,66

Tablo 22: Devamı

253.01.073	29.9.2008	172.615,84	150	88	190.173,63	111.568,53	15.213,89	137.048,21	10.119,13
253.01.074	3.10.2008	2.694.187,83	150	87	2.968.229,84	1.721.573,31	237.458,39	2.127.369,71	160.163,83
253.01.075	6.11.2008	78.559,23	150	86	86.549,96	49.621,98	6.924,00	61.690,97	4.735,05
253.01.076	9.12.2008	3.288.287,49	150	85	3.622.758,84	2.052.896,68	289.820,71	2.567.971,63	200.911,87
253.01.077	28.1.2009	253.997,38	150	84	279.832,98	156.706,47	22.386,64	197.256,97	15.728,76
253.01.078	6.2.2009	300.216,58	150	83	330.753,41	183.016,89	26.460,27	231.602,03	18.885,98
253.01.079	18.3.2009	76.444,29	150	82	84.219,90	46.040,21	6.737,59	58.578,45	4.884,09
253.01.080	26.4.2009	9.476,31	150	81	10.440,20	5.637,71	835,22	7.212,69	614,76
253.01.081	11.5.2009	113.891,49	150	80	125.476,08	66.920,57	10.038,09	86.098,39	7.500,51
253.01.082	22.6.2009	21.237,83	150	79	23.398,06	12.322,98	1.871,84	15.945,54	1.419,53
253.01.083	23.7.2009	155.571,06	150	78	171.395,13	89.125,47	13.711,61	116.001,22	10.551,22
253.01.084	17.8.2009	169.676,01	150	77	186.934,78	95.959,85	14.959,78	125.642,94	11.674,63
253.01.085	8.9.2009	4.270,18	150	76	4.704,53	2.383,63	376,36	3.139,98	298,01
253.01.086	28.10.2009	36.458,41	150	75	40.166,81	20.083,41	3.213,35	26.620,71	2.580,21
253.01.087	30.11.2009	366.338,36	150	74	403.600,83	199.109,74	32.288,07	265.597,57	26.286,34
253.01.088	31.12.2009	142.716,90	150	73	157.233,49	76.520,30	12.578,68	102.734,15	10.380,83
253.01.089	27.1.2010	1.202,36	150	72	1.324,66	635,84	105,97	859,31	88,64
253.01.090	28.2.2010	690.815,64	150	71	761.082,64	360.245,78	60.886,61	489.471,89	51.735,38
253.01.091	2.3.2010	85.314,02	150	70	93.991,82	43.862,85	7.519,35	59.924,45	6.489,02
253.01.092	28.4.2010	1.937.606,58	150	69	2.134.692,17	981.958,40	170.775,37	1.349.068,86	149.642,53
253.01.093	31.5.2010	1.398.066,29	150	68	1.540.272,00	698.256,64	123.221,76	964.822,27	109.609,47
253.01.094	29.6.2010	512.858,61	150	67	565.024,54	252.377,63	45.201,96	350.779,20	40.808,64
253.01.095	18.7.2010	2.231.621,36	150	66	2.458.612,96	1.081.789,70	196.689,04	1.512.649,36	180.183,54
253.01.096	3.8.2010	313,91	150	65	345,84	149,86	27,67	210,85	25,71
253.01.097	20.9.2010	1.185.940,04	150	64	1.306.569,12	557.469,49	104.525,53	789.288,86	98.529,57

Tablo 22: Devamı

253.01.098	4.10.2010	1.231.855,15	150	63	1.357.154,53	570.004,90	108.572,36	812.279,43	103.785,73
253.01.099	30.11.2010	114.795,96	150	62	126.472,55	52.275,32	10.117,80	74.990,68	9.806,07
253.01.100	31.12.2010	63.686,87	150	61	70.164,84	28.533,70	5.613,19	41.212,32	5.514,77
253.01.101	20.2.2011	10.616,87	150	59	11.696,78	4.600,73	935,74	6.727,40	946,55
253.01.102	2.3.2011	828.317,90	150	58	912.571,08	352.860,82	73.005,69	518.807,14	75.002,66
253.01.103	3.4.2011	7.436,71	150	57	8.193,14	3.113,39	655,45	4.603,51	683,74
253.01.104	31.5.2011	18.253,07	150	56	20.109,70	7.507,62	1.608,78	11.165,61	1.703,64
253.01.105	30.6.2011	1.518.225,61	150	55	1.672.653,45	613.306,26	133.812,28	917.612,05	143.817,41
253.01.106	21.7.2011	69.535,28	150	54	76.608,13	27.578,93	6.128,65	41.518,42	6.683,76
253.01.107	21.8.2011	22.744,41	150	53	25.057,88	8.853,78	2.004,63	13.413,99	2.217,88
253.01.108	6.9.2011	144.927,64	150	52	159.669,10	55.351,95	12.773,53	84.414,14	14.334,28
253.01.109	5.10.2011	322.866,97	150	51	355.707,71	120.940,62	28.456,62	185.694,89	32.383,39
253.01.110	7.11.2011	86.184,15	150	50	94.950,46	31.650,15	7.596,04	48.937,96	8.764,29
253.01.111	22.12.2011	42.895,89	150	49	47.259,09	15.437,97	3.780,73	24.043,86	4.421,95
253.01.112	10.1.2012	33.332,85	150	48	34.066,17	10.901,18	2.725,29	17.105,60	3.230,59
253.01.113	15.2.2012	27.467,94	150	47	28.072,23	8.795,97	2.245,78	13.874,03	2.704,42
253.01.114	20.3.2012	135.532,64	150	46	138.514,36	42.477,74	11.081,15	67.362,75	13.552,69
253.01.115	5.4.2012	293.434,77	150	45	299.890,33	89.967,10	23.991,23	143.473,68	29.793,65
253.01.116	31.5.2012	384.433,37	150	44	392.890,90	115.248,00	31.431,27	184.862,15	39.624,52
253.01.117	5.6.2012	168.558,55	150	43	172.266,84	49.383,16	13.781,35	79.693,23	17.633,07
253.01.118	24.7.2012	123.688,93	150	42	126.410,09	35.394,82	10.112,81	57.480,22	13.129,50
253.01.119	29.8.2012	438.564,45	150	41	448.212,87	122.511,52	35.857,03	200.265,81	47.228,01
253.01.120	25.9.2012	1.653,07	150	40	1.689,44	450,52	135,16	741,51	180,56
253.01.121	5.10.2012	265.475,47	150	39	271.315,93	70.542,14	21.705,27	116.938,29	29.405,26
253.01.122	8.11.2012	3.709.448,73	150	38	3.791.056,60	960.401,01	303.284,53	1.604.001,51	416.581,92

Tablo 22: Devamı

253.01.123	31.12.2012	114.671,03	150	37	117.193,79	28.907,80	9.375,50	48.658,71	13.054,30
253.01.124	23.1.2013	1.683.970,57	150	36	1.721.017,92	413.044,30	137.681,43	700.963,72	194.296,04
253.01.125	29.2.2013	5.238.775,54	150	35	5.354.028,60	1.249.273,34	428.322,29	2.130.303,73	614.042,83
253.01.126	31.3.2013	820.511,99	150	34	838.563,25	190.074,34	67.085,06	325.765,05	97.675,85
253.01.127	30.4.2013	36.976,54	150	33	37.790,02	8.313,81	3.023,20	14.325,14	4.469,50
253.01.128	24.5.2013	9.225,37	150	32	9.428,33	2.011,38	754,27	3.485,31	1.132,00
253.01.129	4.6.2013	81.500,38	150	31	83.293,39	17.213,97	6.663,47	30.006,94	10.149,80
253.01.130	10.7.2013	132.973,31	150	30	135.898,72	27.179,74	10.871,90	47.679,80	16.803,61
253.01.131	31.8.2013	395.869,96	150	29	404.579,10	78.218,63	32.366,33	138.139,49	50.750,40
253.01.132	10.9.2013	1.102.132,37	150	28	1.126.379,28	210.257,47	90.110,34	373.993,97	143.311,49
253.01.133	31.10.2013	655.275,00	150	27	669.691,05	120.544,39	53.575,28	216.058,41	86.406,22
253.01.134	30.11.2013	370.261,53	150	26	378.407,28	65.590,60	30.272,58	118.523,22	49.501,73
253.01.136	31.1.2014	5.252.220,17	150	24	5.367.769,01	858.843,04	429.421,52	1.580.271,20	721.428,16
253.01.137	28.2.2014	108.776,76	150	23	111.169,85	17.046,04	8.893,59	31.483,30	15.178,39
253.01.138	31.3.2014	265.346,75	150	22	271.184,38	39.773,71	21.694,75	73.762,15	37.604,23
253.01.139	7.5.2014	196.198,43	150	20	200.514,80	26.735,31	16.041,18	50.048,49	28.660,25
253.01.140	10.6.2014	40.028,85	150	19	40.909,48	5.181,87	3.272,76	9.752,82	5.934,60
253.01.141	7.7.2014	1.097.478,23	150	18	1.121.622,75	134.594,73	89.729,82	254.832,69	165.102,87
253.01.142	11.8.2014	15.533,80	150	17	15.875,54	1.799,23	1.270,04	3.429,12	2.370,75
253.01.143	31.10.2014	1.509.157,20	150	15	1.542.358,66	154.235,87	123.388,69	298.600,64	236.906,29
253.01.144	31.12.2014	34.778,33	150	13	35.543,45	3.080,43	2.843,48	6.085,04	5.611,13
253.01.145	21.1.2015	17.388,14	150	12	17.388,14	1.391,05	1.391,05	2.782,10	2.782,10
253.01.146	3.2.2015	4.472,76	150	11	4.472,76	328	328	656	656
253.01.147	23.3.2015	28.361,33	150	10	28.361,33	1.890,76	1.890,76	3.781,51	3.781,51
253.01.148	30.4.2015	241.401,00	150	9	241.401,00	14.484,06	14.484,06	28.968,12	28.968,12

Tablo 22: Devamı

253.01.149	25.5.2015	14.112,38	150	8	14.112,38	752,66	752,66	1.505,32	1.505,32
253.01.150	10.6.2015	13.189,82	150	7	13.189,82	615,52	615,52	1.231,05	1.231,05
253.01.151	9.7.2015	2.793,96	150	6	2.793,96	111,76	111,76	223,52	223,52
253.01.152	17.8.2015	7.537,40	150	5	7.537,40	251,25	251,25	502,49	502,49
253.01.153	1.9.2015	151.442,00	150	4	151.442,00	4.038,45	4.038,45	8.076,91	8.076,91
253.01.154	5.10.2015	6.132,45	150	3	6.132,45	122,65	122,65	245,3	245,3
253.01.155	30.11.2015	2.643,50	150	2	2.643,50	35,25	35,25	70,49	70,49
253.01.156	10.12.2015	13.733,82	150	1	13.733,82	91,56	91,56	183,12	183,12
A. TOPLAM		123.806.459,59			134.375.929,78	91.547.995,25	9.921.337,71	99.292.287,09	10.290.193,76
253.01.157		103.686.938,52			103.686.938,52	103.686.938,52		103.686.938,52	
BORÇLANMA MALİYETİ		626.645,20			626.645,20	107.601,62	107.601,62		107.601,62
31.12.2013 KUR FARKI		4.344.686,00			4.344.686,00	724.114,33	972.575,00	724.114,33	972.575,00
ÖN. DN. FARKI						85.583,47		85.583,47	
	SATIŞ						-1.442.256,00		-1.442.256,00
TOPLAM		232.464.729,31			243.034.199,50	196.152.233,19	9.559.258,33	203.788.923,41	9.928.114,38

Yeniden değerleme modelinin kullanımında amortisman yöntemleri açısından oluşan farklar aşağıda gösterildiği gibidir.

	NORMAL A.Y.	AZALAN B. A.Y.	FARK
253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR HS.	243.034.199,50	243.034.199,50	-
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	196.152.233,19	203.788.923,41	7.636.690,22
DÖNEM AMORTİSMANI	9.559.258,33	9.928.114,38	368.856,05
NET DEĞER	46.881.966,31	39.245.276,09	7.636.690,22

YSBK işletmesi yeniden değerleme modelinin kullanılmasında tesis, makine ve cihazlar hesabı için normal amortisman yerine azalan bakiyeler amortisman yöntemini kullanması durumunda birikmiş amortismanlarında 7.636.690,22 TL.'lik bir artış ve varlıklarının net defter değerinde aynı tutarda bir azalış meydana gelecektir. Yine ilgili 2015 döneminde ayırması gereken amortisman tutarı 368.856,05 TL. tutarında artış gösterecek ve aynı tutarda dönem kârında azalışa yol açacaktır.

2.1.6.2.5. Taşıtlar Hesabının Değerlenmesi

YSBK işletmesinin taşıtlar hesabının yeniden değerleme modeli ve bu modelde normal amortisman yöntemi ve azalan bakiyeler yönteminin kullanılması durumunda görünümü Tablo 23.'deki gibi olacaktır.

Tablo 23: YDM Açısından Taşıtlar Hesabının Görünümü

KEBİR KODU	ALIM TARİHİ	MALİYET BEDELİ	F. ÖMÜR	KUL. AYI	Y. DEĞERLEME	NORMAL AMORTİSMAN		AZALAN BAKİYELER	
						B. AMORTİSMAN	D. AMORTİSMANI	B. AMORTİSMAN	D. AMORTİSMANI
254.01.001	21.03.10	343.411,44	60	60	378.341,88	378.341,88	12.611,40	378.341,88	32.688,74
254.01.002	04.01.11	145.603,70	60	60	160.413,93	160.413,93	32.082,79	160.413,93	20.789,64
254.01.003	14.08.11	1.192,50	60	53	1313,8	1.160,52	262,76	1171,91	94,59
254.01.004	30.11.11	276.019,21	60	50	304094,78	253.412,32	60.818,96	267311,48	24522,2
254.01.005	29.12.11	72.276,12	60	49	79627,76	65.029,34	15.925,55	69651,99	6650,51
254.01.006	31.05.12	33.824,72	60	44	34568,86	25.350,50	6.913,77	29093,16	3650,47
254.01.007	30.09.12	61.351,80	60	40	62701,54	41.801,03	12.540,31	50963,81	7825,15
254.01.008	30.11.12	1.600,00	60	38	1635,2	1.035,63	327,04	1305,54	219,77
254.01.009	31.12.12	24.073,00	60	37	24602,61	15.171,61	4.920,52	19465,58	3424,68
254.01.010	31.01.13	32.457,40	60	36	33171,46	19.902,88	6.634,29	26006,43	4776,69
254.01.011	03.03.13	132.750,50	60	34	135671,01	76.880,24	27.134,20	103109,97	21707,36
254.01.012	16.10.13	6.348,22	60	27	6487,88	2.919,55	1.297,58	4385,81	1401,38
254.01.013	12.11.14	3.000,00	60	14	3066	715,4	613,2	1349,04	1144,64
254.01.014	19.01.15	1.500,00	60	12	1.500,00	300	300	600	600
254.01.015	31.03.15	235.467,76	60	10	235.467,76	39.244,63	39.244,63	78489,25	78489,25
254.01.016	13.04.15	38.385,22	60	9	38.385,22	5.757,78	5.757,78	11515,57	11515,57
254.01.017	31.08.15	950	60	5	950	79,17	79,17	158,33	158,33
254.01.018	21.10.15	49.498,34	60	3	49.498,34	2.474,92	2.474,92	4949,83	4949,83
A. TOPLAM		1.459.709,93			1.551.498,03	1.089.991,33	229.938,87	1.208.283,51	224.608,80
254.01.019		2.378.871,05			2.378.871,05	2.378.871,05		2.378.871,05	
SATIŞ							-59.606,53		-59.606,53
TOPLAM		3.838.580,98			3.930.369,08	3.468.862,38	170.332,34	3.587.154,56	165.002,27

Yeniden değerleme modelinin kullanımında amortisman yöntemleri açısından oluşan farklar aşağıda gösterildiği gibidir.

	NORMAL A.Y.	AZALAN B. A.Y.	FARK
254 TAŞITLAR HS.	3.930.369,08	3.930.369,08	0,00
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS.	3.468.862,38	3.587.154,56	118.292,18
DÖNEM AMORTİSMANI	170.332,34	165.002,27	5.330,07
NET DEĞER	461.506,70	343.214,52	118.292,18

YSBK işletmesi yeniden değerleme modelinin kullanılmasında taşıtlar hesabı için normal amortisman yerine azalan bakiyeler amortisman yöntemini kullanması durumunda birikmiş amortismanlarında 118.292,18 TL.'lik bir artış ve varlıklarının net defter değerinde aynı tutarda bir azalış meydana gelecektir. Yine 2015 döneminde ayırması gereken amortisman tutarı 5.330,07 TL. tutarında azalış gösterecek ve aynı tutarda dönem kârında artışa yol açacaktır.

2.1.6.2.6. Demirbaşlar Hesabının Değerlenmesi

YSBK işletmesinin demirbaşlar hesabının yeniden değerleme modeli ve bu modelde normal amortisman yöntemi ve azalan bakiyeler yönteminin kullanılması durumunda görünümü Tablo 24.'deki gibi olacaktır.

Tablo 24: YDM Açısından Demirbaşlar Hesabının Görünümü

KEBİR KODU	ALIM TARİHİ	MALİYET BEDELİ	F. ÖMÜR	KUL. AYI	Y. DEĞERLEME	NORMAL AMORTİSMAN		AZALAN BAKİYELER	
						B. AMORTİSMAN	D. AMORTİSMANI	B. AMORTİSMAN	D. AMORTİSMANI
255.01.001	5.2.2010	3.775,66	60	60	4.159,71	4.159,71	69,33	4.159,71	341,43
255.01.002	25.3.2010	26.123,13	60	60	28.780,27	28.780,27	959,34	28.780,27	2.486,62
255.01.003	12.5.2010	1.059,32	60	60	1.167,07	1.167,07	77,80	1.167,07	110,92
255.01.004	2.8.2010	10.296,45	60	60	11.343,76	11.343,76	1.323,76	11.343,76	1.225,13
255.01.005	26.9.2010	980	60	60	1.079,68	1.079,68	143,96	1.079,68	121,27
255.01.006	9.12.2010	11.985,39	60	60	13.204,50	13.204,50	2.420,82	13.204,50	1.654,26
255.01.007	30.1.2011	1.219,92	60	60	1.344,01	1.344,01	268,80	1.344,01	174,18
255.01.008	21.3.2011	8.202,31	60	58	9.036,62	8.735,40	1.807,32	8.255,85	520,51
255.01.009	1.4.2011	17.932,20	60	57	19.756,19	18.768,38	3.951,24	17.963,91	1.194,85
255.01.010	1.5.2011	8.063,25	60	56	8.883,41	8.291,18	1.776,68	8.039,13	562,85
255.01.011	29.6.2011	7.772,63	60	55	8.563,23	7.849,63	1.712,65	7.712,39	567,23
255.01.012	14.7.2011	5.744,70	60	54	6.329,03	5.696,13	1.265,81	5.672,83	437,46
255.01.013	16.8.2011	6.027,62	60	53	6.640,73	5.865,97	1.328,15	5.923,53	478,13
255.01.014	27.9.2011	4.267,30	60	52	4.701,35	4.074,51	940,27	4.173,30	352,04
255.01.015	27.10.2011	4.609,02	60	51	5.077,83	4.316,16	1.015,57	4.485,55	394,85
255.01.016	2.11.2011	11.784,10	60	50	12.982,73	10.818,94	2.596,55	11.412,34	1.046,93
255.01.017	27.12.2011	10.036,15	60	49	11.056,99	9.029,87	2.211,40	9.671,77	923,48
255.01.018	15.1.2012	12.873,15	60	48	13.156,36	10.525,09	2.631,27	11.451,30	1.136,71
255.01.019	10.2.2012	4.886,97	60	47	4.994,48	3.912,35	998,90	4.311,24	455,50
255.01.020	31.3.2012	7.026,52	60	46	7.181,10	5.505,51	1.436,22	6.147,02	689,39
255.01.021	28.4.2012	6.268,18	60	45	6.406,08	4.804,56	1.281,22	5.437,48	645,73
255.01.022	23.5.2012	9.259,85	60	44	9.463,57	6.939,95	1.892,71	7964,54	999,35
255.01.023	5.6.2012	11.686,70	60	43	11.943,81	8.559,73	2.388,76	9.965,91	1.318,60
255.01.024	5.7.2012	19.921,49	60	42	20.359,76	14.251,83	4.071,95	16.841,60	2.345,44

Tablo 24: Devamı

255.01.025	10.8.2012	2.315,25	60	41	2.366,19	1.616,89	473,24	1.940,27	283,94
255.01.026	5.9.2012	593,22	60	40	606,27	404,18	121,25	492,78	75,66
255.01.027	3.10.2012	6.985,33	60	39	7.139,01	4.640,35	1.427,80	5.751,18	925,22
255.01.028	20.11.2012	1.515,55	60	38	1.548,89	980,96	309,78	1.236,64	208,17
255.01.029	14.12.2012	5.048,78	60	37	5.159,85	3.181,91	1.031,97	4.082,48	718,25
255.01.030	22.1.2013	1.400,00	60	36	1.430,80	858,48	286,16	1.121,75	206,04
255.01.031	13.2.2013	2.562,21	60	35	2.618,58	1.527,50	523,72	2.021,54	398,02
255.01.032	11.3.2013	8.715,29	60	34	8.907,03	5.047,31	1.781,41	6.769,34	1.425,12
255.01.033	1.4.2013	3.610,65	60	33	3.690,08	2.029,55	738,02	2.760,18	619,93
255.01.034	16.5.2013	7.410,51	60	32	7.573,54	4.039,22	1.514,71	5.574,13	1.332,94
255.01.035	25.6.2013	3.043,81	60	31	3.110,77	1.607,23	622,15	2.252,20	572,38
255.01.036	30.7.2013	6.075,34	60	30	6.209,00	3.104,50	1.241,80	4.420,81	1.192,13
255.01.037	8.8.2013	26.926,31	60	29	27.518,69	13.300,70	5.503,74	19.263,08	5.503,74
255.01.038	12.9.2013	5.687,02	60	28	5.812,13	2.712,33	1.162,43	3.998,75	1.208,92
255.01.039	28.10.2013	28.785,52	60	27	29.418,80	13.238,46	5.883,76	19.887,11	6.354,46
255.01.040	5.11.2013	2.645,58	60	26	2.703,78	1.171,64	540,76	1.795,31	605,65
255.01.041	15.12.2013	571,41	60	25	583,98	243,33	116,80	380,76	135,48
255.01.042	27.1.2014	495,65	60	24	506,55	202,62	101,31	324,19	121,57
255.01.043	13.2.2014	1.161,56	60	23	1.187,11	455,06	237,42	736,01	300,74
255.01.044	27.3.2014	45.397,90	60	22	46.396,65	17.012,11	9.279,33	27.837,99	12.372,44
255.01.045	12.5.2014	12.000,00	60	20	12.264,00	4.088,00	2.452,80	6.867,84	3.597,44
255.01.046	16.6.2014	46.947,30	60	19	47.980,14	15.193,71	9.596,03	25.909,28	14.713,91
255.01.047	13.7.2014	55.660,54	60	18	56.885,07	17.065,52	11.377,01	29.580,24	18.203,22
255.01.048	3.8.2014	6.623,66	60	17	6.769,38	1.917,99	1.353,88	3.384,69	2.256,46
255.01.049	25.9.2014	61.126,61	60	16	62.471,40	16.659,04	12.494,28	29.986,27	21.656,75
255.01.050	14.10.2014	11.536,07	60	15	11.789,86	2.947,47	2.357,97	5.423,34	4.244,35

Tablo 24: Devamı

255.01.051	20.11.2014	29.550,64	60	14	30.200,75	7.046,84	6.040,15	13.288,33	11.274,95
255.01.052	2.12.2014	26.965,82	60	13	27.559,07	5.971,13	5.511,81	11.574,81	10.656,17
255.01.053	22.1.2015	2.316,02	60	12	2.316,02	463,20	463,20	926,41	926,41
255.01.054	11.2.2015	83.712,27	60	11	83.712,27	15.347,25	15.347,25	30.694,50	30.694,50
255.01.055	5.3.2015	15.753,98	60	10	15.753,98	2.625,66	2.625,66	5.251,33	5.251,33
255.01.056	2.4.2015	12.475,19	60	9	12.475,19	1.871,28	1.871,28	3.742,56	3.742,56
255.01.057	10.5.2015	23.803,34	60	8	23.803,34	3.173,78	3.173,78	6.347,56	6.347,56
255.01.058	7.6.2015	8.437,27	60	7	8.437,27	984,35	984,35	1.968,70	1.968,70
255.01.059	7.7.2015	12.434,35	60	6	12.434,35	1.243,44	1.243,44	2.486,87	2.486,87
255.01.060	9.8.2015	8.064,43	60	5	8.064,43	672,04	672,04	1.344,07	1.344,07
255.01.061	30.9.2015	105.663,15	60	4	105.663,15	7.044,21	7.044,21	14.088,42	14.088,42
255.01.062	22.10.2015	4.450,00	60	3	4.450,00	222,50	222,50	445,00	445,00
255.01.063	12.11.2015	5.952,82	60	2	5.952,82	198,43	198,43	396,85	396,85
A. TOPLAM		906.222,36			931.082,46	381.134,36	156.498,11	512.862,26	209.039,18
255.01.064		3.160.411,51			3.160.411,51	3.160.411,51		3.160.411,51	
SATIŞ							-38.265,61		-38.265,61
TOPLAM		4.066.633,87			4.091.493,97	3.541.545,87	118.232,50	3.673.273,77	170.773,57

Yeniden değerleme modelinin kullanımında amortisman yöntemleri açısından oluşan farklar aşağıda gösterildiği gibidir.

	NORMAL A.Y.	AZALAN B. A.Y.	FARK
255 DEMİRBAŞLAR HS.	4.091.493,97	4.091.493,97	0,00
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS.	3.541.545,87	3.673.273,77	131.727,90
DÖNEM AMORTİSMANI	118.232,50	170.773,57	52.541,07
NET DEĞER	549.948,10	418.220,20	131.727,90

YSBK işletmesi yeniden değerleme modelinin kullanılmasında demirbaşlar hesabı için normal amortisman yerine azalan bakiyeler amortisman yöntemini kullanması durumunda birikmiş amortismanlarında 131.727,90 TL.'lik bir artış ve varlıklarının net defter değerinde aynı tutarda bir azalış meydana gelecektir. Yine 2015 döneminde ayırması gereken amortisman tutarı 52.541,07 TL. tutarında artış gösterecek ve aynı tutarda dönem kârında azalışa yol açacaktır.

2.1.6.2.7. Diğer Maddi Duran Varlıklar Hesabının Değerlenmesi

YSBK işletmesinin diğer maddi duran varlıklar hesabının yeniden değerleme modeli ve bu modelde normal amortisman yöntemi ve azalan bakiyeler yönteminin kullanılması durumunda görünümü Tablo 25.'deki gibi olacaktır.

Tablo 25: YDM Açısından Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar Hesabının Görünümü

KEBİR KODU	ALIM TARİHİ	MALİYET BEDELİ	F. ÖMÜR	KUL. AYI	Y. DEĞERLEME	NORMAL AMORTİSMAN		AZALAN BAKİYELER	
						B. AMORTİSMAN	D. AMORTİSMANI	B. AMORTİSMAN	D. AMORTİSMANI
256.01.001	12.2.2010	10.385,00	60	60	11.441,32	11.441,32	190,69	11.441,32	939,10
256.01.002	24.3.2010	6.159,36	60	60	6.785,87	6.785,87	226,20	6.785,87	586,30
256.01.003	23.5.2010	1.930,00	60	60	2.126,31	2.126,31	141,75	2.126,31	202,08
256.01.004	15.7.2010	30.993,79	60	60	34.146,35	34.146,35	3.414,64	34.146,35	3.540,29
256.01.005	22.9.2010	3.500,00	60	60	3.856,01	3.856,01	514,13	3.856,01	433,11
256.01.006	27.10.2010	23.987,88	60	60	26.427,83	26.427,83	3.964,17	26.427,83	3.082,54
256.01.007	19.12.2010	15.750,00	60	60	17.352,03	17.352,03	3.181,20	17.352,03	2.173,86
256.01.008	17.2.2011	28.821,03	60	59	31.752,59	31.223,38	6.350,52	29.146,34	1.737,50
256.01.009	17.3.2011	5.500,00	60	58	6.059,44	5.857,46	1.211,89	5.535,90	349,02
256.01.010	11.4.2011	28.640,00	60	57	31.553,15	29.975,49	6.310,63	28.690,64	1.908,33
256.01.011	25.5.2011	17.816,60	60	56	19.628,83	18.320,24	3.925,77	17.763,31	1.243,68
256.01.012	9.6.2011	28.880,00	60	55	31.817,56	29.166,09	6.363,51	28.656,17	2.107,60
256.01.013	12.7.2011	53.521,68	60	54	58.965,69	53.069,12	11.793,14	52.852,13	4.075,71
256.01.014	26.9.2011	28.350,00	60	52	31.233,65	27.069,16	6.246,73	27.725,49	2.338,78
256.01.015	21.11.2011	9.263,20	60	50	10.205,42	8.504,51	2.041,08	8.970,97	822,96
256.01.016	22.12.2011	9.456,23	60	49	10.418,08	8.508,10	2.083,62	9.112,90	870,12
256.01.017	15.2.2012	7.989,00	60	47	8.164,76	6.395,73	1.632,95	7.047,82	744,63
256.01.018	31.3.2012	2.802,00	60	46	2.863,64	2.195,46	572,73	2.451,28	274,91
256.01.019	9.5.2012	3.889,24	60	44	3.974,80	2.914,86	794,96	3.345,19	419,74
256.01.020	26.6.2012	4.913,77	60	43	5.021,87	3.599,01	1.004,37	4.190,25	554,41
256.01.021	13.7.2012	4.217,00	60	42	4.309,77	3.016,84	861,95	3.565,05	496,49
256.01.022	14.9.2012	1.270,15	60	40	1.298,09	865,40	259,62	1.055,09	162,00
256.01.023	17.10.2012	1.145,83	60	39	1.171,04	761,17	234,21	943,39	151,77
256.01.024	2.11.2012	3.434,04	60	38	3.509,59	2.222,74	701,92	2.802,06	471,69

Tablo 25: Devamı

256.01.025	6.12.2012	8.699,56	60	37	8.890,95	5.482,75	1.778,19	7.034,52	1.237,62
256.01.026	29.1.2013	19.594,00	60	36	20.025,07	12.015,04	4.005,01	15.699,65	2.883,61
256.01.027	28.2.2013	31.955,00	60	35	32.658,01	19.050,51	6.531,60	25.211,98	4.964,02
256.01.028	31.3.2013	61.380,00	60	34	62.730,36	35.547,20	12.546,07	47.675,07	10.036,86
256.01.029	17.4.2013	51.223,00	60	33	52.349,91	28.792,45	10.469,98	39.157,73	8.794,78
256.01.030	15.5.2013	1.605,00	60	32	1.640,31	874,83	328,06	1.207,27	288,69
256.01.031	26.6.2013	23.137,00	60	31	23.464,01	12.217,11	4.729,20	17.119,71	4.350,87
256.01.032	31.7.2013	43.563,00	60	30	44.521,39	22.260,69	8.904,28	31.699,23	8.548,11
256.01.033	26.8.2013	19.800,00	60	29	20.235,60	9.780,54	4.047,12	14.164,92	4.047,12
256.01.034	3.11.2013	30.290,00	60	26	30.956,38	13.414,43	6.191,28	20.555,04	6.934,23
256.01.035	27.5.2014	2.575,00	60	20	2.631,65	877,22	526,33	1.473,72	771,95
256.01.036	17.6.2014	1.996,00	60	19	2.039,91	645,97	407,98	1.101,55	625,57
256.01.037	31.7.2014	1.500,00	60	18	1.533,00	459,90	306,60	797,16	490,56
256.01.038	31.8.2014	4.951,00	60	17	5.059,92	1.433,64	1.011,98	2.529,96	1.686,64
256.01.039	11.9.2014	800	60	14	817,60	190,77	163,52	359,74	305,24
256.01.040	31.12.2014	9.648,00	60	13	9.860,26	2.136,39	1.972,05	4.141,31	3.812,63
256.01.041	11.3.2015	761,51	60	10	761,51	126,92	126,92	253,84	253,84
256.01.042	25.5.2015	30.354,14	60	8	30.354,14	4.047,22	4.047,22	8.094,44	8.094,44
256.01.043	24.6.2015	54.000,00	60	7	54.000,00	6.300,00	6.300,00	12.600,00	12.600,00
256.01.044	21.7.2015	71.100,00	60	6	71.100,00	7.110,00	7.110,00	14.220,00	14.220,00
256.01.045	30.8.2015	81.660,00	60	5	81.660,00	6.805,00	6.805,00	13.610,00	13.610,00
256.01.046	27.9.2015	68.900,00	60	4	68.900,00	4.593,33	4.593,33	9.186,67	9.186,67
256.01.047	9.10.2015	15.772,91	60	3	15.772,91	788,65	788,65	1.577,29	1.577,29
256.01.048	26.11.2015	1.137,73	60	2	1.137,73	37,92	37,92	75,85	75,85
256.01.049		11.319.247,00			11.319.247,00	11.319.247,00		11.319.247,00	
SATIŞ							-6.007,00		-6.007,00
TOPLAM		12.288.265,65			12.326.431,31	11.850.035,96	151.743,67	11.944.783,35	143.076,21

Yeniden değerleme modelinin kullanımında amortisman yöntemleri açısından oluşan farklar aşağıda gösterildiği gibidir.

	NORMAL A.Y.	AZALAN B. A.Y.	FARK
256 DİĞER MADDİ DURAN VARLIKLAR HS.	12.326.431,31	12.326.431,31	0,00
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS.	11.850.035,96	11.944.783,35	94.747,39
DÖNEM AMORTİSMANI	151.743,67	143.076,21	8.667,46
NET DEĞER	476.395,35	381.647,96	94.747,39

YSBK işletmesi yeniden değerleme modelinin kullanılmasında diğer maddi duran varlıklar hesabı için normal amortisman yerine azalan bakiyeler amortisman yöntemini kullanması durumunda birikmiş amortismanlarında 94.747,39 TL.'lik bir artış ve varlıklarının net defter değerinde aynı tutarda bir azalış meydana gelecektir. Yine 2015 döneminde ayırması gereken amortisman tutarı 8.667,46 TL. tutarında azalış gösterecek ve aynı tutarda dönem kârında artışa yol açacaktır.

2.1.6.2.8. Haklar Hesabının Değerlenmesi

YSBK işletmesinin haklar hesabının yeniden değerleme modeli ve bu modelde normal amortisman yöntemi ve azalan bakiyeler yönteminin kullanılması durumunda görünümü Tablo 26.'daki gibi olacaktır.

Tablo 26: YDM Açısından Haklar Hesabının Görünümü

KEBİR KODU	ALIM TARİHİ	MALİYET BEDELİ	F. ÖMÜR	KUL. AYI	Y. DEĞERLEME	NORMAL AMORTİSMAN		AZALAN BAKİYELER	
						B. AMORTİSMAN	D. AMORTİSMANI	B. AMORTİSMAN	D. AMORTİSMANI
260.01.001	2.5.2010	15.741,10	60	60	17.342,22	17.342,22	1.156,15	17.342,22	1.648,20
260.01.002	9.2.2011	8.509,29	60	59	9.374,82	9.218,57	1.874,96	8.605,34	512,99
260.01.003	13.4.2011	873	60	57	961,80	913,71	192,36	874,54	58,17
260.01.004	1.5.2011	416,35	60	56	458,70	428,12	91,74	415,10	29,06
260.01.005	6.7.2011	1.135,80	60	54	1.251,33	1.126,20	250,27	1.121,59	86,49
260.01.006	28.9.2011	2.660,53	60	52	2.931,15	2.540,33	586,23	2.601,92	219,48
260.01.007	9.10.2011	12.162,71	60	51	13.399,85	11.389,87	2.679,97	11.836,89	1.041,97
260.01.008	14.11.2011	1.615,52	60	50	1.779,84	1.483,20	355,97	1.564,55	143,53
260.01.009	30.4.2012	2.495,30	60	45	2.550,20	1.912,65	510,04	2.164,61	257,06
260.01.010	22.5.2012	538,68	60	44	550,53	403,72	110,11	463,33	58,14
260.01.011	30.6.2012	880,53	60	43	899,90	644,93	179,98	750,88	99,35
260.01.012	12.3.2013	14.589,08	60	34	14.910,04	8.449,02	2.982,01	11.331,63	2.385,61
260.01.013	31.7.2013	5.789,42	60	30	5.916,79	2.958,39	1.183,36	4.212,75	1.136,02
260.01.014	18.6.2015	11.585,40	60	7	11.585,40	1.351,63	1.351,63	2.703,26	2.703,26
260.01.015	31.8.2015	11.602,80	60	5	11.602,80	966,90	966,90	1.933,80	1.933,80
260.01.016	18.10.2015	3.865,40	60	3	3.865,40	193,27	193,27	386,54	386,54
	A. TOPLAM	94.460,91			99.380,77	61.322,73	14.664,95	68.308,95	12.699,67
260.01.017		117.592,00			117.592,00	117.592,00		117.592,00	
	TOPLAM	212.052,91			216.972,77	178.914,73	14.664,95	185.900,95	12.699,67

Yeniden değerlendirme modelinin kullanımında amortisman yöntemleri açısından oluşan farklar aşağıda gösterildiği gibidir.

	NORMAL A.Y.	AZALAN B. A.Y.	FARK
260 HAKLAR HS.	216.972,77	216.972,77	0,00
268 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HS.	178.914,73	185.900,95	6.986,22
DÖNEM AMORTİSMANI	14.664,95	12.699,67	1.965,28
NET DEĞER	38.058,04	31.071,82	6.986,22

YSBK işletmesi yeniden değerlendirme modelinin kullanılmasında haklar hesabı için normal amortisman yerine azalan bakiyeler amortisman yöntemini kullanması durumunda birikmiş amortismanlarında 6.986,22 TL.'lik bir artış ve varlıklarının net defter değerinde aynı tutarda bir azalış meydana gelecektir. Yine 2015 döneminde ayırması gereken amortisman tutarı 1.965,28 TL. tutarında azalış gösterecek ve aynı tutarda dönem kârında artışa yol açacaktır.

2.1.7. Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller (YAG)

2.1.7.1. YSBK İşletmesinin YAG'lerinin MM ve YDM Açısından Değerlenmesi

YSBK işletmesi, 2014 yılından itibaren kira veya değer artış kazancı elde etmek amacıyla yatırım amaçlı gayrimenkul yatırımı yapmıştır. İşletme, yatırım amaçlı gayrimenkullerini gerçeğe uygun değer yöntemini kullanarak değerlemektedir. YSBK işletmesinin 31.12.2014 ve 31.12.2015 tarihleri itibari ile yatırım amaçlı gayrimenkul olarak nitelendirip finansal durum tablosunda bildirdiği varlıklarının görünümü aşağıdaki gibidir.

Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller (YAG)		
	31.12.2014	31.12.2015
Arazi ve Arsalar	7.654.999,00	9.015.000,00
Binalar	61.589.483,00	67.330.088,00
Brüt YAG	69.244.482,00	76.345.088,00
Birikmiş Amortismanlar (-)	-5.084.483,00	-5.450.088,00
Net YAG	64.159.999,00	70.895.000,00

2.1.7.1.1. YAG’lerin Gerçeğe Uygun Değer Üzerinden Değerlenmesi

YSBK işletmesi, mal ve hizmet üretiminde kullanılmak veya idari maksatlarla veya işlerin normal seyri esnasında satılmak yerine, kira elde etmek veya değer kazanması amacıyla veya her ikisi için elde tutulan arsa ve binalarını yatırım amaçlı gayrimenkul olarak sınıflandırmıştır. YSBK işletmesinin ilgili dönemdeki yatırım amaçlı gayrimenkullerinin ayrıntılı listesi Tablo 27.’de verilmiştir. İşletmenin yatırım amaçlı gayrimenkulleri içerisinde izlediği varlıklarının makul değerinin tespitinde AAA Gayrimenkul Değerleme A.Ş.’nin ekspertiz raporları dikkate alınmak suretiyle finansal tablolarda gösterilmiştir.

YSBK işletmesinin yatırım amaçlı gayrimenkulleri içerisinde yer alan 252.01.004 ve 252.01.005 kebir kodlu varlıklarının %19,56’sının X işletmesine ait olduğu bilinmektedir.

Tablo 27: YAG'lerin GUD İle Değerlenmesi

Kebir K.	Alım T.	YAG Geçiş Dönemi	Maliyet Bedeli	GUD (31.12.2014)	GUD (31.12.2015)
250.01.001	15.03.09	2014	1.282.664,40	5.640.000,00	6.060.000,00
250.01.002	06.08.09	2014	502.732,46	1.485.000,00	1.570.000,00
250.01.003	24.01.12	2014	477.149,00	-	
250.01.004	31.08.14	2014	375.550,00	530.000,00	560.000,00
250.01.005	28.07.03	2015	52.240,73	-	165.000,00
250.01.006	28.07.03	2015	109.668,48	-	365.000,00
250.01.007	09.07.02	2015	19.304,23	-	55.000,00
250.01.008	24.07.02	2015	19.304,23	-	55.000,00
250.01.009	09.07.02	2015	18.636,00	-	55.000,00
250.01.010	09.07.02	2015	44.800,71	-	130.000,00
TOPLAM					
				7.655.000,00	9.015.000,00
252.01.001	10.06.95	2014	1.974.786,30	3.636.576,00	4.116.576,00
252.01.002	10.06.95	2014	1.185.464,86	2.183.038,00	2.183.038,00
252.01.003	31.12.02	2014	13.960,32	30.386,00	30.386,00
252.01.004	31.08.96	2014	3.154.401,25	8.904.994,00	8.904.994,00
252.01.005	10.10.88	2014	3.361.395,41	7.895.006,00	9.595.006,00
252.01.006	31.12.10	2014	8.409.511,00	33.950.000,00	37.394.444,00
252.01.007	30.06.05	2014	561.039,97	1.358.492,00	1.358.492,00
252.01.008	31.12.01	2014	865.558,38	1.941.508,00	2.036.508,00
TOPLAM				59.900.000,00	65.619.444,00
				67.555.000,00	74.634.444,00
		X İşletmesine Düşen Pay	1.274.166,00	3.395.001,00	3.739.444,00
				64.159.999,00	70.895.000,00

YSBK işletmesinin yatırım amaçlı gayrimenkulleri için ilgili dönemlerde hesaplanmış olduğu amortisman tutarları ise Tablo 28.'de verilmiştir.

Tablo 28: YAG'lerin Birikmiş Amortismanları

Kebir K.	Alım T.	YAG Geçiş Dönemi	Maliyet Bedeli	B. Amortisman (31.12.2014)	B. Amortisman (31.12.2015)
252.01.001	10.06.95	2014	1.974.786,30	773.458,00	812.954,00
252.01.002	10.06.95	2014	1.185.464,86	464.307,00	488.016,00
252.01.003	31.12.02	2014	13.960,32	3.374,00	3.653,00
252.01.004	31.08.96	2014	3.154.401,25	1.161.871,00	1.224.959,00
252.01.005	10.10.88	2014	3.361.395,41	1.764.733,00	1.831.960,00
252.01.006	31.12.10	2014	8.409.511,00	685.857,00	854.967,00
252.01.007	30.06.05	2014	561.039,97	107.533,00	118.753,00
252.01.008	31.12.01	2014	865.558,38	226.488,00	243.799,00
TOPLAM				5.187.620,00	5.579.062,00
				5.187.620,00	5.579.062,00
		X İşletmesine Düşen Pay	1.274.166,00	103.137,00	128.974,00
				5.084.483,00	5.450.088,00

2.1.7.1.2. YAG'lerin Maliyet Bedeli Üzerinden Değerlenmesi

TMS-40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardı'na göre işletmeler istemeleri durumunda yatırım amaçlı gayrimenkullerini maliyet modeli ile de değerleyebilir. Maliyet modelinin seçilmesi durumunda maddi duran varlıklarda olduğu gibi yatırım amaçlı gayrimenkulleri de finansal tablolarda maliyet bedelinden birikmiş amortisman ve birikmiş değer düşüklüğü zararını indirmek suretiyle gösterirler. Bu nedenle işletmelerin maliyet modelini kullanmaları durumunda amortisman yöntemi olarak normal amortisman, azalan bakiyeler ve üretim miktarı amortisman yöntemlerinden dilediklerini seçebilirler.

YSBK işletmesinin maliyet modelini kullanması durumunda normal amortisman ve azalan bakiyeler amortisman yöntemine göre yatırım amaçlı gayrimenkullerinin görünümü aşağıdaki Tablo 29. ve Tablo 30.'da gösterildiği gibi olacaktır.

YSBK işletmesinin yatırım amaçlı gayrimenkullerini maliyet modeli ve gerçeğe uygun değerle değerlemesi durumunda varlıklarının finansal durum tablosunda görünümleri aşağıdaki gibi olacaktır.

Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller (YAG)						
	GUD		MM			
			Normal Amortisman Y.		Azalan B. Amortisman Y.	
	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2014	31.12.2015
Arazi ve Arsalar	7.654.999,00	9.015.000,00	2.638.095,86	2.902.050,23	2.638.095,86	2.902.050,23
Binalar	61.589.483,00	67.330.088,00	19.526.117,48	19.526.117,48	19.526.117,48	19.526.117,48
Brüt YAG	69.244.482,00	76.345.088,00	20.890.046,34	21.154.002,71	20.890.046,34	21.154.002,71
Birikmiş Amortismanlar (-)	-5.084.483,00	-5.450.088,00	-5.084.483,00	-5.450.088,00	-6.693.525,58	-7.155.849,70
Net YAG	64.159.999,00	70.895.000,00	15.805.563,34	15.703.914,71	14.196.520,76	13.998.152,01

Tablo 29: YAG’lerin Normal Amortisman Yöntemine Göre Düzenlenmesi

		YAG Geçiş Dönemi	Maliyet Bedeli	B. Amortisman (31.12.2014)	B. Amortisman (31.12.2015)	Net Değer (31.12.2014)	Net Değer (31.12.2015)
250.01.001	15.03.09	2014	1.282.664,40	-	-	1.282.664,40	1.282.664,40
250.01.002	06.08.09	2014	502.732,46	-	-	502.732,46	502.732,46
250.01.003	24.01.12	2014	477.149,00	-	-	477.149,00	477.149,00
250.01.004	31.08.14	2014	375.550,00	-	-	375.550,00	375.550,00
250.01.005	28.07.03	2015	52.240,73	-	-	-	52.240,73
250.01.006	28.07.03	2015	109.668,48	-	-	-	109.668,48
250.01.007	09.07.02	2015	19.304,23	-	-	-	19.304,23
250.01.008	24.07.02	2015	19.304,23	-	-	-	19.304,23
250.01.009	09.07.02	2015	18.636,00	-	-	-	18.636,00
250.01.010	09.07.02	2015	44.800,71	-	-	-	44.800,71
250 TOPLAM						2.638.095,86	2.902.050,23
252.01.001	10.06.95	2014	1.974.786,30	773.458,00	812.954,00	1.201.328,30	1.161.832,30
252.01.002	10.06.95	2014	1.185.464,86	464.307,00	488.016,00	721.157,86	697.448,86
252.01.003	31.12.02	2014	13.960,32	3.374,00	3.653,00	10.586,32	10.307,32
252.01.004	31.08.96	2014	3.154.401,25	1.161.871,00	1.224.959,00	1.992.530,25	1.929.442,25
252.01.005	10.10.88	2014	3.361.395,41	1.764.733,00	1.831.960,00	1.596.662,41	1.529.435,41
252.01.006	31.12.10	2014	8.409.511,00	685.857,00	854.967,00	7.723.654,00	7.554.544,00
252.01.007	30.06.05	2014	561.039,97	107.533,00	118.753,00	453.506,97	442.286,97
252.01.008	31.12.01	2014	865.558,38	226.488,00	243.799,00	639.070,38	621.759,38
252 TOPLAM				5.187.620,00	5.579.062,00	14.338.496,48	13.947.056,48
ARA TOPLAM				5.187.620,00	5.579.062,00	16.976.592,34	16.849.106,71
		X İşletmesine Düşen Pay	1.274.166,00	103.137,00	128.974,00	1.171.029,00	1.145.192,00
G. TOPLAM				5.084.483,00	5.450.088,00	15.805.563,34	15.703.914,71

Tablo 30: YAG'lerin Azalan Bakiyeler Amortisman Yöntemine Göre Düzenlenmesi

		YAG Geçiş Dönemi	Maliyet Bedeli	B. Amortisman (31.12.2014)	B. Amortisman (31.12.2015)	Net Değer (31.12.2014)	Net Değer (31.12.2015)
250.01.001	15.03.09	2014	1.282.664,40	-	-	1.282.664,40	1.282.664,40
250.01.002	06.08.09	2014	502.732,46	-	-	502.732,46	502.732,46
250.01.003	24.01.12	2014	477.149,00	-	-	477.149,00	477.149,00
250.01.004	31.08.14	2014	375.550,00	-	-	375.550,00	375.550,00
250.01.005	28.07.03	2015	52.240,73	-	-	-	52.240,73
250.01.006	28.07.03	2015	109.668,48	-	-	-	109.668,48
250.01.007	09.07.02	2015	19.304,23	-	-	-	19.304,23
250.01.008	24.07.02	2015	19.304,23	-	-	-	19.304,23
250.01.009	09.07.02	2015	18.636,00	-	-	-	18.636,00
250.01.010	09.07.02	2015	44.800,71	-	-	-	44.800,71
251 TOPLAM						2.638.095,86	2.902.050,23
252.01.001	10.06.95	2014	1.974.786,30	1.086.772,12	1.122.292,69	888.014,18	852.493,61
252.01.002	10.06.95	2014	1.185.464,86	652.389,66	673.712,67	533.075,20	511.752,19
252.01.003	31.12.02	2014	13.960,32	5.435,21	5.776,21	8.525,11	8.184,11
252.01.004	31.08.96	2014	3.154.401,25	1.666.754,25	1.726.260,13	1.487.647,00	1.428.141,12
252.01.005	10.10.88	2014	3.361.395,41	2.210.046,76	2.256.100,71	1.151.348,65	1.105.294,70
252.01.006	31.12.10	2014	8.409.511,00	1.290.730,39	1.575.481,62	7.118.780,61	6.834.029,38
252.01.007	30.06.05	2014	561.039,97	181.566,63	196.745,57	379.473,34	364.294,40
252.01.008	31.12.01	2014	865.558,38	358.132,83	378.429,85	507.425,55	487.128,53
252 TOPLAM				7.451.827,85	7.934.799,45	12.074.289,63	11.591.318,03
A. TOPLAM				7.451.827,85	7.934.799,45	14.712.385,49	14.493.368,26
		X İşletmesine Düşen Pay	1.274.166,00	758.302,27	778.949,75	515.863,73	495.216,25
G. TOPLAM				6.693.525,58	7.155.849,70	14.196.521,76	13.998.152,01

2.1.8. Alternatif Muhasebe Politikalarına İlişkin İşletme Senaryoları

Pozitif muhasebe kuramı, işletmelerce muhasebe politikalarının seçilme ve değiştirilme sebebi olarak faydacılık yaklaşımının etkili olduğunu ileri sürmektedir. Yani işletmelerce seçilen ve değiştirilen muhasebe politikalarının tarafların gelirlerini artırmaya yönelik olduğunu belirtmektedir. Bu sebeple pozitif muhasebe kuramı, işletme yöneticilerinin kendi çıkarları doğrultusunda kulis çalışmaları yürüterek muhasebe politikası seçimi yaptıklarını savunur. (Watts ve Zimmerman, 1978:113)

Fırsatçı yaklaşımın yanında PMK, vekâlet kuramından hareketle arabulma maliyetlerinin ve vekil ile vekâlet veren arasındaki çatışmaların azaltılmasına ilişkin olarak etkililik yaklaşımının muhasebe politikası seçiminin nedenlerinin açıklanmasına yönelik kullanılan yaklaşım olduğunu savunur. (Dhaliwal ve diğ., 1999:152)

Bu yaklaşımlardan hareketle işletmenin muhasebe politikalarının belirlenmesinde iki tür senaryonun varlığından söz edilebilir. Bunlar;

- İşletme yöneticilerinin işletmenin finansal performansını iyi gösterebilme ve kendi konumunu güçlendirebilme adına yüksek kâr odaklı muhasebe politikalarının seçilmesi ve değiştirilmesi,
- İşletmenin finansal durumunun olduğundan daha kötü gösterilmesi ve dağıtılması gereken kâr payının ve ödenmesi gereken vergilerin daha düşük gösterilmesine yönelik seçeceği düşük kâr odaklı muhasebe politikalarının seçilmesi ve değiştirilmesi.

İşletmeler yüksek kâr senaryosunda kârın maksimum düzeyde gösterilmesini sağlayacak ve bu durumda daha yüksek kâr payı dağıtarak işletme sahip/sahiplerinin faydasını artırmış olacak, ancak buna karşılık daha yüksek vergi ödemek zorunda kalacaktır. Bu senaryoda işletme yöneticileri işletmenin finansal durumunu olduğundan daha iyi göstermiş olacağından işletmedeki konumlarını daha da güçlendirecekler ve özellikle kâra odaklı prim alma durumları söz konusu ise elde edecekleri primlerle kendi faydalarını da artırmış olacaklardır. Aynı zamanda işletmenin değeri de daha iyi gösterilmiş olacaktır. Böylelikle işletmenin gerekli

finansmanı hem zamanında hem de daha düşük maliyetlerle elde etmesi kolaylaşacaktır.

Düşük kâr senaryosu aslında kâr payı dağıtımında ve vergi ödemelerinde daha düşük düzeyleri isteyen işletme yöneticilerinin başvuracağı bir senaryodur. Bu senaryoda işletme kaynaklarının dışarı akmasını engelleme düşüncesi mevcuttur. Yani işletmenin varlık durumunun gizlenmesi, olduğundan daha düşük gösterilerek gerekli faydaları sağlamaya yöneliktir. İşletme yöneticilerinin özellikle bu senaryoya başvurmasında siyasi maliyetler de etkili olabilmektedir.

Çalışmada dikkate alınan alternatif sunan muhasebe standartları açısından her iki senaryoya dönük seçilmesi gereken muhasebe politikaları aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi olacaktır.

Tablo 31: Muhasebe Politikası Senaryoları

Muhasebe Standardı	Muhasebe Politikası	Yüksek Kâr Senaryosu	Düşük Kâr Senaryosu
TMS-2 Stoklar Standardı	Stok Değerleme Yöntemi	İlk Giren İlk Çıkar (FIFO) Yöntemi	Ortalama Maliyet Yöntemi
TMS-16 Maddi Duran Varlıklar Standardı	MDV Değerleme Yöntemi	Maliyet Modeli	Yeniden Değerleme Modeli
TMS-16 Maddi Duran Varlıklar Standardı	Amortisman Yöntemi	Doğrusal (Normal) Amortisman	Azalan Bakiyeler Y.
TMS-38 M. Olmayan Duran Varlıklar Standardı	MODV Değerleme Yöntemi	Maliyet Modeli	Yeniden Değerleme Modeli
TMS-38 M. Olmayan Duran Varlıklar Standardı	Amortisman Yöntemi	Doğrusal (Normal) Amortisman	Azalan Bakiyeler Y.
TMS-40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardı	YAG Değerleme Modeli	Gerçeğe Uygun Değer	Maliyet Modeli
TMS-40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardı	Amortisman Yöntemi	-	Azalan Bakiyeler Y.

2.1.9. Senaryolar Açısından Finansal Tabloların Karşılaştırılması

YSBK işletmesi yüksek kâr senaryosu açısından finansal tablo düzenleme amacıyla bulunması halinde mevcut olarak kullandığı muhasebe politikalarından sadece stok değerleme yönteminde değişikliğe gitmesi gerekir. Mevcut durumda ağırlıklı ortalama maliyet yöntemini kullanan işletme bu durumda ilk giren ilk çıkar yöntemini kullanması gerekecektir.

YSBK işletmesi düşük kâr senaryosu açısından finansal tablo düzenleme amacıyla bulunması halinde ise mevcut olarak kullandığı muhasebe politikalarında

önemli oranda değişikliğe gitmesi gerekecektir. Stok değerleme yöntemi aynı kalmakla beraber maddi ve maddi olmayan duran varlıkları için yeniden değerleme modelini, amortismanları içinse azalan bakiyeler yöntemini kullanması gerekir. Yatırım amaçlı gayrimenkul değerleme modeli olarak da maliyet modelini, amortisman yöntemi olarak da yine azalan bakiyeler yöntemini kullanması gerekecektir.

Yüksek ve düşük kâr senaryoları açısından YSBK işletmesinin ilgili muhasebe politikalarını seçip kullanması durumunda finansal tablolarının yeniden düzenlenmesi ile işletmenin finansal görünümünde ortaya çıkacak farklılıklar Tablo 32.'de karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Tablo 32: YSBK A.Ş. Karşılaştırmalı Finansal Durum Tablosu

YSBK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.						
FİNANSAL DURUM TABLOSU (TL)						
	MEVCUT DURUM		YÜKSEK KÂR		DÜŞÜK KÂR	
	31.12.2015	%	31.12.2015	%	31.12.2015	%
VARLIKLAR						
Dönen Varlıklar	427.908.218	66,21	429.303.758,26	66,28	429.775.411,43	73,58
Nakit ve Nakit Benzerleri	26.119.938	4,04	26.119.938,00	4,03	26.119.938,00	4,47
Ticari Alacaklar	208.225.849	32,22	208.225.849,00	32,15	208.225.849,00	35,65
Diğer Alacaklar	54.416.962	8,42	54.416.962,00	8,40	54.416.962,00	9,32
Stoklar	125.354.784	19,40	127.099.209,33	19,62	125.354.784,00	21,46
Türev Finansal Araçlar	310.824	0,05	310.824,00	0,05	310.824,00	0,05
Diğer Dönen Varlıklar	13.479.861	2,09	13.130.975,93	2,03	15.347.054,43	2,63
Duran Varlıklar	218.406.122	33,79	218.406.122,00	33,72	154.347.138,88	26,42
Diğer Alacaklar	309.840	0,05	309.840,00	0,05	309.840,00	0,05
Finansal Yatırımlar	72.421.652	11,21	72.421.652,00	11,18	72.421.652,00	12,40
Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	70.895.000	10,97	70.895.000,00	10,95	13.998.152,01	2,40
Maddi Duran Varlıklar	74.468.442	11,52	74.468.442,00	11,50	67.312.786,96	11,52
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	37.551	0,01	37.551,00	0,01	31.070,91	0,01
Diğer Duran Varlıklar	273.637	0,04	273.637,00	0,04	273.637,00	0,05
TOPLAM VARLIKLAR	646.314.340	100	647.709.880,26	100	584.122.550,31	100
KAYNAKLAR						
Kısa Vadeli Yükümlülükler	367.774.652	56,90	367.774.652,00	56,78	367.774.652,00	62,96
Finansal Borçlar	296.107.845	45,81	296.107.845,00	45,72	296.107.845,00	50,69

Tablo 32: Devamı

Ticari Borçlar	58.004.672	8,97	58.004.672,00	8,96	58.004.672,00	9,93
Diğer Borçlar	4.242.876	0,66	4.242.876,00	0,66	4.242.876,00	0,73
Dönem Karı Vergi Yükümlülüğü	-		-		-	
Türev Finansal Araçlar	10.546	0,00	10.546,00	0,00	10.546,00	0,00
Borç Karşılıkları	710.351	0,11	710.351,00	0,11	710.351,00	0,12
Diğer Kısa Vadeli Yükümlülükler	8.698.362	1,35	8.698.362,00	1,34	8.698.362,00	1,49
Uzun Vadeli Yükümlülükler	13.428.154	2,08	13.428.154,00	2,07	10.888.030,00	1,86
Kıdem Tazminatı Karşılığı	7.651.925	1,18	7.651.925,00	1,18	7.651.925,00	1,31
Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü	5.776.229	0,89	5.776.229,00	0,89	3.236.105,00	0,55
ÖZKAYNAKLAR						
Ana Ortaklığa Ait Özkaynaklar	265.111.534	41,02	266.507.074,26	41,15	205.459.868,31	35,17
Ödenmiş Sermaye	50.000.000	7,74	50.000.000,00	7,72	50.000.000,00	8,56
Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları	62.162.277	9,62	62.162.277,00	9,60	62.162.277,00	10,64
Değer Artış Fonları	46.469.707	7,19	46.469.707,00	7,17	4.169.174,03	0,71
Kardan Ayrılan Kısıtlanmış Yedekler	10.849.921	1,68	10.971.589,47	1,69	10.274.701,00	1,76
Geçmiş Yıllar Kar / Zararları	83.494.638	12,92	83.372.969,53	12,87	73.873.718,00	12,65
Net Dönem Karı / Zararı	12.134.991	1,88	13.530.531,26	2,09	4.979.998,28	0,85
TOPLAM KAYNAKLAR	646.314.340	100	647.709.880,26	100	584.122.550,31	100

YSBK işletmesinin yüksek kâr senaryosunu tercih etmesi durumunda mevcut finansal durum tablosuna göre işletmenin dönen varlıkları % 66,21'den % 66,28'e yükselmektedir. Duran varlıkları ise %33,79'dan %33,72'ye düşmektedir. İşletmenin kısa vadeli yabancı kaynakları % 56,90'dan %56,78'e, uzun vadeli yabancı kaynakları ise %2,08'den %2,07'ye düşmektedir. İşletmenin özkaynakları ise %41,02'den % 41,15'e yükselmektedir.

YSBK işletmesinin düşük kâr senaryosunu kullanması halinde ise dönen varlıkları %66,21'den % 73,58'e yükselmektedir. Duran varlıkları ise %33,79'dan % 26,42'ye düşmektedir. İşletmenin kısa vadeli yabancı kaynakları % 56,90'dan % 62,96'ya yükselirken, uzun vadeli yabancı kaynakları ise %2,08'den % 1,86'ya düşmektedir. İşletmenin özkaynakları ise %41,02'den % 35,17'ye düşmektedir.

Tablo 33: YSBK A.Ş. Karşılaştırmalı Gelir Tablosu

YSBK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.						
BAĞIMSIZ DENETİMDEN GEÇMİŞ GELİR TABLOSU (TL)						
	MEVCUT DURUM		YÜKSEK KÂR		DÜŞÜK KÂR	
	1.1.2015		1.1.2015		1.1.2015	
	31.12.2015	%	31.12.2015	%	31.12.2015	%
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER						
Satış Gelirleri	1.454.305.370	100	1.454.305.370,00	100	1.454.305.370	100
Satışların Maliyeti (-)	-1.458.130.266	-100,26	1.456.385.841,00	-100,14	-1.460.984.360	100,46
Ticari Faaliyetlerden						
Brüt Kar /Zarar	-3.824.896	-0,26	-2.080.471,00	-0,14	-6.678.990	-0,46
BRÜT KAR / (ZARAR)	-3.824.896	-0,26	-2.080.471,00	-0,14	-6.678.990	-0,46
Pazarlama, Satış ve Dağıtım Gid. (-)	-10.147.841	-0,7	-10.147.841	-0,7	-10.177.663,71	-0,7
Genel Yön. Giderleri (-)	-11.383.286	-0,78	-11.383.286	-0,78	-11.557.505,77	-0,79
Ar-Ge (-)	-848.646	-0,06	-848.646	-0,06	-850.871,65	-0,06
Diğer Faaliyet Gelirleri	20.547.318	1,41	20.547.318	1,41	14.271.713,00	0,98
Diğer Faal. Giderleri (-)	-514.931	-0,04	-514.931	-0,04	-514.931,00	-0,04
FAALİYET KAR / (ZARARI)	-6.172.282	-0,42	-4.427.857,00	-0,3	-15.508.249,13	-1,07
Özkaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımların Kar / Zararlarındaki Paylar	3.057.755	0,21	3.057.755	0,21	3.057.755	0,21
Finansal Gelirler	113.424.983	7,8	113.424.983	7,8	113.424.983	7,8
Finansal Giderler (-)	-97.950.243	-6,74	-97.950.243	-6,74	-97.950.243	-6,74
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ KARİ / (ZARARI)	12.360.213	0,85	14.104.638,00	0,97	3.024.245,87	0,21
Sürdürülen Faaliyetler Vergi Gelir / (Gideri)	-225.222	-0,02	-574.106,74	-0,04	1.955.752,43	0,13
- Dönem Vergi Gelir / (Gideri)	-1.955.657	-0,13	-2.304.541,74	-0,16	-88.463,57	-0,01
- Ertelenmiş Vergi Gelir / (Gideri)	1.730.435	0,12	1.730.435,00	0,12	2.044.216,00	0,14
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM KARİ / (ZARARI)	12.134.991	0,83	13.530.531,26	0,93	4.979.998,28	0,34
DÖNEM KARİ / (ZARARI)	12.134.991	0,83	13.530.531,26	0,93	4.979.998,28	0,34

YSBK işletmesinin yüksek kâr senaryosunda dönem kârı 12.360.213 TL.'den 14.104.638 TL.'ye yükselirken, dönem kârı üzerinden ödeyeceği vergi tutarı da 1.955.657 TL.'den 2.304.541,74 TL.'ye yükselmektedir. Bu durumda işletmenin

dönem net kârı oranı % 0,83'ten % 0,93'e yükselir. Yani 12.134.991 TL. olan dönem net kârı 13.530.531,26 TL.'ye çıkacaktır.

YSBK işletmesinin düşük kâr senaryosunu kullanması durumunda ise işletmenin dönem kârı 12.360.213 TL.'den 3.024.245,87 TL.'ye dönem kârı üzerinden ödeyeceği vergi ise 1.955.657 TL.'den 88.463,57 TL.'ye düşecektir. Bu durumda işletmenin dönem net kârı oranı % 0,83'ten % 0,34'ye gerileyecektir. Yani 12.134.991 TL. olan dönem net kârı 4.979.998,28 TL.'ye inecektir.

3.1. MUHASEBE POLİTİKA SEÇİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN AMPİRİK OLARAK İNCELENMESİ

3.1.1. Muhasebe Politikası Seçimine Etki Eden Faktörler

Daha önce de belirtildiği gibi PMK, seçilen muhasebe politika ve presedürlerinin belirli amaç ve hedefler doğrultusunda olduğunu savunmaktadır. PMK bu varsayımından hareketle muhasebe politikalarının seçimin altında yatan nedenleri açıklayabilmek için bazı ekonomik belirleyiciler geliştirmiştir. Bu ekonomik belirleyiciler, işletme yöneticilerinin geliri artıran (azaltan) muhasebe politikaları seçiminin nedenlerini açıklamaya yöneliktir.

Pozitif Muhasebe Kuramının geliştiricisi olan Watts ve Zimmerman, 1986 yılında yazmış oldukları “Positive Accounting Theory” isimli kitaplarında, muhasebe politikası seçimini etkileyen faktörlerin yani ekonomik belirleyicilerin neler olduğunu tespit etmeye yönelik üç önemli hipotez geliştirmişlerdir. Bu hipotezler; İkramiye Ödeme Planı Hipotezi, Borç/Özkaynak Hipotezi ve Büyüklük Hipotezi (Politik Maliyet Hipotezi)’dir. Bu hipotezler kısaca aşağıdaki gibi açıklanabilir: (Watts ve Zimmerman, 1986:208-235)

- **İkramiye Ödeme Planı Hipotezi:** Diğer koşullar aynı kalmak koşulu ile ikramiye ödeme planına sahip olan işletme yöneticileri, raporlanacak olan geliri gelecek dönemlerden cari döneme çekmesi yani gelir artırıcı muhasebe politikalarını kullanması ihtimali daha yüksek olacaktır.
- **Borç/Özkaynak Hipotezi:** Diğer koşullar aynı kalmak koşulu ile bir firmanın borç/özkaynak oranı yükseldikçe işletme yöneticileri raporlanacak olan geliri gelecek dönemlerden cari döneme çekmesi yani gelir artırıcı muhasebe politikalarını kullanması ihtimali daha yüksek olacaktır.
- **Politik Maliyet Hipotezi:** Diğer koşullar aynı kalmak koşulu ile firmaların büyümesi arttıkça, işletme yöneticileri raporlanacak olan geliri cari dönemden gelecek dönemlere aktarması yani gelir azaltıcı muhasebe politikalarını kullanması ihtimali daha yüksek olacaktır.

Bu hipotezlerden hareketle PMK, işletme yöneticilerinin performansa dayalı olarak edinecekleri ikramiye veya primleri artırmak ya da borç sözleşmelerinin

şartlarının ihlalden kaçınmak gibi sebeplerle geliri artırıcı muhasebe politikaları seçebileceklerini belirtir. Yine aynı zamanda firmanın artan zenginlik durumu karşısında ortaya çıkabilecek olan politik maliyet tehdidini azaltmak için ise gelir azaltıcı muhasebe politikasını seçebileceklerini iddia eder. (Missonier-Piera, 2004:121)

Yöneticilerin işletme faaliyetleri kapsamında gelir artırıcı (gelirin gelecek dönemlerde raporlanabilecekken cari dönemde raporlanması yani gelirin işletmenin finansal tablolarına aktarımının hızlandırılması) veya gelir azaltıcı (gelirin cari dönemde raporlanabilecekken gelecek dönemlerde raporlanması yani gelirin işletmenin finansal tablolarına aktarımının yavaşlatılması) muhasebe politikası seçiminin ortaya koyulmasına yönelik geliştirilen ekonomik belirleyiciler aşağıdaki gibi sıralanabilir: (Missonier-Piera, 2004:121-126; Astami ve Tower, 2006:5-6)

- Kârlılık Oranı,
- Kaldıraç Oranı,
- Banka Kredileri,
- Kısa Süreli Borçlar,
- Yatırım Fırsatları,
- Varlık Kullanım Sınırlılığı/Özel Amaçlı Yatırımlar,
- İşletme Büyüklüğü,
- İş Gücü,
- Sahiplik Yoğunluğu'dur.

Yukarıda sıralanan ekonomik belirleyiciler, Watts ve Zimmerman'ın öne sürdüğü üç hipotezi test etmeye yönelik bağımsız değişkenlerdir. Bu değişkenlerin hipotezler açısından gruplandırılması ise aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Borç/Özkaynak Hipotezi	İkramiye Ödeme Planı Hipotezi	Büyüklik Hipotezi
Kaldıraç Oranı	Kârlılık Oranı	İşletmenin Büyüklüğü
Kısa Süreli Borçlar	Sahiplik Yoğunluğu	İşgücü
Banka Kredileri		
Yatırım Fırsatları		
Özel Amaçlı Yatırımlar		

Kaynak: Missonier-Piera, 2004:121-126; Astami ve Tower, 2006:5-7

3.1.2. Borç-Özkaynak Faktörleri

Yukarıda da belirtildiği gibi Watts ve Zimmerman (1986) borç/özkaynak hipotezini, “Diğer koşullar aynı kalmak koşulu ile bir işletmenin borç/özkaynak oranı ne kadar yükselirse, işletme yöneticilerinin raporlanan kârı gelecek dönemlerden cari döneme kaydıran muhasebe politikaları seçme olasılığının o kadar yüksek olacağı” şeklinde ifade ederler.

Borç/özkaynak hipotezi, işletmelerin ihtiyaç duyacağı finansmanı en uygun maliyet, zaman ve tutarda elde edebilmesi için işletmelerin durumunu daha iyi göstermeye yönelik işletme yöneticilerinin gelir artırıcı muhasebe politikası seçtiğini savunur.

Borç/özkaynak hipotezini test etmek üzere yapılmış önemli ampirik çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların önemli bir kısmı borç/özkaynak hipotezini doğrularken yani borç/özkaynak hipotezinin işletme yöneticilerinin muhasebe politikası seçimini açıklayıcı bir etken olduğu sonucunu ortaya koymuşken, az bir çalışma bu hipotezi reddetmiştir. (Zinkeviciene ve Rudzioniene, 2005: 26) Borç/Özkaynak hipotezi kendi içerisinde beş ayrı hipotez geliştirilerek açıklanabilir. Bu hipotezler kısaca aşağıda açıklanmıştır.

3.1.2.1. Kaldıraç Oranı

Kaldıraç oranı, toplam varlıkların ne kadarının yabancı kaynaklar ile finanse edildiğini tespit etmeye çalışır. Bu oranın yüksek düzeyde olması borç verenlerin emniyet marjının dar olduğunu gösterir. Finansal kaldıracın nedeni, işletmenin kaynakları arasında işletmeye sabit yük getiren kaynakların olmasıdır. İşletmeye sabit yük getirisi bulunan kaynakların düzeyi toplam kaynaklar içerisinde arttıkça firmanın kârlılığı üzerinde finansal kaldıracın etkisi de artar. Faiz ve Vergiden Önceki Kâr/Kaynak Toplamı oranının, ortalama yabancı kaynak maliyetinden yüksek olduğu sürece, işletme finansmanda daha fazla yabancı kaynak kullanarak yani kaldıraç oranını yükselterek özsermaye kârlılığını olumlu yönde değiştirebilir. Ancak işletmenin kaldıraç oranını sürekli olarak yükselterek kaldıracın olumlu etkisinden sürekli olarak yararlanması mümkün değildir. İşletme sahipleri işletmenin varlıklarının tehlikeye düşmesini istemeyeceklerinden bu oranın yüksek olmasını istemezler. Yine aynı zamanda bu oranın yüksek olması kredi verenler

açısından da emniyet marjının dar olması anlamını taşıdığından, işletmeye sağlanacak kredilerin maliyetlerinin yükselmesi ve/veya kredi sözleşmelerinde yer alacak kısıtlamaların çoğalmasına neden olacaktır. (Akgüç, 2010: 32-33)

İşletmeye kredi sağlayanlar, işletmenin finansal tablolarını göz önünde bulundurmak suretiyle, kredi desteğinin verilmesi ve/veya kredi sözleşmesinin şartlarının ne olacağı ya da sözleşmenin kısıtlayıcı unsurlarının neler olacağı konusunda karar alacaklardır. Bu sebeple işletme yöneticilerinin finansal tabloların oluşumunda doğrudan etkili olan muhasebe politikası kararlarından da kredi verenler etkilenmiş olacaklardır. Özellikle toplam varlıkları içerisinde yüksek oranda yabancı kaynak barındıran işletmelerin yöneticileri, sürekli olarak yabancı kaynak finansmanına ihtiyaç duymasından dolayı, işletmenin kredibilitesini yüksek tutabilmek, kredinin maliyetini düşük tutabilmek ve kredi sözleşmesinin kısıtlayıcı unsurlarını azaltabilmek adına muhasebe ilkelerine, standartlarına ve yasal düzenlemelere bağlı kalmak koşulu ile seçecekleri muhasebe politikalarının finansal tabloların görünümüne olumlu katkı yapmasını isteyeceklerdir. Yani bu durumda işletme yöneticilerinin geliri artırıcı muhasebe politikasını kullanma olasılıkları daha yüksek olacaktır. (Missonier-Piera, 2004:121) Kısacası kaldıraç oranı yüksek olan işletme yöneticilerinin aşağıdaki sebeplerden dolayı gelir artırıcı muhasebe politikalarını kullanma eğiliminde olabilecekleri söylenebilir. Bunlar;

- İşletmenin kredibilitesinin yükseltilebilmesi,
- Borç sözleşmelerinin maliyetlerinin düşürülmesi,
- Borç sözleşmelerine konulacak olan kısıtlandırmaların azaltılmasıdır.

Bu durumda kaldıraç oranı yüksek olan yani toplam varlıklar içerisinde toplam finansal borçları yüksek olan işletmelerin gelir artırıcı ya da gelirin raporlanmasının gelecek dönemlerden cari döneme alınmasına yönelik muhasebe politikası seçme eğiliminde oldukları söylenebilir. (Missonier-Piera, 2004:122)

H1: Diğer koşullar aynı kalmak koşulu ile yüksek kaldıraç oranına sahip olan işletmelerin gelir artırıcı muhasebe politikalarını kullanma ihtimalleri yüksek olacaktır.

3.1.2.2. Banka Kredileri

İşletmelerin ihtiyaç duydukları finansman, genellikle kamu veya özel bankalar tarafından sağlanır. Bu durum özellikle aktif bir tahvil piyasası olmasına rağmen ABD ve İngiltere gibi gelişmiş ekonomilerde de söz konusudur. Halka arz yolu ile borçlanmada oluşacak kredi veren-borçlanan arasındaki ilişki ağının, bankalar aracılığı ile edinilen finansmana göre daha fazla olacağından, halka arz yolu ile edinilen borçlanmada kontrol ve müzakere maliyetlerinin daha fazla olacağı anlamını taşıyacaktır. Bu sebeple kontrol ve müzakere maliyetinin düşük olacağı bankalar aracılığı ile finansman işletmeler tarafından tercih edilecektir. Ayrıca yine bankalarla işletmeler arasındaki bilgi akışı, diğer kredi veren taraflara göre çok daha hızlı gerçekleşecektir. (Missonier-Piera, 2004:122) Bu durum işletmelerin finansal borçları içerisinde önemli bir oranda banka kredilerinin olacağını bir göstergesidir. Bu sebeple kaldıraç oranı içerisinde yer almasına rağmen borçla finansmanda önemli bir yer tutan banka kredileri muhasebe politikası seçimine etki eden ayrı bir faktör olarak ele alınabilir.

Bu durumda finansal borçları içerisinde banka kredileri yüksek olan işletmelerin gelir artırıcı muhasebe politikası seçme eğiliminde oldukları söylenebilir. (Missonier-Piera, 2004:123)

H2: Diğer koşullar sabit kalmak suretiyle, toplam finansal borçları içerisinde banka kredileri oranı yüksek olan işletmelerin gelir artırıcı muhasebe politikaları kullanma ihtimali yüksek olacaktır.

3.1.2.3. Kısa Süreli Borçlar

Borcun süresi, muhasebe politikası seçimini etkileyici bir faktör olabilir. Yeterli borçlanma kapasitesine sahip olan ve iyi bir performans ortaya koyan işletmeler kredi sağlama yönünden önemli avantajlar elde ederler. Bu durum özellikle dış finansman aracı olarak kısa vadeli kredileri yoğun bir biçimde (sık sık) kullanan işletmeler için geçerlidir. Çünkü bu işletmelerin toplam finansal borçlarının önemli bir kısmı kısa vadeli borçlardan oluşur. Sıklıkla kredi yenileyen veya sık sık kredi başvurusunda bulunan işletme yöneticilerinin hem kredilerin kolay elde edilebilmesi, hem maliyetinin düşük çıkarılabilmesi hem de sözleşme

kısıtlamalarının azaltılması yönünden gelir artırıcı muhasebe politikalarına yönlenmelerine sebep olduğu söylenebilir. (Missonier-Piera, 2004:123)

H3: Diğer koşullar sabit kalmak suretiyle, toplam finansal borçları içerisinde kısa süreli finansal borçları yüksek olan işletmelerin gelir artırıcı muhasebe politikaları kullanma ihtimalleri yüksek olacaktır.

3.1.2.4. Yatırım Fırsatları Seti

Yatırım fırsatları seti kavramı, işletmenin değerinin, işletme tarafından gelecekte isteğe bağlı yatırımlara yapılması gereken harcamalara bağlı olduğunu öne sürer. (Astami ve Tower, 2006:6) Myers, bir işletmenin değerinin, değeri kolayca tespit edilebilen mevcut yatırımlar ile değeri gelecekteki isteğe bağlı yatırımların neticesinde ortaya çıkan yatırım fırsatlarından oluştuğunu belirtir. Yani Myers'e göre işletmenin piyasa değerinin tespitinde iki unsur vardır. Bunlar; mevcut yatırımlarının bugünkü değeri ve yatırım fırsatlarının değeridir. Bu iki değer arasındaki temel farklılık yatırım fırsatlarının değerinin işletmenin gelecekteki isteğe bağlı olan yatırımlara bağımlı olmasıdır. (Adam ve Goyal, 2008: 42, Missonier-Piera, 2004:123)

İsteğe bağlı yatırımlar, Ar-Ge, reklam, ürün geliştirme vb. gibi işletmenin değerinin gelecekte daha iyi olabilmesine dönük, işletmelerin kendi istek ve çabaları neticesinde ortaya çıkan yatırımlardır.

Yatırım fırsatları işletme finansmanında önemli rol oynar. İşletmelerin mevcut yatırımları ve yatırım fırsatları; işletmenin sermaye yapısını, borç sözleşmesinin vadesini ve kısıtlayıcı taahhütlerini, kâr dağıtım politikasını, ücret sözleşmelerini ve muhasebe politikalarını etkiler. (Adam ve Goyal, 2008: 41) Yine Smith ve Watts (1992), muhasebe politikası seçiminin yatırım fırsatları setinin bir unsuru olarak işletmeler arasında değişiklik göstereceğine inanırlar. (Astami ve Tower, 2006:6) Skinner, yatırım fırsatları setinin işletmenin muhasebe politikası seçimini, işletmenin yapmış olduğu sözleşmelerden ötürü dolaylı olarak etkilediğini belirtir ve yatırım fırsatları setini özellikle muhasebe politikası seçimini etkileyen, işletme yönetiminin ikramiye ödeme planı ve borç sözleşmeleri ile ilişkilendirir. (Uluslan, 2005:177)

Bir işletmede mevcut yatırımların ve yatırım fırsatları setinin büyük ölçüde olması, bu işletmenin kazanca dayalı ikramiye ödeme planlarının da o derece büyüyeceğine işaret eder. Bu sebeple bu işletmelerde işletme yönetimi gelir artırıcı muhasebe politikalarını yoğun biçimde kullanacakları iddia edilir. Yine aynı şekilde mevcut yatırımların ve yatırım fırsatları setinin büyük ölçüde olduğu işletmelerde, işletmenin finansal tabloları borç sözleşmelerine dayalı olarak oluşturulacağından yani performansın iyi gösterilmesine ve işletmenin faaliyet kârının yükseltilmesine dönük yine gelir artırıcı muhasebe politikalarının kullanılacağı iddia edilir. (Astami ve Tower, 2006:6) Ayrıca kredi verenler, yatırım fırsatlarını mevcut yatırımlardan daha riskli bulurlar ve bu sebeple yatırım fırsatları setinin yüksek olduğu işletmelerin yabancı kaynak finansmanında borçlanma maliyeti daha yüksek olacaktır. (Missonier-Piera, 2004:123-124) Kısacası yatırım fırsatları setinin yüksek olduğu işletmelerde, işletme yönetiminin muhasebe politikası seçimine dönük olarak gelir artırıcı muhasebe politikalarına yönleneceği söylenebilir.

Yatırım fırsatları setinin değerinin ölçülmesinde farklı yöntemler kullanılabilir. Bu yöntemlerden yaygın olarak kullanılanları ise şöyledir: (Adam ve Goyal, 2008: 42)

- Varlıkların Piyasa Değeri/Varlıkların Defter Değeri Oranı ya da Tobin Q'su,
- Özkaynakların Piyasa Değeri/Özkaynakların Defter Değeri Oranı,
- Fiyat/Kazanç Oranı,
- Sermaye Harcamaları/Maddi Duran Varlıkların Defter Değeri Oranı'dır.

H4: Diğer koşullar sabit kalmak suretiyle, yatırım fırsatlarının yüksek olduğu işletmelerde gelir artırıcı muhasebe politikalarının kullanılması ihtimali yüksek olacaktır.

3.1.2.5. Özel Amaçlı Yatırımlar

Özel amaçlı yatırımlar, kendine özgü yapısı olan varlıklar olarak tanımlanır. Bu varlıkların amacı dışındaki alternatif kullanımları veya alternatif kullanıcılar tarafından yeniden kullanımında, varlığın gerçek üretim değerinden kullanımı mümkün değildir. (Missonier-Piera, 2004:124) Çünkü bu varlıklar işletme tarafından belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere edinilmiş bulunan varlıklardır. Bu varlıkların

Üretim verimliliğinin en üst düzeyi amacı doğrultusunda kullanımında oluşacaktır. Örneğin, bir otomobil markasının kendine has olan parçalarının üretimini gerçekteştirmek amacıyla satın alınan makine bir özel amaçlı yatırımdır ve bu varlık bu parçaların rimi dışında veya başka bir otomobil markasının parçalarının üretiminde kullanılması çok zordur hatta imknsızdır. Kullanılsa bile amacı dışında kullanıldığından üretim verimliliği (retim değeri) çok düşük olacaktır.

İşletmenin varlıkları üzerinde hissedarlara nazaran öncelikli hak sahibi olmalarına karşılık kredi verenler, işletme varlıklarına biçilen değerin piyasada da var olmasını isterler. Özel amaçlı yatırımların işletme tarafından biçilen değerinin her zaman piyasada elde edilmesi ise mümkün değildir. Çünkü bu varlıklar işletme tarafından daha önceden belirlenen bir amacı gerçekteştirmek üzere edinilmiş varlıklardır ve bu varlıkların değeri de amacı dışındaki kullanımlarında söz konusu olmamaktadır. Varlıkların değerinde meydana gelebilecek böyle bir azalma durumu kredi verenlerin yüklenecekleri risk düzeyini artıracaktır.

İşletmelerdeki yoğun Ar-Ge çalışmaları neticesinde elde edilen maddi olmayan duran varlık ve "know-how" çerçevesinde özel amaçlı yatırımlar çoğalır. Belirli bir amacı gerçekteştirmek üzere edinilmiş bir yatırım olan özel amaçlı yatırımların işletmelerde var olması veya artması, işletme ile kredi verenler arasındaki ilişkiyi etkileyebilir. Özellikle, işletmenin borcuna karşılık özel amaçlı varlıkları teminat olarak göstermesi durumunda krediyi verecek olan kurumun katlanacağı risk düzeyi de artış gösterecektir. Bu sebeple özel amaçlı yatırımlar, borçlanmak suretiyle edinilecek olan finansmanın maliyetinin yükselmesine sebep olacaktır. Bu nedenle özel amaçlı yatırımların bir işletmede var olması ya da artış göstermesi durumunda işletme yöneticileri artacak olan finansman maliyetini düşürebilme ve ya borç sözleşmesinin kısıtlayıcı unsurlarını azaltabilme adına gelir artırııcı muhasebe politikalarını kullanabilecekleri söylenebilir. (Missonier-Piera, 2004:124) zel amaçlı yatırımlar, AR-GE harcamalarının net satışlara oranlanmasıyla ölçülebilir. (Missonier-Piera, 2004:129)

H5: Diğer koşullar sabit kalmak suretiyle, özel amaçlı yatırımları yüksek olan işletmelerin gelir artırııcı muhasebe politikaları kullanma ihtimali yüksek olacaktır.

3.1.3. İkramiye Ödeme Planları

Ampirik araştırmaların çoğu ikramiye ödeme planlarının yöneticilerin muhasebe politikası seçimini etkilemesi üzerine odaklanmıştır. İkramiye ödeme planlarının parametresi, ikramiyelerin verilen bir ödül olarak, ikramiye ödeme planlarının doğrusal olarak muhasebe politikası seçimine dönük etki edeceğine yöneliktir. Yani ikramiye ödeme planları işletme yöneticilerinin geliri artırıcı muhasebe politikasını kullanmaya yönlendireceği çoğu araştırmacı tarafından iddia edilir. Bu sebeple test etmek amacıyla şu hipotez kurulur; (Watts ve Zimmerman, 1986:208)

Diğer koşullar aynı kalmak koşulu ile firma yöneticilerinin, ikramiye ödeme planına sahip olması durumunda, raporlanabilecek olan kârın gelecek dönemlerden cari döneme çekebileceği yani gelir artırıcı muhasebe politikalarını kullanma eğiliminde olacaklardır. İkramiye ödeme planı hipotezi kendi içerisinde iki ayrı hipotez geliştirilerek açıklanabilir. Bu hipotezler kısaca aşağıda açıklanmıştır.

3.1.3.1. Kârlılık Oranı

Watts ve Zimmerman (1986), diğer koşullar aynı kalmak koşulu ile işletme yöneticilerinin muhasebe politikası seçimi ile ikramiye ödemelerinin ilişkili olduğunu ve gelecek dönem kârının cari döneme aktarılacak şekilde muhasebe politikası seçiminin yapılacağını belirtirler. Bu sebeple işletme yöneticilerinin elde edecekleri ikramiye ödemeleri, işletmenin kârı ile doğru orantılı olduğu zaman kullanılacak olan muhasebe politikaları gelir artırıcı muhasebe politikaları olacaktır. (Astami ve Tower, 2006:5)

H6: Diğer koşullar sabit kalmak suretiyle, kârlılık oranı yüksek olan işletmelerin gelir artırıcı muhasebe politikaları kullanma ihtimali yüksek olacaktır.

3.1.3.2. Sahiplik Yapısı

Sahiplik yoğunluğu, bireysel veya tüzel kişilik hissedarların işletmenin hisse dağılımında elde bulundurdukları hisselerin oranıdır. Elde bulundurulmuş hisselerin önemli bir kısmının belli bir kişiye veya kuruma ait olması o işletmede sahiplik yoğunluğunun yüksek olduğunu gösterir. Ancak hisselerin küçük küçük paylar halinde çok sayıda hissedardan oluştuğu işletmelerde sahiplik yoğunluğunun düşük

olduğu söylenir. Yani halka açıklık oranının yüksek olduğu işletmeler sahiplik yoğunluğunun düşük olduğu işletmelerdir.

Sahiplik yoğunluğunun yüksek olduğu işletmelerde, işletme yöneticilerinin her istediğini yapabilme olanağı yoktur. Bu tür işletmelerde yöneticilerin işletme politikaları üzerinde takdir yetkileri sınırlıdır. Çünkü işletme yönetimi üzerinde önemli oranda etkisi olan işletme sahip/sahipleri mevcuttur. Böyle bir durum işletme yöneticileri tarafından istenmeyen bir durumdur. Çünkü yöneticiler kendi çıkarlarından ziyade işletme sahiplerinin çıkarlarını dikkate almak zorunda kalacaklardır.

Sahiplik yoğunluğunun düşük olduğu işletmelerde ise işletme yöneticisi üzerinde etkin bir şekilde var olabilecek işletme sahipleri bulunmayacaktır. Bu sebeple işletme yönetimi kendi çıkarları doğrultusunda rahatça hareket edebilme imkânı bulacaktır. Sahiplik dağılımının yüksek olduğu yani sahiplik yoğunluğunun düşük olduğu bu tür işletmelerde işletme yönetimi rahatça hareket edebilmesinin bir sonucu olarak elde edeceği getirileri artırabilme adına gelir artırıcı muhasebe politikalarını kullanabileceği söylenebilir. Bu şekilde yaparak işletme yöneticileri işletme performansının tatmin edici düzeyde olduğuna işletme sahiplerini ikna edebilirler. Bunu yaparken de yöneticiler, ödenecek olan ikramiyelerin tespit edilmesinde işletme sahiplerine takdir yetkilerini kullanmalarını isteyebilirler. (Missonier-Piera, 2004:126)

Özetle işletme yöneticilerinin işletme üzerindeki kontrolünün artması, işletmede kullanılacak olan muhasebe politikalarının gelir artırıcı olmasını daha da artırabilir. Bu sebeple işletmelerde sahiplik yoğunlaşmasının düşük olması durumunda sahiplik yoğunluğunun yüksek olması durumuna göre daha çok gelir artırıcı muhasebe politikalarının kullanılacağı söylenebilir. (Astami ve Tower, 2006:6)

H7: Diğer koşullar sabit kalmak suretiyle, sahiplik dağılımı yüksek olan işletmelerin gelir artırıcı muhasebe politikaları kullanma ihtimali yüksek olacaktır.

3.1.4. Büyüklük Hipotezi (Politik Maliyet Hipotezi)

Büyüklük hipotezi, büyük işletmelerin politik yönden daha hassas olduğuna ve küçük işletmelere nazaran işletme servetinin transferine daha çok zorlandığı varsayımına dayanır. İşletmenin varlıklarının yani servetinin transferi önemli ölçüde vergi üzerinden gerçekleşir. Bu sebeple işletmeler gelir vergisi sistemini politik maliyetlerin bir bileşeni olarak kabul ederler. Zimmerman (1983) işletmelerin büyüklükleri ile vergi oranları arasındaki ampirik ilişkiyi incelemiştir. Zimmerman'a (1983) küçük firmalara göre daha yüksek gelir vergisi oranlarına maruz kalan büyük firmalar, daha yüksek politik maliyetlere katlanırlar. Bu sebeple diğer koşullar aynı kalmak suretiyle, işletmelerin büyümesi ile işletme yöneticilerinin geliri cari dönemden gelecek dönemlere aktaracak muhasebe politikalarını kullanmaları ihtimalinin daha da yükseleceği söylenebilir. (Watts ve Zimmerman, 1986:235) Politik maliyet hipotezi kendi içerisinde iki ayrı hipotez geliştirilerek açıklanabilir. Bu hipotezler kısaca aşağıda açıklanmıştır.

3.1.4.1. İşletme Büyüklüğü

İşletmeler açısından politik maliyetler, işletmenin büyüklüğü ile ilgilidirler. (Watts ve Zimmerman, 1986:235) Politik maliyetler sadece yasa ve yönetmelikler ile devlet müdahalesi şeklinde gerçekleşmez; aynı zamanda müşteriler ve sendikaların misilleme yapması ile oluşan fırsat maliyetlerinden de oluşur. Yani işletmeler bu misillemeler yüzünden kârlı yatırımlardan vazgeçmek zorunda kalabilir. Çünkü işletmelerin büyümesi devlet, çalışanlar, müşteriler ve rakipler gibi ilgili tarafların dikkatini kolaylıkla çekebilir. Bu sebeple işletme yöneticileri, ilgili tarafların dikkatini azaltabilme, politik maliyetlerin etkisinden kurtulabilme adına geliri geciktirici muhasebe politikalarını tercih edebilirler. (Missonier-Piera, 2004:125) İşletme büyüklüğünün işletmenin kullandığı muhasebe politikalarını açıklayıp açıklayamadığı konusunda geçmişte yapılan çalışmalar, işletme büyüklüğünün işletmelerin muhasebe politikasını açıklayabildiği yönündedir. (Uluslan, 2005:175) Ampirik çalışmaların çoğu büyüklük hipotezini test etmek için toplam varlıkları veya toplam satışları dikkate almışlardır. (Missonier-Piera, 2004:125)

H8: Diğer koşullar sabit kalmak suretiyle, bir işletme ne kadar büyük olursa, işletme yöneticilerinin gelir artırıcı muhasebe politikalarını kullanma ihtimalleri o derece düşük olacaktır.

3.1.4.2. İşgücü

İşletme yöneticileri adına mevcut politik maliyetlerin diğer bir nedeni çalışanlardan ve/veya sendikalardan oluşabilecek olan çatışmalardan kaynaklanır. Çalışanların servetlerini artırabilmesi hedefi, işletmenin ekonomik rantının yükselmesi ile ilişkili olarak ücretlerinde talep edecekleri artışla sonuçlanır. İşletmenin ekonomik rantının geliri ile ilişkili olduğu göz önüne alındığında işletme çalışanları raporlanacak olan kâr üzerine yoğunlaşacaklardır. Çalışanların ücretlerinde yapılacak olan artışlar, işletme sahiplerinin servetlerinin azalmasına yol açacaktır. Bu durum işletme yöneticilerine çalışanların ücretlerindeki artış talebinin önüne geçebilmek adına geliri geciktirici muhasebe politikalarının seçilmesine yol açacaktır. İşgücünün muhasebe politikası seçimine etkisini inceleyen çok az çalışma bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar işgücünün etkisinin ölçülmesinde sendikalaşma düzeyinin etkili olacağını belirtirler. Kısacası işgücünü yüksek olduğu işletmelerde, işletme yöneticileri gelir azaltıcı muhasebe politikalarını kullandıkları söylenebilir. (Missonier-Piera, 2004:125)

H9: Diğer koşullar sabit kalmak suretiyle, bir işletmede işgücü ne kadar yüksek olursa, işletme yöneticilerinin gelir artırıcı muhasebe politikalarını kullanma ihtimalleri o derece düşük olacaktır.

3.1.5. Bağımsız Değişkenlerin Ölçülmesi

Watts ve Zimmerman tarafından ileri sürülen borç/öz kaynak hipotezi, ikramiye ödeme planı hipotezi ve büyüklük hipotezinin test edilmesine ilişkin olarak yapılan çalışmalarda bazı bağımsız değişkenler kullanılmıştır. Kullanılan bu bağımsız değişkenler ve bağımsız değişkenlere ilişkin ölçme yöntemleri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.¹⁴

¹⁴ Hipotezlere ilişkin bağımsız değişkenler: Missonier-Piera, 2004:121-126; Astami ve Tower, 2006:5-7; Ulsan, 2007:179-181 çalışmalarından yararlanılarak oluşturulmuştur.

Hipotezler	Hipotez	Tahmini İşaret	Ölçme Yöntemi
Borç/Özkaynak Hipotezi			
Kaldıraç Oranı (LEV)	H1	+	Toplam Finansal Borçlar/Toplam Varlıklar
Banka Kredileri (BL)	H2	+	Banka Kredileri/Toplam Finansal Borçlar
Kısa Süreli Borçlar (ST)	H3	+	Kısa Süreli Finansal Borçlar/Toplam Finansal Borçlar
Yatırım Fırsatları (TOBIN Q)	H4	+	(HPD+D)/Toplam Varlıklar
Özel Amaçlı Yatırımlar (RD)	H5	+	Ar-Ge Giderleri/Toplam Satışlar
İkramiye Ödeme Planı Hipotezi			
Kârlılık Oranı (PR)	H6	+	Vergi Öncesi Kâr/Toplam Varlıklar
Sahiplik Yapısı (OWN)	H7	+	İşletmelerde çıkarılan toplam sermaye payının % 10 veya daha fazlasını temsil eden hisse paylarının toplam içindeki yüzdesi
Büyüklik Hipotezi			
İşletmenin Büyüklüğü (SIZE)	H8	-	Toplam Varlıkların Doğal Logaritması
İşgücü (LF)	H9	-	Personel Giderleri/Toplam Satışlar

Yukarıdaki tabloda gösterilen (+) tahmini işareti, bağımsız değişkenler ile gelir artırıcı muhasebe politikasının işletme yönetimince kullanımı arasında pozitif yönlü (aynı yönde değişim gösteren) bir ilişkinin olduğunu gösterirken, (-) tahmini işaret ise bağımsız değişkenler ile gelir artırıcı muhasebe politikalarının işletme yönetimince kullanımı arasında negatif yönlü (ters yönde değişim gösteren) bir ilişkinin var olduğunu ifade eder.

Tobin Q'su yöntemi Nobel ödüllü iktisatçı James Tobin'in geliştirmiş olduğu bir orandır. Bu oran bir varlığın piyasa değerini yerine koyma maliyeti ile karşılaştırır. Bu yöntemde işletmenin bir bütün olarak dikkate alınıp analize tabi tutulabileceği gibi işletmenin varlıkları tek tek ele alınıp analize tabi tutulabilir. (Steward, 1997:252-253)

İşletmelerin büyüme fırsatlarının, etkin kaynak kullanımının ve yönetim etkinliğinin elde edilmesinde temel bir gösterge olduğu kabul edilen Tobin Q'su, J. Tobin tarafından hesaplandıktan sonra Linderberg ve Ross (L&R) ve Lewellen ve Badrinath (L&B) tarafından geliştirilmiştir. Tobin Q oranının tespit edilmesinde en önemli güçlük yerine koyma maliyetinin tespit edilmesidir. Linderberg ve Ross

tarafından geliştirilen Tobin Q oranı daha sonra Chung ve Pruitt (1994) tarafından L&R modelinin hesaplanmasındaki güçlüklerin ortadan kaldırılması amacıyla tekrar ele alınmış ve yaklaşık q oranını önermişlerdir. (Canbaş ve diğ., 2004:57-58)

Bu çalışmada hesaplanmasının L&R modeline göre daha kolay olması ve daha az veri seti gereksinimi sebebiyle Chung ve Pruitt (1994) tarafından geliştirilen formül kullanılmıştır. Buna göre Tobin Q oranı şöyle hesaplanabilir: (Chung ve Pruitt, 1994:71)

$$\text{Yaklaşık Q} = \frac{\text{MVE} + \text{PS} + \text{DEBT}}{\text{TV}}$$

- ✓ MVE: Firmanın çıkarılmış hisse senedi sayısı ile hisse senedinin piyasa fiyatının çarpımını,
- ✓ PS: Çıkarılmış imtiyazlı hisse senedi sayısı ile imtiyazlı hisse senetlerinin fiyatının çarpımını,
- ✓ DEBT: İşletmenin kısa vadeli yabancı kaynaklarının kayıtlı değeri ile dönen varlıkların kayıtlı değeri arasındaki farka uzun vadeli yabancı kaynakların kayıtlı değerinin eklenmesi suretiyle bulunan değerini
- ✓ TV: İşletmenin toplam varlıklarının defter değerini ifade eder.

Bir firmanın ortalama Tobin q oranı 1'in altında ise, yatırımın marjinal getirisi sermaye maliyetinin altında kalmış demektir. Optimal olarak yatırım yapan bir firmanın ortalama Tobin q oranının 1'in üzerinde olması gerekir. Bazı çalışmalarda Tobin q'su 1'den büyük olan yatırımcılar için optimal yatırımcı, 1'den küçük olan yatırımcılar içinse optimal olmayan yatırımcı nitelendirmesi yapılır. Ayrıca optimal olarak yatırım yapan bir firmanın ortalama Tobin q oranı 1'in üzerinde olmaktadır. Bu bağlamda Tobin q'su 1'in üzerinde olan bir firmaya yatırım yapmak, optimal yatırım yapan bir firmaya yatırım yapmakla aynı anlama gelebilir. (Canbaş vd., 2005:25)

3.1.6. Bağımlı Değişkenin Tanımlanması ve Ölçülmesi

Watts ve Zimmerman (1986) işletme yöneticilerinin belirli amaçlar doğrultusunda muhasebe politikası seçimi yaptıklarını belirtmişlerdir. Yapılan çalışmalarda işletme yöneticilerinin muhasebe politikası seçme eğilimi ya gelirin

gelecek dönemlerden cari döneme çekilerek gösterilmesi yani yüksek kâr senaryosuna ilişkin ya da cari dönemde raporlanması gereken gelirin gelecek dönemlere aktarılmasına yani düşük kâr senaryosuna yönelik olduğudur. Bu sebeple bu çalışmada bağımlı değişken işletme yöneticilerinin gelir artırıcı veya azaltıcı muhasebe politikası seçme eğilimleridir.

Bu çalışmada bağımlı değişkenin ölçümüne yönelik olarak örnek uygulamanın ilk bölümünde çalışmaya dâhil edilen dört muhasebe politikası kullanılmıştır. Bu muhasebe politikaları, alternatifli muhasebe standartlarından oluşturulmuş olan alternatif muhasebe politikalarıdır. Bu muhasebe politikaları şöyledir:

Stok Değerleme Yöntemi: TMS-2 Stoklar standardı, işletmelere finansal tablo düzenleme tarihinde stoklarını değerlerken Gerçek Parti Maliyeti yöntemi, İlk Giren İlk Çıkar (FIFO) yöntemi ve Ortalama Maliyet yöntemlerinden işletmeleri açısından uygun olanını kullanmalarına ilişkin olarak alternatif sunmuştur.

MDV-MODV Değerleme Modeli Seçimi: TMS-16 MDV ve TMS-38 MODV Standartları işletmelere finansal tablo düzenlenme tarihi itibarı ile Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıklarını Maliyet Modeli ve Yeniden Değerleme Modelinden işletmelerine uygun olanını kullanmalarına ilişkin olarak alternatif sunmuştur.

MDV-MODV Amortisman (İtfa) Yöntemi Seçimi: TMS-16 MDV ve TMS-38 MODV Standartları işletmelere finansal tablo düzenlenme tarihi itibarı ile Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıklarının amortisman/itfasına yönelik olarak doğrusal(normal) amortisman yöntemi, azalan bakiyeler amortisman yöntemi ve üretim miktarı amortisman yöntemlerinden işletmelerine uygun olanını kullanmalarına ilişkin olarak alternatif sunmuştur.

Yatırım Amaçlı Gayrimenkul Değerleme Modeli Seçimi: TMS-40 YAG Standardı işletmelere finansal tablo düzenlenme tarihi itibarı ile yatırım amaçlı gayrimenkullerini Maliyet Modeli ve Yeniden Değerleme Modelinden işletmelerine uygun olanını kullanmalarına ilişkin olarak alternatif sunmuştur.

Yukarıda sıralanan bu muhasebe politikalarına ilişkin olarak işletme yöneticilerinin yapacağı seçimler, bu muhasebe politikalarını seçme nedenine ilişkin bilgi verici nitelikte olabilecektir.

Alternatifli muhasebe politikalarından FIFO stok değerleme yöntemi, duran varlıkların değerlemesine ilişkin maliyet modeli, duran varlıklara ilişkin kullanılacak amortisman (itfa) yöntemlerinde normal amortisman yöntemi ve yatırım amaçlı gayrimenkullerin değerlemesinde kullanılacak gerçeğe uygun değer yöntemi gelir artırıcı (yüksek kâr) muhasebe politikaları olarak değerlendirilmiş ve 1 değeri tahsis edilmiştir. Stok değerleme yöntemi olarak ortalama maliyet yönteminin, duran varlıklara ilişkin değerleme yöntemi olarak yeniden değerleme modelinin, duran varlıklara ilişkin amortisman yöntemi olarak azalan bakiyeler yönteminin kullanılması ve yatırım amaçlı gayrimenkullere ilişkin değerleme yöntemi olarak maliyet modelinin kullanılması ise gelir azaltıcı (düşük kâr) muhasebe politikası olarak değerlendirilmiş ve 0 değeri verilmiştir. Kullanılan yöntemlerin birden fazla olması durumunda yani iki muhasebe politikasının beraber olarak kullanıldığı durumlarda geliri azaltan muhasebe politikası olarak değerlendirilmiş ve 0 değeri atanmıştır. Bu durum aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

Muhasebe Politikası	Gelir Artırıcı Muh. Politikası	Puan Değeri	Gelir Azaltıcı Muh. Politikası	Puan Değeri
Stok Değerleme Yöntemi	İlk Giren İlk Çıkar (FIFO) Yöntemi	1	Ortalama Maliyet Yöntemi ve Birlikte Kullanım	0
MDV/MODV Değerleme Yöntemi	Maliyet Modeli		Yeniden Değerleme Modeli ve Birlikte Kullanım	
Amortisman Yöntemi	Doğrusal (Normal) Amortisman		Azalan Bakiyeler Y. ve Birlikte Kullanım	
YAG Değerleme Modeli	Gerçeğe Uygun Değer		Maliyet Modeli ve Birlikte Kullanım	

Muhasebe politikalarının bu şekilde puanlama yapılarak sınıflandırılması, işletmeler açısından muhasebe politika seçme eğilimine yönelik birleşik ölçüm puanının hesaplanması amacıyla yapılır. Birleşik ölçüm puanı, işletme yöneticilerinin geliri artıran ya da azaltan muhasebe politikası seçme yönünün tespitine olanak sağlar. Birleşik ölçüm puanı aşağıdaki formül aracılığı ile hesaplanır: (Astami ve Tower, 2006:14)

$$\text{Birleşik Ölçüm Puanı} = \frac{\sum \text{Stok}_i + \text{MDV}_i + \text{MODV}_i + \text{Amortisman}_i + \text{YAG}_i}{n}$$

Formülde yer alan;

i: işletmeyi,

Stok, MDV, MODV ve YAG muhasebe politikalarına ilişkin puanlamayı ve

n: ise işletmelerin finansal tablo dipnotlarında belirtilen ve işletme tarafından kullanılan muhasebe politikalarının sayısını ifade eder.

Birleşik ölçüm puanı kullanılarak elde edilen sonucun $\geq 0,5$ olması durumunda işletmenin gelir artırıcı muhasebe politikası kullandığı varsayılarak $Y=1$ değeri, elde edilen sonucun $< 0,5$ olması durumunda ise işletmenin gelir azaltıcı muhasebe politikası kullandığı varsayılarak $Y=0$ değeri atanır.

Yapılan çalışmada PMK'nın Türkiye açısından uygunluğunun test edilmesine dönük olarak Borsa İstanbul'da imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin bilgilerinden yararlanılmıştır. Bu bilgiler işletmelerin KAP'a yapmış oldukların bildirimlerden elde edilmiştir. Çalışmanın bağımlı değişkeni olan gelir artırıcı (azaltıcı) muhasebe politikası seçimi, Borsa İstanbul'da imalat sektöründe 2008-2009 yıllarında ve 2015-2016 yıllarında faaliyet gösteren işletmelerin verilerinden yararlanarak tespit edilmiştir.

3.1.7. Araştırmanın Sonuçları

Muhasebe politikası seçimini etkileyen ekonomik belirleyicilerin tespit edilmesi amacıyla yönelik olarak bu çalışmada, amacın gerçekleştirilebilmesi için Lojistik Regresyon Analizi kullanılmıştır. Ortaya koyulan hipotezler IBM SPSS 20 paket programı kullanılarak Lojistik Regresyon Analizi çerçevesinde test edilmiştir.

3.1.7.1. Bağımsız Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Muhasebe politikası seçimine etki eden ekonomik belirleyicilerin tespitine yönelik tanımlayıcı istatistik sonuçları aşağıdaki tablo 34'de belirtildiği gibidir.

Tablo 34: 2015 ve 2016 Dönemlerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma	Varyans
Kaldıraç Oranı (LEV)	175	0,000	2,415	0,256	0,245	0,060
Banka Kredileri (BL)	175	0,000	1,000	0,827	0,303	0,092
Kısa Süreli Borçlar (ST)	175	0,000	1,000	0,602	0,306	0,094
Yatırım Fırsatları Seti (Q)	175	-0,307	11,317	0,849	1,117	1,247
Özel Amaçlı Yat. (RD)	175	0,000	0,048	0,003	0,007	0,000
Kârlılık (PR)	175	-0,433	0,416	0,036	0,108	0,012
Sahiplik Yapısı (OWN)	175	0,000	0,995	0,581	0,243	0,059
İşletme Büyüklüğü (SIZE)	175	15,294	24,068	19,497	1,687	2,847
İşgücü (LF)	175	0,008	29,580	0,303	2,228	4,963

2015 ve 2016 yıllarının birlikte değerlendirildiği imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin tanımlayıcı istatistik sonuçları incelendiği zaman, işletmelerin toplam varlıklarının % 25,6'sı finansal nitelikli borçlarından oluştuğu görülür. İşletmelerin toplam finansal borçlarının % 82,7'si ise bankalar dolayısı ile elde edilen krediler oluşturur. Yine işletmelerin toplam finansal borçlarının % 60,2'si kısa vadeli. İşletmelerin optimum yatırım yapma düzeyini ölçmekte kullanılan Tobin Q oranına bakıldığı zaman bu oranın ortalama olarak 0,849 olarak oluştuğu görülür. Bu durum işletmelerin optimum düzeyde yatırım yapmadığını gösterir. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi Tobin Q oranı 1'e eşit olan işletmelerin optimum düzeyde yatırım yaptığı kabul edilir. Ar-Ge giderleri dikkate alınarak ölçülen özel amaçlı yatırımlara bakıldığı zaman işletmelerin toplam satışlarına oranla Ar-Ge giderlerinin çok düşük olduğunu gösterir. Ar-Ge giderlerinin toplam satışlar içerisindeki en yüksek düzeyi % 4,8 olarak ortaya çıkmıştır. Analize dâhil edilen 175 firmanın 92'sinde Ar-Ge gideri sıfırdır. İşletmelerin ortalama kârlılık düzeyi ise % 3,6'dır. İşletmelerde % 10 ve daha fazlasına sahip olan ortaklık oranı ise % 58,10'dur. Bu durum işletmelerin sahiplik dağılımının çok yüksek olmadığını gösterir. İşletmelerin büyüklüğünün tespitinde analize uygun hale getirmek için toplam varlıkların doğal logaritması dikkate alınmıştır. Buna göre en yüksek varlığa sahip işletmenin toplam varlığı 28.344.148.000 TL iken en düşük ise 4.386.949 TL'dir. Son olarak işgücüne bakıldığı zaman ortalama olarak işletmeler satışlarından elde edilen gelirin % 30,3'ünü personel giderlerine ayırdığı söylenebilir.

Tablo 35: 2008 ve 2009 Dönemlerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

	N	Minimum	Maximum	Ortalama	Std. Sapma	Varyans
Kaldıraç Oranı (LEV)	145	0,000	3,152	0,245	0,308	0,095
Banka Kredileri (BL)	145	0,000	1,000	0,887	0,250	0,063
Kısa Süreli Borçlar (ST)	145	0,000	1,000	0,661	0,299	0,090
Yatırım Fırsatları Seti (Q)	145	-0,292	3,941	0,594	0,580	0,337
Özel Amaçlı Yatırımlar (RD)	145	0,000	0,041	0,004	0,006	0,000
Kârlılık (PR)	145	-0,205	0,403	0,019	0,104	0,011
Sahiplik Yapısı (OWN)	145	0,000	0,986	0,611	0,221	0,049
İşletme Büyüklüğü (SIZE)	145	15,928	23,170	19,273	1,489	2,216
İşgücü (LF)	145	0,002	0,459	0,112	0,079	0,006

Muhasebe politikası seçiminin ekonomik belirleyicilerinin Türkiye’de Borsa İstanbul imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmeler örneklemini kullanılarak tespit edilmesi amacına dönük olarak normal ekonomik dönem olduğu kabul edilen 2015-2016 yıllarının yanında küresel finansal krizin var olduğu 2008-2009 dönemlerine ilişkin olarak da incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca dönük olarak da 2008-2009 yıllarında Borsa İstanbul imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin verilerinde de yararlanılmıştır.

2008 ve 2009 yıllarının birlikte değerlendirildiği imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin tanımlayıcı istatistik sonuçları incelendiği zaman, işletmelerin toplam varlıklarının % 24,5’inin finansal nitelikli borçlarından oluştuğu görülür. İşletmelerin toplam finansal borçlarının % 88,7’si ise bankalar dolayısı ile elde edilen krediler oluşturur. Yine işletmelerin toplam finansal borçlarının % 66,1’i kısa vadeli. İşletmelerin optimum yatırım yapma düzeyini ölçmekte kullanılan Tobin Q oranına bakıldığı zaman bu oranın ortalama olarak 0,594 olarak oluştuğu görülür. Bu durum işletmelerin optimum düzeyde yatırım yapmadığını gösterir. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi Tobin Q oranı 1’e eşit olan işletmelerin optimum düzeyde yatırım yaptığı kabul edilir. Ar-Ge giderleri dikkate alınarak ölçülen özel amaçlı yatırımlara bakıldığı zaman işletmelerin toplam satışlarına oranla Ar-Ge giderlerinin çok düşük olduğunu gösterir. Ar-Ge giderlerinin toplam satışlar içerisindeki en yüksek düzeyi % 4,1 olarak ortaya çıkmıştır. Analize dâhil edilen 145 firmanın 65’inde Ar-Ge gideri sıfırdır. İşletmelerin ortalama kârlılık düzeyi ise % 1,9’dur. İşletmelerde % 10 ve daha fazlasına sahip olan ortaklık oranı ise % 61,1’dir. Bu durum işletmelerin sahiplik dağılımının çok yüksek olmadığını gösterir. İşletmelerin büyüklüğünün

tespitinde analize uygun hale getirmek için toplam varlıkların doğal logaritması dikkate alınmıştır. Buna göre en yüksek varlığa sahip işletmenin toplam varlığı 11.545.783.157 TL iken en düşük ise 8.270.627 TL'dir. Son olarak işgücüne bakıldığı zaman ortalama olarak işletmeler satışlarından elde edilen gelirin % 11,2'sini personel giderlerine ayırdığı söylenebilir.

3.1.7.2. Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

Lojistik Regresyon Analizi, tahmin edilmeye çalışılan bağımlı değişkenin kategorik olduğu durumlarda kullanılan bir yöntemdir. Regresyon analizinin farklı bir türü olan bu analiz yönteminde, bağımlı değişkenin kategoriktir ve sürekli ya da kategorik olarak ölçülen bir veya birden fazla bağımsız değişkenin kullanılması yoluyla tahmin edilmeye çalışılır. Doğrusal regresyon analizinde, bağımsız değişkenler kullanılarak bağımlı değişkenin alacağı değer tahmin edilirken, lojistik regresyon analizinde bağımlı değişkenin alacağı sınırlı sayıda değerden birinin gerçekleşme ihtimali tahmin edilmeye çalışılır. Bu sebeple lojistik regresyon analizinin amacı, bağımlı değişkenle ilgili bir tahmin yapabilmek için en sade modelin kurulmasıdır. Ayrıca lojistik regresyon analizinde bağımsız değişkenler için normal dağılım, doğrusallık ve varyansların homojenliği koşulları aranmaz. (İslamoğlu ve Alınacak, 2014:376-377)

Yapılan çalışmada bağımlı değişken, gelir artırıcı (azaltıcı) muhasebe politikalarıdır. Bağımlı değişkenin tahmin edilmesine ilişkin olarak yukarıda da belirtildiği üzere dokuz adet bağımsız değişken belirlenmiş olup, bu bağımsız değişkenler kullanılarak hipotezler lojistik regresyon analizi ile test edilmiştir. Yöneticilerin muhasebe politikası seçimine yönelik eğilimlerine ilişkin lojistik regresyon modeli formülü aşağıdaki gibidir:

$$Y = a_0 + b_1 \text{Kaldıraç Oranı} + b_2 \text{Banka Kredileri} + b_3 \text{Kısa Süreli Borçlar} + b_4 \text{Yatırım Fırsatları} + b_5 \text{Özel Amaçlı Yatırımlar} + b_6 \text{Kârlılık Oranı} + b_7 \text{Sahiplik Yapısı} - b_8 \text{İşletme Büyüklüğü} - b_9 \text{İşgücü} + e$$

Bu formülde Y bağımlı değişken olup her bir muhasebe politikası açısından işletme yönetiminin gelir artırıcı (azaltıcı) muhasebe politikası seçimini, a sabiti, b bağımsız değişkenlerin katsayısını, e ise hata terimini temsil eder.

➤ 2015 ve 2016 Dönemlerine İlişkin Analiz Sonuçları

Çalışmanın yapıldığı 2015 ve 2016 dönemleri itibari ile imalat sektöründe faaliyet gösteren 175 firma çalışmanın kapsamına dâhil edilmiştir. İmalat sektöründe faaliyet gösteren diğer işletmelerin verileri analiz kapsamına alınacak düzeyde yeterli olmaması, verilerin eksik olması vb. nedenlerle analiz kapsamı dışında tutulmuştur. Örneklemi oluşturan işletmelerin birleşik ölçüm puanı dikkate alınarak muhasebe politikası seçimine ilişkin (bağımlı değişkene ilişkin) eğilimleri ise şöyledir:

	Y	%
GELİR AZALTICI	49	28,00
GELİR ARTIRICI	126	72,00
TOPLAM	175	100,00

Muhasebe politikası seçimine ilişkin imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin % 28'i gelir azaltıcı muhasebe politikası kullanırken, % 72'si gelir artıcı muhasebe politikası seçme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir.

İşletme yöneticilerinin muhasebe politikası seçimine ilişkin ekonomik belirleyicileri tespit etmesi için oluşturulan Lojistik Regresyon Analizi sonuçları aşağıdaki tablo 36'da gösterildiği gibidir.

Tablo 36: 2015 ve 2016 Dönemlerine İlişkin İmalat Sektörü Örneklemi Açısından Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Tahmini İşaret	Gerçek İşaret	Katsayı	Standart Hata	Wald İstatistiği	P Değeri	Exp (B)
Kaldıraç Oranı (LEV)	+	+	0,785	1,04	0,57	0,45	2,193
Banka Kredileri (BL)	+	+	0,11	0,696	0,025	0,874	1,116
Kısa Süreli Borçlar (ST)	+	+	1,134	0,696	2,651	0,104	3,107
Yatırım Fırsatları (Q)	+	+	0,11	0,269	0,166	0,683	1,116
Özel Amaçlı Yatırımlar (RD)	+	+	11,188	29,407	0,145	0,704	72257,221
Kârlılık Oranı (PR)	+	+	6,325	2,662	5,643	0,018	558,172
Sahiplik Yapısı (OWN)	+	+	1,359	0,804	2,854	0,091	3,893
İşletmenin Büyüklüğü (SIZE)	-	+	0,022	0,129	0,028	0,866	1,022
İşgücü (LF)	-	+	3,219	2,255	2,038	0,153	24,993
Sabit (Constant)			-1,91	2,548	0,562	0,453	0,148
-2 Log Likelihood = 188,282				Chi-Square = 19,251			
Cox&Snell R Square = 0,104				Chi-Square Sig. = 0,023			
Hosmer ve Lemeshow P Değeri= 0,411				Omnibus P Değeri = 0,023			
Nagelkerke R Square = 0,150				Doğru Sınıflandırma Oranı = % 70,3			

Yukarıda verilen tanımlayıcı istatistik ve lojistik regresyon analiz sonuçları işletme yöneticilerinin gelir artırıcı (azaltıcı) muhasebe politikası seçimine ilişkin Pozitif Muhasebe Kuramı neticesinde oluşturulan dokuz hipotezin bağımsız değişkenlerin kullanımı neticesinde test edilmesine ilişkindir. Bu sonuç Türkiye’de Borsa İstanbul’da İmalat Sektöründe faaliyet gösteren işletmeler üzerine gerçekleştirilen çalışmanın neticesidir.

Yukarıda elde edilen sonuçlar doğrultusunda, kurulan modelin % 5 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğunu gösterir. (Chi-square Sig.=0,023) Elde edilen bu sonuç, Pozitif Muhasebe Kuramının Türkiye’de geçerliliğinin test edilmesine ilişkin oluşturulan bu modelin anlamlı olduğu sonucunu verir.

Lojistik regresyon analizinde kurulan modelin uyum iyiliğinin ölçülmesi için Hosmer ve Lemeshow testi kullanılır. Modelin uyum iyiliği, bağımlı değişkeni açıklamak için kurulan modelin etkinliğinin ölçüsüdür. Hosmer ve Lemeshow testi sonucunda ortaya çıkan oranın $p > 0,05$ olması durumunda modelin uyum iyiliğinden söz edilir. Ayrıca modelin uyum iyiliği arttıkça -2 Log likelihood değeri küçülür. -2LL değeri sıfıra yaklaştıkça mükemmel model uyumundan sözedilir. Yapılan analizde Hosmer ve Lemeshow testi sonucu p değeri 0,411 olarak ortaya çıktığından bağımlı değişkeni açıklaması için oluşturulan modelin uyum iyiliğinin var olduğu kabul edilir.

Lojistik regresyon analizinde yapılan diğer bir test ise Omnibus testidir. Omnibus testi modelde yer alan tüm açıklayıcı değişkenlerin birlikte bağımlı değişkeni tahmin edebilme yeteneğini ölçen testtir. Omnibus testinin anlamlı çıkması modelde yer alan en az bir değişkenin bağımlı değişkenle anlamlı bir ilişki içerisinde olduğunu gösterir. Bu sebeple Hosmer ve Lemeshow testinde olduğu gibi kurulan model ile kullanılan veriler arasında bir uyumun söz konusu olduğu sonucunu verir. Omnibus testi neticesinde kurulan model ve kullanılan veriler arasındaki uyumun iyiliğinden yani kısacası kurulan modelin başlangıçta sadece sabit terimden oluşan modele göre daha başarılı bir model olarak yorumlanması için p değerinin 0,05’den küçük olması gerekir. Yapılan analiz neticesinde tablo 36’dan da görüleceği üzere p değerinin 0,023 değeri ile 0,05’ten küçük olduğu görülür. Bu sonuç kurulan model ile kullanılan verilerin uyumlu olduğunu ve modelin başlangıçta sadece sabit terimin kullanılması ile oluşturulan modele göre daha başarılı bir model olduğunu gösterir.

Lojistik regresyon analizi kullanıldığında bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı sorununun olup olmadığının da incelenmesi gerekir. Çoklu bağlantı problemi, regresyon parametrelerine ilişkin çözümlerin, bağımlı veya bağımsız değişkenlerdeki küçük değişikliklerden büyük ölçüde etkilenmesi olarak yorumlanabilir. Çoklu bağlantı probleminin olup olmadığının incelenmesinde tolerans değerleri, varyans artış faktörleri (VIF) ve standardize edilmemiş regresyon katsayılarına ilişkin standart hataların değerlendirilmesi yöntemleri kullanılabilir. (Çokluk, 2010:1376-1378) Yapılan bu çalışmada çoklu bağlantı probleminin olup olmadığının tespit edilmesinde Varyans Artış Faktörü (Variance Inflation Factors-VIF) dikkate alınmıştır. Bağımsız değişkenler açısından varyans artış faktörü şöyle hesaplanır:

$$VIF = \frac{1}{1 - R^2}$$

Bağımsız değişkenlerin çoklu bağlantı problemlerinin tespit edilmesine yönelik VIF değerleri aşağıda hesaplanmıştır.

	R	R SQUARE	VIF
Y	0,302	0,091	1,100
Kaldıraç Oranı (LEV)	0,682	0,465	1,869
Banka Kredileri (BL)	0,535	0,286	1,401
Kısa Süreli Borçlar (ST)	0,514	0,264	1,359
Yatırım Fırsatları Seti (TOBIN)	0,434	0,189	1,233
Özel Amaçlı Yatırımlar (RD)	0,221	0,049	1,052
Kârlılık (PR)	0,665	0,442	1,792
Sahiplik Yapısı (Own)	0,438	0,192	1,238
İşletme Büyüklüğü (SIZE)	0,547	0,299	1,427
İşgücü (LF)	0,135	0,018	1,018

VIF değerlerinin 10'dan büyük olması durumunda değişkenler arasında çoklu bağlantı probleminin olduğunu gösterir. (Çokluk, 2010:1377) Yapılan bu çalışmada yukarıda da görüleceği üzere tüm değişkenler açısından VIF değerleri 10'un çok altında olduğundan çoklu bağlantı probleminin olmadığını gösterir.

Kurulan modelin her ne kadar anlamlı olduğu sonucuna varılsada kurulan modelde bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklayıp ayıklayamaması

durumu P değerleri dikkate alındığında Kârlılık (H6) ve Sahiplik Yapısı (H7) değişkenleri dışında kalan değişkenlerin işletme yöneticilerinin muhasebe politikası seçimini açıklamadıkları görülür. Kârlılık Oranı (H6) bağımsız değişkenin % 5 anlamlılık düzeyinde ($p=0,018$), Sahiplik Yapısı (H7) bağımsız değişkeni ise % 10 anlamlılık düzeyinde ($p=0,091$) anlamlıdır. Bu sonuçlar itibari ile Kârlılık Oranı hipotezi (H6) ve Sahiplik Yapısı hipotezi (H7) kabul edilir. Kaldıraç oranı (H1), banka kredileri (H2), kısa süreli borçlar (H3), yatırım fırsatları (H4), özal amaçlı yatırımlar (H5), işletme büyüklüğü (H8) ve işgücü hipotezleri (H9) ise reddedilir.

Lojistik regresyon analizinde elde edilen bir başka test sonucu Exp (B) testidir. Exp (B) testi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etki düzeyini ortaya koyar. Bu değer 1'den uzaklaşması, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etki düzeyinin arttığının göstergesidir. Tablo 36'ya bakıldığı zaman Banka Kredileri (H2), Yatırım Fırsatları (H4) ve İşletme Büyüklüğü (H8) bağımsız değişkenlerinin Exp (B) değerleri 1'e oldukça yakın çıkmıştır. Bu durum bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde önemli bir etki düzeyinin olmadığını ifade eder. Bu nedenle analizden bu üç bağımsız değişken çıkarılabilir. Çalışmanın analizinden bu üç bağımsız değişken çıkarılması halinde Kısa Süreli Borçlar hipotezi (H3) % 10 anlam düzeyinde ($p=0,067$), Kârlılık Hipotezi (H6) % 1 anlam düzeyinde ($p=0,007$) ve Sahiplik Yapısı hipotezi (H7) % 5 anlam düzeyinde ($p=0,048$) anlamlı oldukları kabul edilir. Bu hipotezlerin dışında kalan diğer hipotezler ise reddedilir.

2015-2016 dönemleri açısından Kârlılık Oranı, Sahiplik Yapısı ve Kısa Süreli Borçlar değişkenlerinin, işletme yöneticilerinin muhasebe politika seçimini açıklayan önemli ekonomik belirleyiciler olduğu söylenebilir.

➤ 2008 ve 2009 Dönemlerine İlişkin Analiz Sonuçları

2008 küresel finansal krizin işletme yöneticilerinin muhasebe politikası seçimine yönelik etkisini incelemek için 2008 ve 2009 yıllarına ilişkin işletmelerin finansal ve finansal olmayan verileri dikkate alınmıştır. Buna yönelik olarak 2008 ve 2009 yıllarında imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmeler çalışmanın örneklemini oluşturmuştur.

2008 ve 2009 yıllarında Borsa İstanbul imalat sektöründe faaliyet gösteren firmalardan 145'inden istenilen veriler tam olarak elde edildiğinden çalışmaya 145 firma dâhil edilmiştir. Örnekleme oluşturan işletmelerin birleşik ölçüm puanı dikkate alınarak muhasebe politikası seçimine ilişkin eğilimleri yani bağımlı değişkenin görünümü şöyledir:

	Y	%
GELİR AZALTICI	17	11,72
GELİR ARTIRICI	128	88,28
TOPLAM	145	100

Muhasebe politikası seçimine ilişkin 2008 ve 2009 yıllarında imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin % 11,72'si gelir azaltıcı muhasebe politikası kullanırken, % 88,28'i gelir artıcı muhasebe politikası seçime eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. İşletme yöneticilerinin muhasebe politikası seçimine ilişkin ekonomik belirleyicilerin tespit edilmesine yönelik oluşturulan Lojistik Regresyon Analizi sonuçları aşağıdaki Tablo 37.'de gösterildiği gibidir.

Tablo 37: 2008 ve 2009 Yıllarına İlişkin İmalat Sektörü Örnekleme Açısından Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Tahmini İşaret	Gerçek İşaret	Katsayı	Standart Hata	Wald İstatistiği	P Değeri	Exp (B)
Kaldıraç Oranı (LEV)	+	+	0,942	1,584	0,354	0,552	2,565
Banka Kredileri (BL)	+	-	-3,907	1,912	4,174	0,041	0,020
Kısa Süreli Borçlar (ST)	+	+	3,375	1,188	8,071	0,004	29,225
Yatırım Fırsatları (Q)	+	+	0,517	0,855	0,366	0,545	1,677
Özel Amaçlı Yatırımlar (RD)	+	+	15,358	51,554	0,089	0,766	4,676E+06
Kârlılık Oranı (PR)	+	+	7,524	4,178	3,242	0,072	1851,533
Sahiplik Yapısı (OWN)	+	+	1,658	1,288	1,658	0,198	5,251
İşletmenin Büyüklüğü (SIZE)	-	+	0,232	0,244	0,904	0,342	1,261
İşgücü (LF)	-	+	1,444	4,112	0,123	0,725	4,239
Sabit (Constant)			-2,586	4,877	0,281	0,596	0,075

2 Log Likelihood = 87,902

Cox&Snell R Square = 0,11

Hosmer ve Lemeshow P Değeri= 0,513

Nagelkerke R Square = 0,214

Chi-Square = 16,902

Chi-Square Sig. = 0,05

Omnibus P Değeri = 0,05

Doğru Sınıflandırma Oranı = % 86,9

2015 ve 2016 yıllarına ilişkin olarak yapılan yorumların benzerlerini 2008 ve 2009 yılları için de yapmak mümkündür. Buna göre yapılan çalışmanın % 5 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu Chi-square değerine (0,05) bakılarak karar verilir. Bu durum 2008 ve 2009 yıllarına ilişkin kurulan modelin geçerli olduğu sonucunu verir. Kurulmuş olan modelin uyum iyiliği açısından Hosmer ve Lemeshow testi sonucunda elde edilen p değeri 0,513 olarak ortaya çıktığından bağımlı değişkeni açıklaması için oluşturulan modelin uyum iyiliğinin var olduğu kabul edilir. Lojistik Regresyon Analizinde ulaşılan bir diğer test olan Omnibus testinin sonucunda elde edilen p değerinin 0,05'ten küçük olması, kurulan modelin başlangıçtaki sabit teriminin kullanımına göre daha başarılı olduğu sonucuna ulaştırır. 2008 ve 2009 yıllarına ilişkin Omnibus testi p değerine bakıldığı zaman değer 0,05'e eşit olduğu görülür. (P=0,05) Bu durum kurulan modelin başarılı olduğu sonucunu verir.

2015 ve 2016 yıllarına ilişkin yapılan analizde olduğu gibi 2008 ve 2009 yıllarına ilişkin de çoklu bağlantı probleminin var olup olmadığının incelenmesi gerekir. Çoklu bağlantı problemine ilişkin VIF değerleri aşağıda gösterildiği gibi hesaplanmıştır.

	R	R SQUARE	VIF
Y	0,318	0,101	1,112
Kaldıraç Oranı (LEV)	0,624	0,389	1,637
Banka Kredileri (BL)	0,567	0,322	1,475
Kısa Süreli Borçlar (ST)	0,49	0,24	1,316
Yatırım Fırsatları Seti (TOBIN)	0,593	0,352	1,543
Özel Amaçlı Yatırımlar (RD)	0,187	0,035	1,036
Kârlılık (PR)	0,546	0,298	1,425
Sahiplik Yapısı (OWN)	0,387	0,15	1,176
İşletme Büyüklüğü (SIZE)	0,572	0,327	1,486
İşgücü (LF)	0,452	0,204	1,256

Elde edilen VIF değerleri incelendiği zaman 2008 ve 2009 yıllarına ilişkin yapılan bu analizinde değişkenlerin aldığı VIF değerlerinin 10'dan küçük olması nedeniyle çoklu bağlantı probleminin olmadığı sonucuna varılır.

Tablo 37'ye bakıldığı zaman bağımsız değişkenlerden sadece kısa süreli borçlar bağımsız değişkeni % 1 anlamlılık düzeyinde ($p=0,004$) banka kredileri değişkeni ise % 5 anlamlılık düzeyinde ($p=0,041$) anlamlı olduğu sonucuna ulaşılır. Aynı zamanda kârlılık oranı bağımsız değişkeni ise % 10 anlamlılık düzeyinde ($p=0,072$) anlamlıdır. P değerleri dikkate alınarak elde edilen bu sonucun tek başına değerlendirilmesi hatalı sonuçlara neden olur. Her ne kadar Banka Kredileri bağımsız değişkeni % 5 anlamlılık düzeyinde anlamlı olsa da kurulan hipotezin (+) pozitif yönde olması beklenirken elde edilen sonuçta hipotezin gerçek yönü (-) negatif olduğundan banka kredileri hipotezi reddedilir.

Bu sonuçlar itibari ile Kısa Süreli Borçlar hipotezi (H3) % 1 anlam düzeyinde ($p=0,004$) ve Kârlılık Oranı hipotezi (H6) % 10 anlam düzeyinde ($p=0,072$) anlamlı oldukları kabul edilir. Kaldıraç oranı (H1), banka kredileri (H2), yatırım fırsatları (H4), özel amaçlı yatırımlar (H5), sahiplik yapısı (H7), işletme büyüklüğü (H8) ve işgücü (H9) hipotezleri ise reddedilir.

2008-2009 dönemi açısından Kısa Süreli Borçlar ve Kârlılık Oranı bağımsız değişkenleri yöneticilerin muhasebe politika seçimini açıklayıcı önemli ekonomik belirleyicilerdir.

Hem 2015-2016 hem de 2008-2009 dönemleri birlikte değerlendirildiğinde Kârlılık Oranı (H6) ve Kısa Süreli Borçlar (H3) bağımsız değişkenlerinin her iki dönemde de önemli ekonomik belirleyiciler olduğu söylenir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kuram bilime temel olan, ona yön veren, herhangi bir konu üzerinde ileri sürülen, varsayımlara ya da deneylere dayanılarak kanıtlanan görüştür. Muhasebe kuramı ise muhasebe bilimine temel olan, ona yön veren herhangi bir muhasebe konusu üzerine ileri sürülmüş, varsayımlara ve deneylere dayanılarak kanıtlanmış görüştür. Muhasebe kuramının temel amacı, muhasebe olaylarının açıklanması ve tahmini için bir temel sağlamaktır.

Muhasebe uygulamaları ve muhasebe araştırmaları arasındaki değerler, görüşler ve fikirlerin ayrılığı iki temel muhasebe kuramının oluşumuna yol açmıştır. Bunlar normatif ve pozitif muhasebe kuramlarıdır. Normatif muhasebe kuramına karşılık geliştirilen pozitif muhasebe kuramı; normatif muhasebe kuramının emredici tutumuna karşılık tanımlayıcı, tahmin edici ve açıklayıcıdır.

Pozitif muhasebe kuramlarının en önemlisi, Watts ve Zimmerman tarafından geliştirilen ve aynı adla anılan Pozitif Muhasebe Kuramı'dır. Bu kuram finans alanında ortaya çıkan önemli gelişmelerin neticesinde popüler olmaya başlamış olup halen bu popülerliğini devam ettirmektedir.

Muhasebe politikaları, finansal tabloların düzenlenmesinde ve raporlanmasında işletmelerce kullanılan belirli ilke, esas, varsayım, kural ve uygulamalardır. Finansal tablolar üzerindeki etkileri ile muhasebe politikalarının seçiminin karar alıcıların alacakları kararlar üzerinde etkisi bulunacaktır. Bu sebeple bu potansiyel etkinin olup olmadığını ortaya koyabilmek için işletme yöneticilerinin muhasebe politikalarını seçme aşamasındaki düşüncelerinin araştırılması gerekir.

Pozitif Muhasebe Kuramı, işletme yönetimi tarafından oluşturulan muhasebe politikalarının işletme ile ilgili tüm bilgi kullanıcıları üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlar. İşletme yönetimi tarafından belirlenen bu politikaların belirli amaç ve hedefler doğrultusunda belirlendiğini belirterek bu konuda üç hipotez öne sürer. Bu hipotezler; kaldıraç oranı (borç/özkaynak) hipotezi, ikramiye ödeme planı hipotezi ve politik maliyet hipotezidir.

Pozitif Muhasebe Kuramı, diğer koşullar aynı kalmak suretiyle kaldıraç oranı hipotezi ile kaldıraç oranı yüksek olan ve ikramiye ödeme planı hipotezi ile ikramiye

ödeme planına sahip işletmelerin gelir artırıcı muhasebe politikalarını seçeceklerini, ancak politik maliyet hipotezi ile de siyasi etkilerden kaçabilmek adına büyüyen işletmelerin gelir azaltıcı muhasebe politikalarını seçeceklerini iddia eder.

Muhasebe politikaları kendi içinde zorunlu politikalar, mesleki yargı gerektiren politikalar ve alternatif politikalar şeklinde üçe ayrılabilir. Bunlardan zorunlu politikalarda işletmeler tarafından herhangi bir seçim söz konusu değildir. Burada işletmeler muhasebe ile ilgili düzenleme yapan kuruluşların belirtmiş olduğu politikaları zorunlu olarak kullanırlar. Mesleki yargı gerektiren muhasebe politikalarında, ilgili yasa, mevzuat ve standartlarda herhangi bir muhasebe politikası yoktur. İşletmenin üst düzey yöneticileri işletmeye en uygun olan politikayı kendileri belirlerler. Alternatif muhasebe politikaları ise gerek yasalar, gerek diğer mevzuat gerekse standartlarda işletmelere belirli bir olay karşısında birden fazla politika kullanma olanağı sunarlar. Bu durumda işletme yöneticileri ortaya konan standartlardan dilediklerini kullanabilirler. Fakat burada işletmelerin muhasebe politikalarını tespit ederken muhasebenin temel kavramlarına, ilkelerine, finansal tabloların amacına ve muhasebe çevresi gibi unsurlara yani muhasebenin kuramsal yapısına uygun hareket etmeleri, işletmeler için en uygun muhasebe politikasını seçmeleri gerekir.

Yapılan bu çalışmada Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları tarafından kullanıcılarına sunulan alternatifli muhasebe politikalarının finansal tablolar üzerindeki etkisinin gösterilmesi ile muhasebe politikalarının belirlenmesine etki eden faktörlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

TMS/TFRS’lerde muhasebe bilgi kullanıcılarına bazı standartlarda alternatifler sunulmuştur. Bu alternatiflerden bazıları işletmelerin hazırlayacağı finansal tablolar üzerinde olumlu veya olumsuz etki yaparlar. Bu standartlardan TMS-2 Stoklar Standardı kullanıcılarına dönem sonunda stoklarını FIFO (İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi), Ortalama Maliyet Yöntemi ve Gerçek Parti Maliyeti Yöntemlerinden dilediklerini kullanma imkânı sunmaktadır. TMS-16 MDV ve TMS-38 MODV Standartları işletmelere dönem sonunda maddi ve maddi olmayan duran varlıklarını maliyet veya yeniden değerlendirme yöntemlerinden dilediklerini kullanmalarına ve bu varlıklarına ilişkin amortisman/itfa hesaplamasında normal (doğrusal) amortisman, azalan bakiyeler ve üretim miktarı yöntemlerinden dilediklerini kullanmalarına izin

vermiştir. Yine TMS-40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller standardı ile işletmelere dönem sonunda YAG'lerini maliyet veya gerçeğe uygun değer modellerinden dilediklerini kullanarak değerlemelerine izin verilmiştir. Eğer işletmeler gerçeğe uygun modeli tercih ederlerse amortisman ayırma işlemi yapmazlar. Ancak maliyet modelini tercih eden işletmelerin TMS-16'da yer alan hususlara uygun hareket etmeleri gerekir. Bu standartların haricinde yine işletmelere bazı alanlarda alternatif sunulmuştur. Alternatif sunun muhasebe standartlarına ilişkin detaylı bilgiler çalışmada yer almıştır. Örnek uygulama kapsamında burada adı geçen standartların finansal tablolar üzerindeki etkilerinden, bu muhasebe politikalarının kullanımı ile elde edilen gelir artırıcı (azaltıcı) muhasebe politikası seçme eğilimini ifade eden bağımlı değişken oluşturulmuştur.

Yapılan bu çalışmanın uygulaması iki kısımdan oluşmuştur. İlk kısımda yukarıda adı geçen alternatif muhasebe politikalarının finansal tablolar üzerindeki etkisi gösterilmiştir. Bu etkinin ortaya koyulmasında YSBK işletmesinin 2015 yılına ait finansal verilerinden yararlanılmıştır. İşletmenin mevcut finansal tablolarının hazırlanmasına dönük muhasebe politikalarına karşılık yüksek ve düşük kâr senaryolarına ilişkin oluşturulan muhasebe politikalarının uygulanması neticesinde finansal tablolar yeniden düzenlenmiş ve bu finansal tablolar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

YSBK işletmesi stok değerlendirme yöntemi olarak ortalama maliyet yöntemini, maddi ve maddi olmayan duran varlıklarını maliyet modeli ile değerlendirmekte olup amortisman hesaplamalarını normal (doğrusal) amortisman/itfa yöntemini kullanmaktadır. İşletme yatırım amaçlı gayrimenkullerini değerlemede ise gerçeğe uygun değerlendirme modelini tercih etmiştir. Alternatif muhasebe politikaları içerisinde FIFO yöntemi, maliyet modeli, normal amortisman yöntemi ve gerçeğe uygun değer modelinin birlikte kullanımı yüksek kâr senaryosunu oluşturur. Ortalama maliyet yöntemi, yeniden değerlendirme modeli, azalan bakiyeler amortisman yöntemi ve yatırım amaçlı gayrimenkullere ilişkin maliyet modelinin birlikte kullanımı düşük kâr senaryosunu oluşturur.

YSBK işletmesinin kendi mevcut muhasebe politikaları neticesinde 2015 yılında 646.314.340 TL. toplam varlığa sahipken, ilgili dönemde 12.134.991 TL.

dönem kârı elde etmiştir. 2015 yılı itibarıyla elde edilen gelir üzerinden 1.955.657 TL.'lik dönem vergisi hesaplanmıştır.

YSBK işletmesinin yüksek kâr senaryosunu tercih etmesi durumunda mevcut finansal durum tablosuna göre işletmenin dönen varlıkları % 66,21'den % 66,28'e yükselmektedir. Duran varlıkları ise %33,79'dan %33,72'ye düşmektedir. İşletmenin kısa vadeli yabancı kaynakları % 56,90'dan %56,78'e, uzun vadeli yabancı kaynakları ise %2,08'den %2,07'ye düşmektedir. İşletmenin özkaynakları ise %41,02'den % 41,15'e yükselmektedir. Toplam varlıkları ise 646.314.340 TL.'den 647.709.880,26 TL.'ye yükselmiştir.

YSBK işletmesinin düşük kâr senaryosunu kullanması halinde ise dönen varlıkları %66,21'den % 73,58'e yükselir. Duran varlıkları %33,79'dan % 26,42'ye düşer. İşletmenin kısa vadeli yabancı kaynakları % 56,90'dan % 62,96'ya yükselir, uzun vadeli yabancı kaynakları % 2,08'den % 1,86'ya düşer. İşletmenin özkaynakları % 41,02'den % 35,17'ye, toplam varlıkları 646.314.340 TL.'den 584.122.550,31 TL.'ye iner.

YSBK işletmesinin yüksek kâr senaryosunda dönem kârı 12.360.213 TL.'den 14.104.638 TL.'ye yükselirken, dönem kârı üzerinden ödeyeceği vergi tutarı da 1.955.657 TL.'den 2.304.541,74 TL.'ye yükselmektedir. Bu durumda işletmenin dönem net kârı oranı %0,83'ten %0,93'e yükselir. Yani 12.134.991 TL. olan dönem net kârı 13.530.531,26 TL.'ye çıkacaktır.

YSBK işletmesinin düşük kâr senaryosunu kullanması durumunda ise işletmenin dönem kârı 12.360.213 TL.'den 3.024.245,87 TL.'ye dönem kârı üzerinden ödeyeceği vergi ise 1.955.657 TL.'den 88.463,57 TL.'ye düşer. Bu durumda işletmenin dönem net kârı oranı % 0,83'ten % 0,34'e geriler. Yani 12.134.991 TL. olan dönem net kârı 4.979.998,28 TL.'ye iner.

Çalışmada uygulamanın ikinci kısmı muhasebe politikası seçimini etkileyen faktörlerin tespitine yöneliktir. Burada temel amaç işletme yöneticilerinin muhasebe politikası tercihlerine veya eğilimlerine ilişkin ekonomik belirleyicilerin test edilmesidir. İşletme yöneticilerinin muhasebe politikası seçme eğilimlerine ilişkin Pozitif Muhasebe Kuramı, yöneticilerin; işletmenin performansına dönük elde edecekleri ikramiyeleri veya primleri artırmak, borçlanma maliyetlerini en aza

indirmek, borç sözleşmelerinin şartlarının ihlalden kaçınmak gibi nedenlerle geliri artırıcı muhasebe politikalarını seçebileceğini; tam tersine firmanın artan zenginlik durumu karşısında ortaya çıkabilecek olan politik maliyet tehdidini azaltmak içinse gelir azaltıcı muhasebe politikasını seçebileceklerini iddia etmektedir. Bu iddialara yönelik Pozitif Muhasebe Kuramı üç önemli hipotez geliştirmiş olup bu çalışmada bu hipotezler vasıtası ile oluşturulan dokuz adet hipotez test edilmiştir. Kaldıraç oranı hipotezi, banka kredileri oranı hipotezi, kısa süreli borçlar oranı hipotezi, yatırım fırsatları seti hipotezi ve özel amaçlı yatırımlar hipotezi Pozitif Muhasebe Kuramı'nın borç/özkaynak hipotezinden, sahiplik yapısı ve kârlılık oranı hipotezleri ikramiye ödeme planı hipotezinden ve işletmenin büyüklüğü ile işgücü hipotezleri ise politik maliyet hipotezinden geliştirilmiştir.

Hipotezlerin test edilebilmesi için Lojistik Regresyon Analizi kullanılmıştır. Bu analiz, tahmin edilmeye çalışılan bağımlı değişkenin kategorik olduğu durumlarda kullanılabilir. Çalışmanın bağımlı değişkeni, işletmelerin muhasebe politikası seçimi, gelir artırıcı veya azaltıcı muhasebe politikası seçimi kategorik olduğundan kullanılan bu analiz yönteminin hipotezlerin test edilebilmesi açısından önemli bir yöntem olduğunu gösterir.

Pozitif Muhasebe Kuramı kapsamında oluşturulan bu hipotezler, Borsa İstanbul'da imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmeler örneklemini üzerinden test edilmiştir. Ancak hipotezlerin testinde ülkelerin içinde bulundukları ekonomik durumunda etkisini görebilmek adına küresel finansal krizin mevcut olduğu 2008 ve 2009 yılları ve normal ekonomik durumun var olduğu düşünülen 2015 ve 2016 yılları açısından ayrı ayrı ele alınarak incelenmiştir.

2008 ve 2009 yıllarına ilişkin olarak çalışmanın kapsamına imalat sektöründe faaliyet gösteren 145 firma, 2015 ve 2016 dönemine ilişkin olarak ise imalat sektöründe faaliyet gösteren 175 firma ele alınmış olup bu firmalar çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. 2008-2009 dönemine ilişkin 145 firmanın 17'si gelir azaltıcı muhasebe politikası tercih ederken 128 firma gelir artırıcı muhasebe politikası seçmişlerdir. 2015-2016 döneminde ise analize dâhil edilen 175 firmanın 49'u gelir azaltıcı muhasebe politikası tercih ederken 126 firma gelir artırıcı muhasebe politikası tercih etmişlerdir.

Çalışmada ele alınan gerek 2008-2009 gerekse 2015-2016 dönemlerine ilişkin işletmelerin verileri Pozitif Muhasebe Kuramının geliştirdiği üç hipotez kapsamında incelenmek üzere dokuz hipotez geliştirilerek test edilmiştir.

Yapılan analiz neticesinde oluşturulan hipotezlerden ilki kaldıraç oranı hipotezidir. Bu hipotez, işletmelerin kaldıraç oranının yükselmesi ile işletme yöneticilerinin gerek işletmenin kredibilitesinin yükseltilmesi gerek kredi maliyetlerinin düşürülmesi gerekse kredi sözleşmelerindeki kısıtlayıcı unsurların azaltılması amacına yönelik gelir artırıcı muhasebe politikalarına yöneldiklerini yani kaldıraç oranı ile gelir artırıcı muhasebe politikalarının doğru orantılı olduğunu iddia eder. Yapılan analiz neticesinde hem 2008-2009 hemde 2015-2016 dönemlerine ilişkin olarak bu hipotez (H1) reddedilmiştir.

Oluşturulan hipotezlerden ikincisi banka kredileri oranı hipotezidir. Bu hipotez işletmelerin borçlanmada en çok tercih ettiği yöntemlerden birinin banka kredileri olması nedeniyle önem arzeder. Bu hipotezde işletmenin toplam finansal borçları içerisinde banka kredilerinin oranının yükselmesi neticesinde işletme yönetiminin gelir artırıcı muhasebe politikalarına yöneliminin artacağı iddia edilmiştir. Yapılan analiz neticesinde banka kredileri oranı hipotezi (H2) her iki dönem açısından da reddedilmiştir. Tablo 37 dikkate alındığında 2008-2009 dönemi açısından banka kredileri hipotezi % 5 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. ($P=0,041$) Ancak banka kredileri hipotezine ilişkin iddia edilen pozitif yönlü değişimin aksine negatif yönlü bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşılması hipotezin reddedilmesine yol açmıştır.

Ortaya koyulan üçüncü hipotez kısa süreli borçlar oranı hipotezidir. Bu hipotez toplam finansal borçlar içinde kısa süreli finansal borçları yüksek olan işletmelerde işletme yöneticilerinin gelir artırıcı muhasebe politikası seçimine yöneleceğini iddia etmiştir. Yapılan analiz neticesinde bu hipotez (H3) 2008-2009 dönemine ilişkin olarak % 1 anlamlılık düzeyinde ($P=0,004$) kabul edilmişken 2015-2016 dönemine ilişkin olarak ise ($P=0,104$) reddedilmiştir. Ancak Exp (B) değerleri dikkate alınarak analizin yeniden yapılması neticesinde 2015-2016 dönemine ilişkin olarak da bu hipotez % 10 anlam düzeyinde ($P=0,067$) kabul edilmiştir. Her iki dönem açısından da elde edilen bu sonuç kısa süreli borçlar oranının yüksek olduğu işletmelerde yöneticilerin muhasebe politikasına yönelik eğiliminin gelir artırıcı muhasebe politikası seçimi olacağı sonucunu vermiştir.

Dördüncü hipotez ise yatırım fırsatları setidir. Bu hipoteze göre yatırım fırsatlarının yüksek olduğu işletmelerin gelir artırıcı muhasebe politikası seçimi eğiliminde olacakları yönündedir. Yatırım fırsatları setinin analizinde işletmelerin Tobin Q oranları dikkate alınmıştır. Bu sebeple Tobin Q oranının yüksek olduğu işletmelerde gelir artırıcı muhasebe politikası seçimi yapılmaktadır denilebilir. Ancak yapılan analiz neticesinde yatırım fırsatları seti hipotezi (H4), her iki dönem açısından da reddedilmiştir.

Oluşturulan beşinci hipotez, özel amaçlı yatırımlar hipotezidir. Bu hipoteze göre işletmelerin özel amaçlı yatırımlarının artması gelir artırıcı muhasebe politikası seçme eğilimini yükseltecektir. Ancak yapılan analiz neticesinde özel amaçlı yatırımlar hipotezi (H5), her iki dönem açısından da reddedilmiştir.

Altıncı hipotez kârlılık oranı hipotezidir. Bu hipotez işletmelerin kârlılık oranının yükselmesinin işletmelerde gelir artırıcı muhasebe politikasına yöneliminin artacağı yönündedir. Yapılan analiz neticesinde hem 2008-2009 hem de 2015-2016 dönemlerine ilişkin olarak da kabul edilmiştir. 2008-2009 döneminde % 10 anlamlılık düzeyinde ($P=0,072$), 2015-2016 döneminde ise % 5 anlamlılık düzeyinde ($P=0,018$), Exp (B) değerlerine bakılarak analizin yeniden yapılması neticesinde ise % 1 anlam düzeyinde ($P=0,007$) anlamlı bulunmuştur. Bu durum hem normal ekonomik dönemlerde hem de kriz dönemlerinde kârlılık oranı yüksek olan işletmelerin gelir artırıcı muhasebe politikası seçme eğiliminde olduklarını gösterir.

Yedinci hipotez sahiplik yapısı hipotezidir. Bu hipoteze göre işletmelerin sahiplik yapısı içerisinde dağınık bir sahiplenme yapısının yükselmesi durumunda yani sahiplik yoğunluğunun düşük olması durumunda işletme yöneticilerinin gelir artırıcı muhasebe politikası seçme eğiliminde olacakları iddia edilir. Yapılan analiz neticesinde sahiplik yapısı hipotezi (H7), 2008-2009 dönemine ilişkin olarak reddedilirken 2015-2016 dönemine ilişkin olarak % 10 anlamlılık düzeyinde ($P=0,091$), Exp (B) değerlerine bakılarak analizin yeniden yapılması neticesinde ise % 5 anlam düzeyinde ($P=0,048$) anlamlı kabul edilir. Bu durum normal ekonomik dönemlerde sahiplik dağılımı yüksek olan işletmelerde işletme yöneticilerinin elde edecekleri ikramiye ödemelerine ilişkin olarak gelir artırıcı muhasebe politikası seçme eğiliminde olduklarını gösterir.

Sekizinci hipotez büyüklük hipotezidir. Bu hipotez işletmelerin büyümesi ile politik maliyet tehdidine yönelik gelir azaltıcı muhasebe politikası seçme eğiliminde olduklarını iddia eder. Yapılan analiz neticesinde bu hipotez (H8), her iki ekonomik dönem açısından da reddedilmiştir. Ayrıca her iki dönem açısından ele alındığında işletme büyüklüğünün gelir artırıcı muhasebe politikası seçme eğilimi ile negatif ilişkili değil pozitif ilişkili olduğu sonucunu vermiştir.

Dokuzuncu hipotez ise iş gücü hipotezidir. Bu hipotez de işletmelerde artan işgücü ile birlikte işletmenin elde ettiği kazancın çalışanlara dağıtılması ile oluşabilecek işletme sahiplerinin servetlerinin azalmasını engellemek amacıyla gelir azaltıcı muhasebe politikası seçme eğiliminde bulunduklarını iddia eder. Yapılan analiz neticesinde bu hipotez (H9), her iki ekonomik dönem açısından da reddedilmiştir. Ancak her iki dönem açısından da ele alındığında iş gücü ile muhasebe politikası seçme eğilimi arasında beklenen negatif ilişkinin aksine pozitif yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Bu durum işletmelerde artan iş gücünün muhasebe politikası seçimine ilişkin eğilimlerinin gelir artırıcı yönde olduğunu gösterir.

Yapılan analiz neticesinde söylenebilir ki; gerek 2008-2009 gerekse 2015-2016 dönemine ilişkin olarak da kârlılık oranı değişkeni (H6) muhasebe politikası seçimine ilişkin en önemli ekonomik belirleyicidir. Ayrıca yine normal ekonomik dönem açısından kısa süreli borçlar (H3) ve sahiplik yapısı (H7) değişkenleri ile kriz dönemine ilişkin olarak da kısa süreli borçlar (H3) değişkeni muhasebe politikası seçimine ilişkin önemli ekonomik belirleyicilerdir.

Genel itibarıyla değerlendirildiği zaman elde edilen sonuçlar Türkiye'ye yönelik yapılan diğer çalışmalarla benzerlik taşımaktadır. Yapılan bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak işletmelerin verileri çok dönemli olarak ele alınmış ve farklı ekonomik dönemler açısından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Elde edilen bu sonuç Türkiye açısından Pozitif Muhasebe Kuramının önemli ölçüde geçerli olmadığını gösterir. Halka açık işletmelerin verileri kullanılmak suretiyle elde edilen bu sonuç halka açık olmayan işletmeler üzerinde tekrar yapılmak suretiyle Pozitif Muhasebe Kuramının geliştirdiği hipotezler yeniden test edilebilir. Ayrıca örnekleme dâhil edilen gözlem sayısı arttıkça Lojistik Regresyon Analizi daha etkin hale getirilebilir. Bu açıdan Pozitif Muhasebe Kuramı, işletmelerin verileri daha uzun

dönemli olarak dikkate alınarak ve örnekleme dâhil edilen işletme sayısı arttırılarak yeniden test edilebilir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

Akbulut, Akın (2012). Karşılaştırmalı TMS/TFRS –Vergi Uygulamaları ve Sonuçları, İstanbul: Maliye ve Hesap Uzmanları Derneği.

Akdoğan, Nalan (2004). Enflasyon Muhasebesi Kurumsal Yaklaşımlar ve Türkiye Uygulaması. Ankara: Gazi Kitapevi.

Akdoğan, Nalan, Hamdi Aydın (1987). Muhasebe Teorisi. Ankara: Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Yayın No:98/44.

Akdoğan, Nalan, Nejat Tenker (2007). Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri. Ankara: Gazi Kitapevi.

Akdoğan, Nalan, Orhan Sevilengül (2007). Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması. Ankara: Gazi Kitapevi.

Akgüç, Öztin (2002). Mali Tablolar Analizi. İstanbul: Arayış Basım ve Yayıncılık.

Akgüç, Öztin (2010). Finansal Yönetim. İstanbul: Avcıol Basım ve Yayıncılık.

Aktaş, Rabia (2013). Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları Açısından Muhasebe Politikaları, Tahminler ve Hatalar: İMKB Şirketleri Üzerine Bir İnceleme. Ankara: Gazi Kitapevi.

Arslan, Ahmet (2011). Felsefeye Giriş. Ankara: Adres Yayınları.

Belkaoui, Ahmed Riahi (2004). Accounting Theory. London:International Thomson Business.

Bonham, Mike, Matthew Curtis, Mike Davies vd. (2008). International GAAP 2008: Generally Accepted Accounting Practice Under International Financial Reporting Standards. USA: John Wiley & Sons.

Bragg, Steven M. (2008). GAAP Policies and Procedures. USA:Wiley.

Brealey, R. A. Myers. S. C. Marcus, A. J. (2001). İşletme Finansının Temelleri. (Çev. Ünal Bozkurt ve diğerleri). İstanbul: McGraw-Hill-Literatür Yayınları.

Cemalcılar, Özgül, Saime Önce (1999). Muhasebenin Kuramsal Yapısı, Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No:150.

Ceylan, Ali, Turhan Korkmaz (2004). Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi, Bursa:Ekin Kitapevi.

Çilingir, Lokman, Oktay Aslan, Elif O. Çabanoğlu, vd., (2013). Bilimin Doğası ve Öğretimi. (Ed. Murat Demirbaş). Ankara: Pegem Akademi.

Çuçen, A. Kadir (2005). Felsefeye Giriş. Bursa: Asa Kitabevi.

Dabbağoglu, Kadir (2011). Muhasebe Teorisi Fonksiyonel Yaklaşım Kontrol-Kayıt-Raporlama-Analiz. İstanbul: Türkmen Kitapevi.

Demir, Ömer (2009). Bilim Felsefesi. Ankara: Vadi Yayınları.

Demir, Ömer (2012). İktisat Metodolojisi. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Duran, Mustafa (2003). Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yaklaşımları, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Elitaş, Cemal, Bilge Leyli Elitaş (2010). TMS TFRS Yorumlar ve Örnek Uygulamalar. Ankara: Gazi Kitapevi.

Epstein, B. J. Mirza, A. A. (2005). Interpretation And Application of International Accounting Standards. USA: John Wiley&Sons Inc

Flood, Joanne M., (2013). Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles. USA John Wiley&Sons.

Gangwar, Sharda, D.K. Gangwar (2009). Fundamental Principles of Accounting. Mumbai: Himalaya Publishing House.

Gençoğlu, Ümit Gücenme, Selahattin Karabınar, Yıldız Özerhan (2013). Türkiye Finansal Raporlama Standartları. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sürekli Eğitim ve Araştırma Merkezi Yayınları.

Gibson, Charles H. (2009). Financial Reporting&Analysis: Using Financial Accounting Information. USA: South-Western.

Godfrey, Jane, Allan Hodgson, Ann Tarca vd. (2010). Accounting Theory. Australia, John Wiley & Sons.

Gökçen, Gürbüz, Başak Ataman Akgül, Cemal Çakıcı (2011). Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları. İstanbul: Türkmen Kitapevi.

Greuning, Hennie Van (2011). International Financial Reporting Standards: A Pratical Guide. Herndon, VA, USA: World Bank Publications.

Gürsoy, Cudi Tuncer (2007). Finansal Yönetim İlkeleri. İstanbul: Doğuş Üniversitesi Yayınları.

Güven, Sami (2006). Toplumbilimde Araştırma Yöntemleri. Bursa: Ezgi Kitapevi.

Haftacı, Vasfi (2010). Dönemsel Muhasebe. İzmit: Umuttepe Yayınları.

Haftacı, Vasfi (2011). Maliyet Muhasebesi, İzmit: Umuttepe Yayınları.

Haftacı, Vasfi (2013). İşletmelerde Finansal Çözümleme. İzmit: Umuttepe Yayınları.

Haftacı, Vasfi (2013). Yönetim Muhasebesi. İzmit: Umuttepe Yayınları.

Haftacı, Vasfi (2016). Coğrafya ve Muhasebe. İzmit: Umuttepe Yayınları

Hendriksen, Eldon S. (1982). Accounting Theory. USA: Richard D. Irwin.

İslamoğlu, A. Hamdi, Ümit Alınayık (2014). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. İstanbul: Beta Yayınları.

İslamoğlu, A. Hamdi (2011). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. İstanbul: Beta Yayınları.

Karakaya, Mevlüt (2007). Maliyet Muhasebesi. Ankara: Gazi Kitapevi.

Karan, Mehmet Baha (2004). Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi, Ankara: Gazi Kitapevi.

Karapınar, Aydın, Yıldız Ayanoğlu (2012). Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları İle Uyumlu Finansal Analiz. Ankara: Gazi Kitabevi.

Kaya, İdil (2012). Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Konsolide Finansal Tablolar. Ankara: Gazi Kitabevi.

Küçüksavaş, Nihat (2006). Yönetim Açısından Maliyet Muhasebesi. İstanbul: Kare Yayınları.

Örten, Remzi, Aydın Karapınar (2009). Türkiye Muhasebe Standartları İle Uyumlu Dönemsonu Muhasebe Uygulamaları. Ankara: Gazi Kitabevi.

Örten, Remzi, Hasan Kaval, Aydın Karapınar (2010). Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları. Ankara: Gazi Kitabevi.

Örten, Remzi, Hasan Kaval, Aydın Karapınar (2012). Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları. Ankara: Gazi Kitabevi.

Porwal, L. S., (2007). Accounting Theory: An Introduction. New Delhi: McGraw-Hill.

Robinson, Thomas R., (2012). International Financial Statement Analysis. USA: John Wiley&Sons.

Rutherford, Brian A. (2000). An Introduction To Modern Financial Reporting Theory. London: Paul Chapman Publishing.

Sağlam, Nejdett, Salim Şengel, Bünyamin Öztürk (2007). UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması. Ankara: Maliye Hukuk Yayınları.

Sarıgül, Haşmet (2012). Basel Düzenlemelerinin KOBİ'lerin Muhasebe ve Finansal Raporlama Uygulamalarına Etkileri. Konya: Eğitim Kitabevi.

Schroeder, R., Clark, M. (1995). Accounting Theory: Texts And Readings. USA: Wiley Inc.

Sevilengül, Orhan (2011). Genel Muhasebe. Ankara: Gazi Kitabevi.

Shamrock, Steve (2012). IFRS and US GAAP: A Comprehensive Comparison. USA John Wiley&Sons.

Steward, A. Thomas (1997). Entelektüel Sermaye, Çev: Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Mess Yayınları.

Şencan, Hüner (2007). Sosyal ve Davranışsal Bilimlerde Bilimsel Araştırma. Ankara: Seçkin Yayınları.

Şengel, Salim (2013). İnşaat ve Gayrimenkul Muhasebesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No:2805.

Türel, Ahmet (2012). Finansal Raporlamada Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı. İstanbul: Türkmen Kitapevi.

Uçma, Tuğba (2011). Muhasbenin Teorik Yapısı: Genel Bir Bakış. Ankara: Gazi Kitapevi.

Watts, Ross, L., Jerold L. Zimmerman (1986). Positive Accounting Theory. Printice Hall.

Wolk, I. Harry, James L. Dodd, John J. Rozycki (2013). Accounting Theory: Conceptual Issues In A Politicial and Economic Environment. USA: SAGE Publications, Inc. (Eighth Edition)

Yazıcı, Mehmet (2001). Muhasebe Bilim Ögeleri. İstanbul: Marmara Üniversitesi, İİBF, Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, Yayın No:524-758.

Yıldırım, Cemal (2000). Bilim Felsefesi. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yörük, Nevin (2000). Finansal Varlık Fiyatlama Modelleri Ve Arbitraj Fiyatlama Modelinin İMKB’de Test Edilmesi, İstanbul:İstanbul Menkul Kıymetler Borsası.

Yükçü, Süleyman (2007). Yönetim İçin Muhasebe: Yönetim Muhasebesi. İzmir: Birleşik Matbaacılık.

Yükçü, Süleyman (2011). Yönetim Açısından Maliyet Muhasebesi.İzmir: Altın Nokta Yayınevi.

2. Makaleler, Bildiriler ve Diğer Basılı Yayınlar

Adam, Tim ve Vidhan K. Goyal (2008). “The Investment Opportunity Set and Its Variables”. The Journal of Financial Research, Vol 31, No:1, 41-63.

Ahmed, Elteğani Abdulgader (1994). “Accounting Postulates And Principles From An Islamic Perspective”. Review Of Islamic Economics, Vol.3, No:2, 1-18.

Akdoğan, Nalan, Orhan Sevilengül (2007). “Türkiye Muhasebe Standartlarına Uyum İçin Tek Düzen Hesap Planında Yapılması Gereken Değişiklikler”. Mali Çözüm Dergisi, 84, 29-70.

Akdoğan, Uğur (2011). “Türkiye Coğrafyasında Uygulanan Devlet Teşvikleri Ve Devlet Yardımlarının, Uluslararası Muhasebe Standartları Çerçevesinde Analizi” Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 259-281.

Akgül, Başak Ataman (2005). “Maddi Olmayan Duran Varlıkların İtfasına İlişkin IAS 38 İle IFRS 3 Standardında Yer Alan Düzenlemeler ve Türk Mevzuatıyla Karşılaştırılması”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:25, 41-45.

Aktaş, Rafet, Ali Deran (2006). “Fair Value Karşılığı Olarak Gerçeğe Uygun Değer Kavramı ve Tespit Hiyerarşisi”. Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, No.2, 153-166.

Arıkan, Özlem (2004). “Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında Yapılan Son Değişikliklerle İşletme Birleşmelerinin Finansal Raporlaması”. Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, 13, 63-85.

Astami, Emta W. Ve Greg Tower (2006). “Accounting Policy Choice and Firm Characteristics in The Asia Pasific Region: An International Emprical Test of Costly Contracting Theory”. The International Journal of Accounting, 41, 1-21.

Aygün, Davut, İdris Varıcı (2013). “Finansal Tablolara Ve Karar Almaya Etkileri Açısından Önemli Muhasebe Politikaları”. The Journal of Academic Social Science Studies, Vol. 6 Issue 7, 151-173.

Bahadır, Oğuzhan (2012). “Stoklarda Değerleme: UFRS/TFRS ve Vergi Mevzuatı Açısından”, Mali Çözüm Dergisi, Ocak-Şubat, 51-67.

Bahadır, Oğuzhan (2016). “Normatif Muhasebe Teorileri Kapsamında Ölçüm”. Mali Çözüm Dergisi, Sayı 136, 33-46.

Bahadır, Oğuzhan, Büke Tolga (2013). “Accounting Policy Options Under Ifrs: Evidence From Turkey”. Accounting and Management Information Systems, Vol. 12, No. 3, 388–404.

Ball, Ray J., Philip Brown (1968). “An Emprical Evaluation of Accounting Income Numbers”, Journal of Accounting Research, Vol. 6, No:2, 159-178.

Ball, Roy (1972). “Changes In Accounting Techniques And Stock Prices”, Emprical Research in Accounting: Selected Studies, 1-38.

Barth, Mary E., Wayne R. Landsman, James M. Wahlen (1995). “Fair Value Accounting: Effects on Banks’ Earnings Volatility, Regulatory Capital, and Value of Contractual Cash Flows”. Journal of Banking & Finance, Vol. 19, 577-605.

Beneish, Messod D. (2001). “Earnings Management: A Perspective”. Managerial Finance, Vol. 27, No. 12, 3-17.

Buckley, John W., Paul Kricher, Russell L. Mathews (1968). “Methodology in Accounting Theory”. The Accounting Review, Vol. 43, No. 2, 274-283.

Can, Ahmet Vecdi (2010). “Krizin Muhasebesi ve Muhasebenin Krizi”. Mali Çözüm Dergisi, Sayı 97, 21-48.

Canbaş, S., Hatice Doğukanlı, Hatice Düzakın (2004).”Tobin Q Oranı ve Günümüzde İşletme Kararları Açısından Önemi”. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 2, 57-73.

Cannon, Arthur M. (1962). “Discussion Notes On The Basic Postulates Of Accounting”, Journal Of Accountancy, Vol. 113, No:2, 42-53.

Chabrak, Nihel, Ashley Burrowes (2006). “The Language Of Rochester School: Positive Accounting Theory Deconstructed”, The 8th Interdisciplinary Perspectives On Accounting Conference, 1-30.

Christenson, Charles (1983). “The Methodology of Positive Accounting”, The Accounting Review, Vol. 8, No. 1, 1-22.

Christenson, Charles (1983). "The Methodology Of Positive Accounting". The Accounting Review, Vol. 58, No: 1, 1-22.

Chung, Kee H. ve Stephen W. Pruitt (1994). "A Simple Approximation of Tobin's q", Financial Managemet, Vol. 23, No. 3, 70-74.

Coetsee, D. (2010). "The Role Of Accounting Theory İn The Development Of Accounting Principles" Meditari Accountancy Research, Vol. 18, No.1, 1-16.

Collin, S. Y., Tagesson, T., Andersson A., Cato, J., Hansson K. (2009). "Explaining the choice of accounting standards in municipal corporations: Positive accounting theory and institutional theory as competitive or concurrent theories", Critical Perspectives on Accounting, Vol:20, 141-174.

Çakıcı, Cemal (2002). "Temel Muhasebe Varsayımları Ve Muhasebe Politikalarına Yön Veren Kavramlar". Öneri Dergisi, Cilt 5, Sayı 17, 69-76.

Çelik, Orhan (2003). "Muhasebe Kuramı ve Uygulamaları Açısından Muhasebe Bilgilerinin Niteliği". Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Tartışma Metinleri, No. 52, 1-23.

Çokluk, Ömay (2010). "Lojistik Regresyon Analizi: Kavram ve Uygulama". Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB)(Educational Sciences:Theory & Practise),10(3), 1397-1407.

Demireli, Erhan, Göktuğ C. Akkaya, Elif İbaş (2010). "Finansal Piyasa Etkinliği: S&P 500 Üzerine Bir Uygulama". C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 11, Sayı 2, 53-67.

Deran, Ali ve İncilay Savaş (2013). "Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerleme Ve Finansal Tablolarda Sunum Esasları" C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 14, Sayı 2, 73-95.

Dhaliwal, Dan S., William G. Heninger, K. E. Hughes (1999). "The İnvestment Opportunity Set and Capitalization Versus Expensing Methods of Accounting Choice". Accounting and Finance, Vol. 39, 151-175.

Durak, Gündoğan (2012). “Uluslararası Muhasebe Standartlarının Kavramsal Çerçevesi” Vergi Dünyası Dergisi, Sayı 368, 38-45.

Eisenhardt, K. M., (1989). “Agency Theory: An Assessment and Review”, Academy of Management Review, Vol. 14, No. 1, 57-74.

Elitaş, Cemal (2014). “Türkiye Muhasebe Standartları/Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının Muhasebenin Genel Kabul Görmüş Temel Kavramları Açısından Durumu”. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt 16, Sayı 3, 113-126.

Elitaş, Cemal, Mustafa Üç, Yılmaz Akyüz (2011). “Muhasebe Teorileri Üzerine Bir İnceleme”. Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Cilt 34, 39-49.

Emanuel, David, Jilnaught Wong, Norman Wong (2003). “Efficient Contracting and Accounting”. Accounting and Finance, Vol. 43, 149-166.

Erdoğan, Murat (2002). “Muhasebe, Denetim ve Bağımsız Denetimin Gerekliği”, Doğu Üniversitesi Dergisi, 5, 51-63.

Erer, Mert ve Çağrı A. Hazır (2014). “TFRS’ye Göre Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Muhasebeleştirilmesi ve Ölçülmesi”, Mali Çözüm Dergisi, Kasım-Aralık, 15-28.

Ersoy, Mehmet (2012). “Hesapsal Kişilik Kavramı”. Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 32, Sayı 1, 277-296.

Fama, Eugene F. (1970). “Efficient Capital Markets: A Review Of Theory And Emprical Work”. The Journal Of Finance, Vol. 25, No:2, 383-417.

Fama, Eugene F., Michael C. Jensen (1983). “Agency Problems And Residual Claims” The Journal Of Law & Economics, Vol. 26, No:2, 327-349.

Friedman, Milton (1953). “Essays in Positive Economics”. University of Chicago Press.

Gaffikin, Michael (1988). “Legacy of The Golden Age: Recent Developments in The Methodology of Accounting”. ABACUS, Vol. 24, No. 1, 16-36.

Gaffikin, Michael (2005). "Creating A Science Of Accounting: Accounting Theory To 1970". University of Wollongong Faculty of Business - Accounting & Finance Working Papers, 1-20.

Gaffikin, Michael (2007). "Accounting Research and Theory: The Age Of Neo-Empiricism" The Australasian Accounting Business & Finance Journal, Vol. 1 No.1. 1-19.

Gökgöz, Ahmet (2012). "TMS 8: Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler Ve Hatalar Standardına İlişkin Muhasebe Uygulamaları". Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 2012/4, 151-173.

Güngör, Bener (2007). "Finans Literatüründe Anomali Kavramı Ve Etkin Piyasalar Hipotezi", Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 17, Sayı 1, 109-134.

Gürdal, Kadir (2008). "Finansal Raporlama Standartları Uygulamalarında Muhasebe Politikaları ve Tahminlerin Yeri ve Önemi: Açıklama ve Örnekler", XII. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu, 26-28 Kasım 2008, Kıbrıs'ta sunulan bildiri, 40-53.

Gürünlü, Meltem (2011). "Finansal Piyasaların Etkinliği Teorisinden Davranışsal Finansa: Finans Teorisinin Evrimi". Maliye Finans Yazıları, Sayı 92, 31-50.

Hand, John R. M., Terrance R. Skantz (1998). "The Economic Determinants of Accounting Choices: The Unique Case of Equity Carve-Outs Under SAB 51". Journal of Accounting and Economics, Vol. 24, 175-203.

Harris, Peter, Mona Nasereldin (2014). "Similarities and Differences Between The IFRS and US GAAP on Property, Plant and Equipment", Construction Accounting and Taxation, July/August, 19-27.

Healy, Paul M., James M. Wahlen (1999). "A Review of The Earnings Management Literature and Its Implications For Standard Setting". Accounting Horizons, Vol. 13, No. 4, 365-383.

Hitz, Joerg-Markus (2007). "The Decision Usefulness of Fair Value Accounting- A Theoretical Perspective". European Accounting Review, Vol. 16, No. 2, 323-362.

Imke, Frank J. (1966). "Relationships In Accounting Theory" The Accounting Review, Vol. 41, No:2, 318-322.

Jensen, Michael C. (1976). "Reflections On The State Of Accounting Research And The Regulation Of Accounting". Stanford Lectures in Accounting, Graduate School of Business, Stanford University 1-26.

Jensen, Michael C., William H. Meckling (1976). "Theory Of The Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure", Journal Of Financial Economics, Vol. 3, No:4, 305-360.

Jermakowicz, Eva K., Barry Jay Epstein (2011). "Accounting Policy Options in IFRS: Weighing the Choices Upon First-Time Adoption". The CPA Journal, August 2011, 44-49.

Kabir, Md. Humayun (2005). "Normative Accounting Theories". SSRN Electronic Journal, 1-30. <https://www.researchgate.net/publication/228306381> (17.01.2016)

Kabir, Md. Humayun (2007). "Positive Accounting Theory and Science". http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1027382. (06.06.2015)

Kabir, Md. Humayun (2010). "Positive Accounting Theory And Science", Journal Of Centrum Cathedra: The Business And Economics Research Journal, Vol. 3, Is. 2, 136-149.

Kaya, Uğur ve Engin Dinç, (2007). "Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Maddi Duran Varlıkların Değerlenmesi Ve Muhasebeleştirilmesi", Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 16, Sayı 2, 343-364.

Kelley, Arthur C. (1941). "Is Accountancy a Science?", The Accounting Review, Vol. 16, No 3, 231-234.

Küçük, Sema (2012). “Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller (TMS-40): Vergi Uygulaması-Muhasebe Standardı Karşılaştırması”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:374, sssss.

Kvaal, Erlend, Christopher Nobes (2010). “International Differences In IFRS Policy Choice: A Research Note”. Accounting and Business Research, Vol. 40. No. 2, 173–187.

Laux, Christian, Leuz Christian (2009). “The Crisis of Fair Value Accounting: Making Sense of The Recent Debate”, Accounting, Organizations and Society, Vol. 34 (6– 7), 826–834.

Littleton, A. C. (1938). “Test For Principles”. The Accounting Review, Vol. 13, No:1, 16-24.

Mattesich, Richard (1995). “Conditional-Normative Accounting Methodology: Incorporating Value Judgments And Means-End Relations Of An Applied Science”. Accounting, Organizations And Society, Vol. 20, No:4, 259-284.

Mautz, R. K. (1965). “The Place Of Postulates In Accounting”. ”. Journal Of Accountancy, Vol. 119, No:1, 46-49.

McCowen, George B. (1946). “The Accountant as an Artist”. The Accounting Review, Vol. 21, No. 2, 204-211.

Mengi, Banu T. (2013). “Bağımsız Denetimin Vekalet Teorisindeki Yeri”. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, No:1, 97-108.

Metcalf, Richard W. (1964). “The Basic Postulates In Perspective”. The Accounting Review, Vol. 39, No:1, 16-21.

Missonier-Piera, Franck (2004). “Economic Determinants of Multiple Accounting Method Choice in a Swiss Context”. Journal of International Financial Management and Accounting, 15/2, 118-144.

Moonitz, Maurice (1961). “Basic Postulates Of Accounting”. Journal Of Accountancy, Vol. 112, No:5, 71-72.

Nelson, Edward G. (1949). "Science and Accounting". The Accounting Review, Vol. 24, No: 4, 354-359.

Noyes, Charles E. (1961). "The Basic Postulates Of Accounting". Journal Of Accountancy, Vol. 112, No: 3, 35-36.

Oral, B. Gediz, Alparslan Uğur (2013). "Türkiye’de Bölgesel Eşitsizlikleri Gidermek İçin Devlet Yardımları (Teşvikler): 2012 Teşvik Sisteminin Bölgesel Teşvikler Açısından Getirdiği Yenilikler", Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Sayı:21, 140-168.

Öztürk, Can (2009). "Yerel ve Uluslar arası Muhasebede Yatırım Amaçlı Gayrimenkul Kavramı ve UMS 40 ‘ın Türkiye Muhasebe Sistemine Yansımaları". Mali Çözüm Dergisi, 96, 97-126.

Pamukçu, Fatma (2011). "Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi ve Finansal Tablolara Etkisi". Mali Çözüm Dergisi, Sayı 103, 79-95.

Sönmez, Feriştah (2005). "Devlet Teşvik ve Yardımlarının Muhasebeleştirilmesi", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:28, 128-140.

Sterling. R. Robert (1990). "Positive Accounting: An Assessment", Abacus, Vol:26, No:2, 97-135.

Şimga Mugan, Can (2008). "Geçeğe Uygun Değer Kavramı", XII. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu, 26-30 Kasım 2008, Kıbrıs’ta sunulan bildiri, http://dosya.izsmmmo.com/documan/tmss_xii_bildiriler/can_simga_mugan.doc.

Turaboğlu, Tuncay Turan (2004). "Vekalet-Temsil-Problem Ve Maliyetler". Ekonomik Yaklaşım, Cilt 15, Sayı 51, 109-124.

Türker, İpek (2010). "IAS /TMS 2 Stoklar Standardına Ve Türk Vergi Sistemine Göre Stokları Değerleme" Muhasebe Ve Denetime Bakış Dergisi, Ocak, 105-120.

Uçma, Tuğba (2011). "Muhasebe Okulları Ve Uluslararası Muhasebe Literatürünün Gelişimine Katkıları: Tarihsel Perspektiften", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Ekim, 117-135.

Uluslan, Hikmet (2007). “Muhasebe Politikası Seçiminin Ekonomik Belirleyicileri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 62/2, 167-198.

Uluslan, Hikmet (2008a). “Değerleme Esasları ve Finansal Tabloların Niteliksel Özellikleri Açısından İncelenmesi”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt. 8, Sayı: 1, 129-153.

Uluslan, Hikmet (2008b). “Türk Muhasebe Hukuku Çerçevesinde Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 22, Sayı:2, 415-433.

Uluslan, Hikmet (2014). “Borsa İstanbul Pay Piyasası’na Kayıtlı Şirketlerde Yönetimin Uzun Vadeli Finansal Olmayan Varlıkları Gerçeğe Uygun Değeri İle Raporlama Kararının Belirleyicileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma”. İşletme Araştırmaları Dergisi, 6/1, 124-150.

Varıcı, İdris ve Fevziye K. Çağırın (2015). “Muhasebe Politikalarının Seçimine Etki Eden Faktörler: Borsa İstanbul (BIST)’da Bir Uygulama”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Ocak, 91-107.

Wong, Norman (2005). “Determinants of the Accounting Change for Income Tax”. Journal of Business Finance & Accounting, Vol. 32, No. 5-6, 1171-1196.

Watts. Ross L., Zimmerman. Jerold L. (1978). “Towards A Positive Theory Of The Determination Of Accounting Standards”, The Accounting Review, Vol. 53, No.1, 112-134.

Watts. Ross L., Zimmerman. Jerold L. (1979). “The Demand For And Supply Of Accounting Theories: The Market For Excuses”, The Accounting Review, Vol. 54, No.2, 273-305.

Watts. Ross L., Zimmerman. Jerold L. (1990). “Positive Accounting Theory: A Ten Year Perspective”, The Accounting Review, Vol. 65, No.1, 131-156.

Whittington, Geoffrey (2015). “Measurement in Financial Reporting: Half a Century of Research and Practice”. ABACUS, Vol. 51, No. 4, 549-571.

Yücel, Göksel (1982). “Muhasebenin Çağlar Boyunca Gelişimi”, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:1, 217-227.

Zinkeviciene, D., Rudzioniene, Kristina (2005). “Impact Of Company’s Leverage On Financial Accounting Method Choice”, Economics Of Engineering Decisions, No:5 (45), 25-30.

3. Diğer

Vergi Usul Kanunu

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği

TMS-2 Stoklar Standardı

TMS-8 Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahmininde Değişiklikler ve Hatalar Standardı

TMS-16 Maddi Duran Varlıklar Standardı

TMS-20 Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması Standardı

TMS-38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı

TMS-40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardı

ASC-330 Inventory

ASC-350 Intangibles-Goodwill and Other

ASC-360 Property, Plant and Equipment

ASC-805 Business Combinations

www.fasb.org

www.kgk.gov.tr

www.gib.gov.tr

www.asc.fasb.org